

Hanna-Kaisa Perna
**Hyvinvoinnin
toivottu
tulevaisuus**

Tarkastelussa kompleksisuus, antisipaatio ja osallisuus

ACTA WASAENSIA 443

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

VÄITÖSKIRJA

*joka Vaasan yliopiston johtamisen yksikön suostumuksella esitetään
julkisesti tarkastettavaksi Tritonian Nissi-auditoriossa (K218)
perjantaina 3. huhtikuuta 2020, kello 12.*

Esitarkastajat Dosentti, yliopistotutkija Mikko Rask
Helsingin yliopisto
Kuluttajatutkimuskeskus
PL 24 (Unioninkatu 40)
00014 Helsingin yliopisto

Professori Jari Stenvall
Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Johtamiskorkeakoulu (JKK)
33014 Tampereen yliopisto

Julkaisija Vaasan yliopisto	Julkaisupäivämäärä Maaliskuu 2020	
Tekijä(t) Hanna-Kaisa Pernaa	Julkaisun tyyppi Artikkeliväitöskirja	
Orcid ID orcid.org/0000-0002-8891-7678	Julkaisusarjan nimi, osan numero Acta Wasaensia, 443	
Yhteystiedot Vaasan yliopisto Johtamisen akateeminen yksikkö Sosiaali- ja terveyshallintotiede PL 700 FI-65101 VAASA	ISBN 978-952-476-909-9 (painettu) 978-952-476-910-5 (verkkojulkaisu)	
	URN:ISBN:978-952-476-910-5	
	ISSN 0355-2667 (Acta Wasaensia 443, painettu) 2323-9123 (Acta Wasaensia 443, verkkoaineisto)	
	Sivumäärä 163	Kieli suomi
Julkaisun nimike Hyvinvoinnin toivottu tulevaisuus – tarkastelussa kompleksisuus, antisipaatio ja osallisuus.		
Tiivistelmä Työn teoreettinen viitekehys muodostuu kompleksisuusajattelusta, osallisuudesta ja sen taustalla vaikuttavasta deliberatiivisesta demokratiateoriasta sekä tuoreesta, tulevaisuuskenttätutkimuksen alalle sijoittuvasta antisipaatioajattelusta. Väitöskirjatyön ensimmäinen tutkimustehtävä on tarkastella hyvinvointipalvelujen päätöksentekoon liittyvän osallisuuden tilaa, sen kehittämisen haasteita ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Delfoi-asiantuntijametodilla toteutetun tutkimuksen mukaan suomalainen hyvinvointipalvelujen päätöksenteko on vasta ottamassa askelia osallisuuden suuntaan, eikä siihen liittyviä, perustavaa laatua olevia ristiriitoja voida ratkaista yksinkertaisilla ja/tai perinteiseksi ymmärrettävillä päätöksenteon tavoilla. Lyhytnäköinen päätöksenteko, tuloksellisuuden painotus sekä kasvava eriarvoisuus ovat johtaneet tilanteeseen, jossa hyvinvointipalvelujen päätöksentekoon vaikuttaminen on vahvassa kytköksessä yksityisten palvelujen ostamiseen ja palvelujen käyttäjien omaan aktiivisuuteen. Tutkimuksen toinen tutkimustehtävä on pohtia antisipaatioajattelun hyödyntämistä – osallistavan ja puntaroivan päätöksenteon periaatteita soveltaen – kompleksisten yhteisöllisten tavoitteiden määrittelyyn. Väitöskirjassa tuodaan esiin antisipaatio- ja kompleksisuusajattelun teoreettista yhteyttä sekä osallisuuden merkitystä näiden muodostaman kokonaisuuden toiminnalle.		
Asiasanat Kompleksisuus, antisipaatioajattelu, osallisuus, päätöksenteko, hyvinvointipalvelut		

Publisher Vaasan yliopisto	Date of publication March 2020	
Author(s) Hanna-Kaisa Pernaa	Type of publication Doctoral thesis by publication	
Orcid ID orcid.org/0000-0002-8891-7678	Name and number of series Acta Wasaensia, 443	
Contact information University of Vaasa School of Management Social and Health Management P.O. Box 700 FI-65101 Vaasa Finland	ISBN 978-952-476-909-9 (print) 978-952-476-910-5 (online)	
	URN:ISBN:978-952-476-910-5	
	ISSN 0355-2667 (Acta Wasaensia 443, print) 2323-9123 (Acta Wasaensia 443, online)	
	Number of pages 163	Language Finnish
Title of publication The desired future of well-being – examining complexity, anticipation and participation.		
Abstract The theoretical framework of the thesis consists of complexity thinking, participation and the underlying theory of deliberative democracy, as well as the recent future studies paradigm of anticipation. The first objective of the research is to examine the state of citizens' participation in Finnish welfare decision-making and the underlying issues affecting its developmental stagnation. According to the research conducted by Delphi method, the Finnish participative practices are only starting to take the steps towards citizen participation and the latent, fundamental discrepancies cannot be solved with simple and/or traditional decision-making manners. Short-sightedness, profitability emphasis and increasing inequality have led to a situation where the decision-making influence is associated with one's ability to buy private services and to be active. The second objective is to discuss the utilizing of anticipation – in accordance with participative and deliberative decision-making principles – to outline the desired, societal objectives. The dissertation highlights the intrinsic connection of the theories of anticipation and complexity, as well as the significance of participation in its functioning.		
Keywords Complexity, anticipation, participation, decision making, welfare services		

ESIPUHE

Tämän väitöskirjatyön valmistuminen on ollut monen ennakoimattoman tekijän summa ja hyvä esimerkki itseorganisoituneesta prosessista. Sen aivan alkupe-
räistä käynnistymistä on mahdoton määritellä, mutta viimeistä yhdeksää vuotta muistellessa mieleen nousevat yliopisto-opintojen aloitus ja ensimmäisiä luentoja seurannut innostus ja samanaikainen ymmärrys edesspäin olevista suurista haasteista. Hyvinvointiin ja hyvinvointipalveluihin liittyvien teemojen ja ilmiöiden teoreettinen tarkastelu oli kiehtovaa, ja vuosien kokemukset hoito- ja lähiesimies-
työstä toivat siihen erityisen perspektiivin. Käytän tuon ajanjakson kuvaamiseen Liisa Ihmemaassa-vertausta: kaninkoloon putoamisen jälkeen kaikki näyttää eri-
laiselta kuin ennen, aikaisemmin tosina ilmennet asiat kannattaa kyseenalaistaa ja tuntemattomaan hyppäämisen myötä omasta itsestä löytyy aivan uusia ominai-
suuksia.

Opiskeluun ja väitöskirjaprosessin etenemiseen ovat myötävaikuttaneet Vaasan yliopiston tutkijakoulun lisäksi monet henkilöt, joille olen siitä syvästi kiitollinen. Ohjaajani, professori Pirkko Vartiainen ja yliopistonlehtori, dosentti Harri Raisio ovat vahvalla ammattitaidollaan, luottamuksellaan ja ennakkoluulottomuudellaan mahdollistaneet tutkimustyöni etenemisen omaa tiedonhaluani ja kiinnostuksiani myötäillen. On ollut kunnia olla osallisuuden ja kompleksisuuden tutkimuksen edelläkävijöiden ohjauksessa.

Kiitän työni esitarkastajia, professori Jari Stenvallia ja yliopistotutkija, dosentti Mikko Raskia työhöni perehtymisestä ja asiantuntevista kommentteista. Huomi-
onne auttoivat työni viimeistelyssä ja jalostavat tutkimustyötäni myös tästä eteen-
päin. Kiitän professori Stenvallia myös lupautumisesta vastaväittäjäkseni.

Väitöskirjatyön yhteisartikkelit syntyivät yhdessä yliopisto-opettaja Laura Pertto-
lan ja tulevaisuudentutkija Aleksi Neuvosen kanssa. Kiitos Laura ensimmäisen yh-
teisartikkelin ehdottamisesta, työstämisestä sekä ensimmäisen kansainvälisen
konferenssimatkani toteutumisesta. Sinun ansiostasi sain ensimmäisen kokemuk-
sen monitieteisestä yhteistyöstä ja toivon, että saamme jakaa vielä monta yhteis-
työhanketta. Kiitän Aleksia sujuvasta yhteistyöstä, inspiroivista keskusteluista ja
uusista näkökulmista, jotka osaltaan jalostivat ajatteluani eteenpäin.

Vaasan yliopiston tutkijakoulun ja johtamisen akateemisen yksikön mahdollista-
massa tohtorikoulutettavan tehtävässä olen saanut kuulua sosiaali- ja terveyshal-
lintotieteen työyhteisöön, jonka ilmapiiri on lämmin ja kannustava. Teidän kans-
sanne on ilo työskennellä, oppia ja opettaa. Kiitos antamastanne tuesta ja avusta,
sekä kärsivällisyydestä yrittäessäni ymmärtää tiedeyhteisön käytänteitä. Erityisen

lämpimän kiitoksen osoitan kollegalleni Tomi Niemelle, joka on myötäelänyt kanssani väitöstyön eri vaiheet. Antamasi tuki epätoivon hetkillä, yhteiset pohdintamme ja onnistumisista jaettu riemu säilyvät muistoissani aina.

Haluan osoittaa lämpimät kiitokset Hannu Linturille ja muulle tutkimukseni empiirisen osion valmistumiseen osallistuneille, tulevaisuuskenttätutkimuksen metodiyhteisön jäsenille. Avoin vastaanottonne sekä tiedeyhteisölle ja tutkimukselle omistautumisenne myötävaikuttivat suuresti perehtymiseeni tulevaisuuksien tutkimuksen perusteisiin.

Kiitän tiedekirjasto Tritonian henkilökuntaa ohjauksestanne ja aina ystävällisestä avustanne aineiston hankinnassa ja opastuksessa koko opiskelu- ja väitöskirjaprosessin ajan. Kiitos myös opetuksen tuen digitiimille ohjauksestanne ja tuestanne perehtyessäni tohtorikoulutettavan roolissani digitaalisen pedagogian maailmaan. Innostuksenne työtänne kohtaan on ihailtavaa ja tarttuvaa.

Haluan kiittää kaikkia läheisiäni ja rakkaita ystäviäni jatkuvasta kannustuksesta opintojeni ja väitöskirjatyön aikana. Kiitos Katjalle, Janikalle ja Merjalle kaikista niistä hetkistä, jolloin olette saaneet minut pois kirjojen ja tekstin äärestä ja kalibroineet elämäni tärkeysjärjestyksen. Äiti, apusi on ollut korvaamatonta. Olet mahdollistanut työn, opiskelun ja arjen yhdistämisen ja siten koko perheen hyvinvoinnin jatkuvalla ja pyyteettömällä avullasi.

Lasse rakas, tämä työ on vienyt paljon yhteistä aikaamme. Kiitos ymmärtämisestä, rohkaisusta ja eteenpäin kannustamisesta. Tätä väitöskirjaa ei olisi olemassa ilman sinua.

Haluaisin ajatella olevani osa suurta universaalista pirttaa, jonka tarkoitusta jokainen muokkaa olemassaolollaan. En ole kutonut omaa osuuttani yksin, sen ovat mahdollistaneet minua ennen ja minun rinnallani olleet, minua kantaneet ja kannatelleet. Oman osuuteni perimmäinen ja tärkein tarkoitus olette te, rakkaat lapseni. Olen sanoinkuvaamattoman ylpeä teistä ja siitä, että olen äitinä saanut olla kantamassa ja kannattelemassa teitä, seuraavaa sukupolvea. Otto ja Aaron, tämä kirja on omistettu teille.

Sundomissa 15.2.2020

Hanna-Kaisa Pernaa

Sisällys

ESIPUHE	VII
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tavoitteet	5
1.2 Kirjan rakenne ja keskeiset käsitteet	6
2 TUTKIMUKSEN SYVENNETTY TEOREETTINEN VIITEKEHYS	10
2.1 Kompleksisuus ja kompleksisuusajattelu	10
2.2 Kompleksiset systeemit	12
2.3 Kompleksisuuden ajallinen ulottuvuus	16
2.3.1 Kompleksiset adaptiiviset systeemit (CAS)	16
2.3.2 Muutos ja tulevaisuuden epävarmuus	17
2.3.3 Kompleksisuus ja strategiatyö	20
2.4 Antisipaatio ja kompleksisuus	22
2.5 Antisipaatio ja kompleksisen emergenssi	28
2.6 Päätöksenteon osallisuus	30
2.7 Osallisuus ja antisipaatio	31
2.8 Arvolähtöinen antisipaatio	34
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA KESKEISET TULOKSET	38
3.1 Osallistava päätöksenteko ja hyvinvointipalvelujen päätökset (Artikkeli I)	38
3.1.1 Delfoi-asiantuntijamethodi	43
3.1.2 Tutkimusprosessi	45
3.1.3 Tutkimuksen luotettavuus	47
3.2 Päätöksenteon puuttuva marginaali: osallisuuden tavoitteet ja mahdollisuudet (Artikkeli II)	48
3.3 Deliberatiivinen tulevaisuustarkastelu (Artikkeli III)	50
3.4 Arvopohjainen, toivottu tulevaisuus (Artikkeli IV)	51
3.5 Artikkelikokonaisuuden pohdinta	53
4 POHDINTA	55
4.1 Tutkimuksen tieteenfilosofinen pohdinta	55
4.2 Tutkimustulosten pohdinta	57
LÄHTEET	64
LIITTEET	80

Kuviot

Kuvio 1.	Tutkimuksen rakenne, teoreettinen viitekehys ja tutkimusartikkelit.....	6
Kuvio 2.	Kansalaisosallistumisen spektri.....	9
Kuvio 3.	Kompleksisuusteorian ydin.....	18
Kuvio 4.	Antisipatorisen systeemin rakenne.....	23
Kuvio 5.	Päätelmän sisältyminen systeemin ja sen mallin väliseen yhteyteen.....	36
Kuvio 6.	Teoreettisen ja metodologisen prosessin sekä aineiston keräämisen ja käsittelyn rinnakkainen eteneminen tutkimuksen aikana.....	46
Kuvio 7.	Epistemologian, metodologian ja suhde pelkistettynä.....	56

Taulukot

Taulukko 1.	Tulevaisuuden tarkastelutapoja: ennustaminen, ennakointi ja antisipaatio.....	27
Taulukko 2.	Artikkelikokonaisuuden kuvaus.....	54

Artikkelit

[1] Perna, HK. (2020). Participative policymaking in complex welfare system – a Delphi study. Teoksessa H. Lehtimäki, P. Uusikylä & A. Smedlund (Toim.). *Society as an interaction space: a systemic approach*. Translational Systems Sciences 22. Heidelberg: Springer.

[2] Perttola, L. & Perna, HK. (2016). The absent minority in welfare planning: Entitling or overburdening citizens with responsibility? *Socialiniai Tyrimai* 39: 2, 48–61.

[3] Perna, H. K. (2017). Deliberative future visioning: utilizing the deliberative democracy theory and practice in futures research. *European Journal of Futures Research* 5: 13.

[4] Perna, HK. & Neuvonen, A. (2020). Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto. Teoksessa H. Raisio & P. Vartiainen (Toim.). *Johtaminen kompleksisessa maailmassa: Viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Artikkelit on uudelleenjulkaistu copyright -oikeuksien omistajien luvalla;

[1] SpringerNature,

[2] Šiauliai University,

[3] Springer,

[4] Gaudeamus.

1 JOHDANTO

Luonnehdin tämän väitöskirjan tutkimuskokonaisuutta hallinnon tutkimuksen alalle epätyypilliseksi, ja haluan saattaa lukijaa sen pariin kuvaamalla tutkimusprosessin etenemistä.

Ajallisesti tarkasteltuna ensimmäisenä valmistunut tutkimusartikkeli (Artikkeli II: *The absent minority in welfare planning: Entitling or overburdening citizens with responsibility?*) vahvasti käsitystäni hyvinvointipalvelujen päätöksenteon nykytilanteen haasteista, joita tutkimusryhmässäni tehtyjen aiempien tutkimusten mukaan voidaan kohdata puntaroivan päätöksenteon menetelmiä käyttäen (ks. Raisio 2009; Vartiainen 2010; Raisio, Valkama & Peltola 2014). Huomiot deliberaatiivisen demokratiateorian kehityksen ja päätöksenteon osallistavien käytänteiden implementoinnin ristiriidasta tarkensi työni empiirisen tutkimuksen (Artikkeli I: *Participative policymaking in complex welfare system – a Delphi study*) lähestymistapaa. Sen sijaan, että tarkastelin tutkijoiden näkökulmia aiheesta, halusin selvittää päätöksentekoon osallistuvien tahojen näkemystä kansalaisosallistamisen tilasta, sen edistämisen esteistä, kannusteista ja siihen liittyvistä odotuksista ja epäilyksistä¹.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että uusliberalistinen kuluttaja-ajattelu lisää individualismin korostumista hyvinvointipalvelujen suunnittelussa ja tarjonnassa. Tämä puolestaan heijastuu hyvinvointipalvelujen ja niiden käyttäjien eriarvoistumiseen. Eriarvoisuuden lisääntymisen seurauksena palvelujen tarve kasvaa, mikä yhdessä julkisen talouden rajoitteiden kanssa tuottaa itseään ruokkivan ja samanaikaisesti osallisuutta kaventavan mekanismin. Tulosten tarkastelu yhdessä lisääntyvän osallisuuden vaateen kanssa näyttäisi muodostavan ristiriidan, joka rakentuu kompleksisten systeemien perusominaisuuksista, hyvinvointipalvelujen kustannusten jakautumisesta ja nykyisten päätöksenteon mekanismien vastaamattomuudesta toisiinsa nähden.

Tulosten valossa vahvistui tarve pohtia osallisuuteen ja yhteisön arvoihin perustuvaa, toivotun tulevaisuuden määrittelyä hallintotieteellisestä näkökulmasta. Totesin tulevaisuuteen liittyvän keskustelun ja tutkimuksen olevan hyvin asiantuntijalähtöistä ja kansalaisosallisuuden tematiikan puuttuvan siitä suurelta osin. Tämä

¹ Tutkimuksen metodilta vaadittavat ominaisuudet (mm. anonymiteetti, saavutettavuus, iteraatio ja tilastollisiin ohjelmiin yhteensopivuus) määrittyivät tästä lähtökohdasta. Verkko pohjainen eDelfoi (ks. 3.1.1) osoittautui empirian keräämiseen soveltuvaksi alustaksi, joka toimi aiheesta käydyn diskurssin tilana, eikä pelkästään kunkin vastaajan erillisenä mielipiteen ilmaisun välineenä. Metodien kautta tutustuin tulevaisuuden tavoitteiden määrittelyn tematiikkaan, mikä heijastuu vahvasti myös väitöskirjan sisältöön.

huomio johti Artikkelin III (*Deliberative future visioning: utilizing the deliberative democracy theory and practice in futures research*) valmistumiseen ja julkaisuun eurooppalaisessa tulevaisuuskenttätutkimuksen alan tieteellisessä julkaisussa. Hie- man ennen artikkelin työstämistä löysin ensimmäisiä tieteellisiä viittauksia anti- sipaatioajatteluun, jossa kompleksisuusajattelu ja tulevaisuuden tarkastelu kie- toutuivat luontevasti toisiinsa. Tätä suhdetta kuvataan artikkelissa IV (*Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto*). Antisipaatioajatteluun sy- ventyminen vahvisti ajatusta siitä, että kompleksisen systeemin toivotun tulevai- suuden määrittelyn edellytyksenä on yhteisöllinen osallisuus.

Tämä väitöskirjakokonaisuus syntyi näiden kolmen teeman välisen liiton tarkas- telusta. Tutkimus sijoittuu hyvinvointipalveluja koskevan päätöksenteon konteks- tiin, jota tarkastellaan osallisuuden näkökulmasta. Tutkimuksen taustalla vaikut- tavat käsitykset hyvinvoinnin ja hyvinvointipalvelujen päätöksenteon eriarvoistu- misesta individualistisen ajattelun ja kuluttajuuteen perustuvan palvelujen käytön lisääntyessä.

Miksi eriarvoisuuden kasvuun tulee kiinnittää huomiota hallintotieteellisessä tut- kimuksessa, päätöksenteon osallisuuden näkökulmasta? Ennen vuosituhannen vaihetta kukoistaneen uusliberalistisen politiikan ja talouskasvun hävittämä julki- nen keskustelu oikeudenmukaisuudesta ja tasavertaisuudesta on vahvistumassa eriarvoisuuden laajuuden ja sen kerrannaisvaikutusten ymmärtämisen myötä (esim. Wilkinson & Pickett 2011: 330–331; Seaford 2014). Rungas tutkimustieto kuvastaa eriarvoistumisen kustannuksia, joilla on helppo perustella aiheen ajan- kohtaisuutta. Eriarvoistumisen on todettu olevan vahvin vaikuttaja yksilön koke- maan yhteiskunnalliseen luottamukseen, mikä puolestaan vaikuttaa ratkaisevasti yhteisölliseen osallistumiseen (Uslaner & Brown 2005; Bäck & Christensen 2016). Yhteisölliseen toimintaan osallistumisen tai yhteisöön kuuluvuus on yhteydessä subjektiiviseen hyvinvoinnin kokemiseen ja käänteisesti psyykkiseen ja somaatti- seen sairastuvuuteen (esim. Keynes 2007; Hämäläinen 2014; Michaelson 2014) ja sitä kautta yhteisön ja yhteiskunnan kestävyteen.

Puoluepolitiikkaan sidotun vaikuttamisen perinteen heikentyessä (Rättilä & Rinne 2017) osallisuutta tulisi kehittää edustuksellista demokratiaa tukevaksi ja täyden- täväksi, yhteiskunnallisen tavoitteenasettelun artikuloinnin muodoksi sen sijaan että se nähtäisiin suppeana tai normatiivisena, päätöksenteon ”pakollisena” osana. Tämä tulisi erityisesti huomioida hyvinvointipalvelujen suunnittelussa, jolla on suorat vaikutukset yksilön ja sitä kautta yhteisön hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Osallisuusprosessin vaikutus yhteisöllisyyteen, yhteisöön kuulumisen tunteeseen ja samanarvoisuuden kokemukseen (Rosanvallon & Goldhammer 2013: 37–40) tulisi nähdä merkittävänä osana yhteisön hyvinvoinnin edistämistä.

Keskustelevan ja osallistavan yhteiskunnallisen päätöksenteon lisäämistä voidaan perustella siten myös yhteiskunnallisen vieraantumisen ehkäisyllä. Päätöksenteosta etäännyminen ja epäluottamus poliittiseen toimintaan luovat kasvualustan eriarvoisuuden lisäksi sosiaalisen koheesion heikentymiselle ja konfliktien lisääntymiselle. (Acik-Toprak 2009.) Sen sijaan laajan ja laadukkaan julkisen diskurssin on todettu olevan merkittävässä osassa esimerkiksi hyvinvointipalvelujen reformien tavoitteiden asettamisessa ja niihin johtavien päätösten julkisessa hyväksynnässä (Schmidt 2000; 2002).

Julkisen hallinnon tavoitteissa on havaittavissa kansalaisosallistamisen tematiikan lisääntyminen. Sosiaali- ja terveysministeriön tuoreessa tulevaisuuskatsauksessa (2018) yksilön osallistuminen mainitaan yhtenä ”maailmanlaajuisista megatrendeistä”, jotka toimivat STM-konsernin vision lähtökohtina. Samassa julkaisussa sote-uudistuksen yhdeksi tavoitteeksi on nimetty asiakaslähtöisyyden kehittäminen (STM 2018: 14):

”Tulevaisuudessa asiakaslähtöisyys tarkoittaa kaikkien aitoa osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia omiin sosiaali- ja terveyspalveluihinsa. Asiakkaat ovat palvelujen kehittäjiä, arvioijia ja toimijoita.”

Laveasti kuvattu asiakaslähtöisyys ja osallisuus kytketään – ja rajataan – tekstissä asiakkaan henkilökohtaisiin palveluihin. ”Toimiva lähidemokratia” (Emt.: 16) mainitaan mm. digitaalisten yhteisöjen, sekä kolmannen ja neljännen sektorin ohella tavaksi vahvistaa yhdenvertaista osallisuutta. Vuonna 2015 hyväksytty Kuntalaki (410/2015) lähestyy aihetta vielä maltillisemmin ja velvoittaa kuntien valtuustot ”pitämään huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen mahdollisuuksista” mutta jättää osallistumistavat nuoriso-, vanhus- ja vammaisneuvoston ohella kuntien päätettäväksi (ks. Perttola & Pernaa 2016).

Uudenlainen, koherentti päätöksenteon suuntaus kestävän hyvinvoinnin edistämiseksi edellyttää paitsi hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuuden uudenlaista hahmottamista, myös päätöksenteon hajauttamista yhteisöllisemmäksi, alueelliset erityspiirteet huomioivammaksi (Hämäläinen 2014; Michaelson 2014). Vähintään yhtä olennaista on tarkastella sitä arvopohjaa, joka päätöksenteossa lopulta kuvastuu. Lisääntyvä taloudelliseen menestykseen perustuva päätöksenteko vie tilaa arvovallinnoilta ja demokraattiselta politiikalta, joka on ihanteellisimmillaan ”mahdollisen oppia²”. (Niiniluoto 2008: 26.)

² Otto von Bismarckin (1815–1898) tunnettu lause ”Die Politik ist die Lehre vom Möglichen”.

Kompleksisten ongelmien hallinnan haaste konkretisoituu Suomessa jo yli vuosikymmenen jatkuneessa hyvinvointipalvelujen uudelleenjärjestämisessä. Siirtymistä yksilö-, yksikkö- tai prosessitasoisesta tarkastelusta systeemitasolle, väestön hyvinvointia pidemmällä aikavälillä palvelevien päätösten tekemiseen estävät tai vähintään hankaloittavat perinteiset päätöksentekomallit ja -rakenteet. (ks. Härmäläinen 2014.) Tilanteen mahdottomuus heijastuu reformeja koskevaan keskusteluun, jossa epävarmuuden tila johtaa vanhojen – käsityksemme mukaan riskitömämpien – rakenteiden puolustamiseen. Luodessamme turvallista, menneeseen perustuvaa kuvaa tulevaisuudestamme suljemme pois vaihtoehtoiset tavat sen määrittelyyn ja rajoitamme samalla omaa ajatteluamme tulevaisuudesta ja sen mahdollisuuksista (Riegler 2003).

Antisipaatioajattelua hyödyntäen tilanne voisi olla toisin: epävarmuus ja tulevaisuuden ”avoimuus” voitaisiin nähdä mahdollisuuksina järkevämpien ja tulevaisuutta ajatellen toimivampien rakenteiden luomiseen (Poli 2010; 2015). Antisipaatio on hyvin pelkistettynä monitieteinen käsite, joka kuvaa niitä sisäisiä ja ulkoisia ilmiöitä, jotka muuttavat systeemin nykyhetken toimintaa sen tulevaisuuden muokkaamiseksi. Systeemin kyky tehdä toiminnan muutoksia toivottavan tulevaisuuden saavuttamiseksi kertoo sen kompetenssista tarkastella ja hyödyntää saatavilla olevaa tietoa myös vuorovaikutteisesti, sen eri osien välillä. (Poli 2017: 11–20.) Yhteisön hyvinvoinnin kompleksisessa kontekstissa tämä assosioituu yhteisöllisten hyvinvoinnin tavoitteiden ja niiden edellyttämien päätösten vuorovaikutteiseen määrittelyyn. Laajemmin tarkasteltuna antisipaatio muuttaa kompleksisten ilmiöiden tulevaisuuteen suhtautumista: sopeutumisen ja reaktiivisuuden sijaan systeemin tulevaisuuteen asennoidutaan proaktiivisesti, toivottua tulevaisuutta arvopohjaisesti määrittäen.

Hallintotieteen ja tulevaisuuksientutkimuksen teoreettista tarkastelua ei ole perinteisesti yhdistetty toisiinsa, vaikka nykyaikaisen tulevaisuuksientutkimuksen, Ossip K. Flechtheimin (1952: 560–563; 1945) alun perin hahmottelemat tavoitteet rakentuvat hallinnon tutkimukselle läheisten yhteiskunnallisten teemojen, mm. yhteiskunnan demokratisoitumisen ympärille. Wendell Bellin klassikoksi muodostuneessa teoksessa *Foundations of Futures Studies* pohditaan mm. tulevaisuuksien arvottamista tieteenfilosofisista lähtökohdista (1997: 101–111). Tähän keskusteluun perustuvat Bellin suositukset yhdeksän tulevaisuuksientutkimuksen perustehtävästä, joukossaan ”demokraattisen osallistumisen vahvistaminen tulevaisuuden hahmottamisessa ja suunnittelussa” sekä ”tiedon ja arvojen yhdistäminen sosiaalisen toiminnan suunnittelun tueksi” (Rubin 2004: 3–4).

Hallintotieteen ja tulevaisuutta tarkastelevan tutkimuksen lähentämisen tarve nousee ajoittain esiin tuoreemmassa hallinnon tutkimuksessa. Ian Roberge puoltaa artikkelissaan (2013) tulevaisuuskenttätutkimuksen ja julkisen hallinnon tavoitteellisesta toistensa hyödyntämisestä: demokraattisesti painottuvalla ja organisatorajat ylittävällä yhteistyöllä voisi olla merkittävä rooli kollektiivisten tulevaisuuskuvien hahmottamisen ja saavuttamisen välineenä ja siten päätöksenteon tukena. Myös NPM:n vaikutuksia eurooppalaiseen julkishallintoon arvioiva CO-COPS- projektin (Coordinating for Cohesion in the Public Sector of the Future) 15. raportissa (Curry 2014) tuodaan esiin tulevaisuuskenttätutkimuksen painottamisen hyödyistä paitsi julkishallinnon kehittämisessä, myös nykytilan ja lähimenneisyyden ymmärtämisessä.

Antisipaatioajattelussa korostuu tulevaisuusajattelun ja -tietoisuuden kytkeytyneisyys yhteiskunnalliseen muutokseen. Väitöskirjan kolmannessa artikkelissa (Pernaa & Neuvonen 2020) esitellään tuoreen tulevaisuuden tarkastelutavan piirteet, jotka korostavat yhteiskunnallista tai yhteisöllistä tulevaisuuden hahmottamista tavoitteiden, kompleksisuuden ja osallisuuden kautta. Näkökulma ei suinkaan ole uusi (ks. esim. Masini 1993, 15–26), mutta tietotekniikan, demokratiakemian ja globaalien yhteiskunnallisten ilmiöiden seurauksena entistä perustellumpi ja mahdollisempi.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tieteellinen tutkimus perustuu tutkijan näkemykseen sen tarpeellisuudesta, tutkimuksen ontologisista ja epistemologisista lähtökohdista, sekä tutkimuksen viitekehyksen muodostavasta teoreettisesta jäsennyksestä (esim. Sormunen ym. 2013). Tämän tutkimuksen tavoitteita sitoo hyvinvoinnin kontekstin lisäksi kiinnostus tulevaisuusajatteluun ja toivotun tulevaisuuden määrittelyyn hallintotieteellisestä näkökulmasta. Se sitoo hyvinvointipalvelujen päätöksiin arvoperspektiivin niiden tavoitteiden asetteluun kautta, sijoittaen yksittäisen päätökset kokonaisuutta katsottaessa alisteisiksi yhteisöllisille arvovalinnoille (Bell 1997: 67–76). Päätösten mahdollisten ja toivottavien seurausten kautta ne vaikuttavat väistämättä nykymomentin lisäksi tulevaisuuteen (emt. 95–98) jonka määrittelyyn ei perinteisesti kuulu kansalaisosallisuus (Köhler et al. 2015; Pernaa 2017).

Tutkimuksen ensimmäinen tutkimustehtävä on tarkastella hyvinvointipalvelujen päätöksentekoon liittyvän osallisuuden tilaa, sen kehittämisen haasteita ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Väitöskirjan aloittava artikkeliosio (artikkelit I ja II) vastaa alakysymykseen:

- Minkälaiset ovat osallisuuden tila, sen kehittämisen kannusteet ja esteet suomalaisten hyvinvointipalvelujen päätöksenteossa?

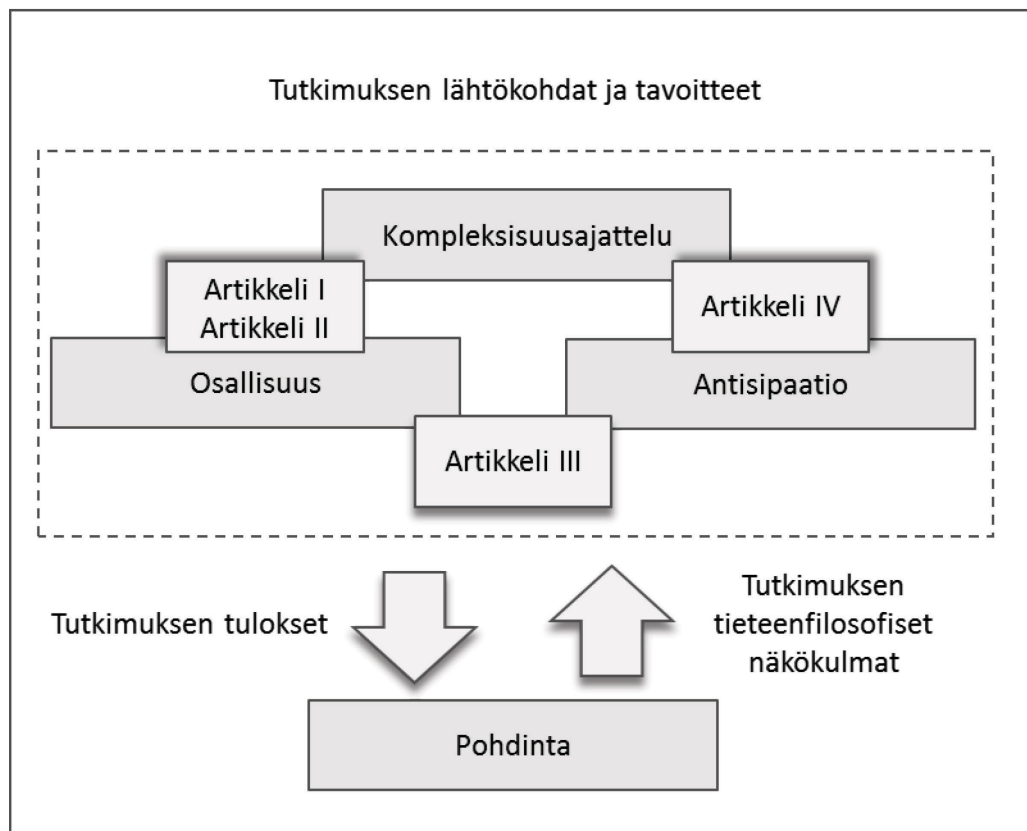
Tutkimuksen toisena tutkimustehtävänä on pohtia antisipaatioajattelun hyödyntämistä – osallistavan ja puntaroivan päätöksenteon periaatteita soveltaen – kompleksisten yhteisöllisten tavoitteiden määrittelyyn. Siihen liittyvä artikkeliosio (artikkelit III ja IV) vastaa alakysymykseen:

- Kuinka tulevaisuusajattelu ja osallisuus voidaan kytkeä kompleksisten systeemien tavoitteiden määrittelyyn?

Tätä kompleksisuuden, antisipaation ja osallisuuden synteesiä tarkastellaan vielä lähemmin tutkimuksen pohdintaosiossa.

1.2 Kirjan rakenne ja keskeiset käsitteet

Kuviossa 1. on kuvattu väitöskirjatutkimuksen rakenne sekä artikkeleiden sijoittuminen suhteessa tutkimuksen viitekehukseen.

Kuvio 1. Tutkimuksen rakenne, teoreettinen viitekehys ja tutkimusartikkelit.

Artikkelikokonaisuuden alustana toimivat tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet. Näiden ohella tieteenfilosofiset näkökulmat vaikuttavat tutkimuksen loppusynteesin ja pohdinnan muodostumiseen.

Kirja rakentuu johdanto-osan lisäksi kolmesta pääluvusta, joista ensimmäisessä syvennyttään tutkimuksen viitekehukseen, joka muodostuu kompleksisuusajattelun, antisipaation sekä osallisuuden tarkastelusta. Tämän jälkeen kuvataan neljä väitöskirjaan valittua vertaisarvioitua, tieteellisissä sarjoissa ja toimitetuissa teoksissa julkaistua tutkimusartikkelia. Artikkeliluvussa esitellään tutkimusartikkelien teema, keskeinen sisältö sekä sisällöllinen yhteys väitöskirjan kokonaisuuteen ja sen tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisen, empiiriseen tutkimukseen perustuvan artikkelin yhteydessä esitellään lisäksi tutkimuksessa käytetty metodi ja tutkimusprosessi, sekä pohditaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Artikkeleista muotoutuu kehityskulku, jonka vaiheita pyritään valottamaan niitä seuraavassa pohdintaluvussa. Pohdintaluvun aloittaa tutkimuksen tieteenfilosofisen asemoitumisen tarkastelu, jonka jälkeen kuvataan tutkimuksen tuloksia, sen keskeisempien havaintojen merkitystä kompleksisuus- ja antisipaatioajattelun sekä osallisuuden näkökulmasta. Pohdinnassa tarkastellaan myös antisipaatioajattelun ja tulevaisuustietoisuuden merkitystä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Pohdintaosuuden päättää tutkimuksen haasteiden ja rajoitteiden kuvaus sekä mahdollisten jatkokutkimusaiheiden luonnehdinta.

Työn keskeiset käsitteet muodostuvat kompleksisuusajattelusta, osallisuudesta ja sen taustalla vaikuttavasta deliberatiivisesta demokratiateoriasta sekä tuoreesta, tässä teoksessa tulevaisuuskäsitteellisen tutkimuksen alalle sijoittuvasta antisipaatioajattelusta.

Kompleksisuusajattelu

Kompleksisuusajattelun tieteellisen tarkastelun juuret johtavat 1940–60-luvuille, jolloin eri tasoisten tarkasteltavien systeemien järjestymisen, toiminnan ja kehityksen kaavamaisuuden ja lineaarisuuden kyseenalaistaminen mm. matematiikan, fysiikan ja biologian tieteenaloilla alkoi (Byrne & Callaghan 2014; 1–3; Boulton, Allen & Bowman 2015: 8–9). Hyvin pelkistetyksi kompleksisuusajattelua voidaan luonnehtia systeemien monitieteiseksi tarkastelutavaksi, joka sijoittuu mekaanisen ja kaoottisen, ennakoimattoman maailmankuvan välimaastoon (emt.: 29; Weaver 1948). Kaikki ihmisten ja ihmisryhmien muodostama toiminta perustuu tilannekohtaiseen, epälineaariseen vuorovaikutukseen ja sen joskus odottamattomiin seurauksiin ja on siten luokiteltavissa kompleksiseksi. Kompleksista systeemiä ei voi tarkkaan rajata ympäristöstään, jonka eri tasoinen, mm. kulttuurinen, tekninen tai poliittinen kehitys ja ongelmat kytkeytyvät toisiinsa. (Smith & Mitleton-Kelly 2011.)

Kompleksisuusajattelua hyödynnetään enenevässä määrin julkishallinnon kontekstissa, jossa yksittäiset toiminnan osat muodostavat vuorovaikutteisen, eri tasoilla toimivan kokonaisuuden (esim. Eppel 2012; 2017). Yhteiskuntien ja yhteisöjen kehityksen ja muutoksen näkökulmasta kompleksisuus näyttäytyy erityisesti päätöksenteossa, jossa eksponentiaalisesti lisääntyvästä, reaaliaikaisesti saatavilla olevasta tiedosta huolimatta niiden vaikutukset ovat vaikeasti ennakoitavia. Universaalit hallinnon lainalaisuudet ovat siten yhä haasteellisemmin sovellettavissa paikallisella tasolla (Coaffee & Headlam 2008).

Tässä tutkimuksessa hyvinvointipalvelut ymmärretään kompleksisena kokonaisuutena, jossa tarkasteltavan kokonaisuuden osat muodostuvat yhteen kietoutuneen, toisiinsa ja ympäristöönsä (vuoro)vaikuttavan entiteetin.

Antisipaatio

Antisipaatio on tulevaisuuden ilmentymä nykyhetken toiminnassa, asenteissa ja toiveissa. Antisipaatioajattelu on ajatussuunta, joka tutkii niitä sisäisiä tai ulkoisia prosesseja, joiden pohjalta yksilö tai yhteisö muokkaa toimintaansa ohjatakseen sitä kohti ennakoitua tai toivottua tulevaisuutta. Antisipaatioajattelun keskiössä on toivotun tulevaisuuden hahmottaminen ja siihen tietoinen vaikuttaminen (Perna & Neuvonen 2020.)

Biologi Robert Rosenin (1934–1998) katsotaan luoneen antisipaatioajattelun perustan (Poli 2017: 2–3). Rosen (1985: 339) määrittelee antisipatorisen systeemin seuraavasti:

”Systemi, joka sisältää tulevaisuutta enteilevän mallin itsestään ja/tai ympäristöstään, mikä mahdollistaa sille oman tilansa välittömän muuttamisen yhteneväksi myöhempää hetkeä koskevan mallin mukaisesti.”³

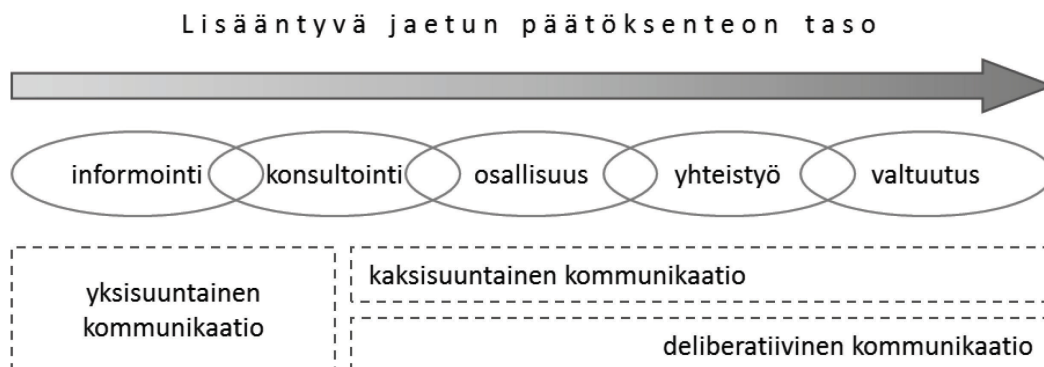
Tässä tutkimuksessa antisipaatioajattelua tarkastellaan tulevaisuuskenttätutkimuksen tuoreena ja eri tieteenaloja yhdistävänä tarkastelutapana, jonka odotetaan tuovan lisäarvoa paitsi kompleksisuusajattelulle, myös päätöksenteon arvosidonnaisuuden kehittämiseksi.

Osallisuus

Kansalaisosallistuminen voidaan ymmärtää toiminnaksi ja vaikuttamiseksi päätöksenteon eri tasoilla, eri tavoin ja erilaisin tuloksin (ks. Raisio ja muut 2017: 11–16). Tässä tutkimuksessa omaksuttua osallistumisen määrittelyä kuvaa parhaiten Tina Nabatchin (2012) jalostama, alun perin IAP2 (International Association for

³ *Eng., kirjoittajan käännös.*

Public Participation) -järjestön (2007) kehittämä kuvaus kansalaisosallistumisen spektristä (kuvio 2.), jossa osallistumisen tavoitteet, julkiset sitoumukset ja teknikat vaihtelevat osallistumisen tason (informointi – päätöksenteon valtuutus) mukaan.

Kuvio 2. Kansalaisosallistumisen spektri (mukailtu Nabatchi 2012; IAP2 2007).

Deliberatiivisen demokratian ideaali muodostuu päätöksentekoa edeltävästä, päätöksen vaikutusten piirissä olevien ihmisten tasapuolisesta, päätöksen syiden ja mahdollisten seurausten puntaroinnista sekä tästä seuraavasta kollektiivisesta päätöksestä (Chambers 2018: 55). Deliberatiivinen demokratiateoria ja siitä muotoutuvat käytänteet pyrkivät eri tavoin edistämään hallintojärjestelmän ja sen tekemien päätösten oikeutusta, pohdintaa ja inklusiota (Dryzek 2017).

Tässä tutkimuksessa käytetään jatkossa termiä *osallisuus* kuvaamaan jaetun päätöksenteon vahvistuvaa osaa yllä kuvatulla (kuvio 2.) välillä osallisuus – valtuutus, jossa jaetun päätöksenteon kommunikaatio on vähintään kaksisuuntaista. Ohjeelliseksi osallisuuden malliksi tulkitaan deliberatiiviseen, keskustelevaan tai punta-roivaan demokratiateoriaan perustuva ja päätöksentekoon vaikuttava kansalaisosallisuus.

2 TUTKIMUKSEN SYVENNETTY TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä osuudessa syvennetään tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Kompleksisuus-, antisipaatio- ja osallisuusajattelun viitekehys muodostaa perustan niiden yhteen kietoutuneisuuden tarkastelulle työn loppuosassa. Nämä yhteiskunnallisen toiminnan tarkastelutavat eivät ole ainoastaan yhteydessä toisiinsa, vaan toimivat toisensa edellytyksinä. Kompleksisuus on sisäänrakennettua antisipaatioon, antisipaatioajattelu rikastaa kompleksisuusajattelua ja osallisuuden periaatteet ja käytänteet mahdollistavat tämän yhteyden.

Viitekehysten tarkastelu aloitetaan kompleksisuusajattelun ja kompleksisten systeemien kuvauksella. Tämän jälkeen käsitellään kompleksisuusajattelun tämänhetkistä tulkintaa systeemin temporaalisesta ulottuvuudesta ja muutokseen vaikuttamisesta. Tähän kappaleeseen sisältyvät kompleksisten adaptiivisten sistemien lyhyt esittely, kompleksisten systeemien muutoksen ja siihen liittyvän epävarmuuden tarkastelu sekä huomioita kompleksisuuden ja strategiatyön välisestä suhteesta. Kompleksisuusajattelua ei käsitellä kappaleessa kattavasti, vaan sen piirteitä tarkastellaan tämän tutkimuksen edellyttämästä, tulevaisuuden hahmotamisen perspektiivistä.

Tämän jälkeen siirrytään antisipaatioteoriaan ja -ajatteluun. Tässä yhteydessä lukijalle kuvataan antisipaatioajattelun taustalla olevaa, Robert Rosenin antisipaatioteoriaa, sekä emergenssin ja antisipaation välistä suhdetta. Kompleksisuus- ja antisipaatioajattelu ovat vahvasti käsitteellisiä ajatussuuntia, joiden nivoutumisen edellytykseksi esitetään osallisuuden implementointia. Osallisuuden merkitystä tämän yhtälön toimivuudelle tarkastellaan lähemmin antisipaatio-luvun jälkeen.

2.1 Kompleksisuus ja kompleksisuusajattelu

Tieteellisen kompleksisuuden tarkastelun voidaan katsoa nousseen esiin 1940–1960-luvuilla systeemien tarkastelusta, jolloin kävi ilmeiseksi mekanistisen, syyseuraussuhteeseen perustuvan ajattelun riittämättömyys erilaisten kokonaisuuksien ja niissä ilmenevien tapahtumien tarkasteluun. Kompleksista systeemiä ei voida määritellä matemaattisten, lineaarisuuteen perustuvien lainalaisuuksien mukaan. Tämä piirre nostettiin esiin 1950-luvun kybernetiikan tutkimuksessa: kompleksista systeemiä ei voida täysin ymmärtää analysoimalla ainoastaan sen osia. (Ackoff 1974: 13; Parrott & Kok 2000; Puustinen & Jalonen 2020.) Tähän viittaa kompleksisesta kokonaisuudesta usein käytetty ilmaisu ”enemmän kuin osiensa summa” (Byrne & Callaghan 2014: 4–8; 55–56; Puustinen & Jalonen 2020).

Mitleton-Kelly (2003) näkee kompleksisuustieteen paitsi viitekehyksenä ja tapana katsoa maailmaa, myös mahdollisuutena muuttaa tapaamme jäsentää, johtaa ja suunnitella kompleksisten systeemien toimintaa. Puustinen ja Hanén päätyivät kompleksisuuden määritelmiä kartoittavassa käsiteanalyysissään (2018: 12–13) kuvaamaan kompleksisuutta seuraavasti:

”Kompleksisuus on kokonaisuuden (ja) osien välisestä dynaamisesta, epälineaarista runsaasti vapausasteita sisältävästä vuorovaikutuksesta muodostuvaa ennakoimatonta (vaikeasti ennakoitavaa) ja kontrolloimatonta (kontrolloitavaa) jatkuvaa yhteenkietoutumista ts. erilaisten yhteisvaikutusten kumuloitumista.”

Lukuisten eri tieteenalojen kompleksisuuden tarkastelu on johtanut erilaisiin kompleksisuuden tulkintoihin ja teorioihin (ks. Castellani & Hafferty 2009: xi; Vartiainen & Raisio 2011; Vartiainen ja muut 2013: 52–53; Castellani 2014). Richardsonin ja Cilliersin (2001) taajaan viitatus jaottelun mukaan kompleksisuustieteiden joukko voidaan jakaa kolmeen eri, toisiinsa eri asteisesti kietoutuvaan koulukuntaan: reduktionistiseen ja pehmeään kompleksisuustieteeseen sekä kompleksisuusajatteluun. Näistä *reduktionistinen (neo-reductionism)* kompleksisuustiede pyrkii löytämään perustavanlaatuisia kompleksisuustieteen ”kaiken selittäviä” periaatteita. Tämä voidaan nähdä ristiriitaisena kompleksisuustieteen perusajatuksen kanssa, joka irtautuu reduktiivisesta tai mekanistisesta systeemin tarkastelusta (emt; Vartiainen & Raisio 2011).

Pehmeä tai metaforinen (metaphorical) koulukunta perustaa ajattelunsa täysin vastakkaisiin käsityksiin edellä esitetystä. Richardson ja Cilliers (2001) kuvaavat tämän koulukunnan tapaa tarkastella organisaatioita kommunikaation ja semantiikan kautta. Tähän kuuluu olennaisesti metaforien käyttö systeemien tarkastelussa. Tätä voidaan perustella mm. sillä, ettei kompleksista systeemiä kuvaavia malleja voida rakentaa täsmälleen todellisuutta vastaavasti (mm. Cilliers 2000). Kielikuvien kautta lisätään kompleksisten ilmiöiden ja systeemien ymmärtämistä myös yhteiskunnallisella tasolla ja edistetään perinteisen ”organisaatiosananon” tai mekanistisen maailmankuvan rajoittuneisuuden tietoisuutta (Richardson & Cilliers 2001; Vartiainen ja muut 2013: 55).

Kolmas kompleksisuustieteen koulukunta nimetään *kompleksisuusajatteluksi*, jossa korostuu – kompleksisuuden seurauksena – tietoisuutemme rajoittuneisuus. Sen yleistyminen yhteiskunnallisilla tieteenaloilla voidaan ajoittaa 1990-luvulle, jolloin kompleksisuutta tarkastelevat kytkökset eri tieteenalojen välillä lisääntyivät (Castellani & Hafferty 2009: xi; Castellani 2014). Tämä myös *kriittis-pluralistiseksi (critical pluralistic)* koulukunnaksi (Richardson 2008) kutsuttu ajattelu-tapa sijoittuu kahden edellä mainitun koulukunnan välimaastoon ja kiinnittää

huomiota paitsi ymmärryksemme vajavaisuuteen, myös metodiemme riittämättömyyteen kompleksisten systeemien hahmottamisessa. Tämä ei kuitenkaan pois sulje erilaisia tarkastelu- ja tutkimustapoja, vaan ymmärtää niiden merkityksen joidenkin yksittäisten systeemin osa-alueiden valottamiselle. Richardson kuvaa kompleksisuusajattelua filosofisempana koulukuntana, kyseenalaistavana asennoitumisena nykyiseen maailmankatsomukseemme ja kiteyttää tämän osuvasti (Emt.: 21): ”Kompleksisuusajattelu on taito pitää yllä jännitettä ymmärtämisen teeskentelyn ja oman ymmärtämättömyytemme ymmärtämisen välillä”.

Tämä tutkimus on sijoitettavissa kriittis-pluralistiseen koulukuntaan. Jos sitä on tarkasteltava kahden muun koulukunnan väliin sijoittuvalla janalla, se asettuu lähemmäksi ensin mainittua, reduktionistista koulukuntaa. Edellä kuvattu reduktionistisen koulukunnan määritelmä ei kuitenkaan palvele tutkimuksen tarkoitusta, joka tarjoaa luonnontieteistä lähtöisin olevaa näkökulmaa kompleksisuuden temporaalisen ulottuvuuden tarkasteluun. Richardson ja Cilliers (2001) pohtivat kompleksisuuden ja perinteisen, luonnontieteistä lähtevät tieteen määrittelyn välistä suhdetta ja esittävät kompleksisuuden tarkastelua ihmis- ja luonnontieteiden välisenä yhteisenä alana, jolla ne voivat haastaa ja siten kehittää toinen toisiaan. Kompleksisuustieteet mahdollistavat – ja edellyttävät – pluralistista metodologiaa, johon ”matemaattiset mallit ja narratiiviset kuvaukset” sopivat toimimaan rinnakkain. Tämän työn keskeisen viestin, kompleksisuus- ja antisipaatioajattelun yhteinen tarkastelu (ks. Pernaa & Neuvonen 2020) tarjoaa näkökulman paitsi ymmärryksemme rajoittuneisuuden tarkasteluun, myös sen hyödyntämiseen toivotun tulevaisuuden määrittelyssä.

2.2 Kompleksiset systeemit

Tarkan määrittelyn sijaan kompleksisuusajattelu on hedelmällisempää hahmottaa käsitteellisenä viitekehystenä, jonka avulla voidaan tarkastella, tulkita ja luokitella erilaisia kompleksisia systeemejä (Mitleton-Kelly 2003; Byrne & Callaghan 2014: 4–8; 55–56). Systeemin käsite ymmärretään kompleksisuusajattelussa avoimena systeeminä, dynaamisena kokonaisuutena, jonka osat tai alaosat vaikuttavat siihen keskinäisten riippuvuuksien kautta ja jonka muodostamisella on jokin toiminnallinen tarkoitus. Systeemin avoimuudella viitataan sen toimintaan erilaisissa ympäristöissä, jotka ovat puolestaan osia laajemmassa systeemissä. (Ks. Ackoff 1974: 11–15; Castellani & Hafferty 2009: 7–8.)

Kompleksisuudelle – sille ominaisten piirteiden vuoksi – ei voida antaa kattavaa tai aikaa kestäväää määritelmää (Chu, Stran & Fjelland 2003; Cilliers ja muut 2013; Poli 2013). Pelkistäminen tai yleistäminen ei myöskään sovellu kompleksisuuden

tematiikkaan, koska jokainen kompleksinen systeemi muodostaa oman kokonaisuutensa, josta kukin tarkastelija tekee vielä oman tulkintansa. Kompleksisten systeemien yleisiä ominaispiirteitä voidaan kuitenkin määritellä ja verrata eri sistemien välillä (Cilliers 1998: 2; Smith & Mitleton-Kelly 2011).

Yhtenä kompleksisuusajattelun keskeisenä perusajatuksena on vuorovaikutus, joka sitoo erilaiset, kompleksiset kokonaisuudet ja niissä toimivat komponentit hyödyllisellä – tai haitallisella – tavalla toisiinsa. Ne myös vaikuttavat toisiinsa ja ovat siten toistensa vaikutusten alaisia. (Cilliers 2000; Cilliers ja muut 2013.) Eri-toten vuorovaikutuksen aikaansaama yhteen kietoutuneisuus systeemin komponenttien välillä mahdollistaa monimutkaisen ja kompleksisen systeemin erotte-lun: jos systeemin eri osat ovat määriteltävissä, se voidaan tulkita ainoastaan monimutkaiseksi systeemiksi (Cilliers 1998: viii; Parrott & Kok 2000; Poli 2013).

Kompleksisen systeemin osien toisiinsa punoutuneisuus edellyttää sen tarkastelua kokonaisuutena sen sijaan, että se pyritään redusoimaan konemaisesti erillisinä yksiköinä toimiviin osiin (esim. Poli 2011; 2013; Vartiainen, Raisio & Lundström 2016). Kompleksisen systeemin vuorovaikutussuhteet muuttuvat *itseorganisoi-tuen* sen tarpeiden mukaan, muodostaen uusia ja ennakoimattomia, *emergentejä* systeemin ominaisuuksia (Cilliers 1998: viii–ix; Mitchell 2009: 25). Tällä dynamiikalla on tyypillisiä ominaisuuksia (Cilliers 1995; Parrott & Kok 2000; Cilliers ja muut 2013):

- Epälineaarisuus, jonka vuoksi vuorovaikutuksesta seuraavat emergenssit eivät ole ennakoitavissa esimerkiksi reduktiivisen analyysin avulla.
- Vuorovaikutuksen kehittyminen, lisääntyminen, kuihtuminen tai tasapainottuminen niiden saaman suoran tai implisiittisen palautteen perusteella (*feedback loops*).
- Vuorovaikutuksen lyhyt ajallinen kesto ja spatiaalinen ulottuvuus. Systeemin toimintaa suurempana entiteettinä ei tiedosteta sen osien välisessä vuorovaikutuksessa.

Kompleksisen systeemin komponenttien ja ympäristön interaktiivisuus vaikuttaa systeemin kokonaisuuden kautta eri asteisesti toisiinsa. Tämän vuoksi systeemin, sen osien tai ympäristön kehitys voidaan nähdä *yhteisevoluutiona* (esim. Mitleton-Kelly 2003; McGlade & Garnsey 2006; Puustinen & Jalonen 2020) jonka muutosta ei voida mitata suljettujen systeemien tavoin (Byrne & Callaghan 257–258). Ympäristöön tai systeemiin kytköksissä olevien systeemien kehittyessä, niiden on kehityttävä muiden myötä. Samalla ne muokkaavat toimintansa ja kehityk-

sensä päämääriä. (Kauffman 1995: 27.) Sosiaalisten systeemien yhteisevoluutio tapahtuu avoimessa *ekosysteemissä*, jonka tarkastelussa korostuu systeemien välinen suhde, eräänlainen ja erityisesti niiden välinen vuorovaikutus (esim. Mitleton-Kelly 2003). Puustinen & Jalonen (2020) kuvaavat tätä ”kohtalonyhteydeksi”, joka muodostuu keskenään kytkettyjen kokonaisuuksien toiminnasta.

Kompleksisen systeemin emergenssejä voidaan kuvata eroksi, joka ilmentää eroa ennakoitun toiminnan ja sen seurauksena saadun toiminnan välillä. Emergenssit nostavat esiin sellaisen – usein laadullisesti tulkittavan – dynamiikan, joka ei vastaa käsitystämme oletettavista tulevista tapahtumista. (Louie & Rosen 2019.) Tässä piilee emergenssin ja yhteisevoluution käsitteiden ero: yhteisevoluutiossa toimijoiden välisen, toistuvan vastavuoroisuuden tuloksena syntyvä lopputulema ei automaattisesti sisällä ennakoimattomia piirteitä (ks. Lundström 2015: 31–32), jotka ovat emergenssille keskeisiä.

Kompleksista systeemiä on haasteellista kuvata tai jäljentää, puhumattakaan sen rakenteellisen organisoitumisen ja siitä seuraavan tiedonsiirron hahmottamisesta. Näistä johtuvia kompleksisuuden mittaamisen haasteita lähestytään eri tieteenaloilla eri tavoin. Osin numeerisesti kuvattavien määreiden lisäksi kompleksisuuden asteeseen liitetään ei-mitattavaa kuvausta mm. systeemin itseorganisoitumisesta, adaptiivisuudesta sekä ”kaaoksen läheisyydestä⁴” (*edge of chaos*). (Lloyd 2001.)

Edellä mainitusta huolimatta kompleksisuus käsitteenä ei ole vastine kaaokselle tai tarkasteltavan systeemin laajuudelle (Cilliers 1995). *Kaaoksen* tematiikka liittyy kompleksisuusajatteluun yhteen kietoutumisen, epälineaarisuuden ja epävarmuuden kautta (Puustinen & Jalonen 2020). Emergenssin seurauksena systeemit ovat alttiita täysin ennustamattomalle kehitykselle, kaaokselle, joka voi lopulta koitua eduksi systeemin evoluutiolle. Paradoksaalisesti kaaos tarjoaa systeemille mahdollisuuden elinvoimaisuuden parantamiseen innovatiivisen kehittymisen kautta. (McGlade & Garnsey 2006; Vartiainen ja muut 2013: 60–61.) Kaaoksen tai kaaosteorian ja kompleksisuuden keskinäisen suhteen määrittelyssä on olemassa eri koulukuntia (ks. Marion 1999: 5) mutta niitä yhdistää tietous epästabiiliuden ja epälineaarisuuden merkityksestä sosiaalisten systeemien ymmärtämisessä (McGlade ja muut 2006). Tässä tutkimuksessa kompleksisuusajattelun ymmärtämisen poikkeavan kaaosteoriasta ennakoimattomuuden hyväksymisen myötä, joihin puolestaan kaaoteoria pyrkii löytämään matemaattisia ennustettavuuksia (ks. Puustinen ja Jalonen 2020).

⁴ ks. Vartiainen ja muut 2013.

Sosiaaliset systeemit ohjaavat omaa kehitystään *bifurkaatiopisteissä*, ajankohdissa, joissa kaaosteorioiden mukaan systeemin toiminta häiriintyy merkittävästi sen ulkopuolisten tapahtumien tai lisääntyvän tiedon vuoksi. Systeemillä on bifurkaatiopisteessä monta mahdollista tapaa edetä, *mahdollisuuksien avaruus* (*space of possibilities*), josta se päätöksen avulla valitsee yhden, systeemin uudelleenlaiselle toiminnalle sillä hetkellä edullisen – mahdollisesti innovatiivisen – ratkaisun. Bifurkaatiopisteessä oleellista on erilaisten mahdollisuuksien tunnistamisen lisäksi taito valita muutoksen oikea ajankohta. (Mitleton-Kelly 2006; Jalonen 2007: 166–167; Vartiainen ja muut 2013: 81–82.)

Tarkasteltavan ongelman tulkinnan monimuotoisuuden, eri perspektiivien ja tulkintojen huomioiminen ja hyväksyminen on edellytys kollektiivisen ymmärryksen luomiseksi, jotta kompleksista ongelmaa tai yhteisön toiminnan suuntaa voidaan lähestyä yhteisön näkökulmasta parhaalla mahdollisella ja koherentilla tavalla. (Cilliers 1995; Conklin 2006: 2–19; Cilliers ja muut 2013.) Yhteisön ymmärrystä kompleksisesta haasteesta tai sen lähestymistavasta vaarantaa fragmentaatio, jonka uhka suurenee ongelman haasteellisuuden ja sitä tarkastelevan yhteisön kompleksisuuden kasvamisen myötä. Näin ajatellen fragmentaatio voidaan nähdä systeemin perspektiivistä sille merkittävän tiedon menettämisenä. Roberto Poli (2011) näkee tämän erityisen merkittävänä yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa yksilön tarkastelua tehdään yhteisöllisen tarkastelun kustannuksella, jolla puolestaan on vaikutuksensa vähemmän vaikutusvaltaisen kansanosan hyvinvoinnille.

Kompleksisuus itsessään ei ole haaste tai ongelma, vaan systeemisten kokonaisuuksien yksi ominaispiirre, jonka huomioiminen edesauttaa erilaisten haasteiden tiedostamista ja kohtaamista (Vartiainen, Raisio & Lundström 2016) sekä vähentää tarpeettomien, fragmentaatiota lisäävien (syyttely, arvostelu, puolustelu) reaktioiden muodostumista (Conklin 2006: 2–19). Kompleksisuusajattelu toimii tässä tutkimuksessa erilaisten tieteenalojen ja tutkimusperinteen yhdistäjänä (ks. Jalonen 2007: 302). Kompleksisuusajattelun mukaan laajemmat, makrotasolla emergoivat ilmiöt syntyvät monitasoisista mikrotason vuorovaikutussuhteista, joiden lukuisat muuttujat eivät ole ennustettavissa. Kompleksisuusajattelun *ontologia*, käsitys todellisuuden luonteesta, on siten relationaalinen, yksilöiden, yhteisöjen ja ympäristön muodostamaan holistiseen kokonaisuuteen perustuva. (Kuhn 2018.)

2.3 Kompleksisuuden ajallinen ulottuvuus

Kompleksisuuteen sisältyy ajallinen ulottuvuus, johon harvemmin itsessään kiinnitetään huomiota. Yhteys temporaaliseen tarkasteluun on kuitenkin vahva kompleksisten systeemien kehityksen, muutoksen ja epävarmuuden kautta. Seuraavissa kappaleissa kuvataan tapoja, joilla näitä teemoja tarkastellaan kompleksisuuteen ja kompleksisiin systeemeihin liittyvässä keskustelussa.

2.3.1 Kompleksiset adaptiiviset systeemit (CAS)

Kompleksisten systeemien mekanisme ja prosesseja yleisesti kuvaava ominaisuus on niiden adaptiivisuus. Kompleksisten adaptiivisten systeemien nimikettä käytetään useilla tieteenaloilla jopa kompleksisen systeemin synonyyminä (Chu, Stran & Fjelland 2003). CAS on kompleksisuustieteissä analysoitava perusyksikkö, joka muodostaa hermoverkoston tapaisen, keskenään yhteistyössä toimivien ja yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi toimivan verkoston. Verkostot muodostavat dynaamisten, toisiinsa nähden limittäisen ja vuorovaikuttavan kokonaisuuden. Verkostoilla ei ole määriteltävää keskusjohtoa, vaan sen toiminnan muodostavat *agentit* ovat itsenäisiä toimijoita, joiden toiminta perustuu sen omiin tavoitteisiin ja välittömästä ympäristöstä saatuun informaatioon. Agentit – jotka itsekin ovat kompleksisia, adaptiivisia systeemejä – kuuluvat samanaikaisesti moniin verkostoihin, jotka myös muokkaavat niissä toimivien agentuurien ominaisuuksia. (Zimmerman, Lindberg & Plsek 1998; Uhl-Bien, Marion & MvKelvey 2007.)

CAS muodostuu sosiaalisessa ympäristössä emergentisti. Se oppii nopeasti ja kykenee luovaan ongelmanratkaisuun ja nopeaan adaptaatioon muuttuvissa tilanteissa. Adaptiivisuuden tematiikka korostaa kompleksisen systeemin ja sen ympäristön välistä suhdetta edellä kuvailtujen verkostojen kautta. (Marion 1999: 81–82; Uhl-Bien, Marion & MvKelvey 2007). Vuorovaikutus ja toiminnan epälineaarisuus ovat osatekijöitä *attraktoreiden* syntymiselle, joita kohti adaptiivinen, kompleksinen systeemi ja sen kehitys luontaisesti hakeutuu. Yhteiskunnallisissa ilmiöissä attraktoreita käytetään sosiaalisten ilmiöiden synonyymeinä. Russ Marion (1999: 22) käyttää tästä tyypillisenä esimerkkinä perheen määrittelyn tai kielenkäytön muutosta, ja radikaalimman attraktorin esimerkkinä Neuvostoliiton hajoamista. Näin tarkasteltuna attraktorit muuttuvat, kasvavat tai katoavat, jopa kehittävät oppimansa avulla. Attraktorit voidaan joiltain osin hahmottaa ja nimetä eräänlaisina tiloina tai jälkikäteen katsottuna jaksoina, mutta niiden ilmestymisen tapa ja ajankohta ei ole ennakoitavissa. (Zimmerman, Lindberg & Plsek 1998; Byrne & Callaghan 2014: 27.)

Systeemin toiminnan muuttaminen oppimisen tai evoluution kautta on sen eloonjäämisen tai menestyksen edellytys. Adaptiivisuuden aste liitetään systeemin resilienssiin, kyvykkyyteen oppia, pitää yllä ja itseorganisoituen korjata toimintaansa siihen kohdistuvista, eriasteisista häiriötekijöistä ja sen osatekijöiden muutoksista huolimatta (Uhl-Bien, Marion & McKelvey 2007; Nordberg ja muut 2008; Mitchell 2009: 25). Edellä mainittujen kykyjen edellytyksenä on systeemin toimijoiden moninaisuus, mikä on puolestaan seurausta systeemin edistyksestä adaptaatiosta. Diversiteetti on siten systeemin adaptaation seuraus ja edellytys. Tämän ja erityisesti erilaisten toimijoiden laadukkaan yhteyden ajatellaan olevan avainasemassa innovatiivisuudelle ja kehityksen kestävyydelle erilaisilla verkostojen tasoilla, organisaatioista globaaliin ilmastonmuutokseen. (Zimmerman, Lindberg & Plsek 1998.)

2.3.2 Muutos ja tulevaisuuden epävarmuus

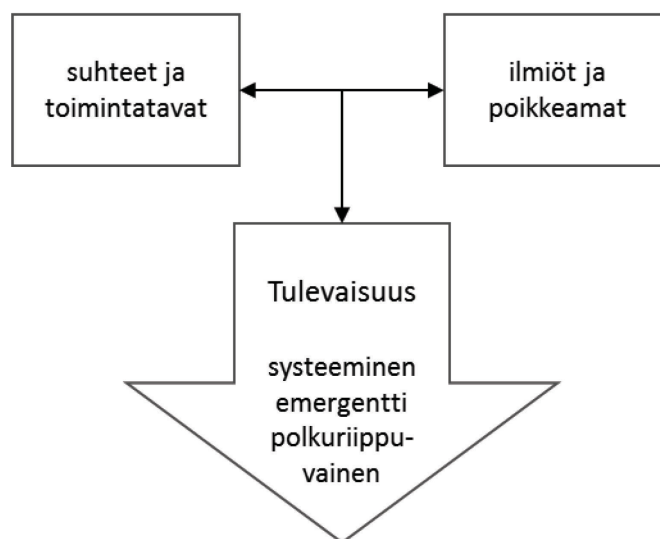
Kompleksisten systeemien kehitystä on viime vuosikymmenien ajan tarkasteltu ja yritetty ymmärtää lukuisilla tieteenaloilla ja eri perspektiiveistä. Kompleksisten systeemien muutos on niille luontaisten ominaisuuksien seurauksena vähintäänkin haasteellista hahmottaa. Koska kompleksisten systeemien muutos paljastuu vain ajan kuluessa, niiden tarkastelu painottuu historiatietoon, jossa narratiiveilla sekä selittävällä ja tulkitsevalla tutkimusotteella on oma, erityinen painotuksensa. Vaikka nykyisyyttä muokanneiden emergenssien rakenteita ei koskaan voida täydellisesti mallintaa, muutokseen johtaneiden tekijöiden piirteiden hahmottaminen auttaa vastaavanlaisten systeemien vertailua ja prosesseista oppimista (Byrne & Callaghan 2014: 199–202).

Byrne ja Callaghan (2014: 192–199) tiivistävät kolme tärkeää tekijää, jotka on huomioitava kompleksisten systeemien ja niiden tulevaisuuteen liittyvässä keskustelussa:

- 1) Ei ole olemassa yleisesti hyväksyttyä, tieteellistä määritelmää lainalaisuuksista, joiden seurauksena tulevaisuutta voitaisiin ohjailta. Kompleksisuusajattelussa tapahtumat ovat seurausta tapahtumaketjuina ilmenevistä, eri tavoin lopputulokseen vaikuttavista emergensseistä.
- 2) Kompleksisten systeemien toimintaan vaikuttaa aina systeemissä toimivien yksilöiden tai yhteisöjen tulkinta kompleksisesta systeemistä, sen haasteista, tavoitteista sekä heidän oma potentiaalinsa systeemin kehittämiseen. Systeemin toimijuus on seurausta erilaisista emergensseistä, ja sen vaikuttamismahdollisuudet systeemiin vaihtelevat näiden mukaan.

- 3) Kompleksisten systeemien muutoksen tarkastelussa systeemin ominaisuuksia voidaan kategorisoida, mutta mitattavia, numeerisia määreitä oleellisempaa on tarkastella muutoksen sisällöllistä perusolemusta ja sen ajallista kehityskaarta. Tämä ei kuitenkaan poissulje määrällistä tutkimusta, jolla voi olla oleellinen osa systeemin kuvaamisessa.

Boulton, Allen & Bowman (2015: 29–32) nostavat kompleksisuuden keskeiseksi periaatteeksi systeemin keskinäisten suhteiden ja kulloistenkin toimintatapojen sekä (mahdollisesti käänteentekevien) ilmiöiden ja poikkeamien välisen yhteyden. Tämän yhteyden seurausta on systeeminen, emergentti tai polkuriippuvainen tulevaisuus. Tätä kompleksisuusteorian ytimen muodostavaa periaatetta kuvataan kuviossa 3.

Kuvio 3. Kompleksisuusteorian ydin (Boulton, Allen & Bowman 2015: 30).

Muutoksen ymmärtäminen on kytköksissä siihen, kuinka tulkitsemme siihen vaikuttaneita ilmiöitä. Yllä esitetystä kuviossa suomenkielinen käännös ”polkuriippuvainen” sanasta *path dependent* assosioituu vakiintuneisiin toimintamuotoihin ja historian kehityskaaren vaikutuksesta systeemin nykyiseen tilaan ja tulevaisuuteen. Kompleksisen systeemin kontekstissa polkuriippuvuus käsitetään, hieman laajemmin kuin perinteisessä sosiologian tai taloustieteen tutkimuksessa (ks. Mahoney 2000), menneiden ilmiöiden määrittelemänä tulevaisuuden mahdollisuuksina (van Buuren, Boons & Teisman 2012) ja toisaalta niiden rajaajina. Vaikka menneisyyden tai tapahtumien tarkastelu ei kompleksisten systeemien tapauksessa voi koskaan olla täydellistä, niillä on aina oma huomioitava historiansa, eräänlainen ”dynaaminen muisti”, jolla on oma vaikutuksensa nykyhetkeen ja systeemin identiteettiin (Zimmerman, Lindberg & Plsek 1998; Cilliers 2006; Dekker, Cilliers & Hofmeyr 2011).

Koska kompleksiset systeemit ”aukeavat” vasta ajan kuluessa, niiden analysointi edellyttää reflektointia, pysähtymistä muutosten ääreen ja niiden vaikutusten tarkasteluun. Tämä on ristiriidassa modernin yhteiskunnan kiihtyvän tiedonsiirron ja välittömän reagoimisen kulttuuriin, jossa reflektoinnille on yhä vähemmän aikaa ja arvostusta. Johtuen kompleksisen systeemin avoimuudesta, määriteltävyyden mahdottomuudesta ja erilaisista, ennakoimattomista emergensseistä, siihen kohdistuvia päätöksiä on tehtävä ilman tieteellistä tai täysin objektiivista tietoa. Tämä sitoo päätöksenteon etiikkaan – ja viime kädessä – kyseisen systeemin muodostavien yksilöiden arvopohjaisiin valintoihin. (Cilliers 2000; 2006.)

Kuviota 3. voidaan tarkastella myös tulevaisuuden epävarmuuden näkökulmasta. Mitä vakiintuneempia systeemin suhteet ja kausaliteetit ovat, sitä ennakoitavampaa tulevaisuus on. Suljetun, konemaisen systeemin suhteet ja toimintatavat muodostavat ennakoitavan kaavan, ja poikkeavat siten yllä esitetystä kompleksisuuden ja tulevaisuuden suhteesta. (Byrne & Callaghan 2014: 197–198; Boulton, Allen & Bowman 2015: 29–32). Kompleksiseen systeemiin kohdistuvien, täydellisten mallien ja siten tarkkojen ennusteiden tekeminen on mahdotonta niiden pelkistämisen mahdottomuuden vuoksi (Cilliers 2000). Yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelussa ei siten koskaan voida muodostaa täydellistä mallia tulevaisuudesta toisin kuin kausaalisuhteiden ymmärtämiseen pyrkivässä, usein määrälliseen mittaamiseen ja invariansseihin perustuvassa tutkimuksessa (ks. Byrne & Callaghan 2014, 192–197).

Systeemiin kohdistuvien muutosten määrä ja aste vaikuttavat tulevaisuuden epävarmuuden tasoon. Epävarmuuden astetta ei kuitenkaan voida arvioida edes kehittyneempien, laskennallisten ennusteiden kautta (ks. esim. Tashman & Hoover 2001; ks. kuvaus riskin ja epävarmuuden erosta Perna & Neuvonen 2020). Luonnonilmiöt ja ihmisen luomat systeemit sekä niiden väliset yhteydet muodostavat herkin järjestelmän, jonka kompleksisuus lisää epävarmuutta ympäristöön liittyvien, pitkän aikavälin mahdollisten tulevaisuuksien tarkasteluun. Lisääntyvä kompleksisuus edellyttää systeemien keskinäisten vuorovaikutusten yleistä tiedostamista ja huomioimista myös skenaariotyöskentelyssä. Kestävään kehitykseen liittyvä julkinen diskurssi on kuvaava esimerkki siitä, kuinka ihmisen nykyisen toiminnan vaikutuksia nostetaan enenevästi esiin. (Zurek & Henrichs 2007).

Kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden konteksti toimii hyvänä esimerkkinä kompleksisuuden ja tulevaisuuden epävarmuuden yhteen kietoutuneisuudesta. Globaalin maailmanpolitiikan vaikutukset, teknologian kehitys ja lukuisat muut haasteet pakottavat yleisen turvallisuuden asiantuntijat tarkastelemaan kompleksisuuden ja emergenssin vaikutusta strategiatyöhön. Toiminnan vaikutusten ja

nopeiden seurausvaikutusten arvaamattomuus kyseenalaistaa strategian lähtökohdan, sekä lineaaristen ja rationaalisten tapahtumien soveltamista suunnittelu-prosessiin. (Edmunds 2014; Yarger 2006: 5–8.) Suuronnettomuustilanteiden ennakointia ja niihin vastaamista vaikeuttaa tapahtumien historiattomuuden ohella monien, eritasoisten tapahtumien yhteisvaikutus paitsi niiden taustalla, myös aikana. Lähes mahdottoman ennakkoinnin tai riskianalyysin sijaan esimerkiksi erilaisten katastrofien kohdalla olisi aiheellista pohtia mahdollisiin tapahtumiin varautumisen potentiaaleja. (Hanén 2017: 72–73.)

Henrichs ja muut (2010) kuvaavat kompleksisen ekosysteemin tulevaisuuden tilan arviointia skenaariotarkastelun avulla. Skenaariotyöskentelyssä tulevaisuudesta muodostetaan usein pelkistetty kuva *mahdollisista* tulevaisuuksista. Skenaariot rakennetaan otaksumien perusteella, joissa on huomioitu mahdollisia tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja niiden välisiä suhteita. Skenaariotyöskentelyä käytetään muiden ennakkointitapojen⁵ ohella mm. nykyhetken ilmiöiden tulevaisuusvaikutusten arviointiin sekä erilaisten strategioiden ja päätösten tukena. (Emt.: 151–153.) Skenaarioita voidaan käyttää myös erilaisten uskomusten luomiseen. Psykologian tutkimuksessa skenaarioiden on todettu lisäävän tutkittavien odotetta skenaariotyöskentelyssä esitettyjen tapahtumien suhteen. Tätä erityistä ominaisuutta voidaan hyödyntää monin eri tavoin, mm. kaupallisten ja poliittisten tavoitteiden saavuttamisen lisäksi erilaisten ennusteiden hyväksyttävyyden lisäämiseen. (Gregory & Duran 2001).

2.3.3 Kompleksisuus ja strategiatyö

Vanhin strategian käytön konteksti sijoittuu vuosisatojen taakse, sodankäyntiin ja valtioiden rajojen turvaamiseen. Kauppatieteellisessä koulutuksessa 1900-luvun alussa omaksuttu ja alun perin tapaustutkimukseen kehitetty organisaation toiminnan suunnittelun ja sen implementoinnin työväline koki 1950- ja 60-luvuilla voimakkaan yleistymisen. Siitäkin huolimatta, että strategiassa tarkastellaan näennäisesti organisaation tai yhteisön tulevaisuutta ja tavoitteita, sen perusolettamukset pohjautuvat menneisyyteen, kausaliteettien toistuvuuteen ja sitä kautta tulevaisuuden analysoinnin mahdollisuuteen. Näin tarkasteltuna strategiatyön voidaan tulkita toimivan myös tietynlaisena ”turvallisuuden tuojana”, tulevaisuutta koskevien kompleksisten ja avointen kysymysten aiheuttamassa epävarmuudessa. (Boulton, Allen & Bowman 2015: 138–139; ks. Pernaa & Neuvonen 2020)

⁵ Muita tulevaisuuskentutkimuksessa käytettyjä ennakkoinnin (*foresight*) menetelmiä ovat mm. Delphi asiantuntija-arviot, *cross-impact* analyysi, erilaiset pelimetodit ja hybridit, metodeja yhdistelevät menetelmät.

Erilaisia, perinteisiä strategiatyön malleja yhdistävät tietyt perusoletukset. Niiden tavoitteena on organisaation kilpailukyvyyn tai olemassaolon ylläpito sekä tietyn, lyhyen tai pitkän aikavälin päämäärän saavuttaminen. Organisaation tai yhteisön ylemmillä auktoriteeteilla ymmärretään olevan kyky ja valta tehdä strategisia valintoja, joita hierarkiassa alemmilla tasoilla olevat toimijat implementoivat. (Mthuli, Bodhanya & Sobratee 2017.) Kontrollin illuusio sopii hyvin klassiseen liikkeenjohdolliseen ajatteluun, jossa organisaatio nähdään mekanistisena, ylhäältä alaspäin tarkkailtavana ja ohjattavana kokonaisuutena. Mekanistiseen tapaan johtaa ja ajatella organisaatioita tai yhteisöjä ei sovi ajatteluun, jossa systeemi kehittyisi sisältäpäin, itseorganisoituen. Tämänpäiväisessä johtamisajattelussa perinteisen ja usein tiedostamattoman, kontrolloivan johtamiskulttuurin ymmärretään olevan yksi organisaatiomuutoksen tai -kehityksen suurimmista esteistä. (Capra & Luisi 2014: 58–59.)

1980-luvulla ilmestynyt, menestyvien yritysten rakennetta ja toimintaa tarkasteleva runsas kirjallisuus nosti ja vakiinnutti strategiatyön eri teollisuuden ja talouden toimialoille ja teollisuustaloustieteeseen. Tämän myötä strategiatyöhön omaksuttiin parhaiden käytäntöjen (*best practices*) ilmaisu, jonka tarkoituksena on adaptoida hyväksi todettuja käytänteitä muista organisaatioista. Boulton, Allen ja Bowman (2015) näkevät tässä lukuisia ristiriitoja kompleksisuusnäkökulmasta katsottuna:

- käytänteissä jätetään huomiotta organisaatioiden yksilölliset piirteet ja ainutkertaiset olosuhteet;
- kuvausten oletetaan sopivan mihin tahansa organisaatioon;
- implisiittinen oletus on, että suurempi käytänteiden omaksuminen johtaa parempiin tuloksiin, ja
- tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuva menestystekijöiden muutos jätetään huomiotta.

Kompleksisuuden, emergenssin ja itseorganisoitumisen tai kompleksisten adaptiivisten systeemien tematiikkaan nojaten olisi loogista hylätä kaikki organisaation tai yhteisön tulevaisuuteen liittyvä strategiatyö, mutta parempi vaihtoehto on valjastaa se palvelemaan näitä ominaisuuksia. Sen sijaan, että organisaation tai yhteisön ulkopuolelta tai sen ylemmän johdon toimesta saneltaisiin parhaat toimintatavat, kompleksisuus ja sen ominaisuudet voidaan huomioida toiminnan suunnittelussa. Tämä tapahtuu

- ymmärtämällä strategiatyö jatkuvana prosessina;
- edistämällä kompleksisuusajattelun ymmärrystä kaikilla organisaation tasolla ja siten

- lisäämällä valmiutta toiminnan muuttamiseen kulloisiinkin olosuhteisiin sopivasti;
- kommunikaatio- ja johtamiskulttuurin tietoisella kehittämisellä ”emergentin strategiatyön” mahdollistajiksi, sekä
- hyödyntämällä yhteisen, erilaisia näkökulmia yhdistävän strategisen suunnittelutyön systeemin kommunikaatiota ja tiedonsiirtoa edistävänä alustana.

(Gregory & Ronan 2015; Mthuli, Bodhanya & Sobratee 2017.)

2.4 Antisipaatio ja kompleksisuus

Antisipaation perusajatus pohjautuu Robert Rosenin⁶ (1934–1998) antisipaatio-teoriaan, joka määrittelee antisipatorisen systeemin seuraavasti (Rosen 1985: 339):

*”Systeemi, joka sisältää tulevaisuutta enteilevän mallin itsestään ja/tai ympäristöstään, mikä mahdollistaa sille oman tilansa välittömän muuttamisen yhteneväksi myöhempää hetkeä koskevan mallin mukaisesti.”*⁷

Perinteisestä, newtonilaisesta reduktioon perustuvasta ja *rakennetta* tarkastelevasta lähestymistavasta poiketen Rosen kiinnitti huomiota systeemin *toiminnan* merkitykseen biologian tutkimuksessa. Jos newtonilaisessa fysiikan tutkimuksessa reduktiolla tavoiteltiin mekanistisuuden kautta ymmärrettävää systeemiä, Rosenin näkökulma oli täysin vastakkainen. Hylkäämättä aikaisemmasta tieteellisestä tutkimuksesta saatua perusrakennetta tai kyseenalaistamatta kausaalisuutta, Rosenin ajattelumallissa kompleksisuus on oleellinen osa elollista toimintaa. (Mikulecky 2001; Louie 2010; Nadin 2010.)

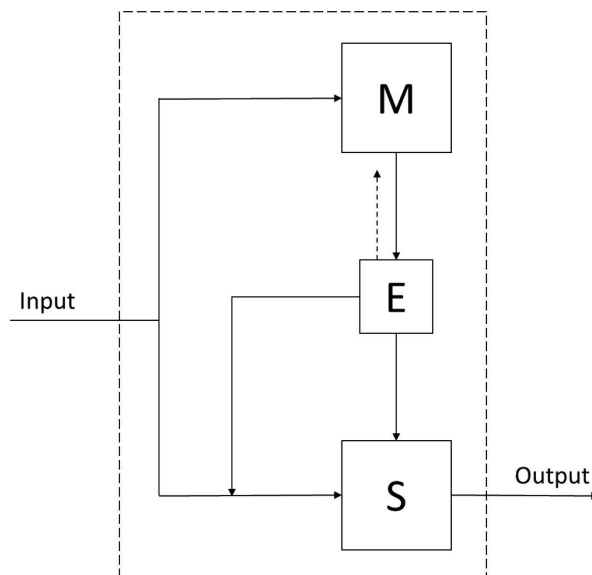
Näiden kahden tarkastelutavan välillä vallitsee myös temporaalinen ristiriita. Siinä missä Newtonin perusoletus kieltää tulevaisuuden vaikutuksen luonnollisen systeemin toimintaan (systeemin dynamiikka on riippuvainen ainoastaan menneistä tiloista ja niiden aiheuttamasta muistista), Rosen näkee tulevaisuuden vaikuttavan kaikkeen elävään toimintaan. Antisipatorisen systeemin perusoletuksessa systeemin tulevaisuus vaikuttaa sen toiminnan muutoksiin nykyhetkessä.

⁶ Omalla aikakaudellaan usein kyseenalaistettu Rosen oli biologi ja matemaatikko, jonka elämäntyön merkitystä kuvaa hänen luonnehdintansa ”biologian Newtonina” (Mikulecky 2001).

⁷ (engl., kirjoittajan käänös)

Yllä olevassa antisipatorisen systeemin määritelmässä nousee esiin reaktiivisen ja ennakoivan systeemin välinen ero: siinä missä reaktiivinen systeemi reagoi nykyhetkeen, antisipatorisen systeemin nykyhetki huomioi sekä menneen, nykyhetken että tulevan. Systeemiin sisältyvä, *ennakoiva malli*, tuo tulevaisuuden nykyhetken toimintaan. Rosenin ennakoivaan malliin⁸ perustuva näkökulma on paitsi havaittavissa kaikilla biosfäärin tutkimuksen alueilla, myös sovellettavissa kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan. (Louie 2010.) Rosen itse painotti antisipaatioajattelun merkitystä suunnittelun, päätöksenteon ja johtamisen ymmärtämisessä osana kompleksista, yhteiskunnallista systeemiä (ks. Rosen 1985: 6–8; 402–404).

Rosenin antisipaatioteorian huomattavan laajan matemaattisen ja luonnontieteellisen tarkastelun perustan muodostaa antisipatorisen systeemin rakenne, jota hän kuvaa kuviossa 4.

Kuvio 4. Antisipatorisen systeemin rakenne (Rosen 1985: 13; Louie 2010).

Kuviossa kirjain *S* kuvaa tarkasteltavana olevaa systeemiä (*object system*) ja *M* dynaamista systeemiä, eräänlaista mallia (*model*) systeemistä *S*. *M* sijoittuu ajallisesti tarkasteltaessa tulevaisuudessa systeemiin *S* nähden. Toisin sanoen, malli *M* ennakoii systeemiä *S* tulevaisuuden tilassa. *M* ja *S* kytkeytyvät toisiinsa vaikuttajajoukon *E* (*effectors*) kautta, joiden kautta systeemi *M* vaikuttaa systeemiin *S* joko suoraan tai välillisesti, systeemiin *S* vaikuttavien, systeemin ympäristöstä tulevien syötteiden (*input*) kautta. Näin kuvattuna antisipatoriseen systeemiin sisältyy oleellisina osina adaptiivisuus ja kausaalisuus (Rosen 1985: 11–13; Louie 2010.)

⁸ Ilmaus ”malli” ymmärretään tässä systeemin yksinkertaistettuna, selittävänä konstruktiona ja erilaisten systeemin toimintojen vastineena, eikä – yhteiskuntatieteelle tyypillisesti – toimintaa kuvaavan simulaation synonyyminä. Systeemin ja sen mallin välisen suhdetta tarkastellaan lähemmin kappaleessa 2.4.

Rosen kuvaa systeemin S muutosta vaikuttajajoukon E välityksellä toivottavan ja ei-toivottavan tilan avulla. Jos S ja M jaetaan kahteen tilaan, toivottavaan ja ei-toivottavaan, M :n siirtyessä ei-toivottavaan tilaan se ennakoi myös S :n siirtymisen ja aktivoi vaikuttajajoukon muuttamaan systeemin S dynamiikkaa siten, ettei siirtymistä tapahdu. (Rosen 1985:13.) Toivottavan ja ei-toivottavan tilan määrittelyt tekevät näkyväksi systeemin arvot, joiden ”asetuksiin” vaikuttajajoukon toiminta perustuu (Fuller 2019).

Ajallisesti tarkasteltuna antisipaatio ilmenee aina aistimisen rakenteiden mikrotasolta sosiaaliseen antisipaation vuosiin ja vuosikymmeniin (Poli 2019). Yhteiskunnallisten systeemien tulevaisuuden tarkasteluun sovellettuna ”*antisipaatioajatelu tutkii niitä sisäisiä tai ulkoisia prosesseja, joiden pohjalta yksilö tai yhteisö muokkaa toimintaansa ohjatakseen sitä kohti toivottua tulevaisuutta. Näitä prosesseja määrittävät keskeisesti yhteiskunnassa vallalla olevat arvot ja yksilöiden tulkinta niistä*” (Pernaa & Neuvonen 2020). Antisipaatio ilmenee aina systeemin kognitiivisena prosessina (Nadin 2015), ja viittaa ennemmin sen toimintaan kuin rakenteeseen. Tästä huolimatta, antisipaation organismeille tuoman arvon ymmärtämisen jälkeen on oleellista tutkia niitä systeemin ominaisuuksia, jotka mahdollistavat sille antisipaation. (Poli 2017: 19–20; Jordan 2019.)

Antisipaatio on käsite, jonka kautta voidaan tarkastella mitä tahansa järjestelmää ja sen nykyiseen tilaan tulevaisuutta ajatellen tehtyä muutosta. Antisipaation tekee merkitykselliseksi ainoastaan sen tulevaisuudelle aiheuttama muutos. Minkä tahansa systeemin kyky muuttaa toimintaansa niin, että se mahdollistaa edellytykset optimaalisemmalle tulevaisuudelle, kertoo sen kyvystä käyttää saamaansa informaatiota. Tämän informaation käsittely vuorovaikutteisesti eri systeemin osalueiden välillä ja tiedon hyödyntäminen organismin käytöksessä tai sen ympäristön kehityksessä on osa biologian tutkimusta: eri eläinlajien ja organismien on todettu olevan itse itseään – ja tulevaisuuttaan – sääteleviä paitsi toimintojensa, myös sen ympäristöstä saadun informaation osalta. (Poli 2017: 11)

Antisipatoriseen systeemiin liittyy oleellisena osana nk. *feedforward* -prosessi, joka eroaa *feedback* -prosessista sen perusolemuksen kautta (Rosen 1979).

- Toiminnan kontrolliin johtavan *feedback* -prosessin herätteenä toimii poikkeama ennalta määritellyistä, tavoitellusta toiminnasta. Näin ollen systeemin toiminta on jo poikkeavaa, ennen kuin sen toiminta aiheuttaa korjaavan, toimintaa muuttavan *feedback* -prosessin.
- *Feedforward* -prosessissa systeemin toiminta on ennalta asetettu sen mallin mukaisesti, mitä nykyisen toiminnan ennakoidaan aiheuttavan tulevai-

suudelle. Feedforward -prosessin ytimessä on siten tulevaisuuden antisipaatio: systeemin nykyistä toimintaa muutetaan sen sisäisen, tulevaisuutta ennakoivan mallin mukaisesti.

Suurinta osaa toimintaamme ohjaa ennakointimme sen seurauksista. Näin ollen muutamme toimintaamme tulevaisuutta ennakoiden, emmekä ainoastaan nykyisyydessä tekemiemme havaintojen tai menneisyydessä oppimamme perusteella. Toimintamme ei ole siten ainoastaan reaktiivista, vaan myös antisipatorista. (Rosen 1979; Louie 2010.) Autolla ajaminen voisi toimia yksinkertaistettuna, mutta kuvaavana esimerkkinä feedback ja feedforward -prosessien erosta. Jos toimintamme auton kuljettajina perustuisi ainoastaan feedback -prosessin tyyppiin virheiden aiheuttamiin toimintamme korjauksiin, liikenteessä toimiminen olisi paitsi vaarallista, myös mahdotonta. Feedforward -prosessin mukaisesti kykenemme ennakoimaan seuraukset mahdollisesta piittaamattomuudesta liikennesääntöjä tai toisia liikenteessä kulkevia kohtaan. Osaamme ennakoida mahdolliset vaaratilanteet, joskin eri syistä johtuva harkitsemattomuus tai välinpitämättömyys valitettavasti vaikeuttavat tätä kykyä.

Eri tieteenalojen edustajat – filosofeista matemaatikoihin, fyysikoihin, kielitieteilijöihin, antropologeihin ja psykologeihin – ovat tarkastelleet antisipaatiota oman tieteenalansa näkökulmasta 1930-luvulta lähtien, mutta antisipaation ymmärtäminen systeemin tai yksilön ennakointikykyä on vasta viimeisten vuosikymmenien aikana herättänyt vilkasta keskustelua monilla muillakin tieteenaloilla. (Nadin 2010; Poli 2014.) Antisipaatioajattelun merkitystä eri tieteenaloille kuvaa sen aiheuttama tulevaisuusnäkökulman kehitys käyttäytymistieteessä (ks. Seligman ja muut 2013): yksilön toiminnan kontekstissa antisipaatioajattelu näkee ihmisen käyttäytymisen ensisijaisesti tavoitteellisena ja vasta toissijaisesti reaktiivisena. Tämä kyseenalaistaa aikaisemman, behavioristisessa ja kognitiivisessa psykologiassa vallinneen käsityksen yksilön toiminnasta ainoastaan oppimisen tuloksena ja stimuluksen aikaansaamana. (Rosen 2019.) Biologisten ilmiöiden ja niiden välisten suhteiden teoreettisessa tarkastelussa antisipaatio nähdään hyvin ratkaisevassa roolissa, eräänlaisena keskipisteenä, jonka ympärille edistyksellinen ja tuleva teoretisointi kiertyy. Kompleksisuuden, antisipaation ja toisiinsa kytköksissä olevien kausaliteettien nähdään olevan tekijöitä, jotka erottavat elolliset systeemit elottomista. Toisin sanoen, kaikkea elollista ympäröi kompleksisuus ja antisipaatio. (Louie 2019b)

Gauthierin ja Chapuisin (2019) tekemän, tulevaisuuskäsitteiden tutkimuksen kehitystä tarkastelevan kirjallisuuskatsauksen mukaan yleinen systeemiteoria ja kompleksisuuden tiedostaminen tutkijayhteisössä ja eri hallinnon aloilla on vaikuttanut tulevaisuuskäsitteiden tutkimuksen käsitteiden, metodien ja tekniikoiden kehittämiseen.

Perinteisten, ennusteisiin (ts. menneeseen) perustuvien hallinnan menettelytapojen riittämättömyys on johtanut tulevaisuuteen orientoituvan, antisipoivan päättöksenteon jalostumiseen.

Antisipaatioajattelu vie kompleksisen systeemin tulevaisuuden ennakkoinnin pidemmälle, tulevaisuuteen vaikuttamiseen. Antisipaatioajattelun myötä tarkastelun orientaatio siirtyy – tulevaisuuskenttätutkimukselle epätyypillisesti – nykyhetkeen. Taulukko 1. kuvaa erilaisia tulevaisuuden tarkastelun tapoja sekä hyvin väljästi tulevaisuuskenttätutkimuksen alan kehitystä. Taulukon tarkoituksena ei ole tehdä jakoa erilaisten tulevaisuuden tarkastelutapojen välillä, vaan korostaa niitä taustoittavien ajattelutapojen evoluutiota. Antisipaatioajattelu ei siten sulje pois ennusteiden tai ennakkoinnin menetelmiä, vaan hyödyntää niiden asiantuntijatietoa.

Antisipaation perusolettamuksena on systeemin kompleksisuus. Tästä johtuen – ja tämän hyväksymisen myötä – ennusteiden ja mahdollisten tulevaisuuksien hahmottamisen sijaan painopiste siirtyy toivotun tulevaisuuden määrittelyyn. Tällä puolestaan on vaikutuksensa nykyhetken toimintaan, joka ulottuu parhaimmillaan perinteisiä ajattelu- ja toimintatapoja pidemmälle.

Antisipaatioajattelun kehittymisen ja kehittämisen edellytyksenä on luopuminen reduktioisista ja deterministisistä oletuksista, jotka palvelivat muutoksen tarkastelua hitaan kehityksen puitteissa. Muutosvauhdin kiihtyessä, systeemin ja muutoksen tarkastelu perinteisten, suljettuihin systeemeihin sopivien mallien ja menetelmien kautta rajoittaa systeemin dynamiikan ja sen toivotun tulevaisuuden hahmottamista. (Nadin 2015.)

Taulukko 1. Tulevaisuuden tarkastelutapoja: ennustaminen, ennakointi ja antisipaatio (Pernaa & Neuvonen 2020).

	ennusteet (forecast)	ennakointi (foresight)	antisipaatio
<i>orientaatio</i>	menneisyys	tulevaisuus	nykyisyys
<i>perusolettamus</i>	Jatkuvuus. Tulevaisuutta voidaan hallita menneisyyteen perustuvan tiedon varassa.	Jatkumattomuus. Tulevaisuuteen voidaan valmistautua paremmin erilaiset näkökulmat ja vaihtoehdot huomioiden.	Kompleksisuus. Tulevaisuus on avoin. Käsitys tulevaisuudesta ohjaa toimintaa nykyhetkessä.
<i>perusedellytys</i>	Laaja, oikea ja mieluiten kvantitatiivinen historiatieto.	Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia kuvaavan tiedon kerääminen erilaisten menetelmien avulla.	Erialaisten, tulevaisuuteen vaikuttavien näkökulmien ja realiteettien omaksuminen. Ajattelun rajoitteiden tiedostaminen.
<i>vaikutus</i>	Menneisyyteen perustuvan tarkastelun perusteella luotu ennuste tulevastasta.	Usein skenaarioiden avulla tuotettu valikoima mahdollisista, todennäköisistä ja toivottavista tulevaisuuksista.	Oman ja ympäristön evoluution ennakointiin ja toivottavaan tulevaisuuteen perustuva toiminnan muutos.

2.5 Antisipaatio ja kompleksisen emergenssi

Antisipaatioajatteluun sisältyvän toivotun tulevaisuuden määrittely ja tulevaisuuteen sijoittuvan systeemin mallin käyttö sisältää tietyn kausaalisuuden oletuksen, johon kompleksisuuden perustavanlaatuisista dynamiikkaa, emergenssiä, on pikaisesti tarkasteltuna haasteellista liittää. Tämän ”riitasoinnun” tarkastelu ansaitsee lähemmän tarkastelun omassa luvussaan.

Kompleksisen systeemin epälineaarisuudesta, omintakeisuudesta ja niiden aiheuttamasta ennakoimattomuudesta johtuen sen (kausaliteetteihin perustuvan) toiminnan suunnittelun ja varsinaisten tapahtumien toisiinsa sopimattomuuden ajatellaan olevan yksi kompleksisen systeemin perusolemuksista (ks. Puustinen & Jalonen 2020). Systeemien kompleksisten ilmiöiden kausaaliset linkit ovat kuitenkin olemassa niiden komponenttien välisessä vuorovaikutuksessa. Ne ovat havaittavissa riittävän tarkassa vuorovaikutusten tarkastelussa, mutta oletetaan häviävän näkyvistä pidemmällä aikavälillä (Stacey 1996: 187). Tämän vuoksi kompleksisten ilmiöiden tarkastelussa on vuorovaikutuksen lisäksi oleellista tarkastella – vuorovaikutuksessa rakentuneita, erilaisia yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä tavoitteita palvelevia – sääntöjä ja rakenteita siinä institutionaalisessa kontekstissa, jossa vuorovaikutus tapahtuu ja emergenssit ilmenevät tai häviävät. (Goldstein 2000; Morin 2007; Byrne & Callaghan 2014: 51–56.)

Elder-Vassin (2008) mukaan sosiaaliset rakenteet ovat aina emergenssien ilmenymiä sosiaalisina ilmiöinä. Tavoitteellisten entiteettien – joissa yksilöt ovat vain sen yksi osa – muodostamien sosiaalisten kokonaisuuksien ymmärtäminen on edellytys sen muiden piirteiden tarkastelulle. Kompleksiseen systeemiin liittyvien ihmisten tai kollektiivien ”agentuurissa” (*agency*) on huomattava kausaalinen potentiaali silloin kun tavoite ja siihen liittyvät tekijät on yhteisesti ymmärretty. Eriasteiset agentuurit ovat niin ikään emergenssejä – kausaalisia prosesseja – eivätkä välttämättä ole sidoksissa tiettyyn instituutioon tai muodolliseen vaikuttamiseen. (Byrne & Callaghan 2014: 193–196.)

Agentuurien, vuorovaikutuksen tapojen ja luonteen sekä instituutioiden emergensseissä syntyvät, kulloistakin ajankuvaa ja arvoja heijastavat normit ovat myös jatkuvassa, dynaamisessa muutostilassa. Teknologian kehitys, tiedon saatavuus sekä kommunikaation ulottuvuus ja nopeus mahdollistavat erilaisten, nopeidenkin agentuurien synnyn ja laajentumisen. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Raskin ja muiden (2016) toteuttama tutkimus, jossa kansalaisia päätöksentekoon osallistavista aloitteista merkittävän määrän havaittiin olevan lähtöisin hallinnollisten rakenteiden ulkopuolelta. Kolmannen sektorin aktiivisten toimijoiden lisäksi jopa

suurempi joukko nk. neljännen, järjestäytymättömän sektorin toimijoita oli osallistavien päätöksenteon innovaatioiden takana. Neljättä sektoria kuvattiin tutkimuksessa ”*emergenteinä toimijoina tai toimijaryhminä, joiden lähtökohtana ei ole vakiintuneiden intressien edustaminen, vaan ennemminkin sosiaalinen yhteistyö hybridien verkostojen kautta*” (ks. myös Rask, Puustinen ja Raisio 2018 sekä Raisio ja muut 2019).

Tulevaisuuskientutkija Riel Miller (2011; 2015) näkee kompleksisuuden, epävarmuuden ja emergenssin lisääntyvän tarkastelun ja ymmärtämisen avanneen uusia tapoja tarkastella tulevaisuutta. Samanaikaisesti ”business as usual” -tyyppisen päätöksenteon arvo kompleksisten ongelmien kohtaamisessa voidaan kyseenalaistaa. Millerin mukaan yllättäviin tekijöihin varautumien tai tulevaisuuden optimointi eivät ole riittäviä tapoja tarkastella kompleksisten systeemien tulevaisuutta. Sen sijaan että yrittäisimme hallita tai ohjata kompleksisuutta, tulisi siihen oleellisesti kuuluvaa emergenssiä hyödyntää myös julkisen toiminnan linjauksissa ja niiden toteuttamisessa. Kompleksisuutta ei voida ennakoida parhaan mahdollisen mallin, informaation tai arvauksen avulla, vaan yhteiskunnallisessa päätöksenteossa tulisi löytää ja kehittää niitä tapoja, joilla tulevaisuuteen liittyviä tahtotiloja voidaan parhaiten hyödyntää nykyhetkessä. Miller käyttää tästä kapasiteettista termiä ”*futures literacy*”, joka voidaan suomentaa tulevaisuustietoisuudeksi tai -taidoksi, yksilön, organisaation tai yhteisön kompetenssiksi, jonka merkityksen hän rinnastaa luku- ja kirjoitustaitoon.

Tulevaisuustietoisuudelle on keskeistä ”ymmärtää ymmärtämättömyytemme” tulevaisuutta kohtaan, toisin sanoen tiedostaa kausaliteettien ja tähän saakka omaksumamme tiedon mahdollinen käyttökelvottomuus tulevaisuudessa (Miller 2011; 2015). Tulevaisuustietoisuuteen kuuluu olennaisesti emergenssien ja diversiteetin arvostus, sekä avoimuus niitä kohtaan. Tulevaisuustietoinen henkilö tai organisaatio osaa hyödyntää erilaisia antisipatorisia systeemejä ja prosesseja tulevaisuuden tarkastelussa. Tämä puolestaan ehkäisee tietämättömyyttä ja hämmennystä, joka on seurausta siitä, että tulevaisuus ”reduoidaan” kausaliteettien tai tähän mennessä saavutetun tiedon avulla ennakoitavaan muotoon.

Ihmiskunnan historiaa tarkasteltaessa emergensseillä ja niiden seurauksilla on ollut merkittäviä – positiivisia ja negatiivisia – vaikutuksia ihmisten elämään vaikuttavalle tutkimukselle. Näistä Miller nostaa esiin mikroskoopin keksimisen vuonna 1670, minkä ansiosta vesipisarasta tehty, aikaisemmin tiedostamaton havainto oudoista eliöistä johti kahden vuosisadan jälkeen niiden yhdistämiseen sairaalassa hoidettavien potilaiden kuolemiin. Tälle ja vastaaville emergenssejä hyö-

⁹ (engl., kirjoittajan käännös)

dyntäville kognitiivisille prosesseille on ollut oleellista kollektiivinen tiedonmuodostus. (Emt. 2011.) Kompleksisuusajattelussa vastaavaa ajattelua heterogeenisyyden eduista ja tietoisesta monimuotoisuuden lisäämistä lähestytään *ohjatun itseorganisoitumisen* (guided self-organization) käsitteen kautta, itseorganisoitumista mahdollistaen tai rajoittaen (ks. Raisio & Vartiainen 2020).

2.6 Päätöksenteon osallisuus

Kompleksisiin kokonaisuuksiin sisäänrakennetut epävarmuustekijät lisäävät niiden tulevaisuuden suunnittelun haasteita ja päätösten seurausten ennakoitua (Pernaa & Neuvonen 2020), eivätkä kausaliitteihin ja monimutkaisten kokonaisuuksien hallintaan sekä menneisyyteen ja ilmiöiden pysyvyyteen perustuva päätöksenteko enää kaikilta osin sovellu kompleksisten kokonaisuuksien johtamiseen (mm. Snowden 2002; Vartiainen ja muut 2013: 54–58). Perinteisten, mekanistiseen maailmankuvaan perustuvien päätöksentekomallien kyseenalaistaminen on havaittavissa myös hallintotieteellisten teorioiden ja julkishallinnollisten käytänteiden kehityksessä. ”Yhteisen hyvän” tavoittelu painottuu eri teorioissa eri tavoin, mutta niiden yhteisenä tekijänä on kansalaisten sijoittuminen sen määrittelyn keskiöön. (Puyn & Edey Gamassou 2018.)

Vaikka legitimitetin lisääminen avoimuuden ja päätöksentekoon osallistumisen avulla on määritelty vaihtelevasti useilla eurooppalaisen hallinnon tasoilla¹⁰, systemaattinen, tavoitteellinen ja vaikuttava kansalaisosallistuminen on vielä vaatimatonta (esim. Monno & Khakee 2012). Syiksi osallisuuden jäämiseen julkisessa hallinnossa symboliselle tasolle on ehdotettu resursseihin (usein implementoinnin ajallisiin ja taloudellisiin), päätöksenteon rakenteisiin, vallanjakoon tai yhteiskunnallisiin kriiseihin liittyviä haasteita (esim. Kapoor 2001; Eriksen & Fossum 2018). Osallistavan päätöksenteon malleista ei myöskään ole olemassa yleisesti hyväksytyjä rakenteellisia (ja arvioitavia) määritelmiä sille kenet tulisi osallistaa, kuinka osallistavan kommunikaation tai päätöksenteon tulisi rakentua ja minkälainen vaikutus julkiseen hallintoon niillä tulisi olla (ks. Fung 2003; 2006; Barnes, Knops & Sullivan 2004).

Organisoimattomat ja emergentit, teknisen kehityksen mahdollistamat vaikuttamisen tavat ovat nousseet perinteisten poliittisten ja organisatoristen vaikutustapojen rinnalle (Rask ja muut 2018). Tutkimusten mukaan episodimainen, järjestäytymätön osallistuminen voidaan jo yhdistää yhteiskunnallisen luottamuksen

¹⁰ Esim. Open Government Partnership; Europe for Citizens Programme; European Civic Forum; Myplace project; The ITSSOIN project (Impact of the Third Sector as Social Innovation); European Citizens’ Initiative.

kokemukseen vahvemmin kuin perinteiset, poliittiset tai järjestäytyneet vaikuttamisen tavat (Bäck & Christensen 2016; Uslaner & Brown 2005). Uusien sukupolvien halu vaikuttaa omakohtaisiin, valtio- ja hallintorajat ylittäviin kompleksisiin kysymyksiin haastaa kansallisuuteen, asuinpaikkaan tai puolue toimintaan perustuvan osallistumisen tulkinnan. Ympäristöön ja kestäväan kehitykseen liittyvissä kysymyksissä kiteytyy yhteisen vaikuttamisen tahto, jonka vaikutukset heijastuvat myös globaaliin talouteen (Acik-Toprak, 2009: 199–201; Ward & de Vreese 2011; Lepola & Kokko 2015.)

Deliberatiivisen demokratian ideaali (ks. Perttola & Pernaa 2016; Pernaa 2017) perustuu kansalaisvaikuttamisen kehittämiseen siten, että yksittäisen, poliittiselle vaikuttajalle annettavan äänen sijaan, päätöksentekoa edeltää inklusiivinen keskustelu eri mielipiteiden välillä. Parhaimmillaan tästä seuraa saavutettu konsensus, joka otetaan päätöksenteossa huomioon (ks. esim. Raisio, Puustinen, Hyytiäinen & Wiikinkoski 2017: 19–21). Deliberatiivista demokratiaa kohtaan osoitetaan yhä lisääntyvää kiinnostusta sekä teoreettisten tutkijoiden, että demokratiakäytänteiden kehittäjien taholta. Erilaisten päätöksentekoon osallistavien käytänteiden jalostamisesta ja niihin liittyvästä tutkimuksesta huolimatta keskustelevala päätöksenteko ei ole saavuttanut – joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta¹¹ – vakiintunutta asemaa länsimaisessa, edustukselliseen demokratiaan perustuvassa päätöksenteossa.

2.7 Osallisuus ja antisipaatio

Osallisuuden ja kansalaisnäkökulman lisääminen tulevaisuuden tarkastelussa ei ole mutkatonta myöskään tulevaisuuskenttätutkimuksen erityisalalla, jossa on perinteisesti painotettu asiantuntijoiden tekemiä arvioita (ks. luku 3.3; Pernaa 2017). Tulevaisuuskenttätutkija Mika Mannermaan oli aikaansa edellä tarkastellessaan tulevaisuutta antisipaation näkökulmasta jo 80-luvulla, yhdistäen sen tarpeen lisääntyvään kompleksisuuteen. Yhteisön ja yksilöiden näkökulma oli Mannermaan ajattelussa tulevaisuuden tarkastelun keskiössä (Mannermaa 1988: 287–288):

”Mutta vielä tärkeämpää on huomioida, että antisipoinnin mahdollisuus kuuluu yhteisössä jokaiselle. Kompleksisuuden näkökulma korostaa siten yksilöiden, ryhmien, liikkeiden jne. roolia ’tulevaisuuden tekemisessä’ paljon selkeämmin kuin skenaarioajattelu. Olennaista on se, että tulevaisuuskenttätutkimuksella pitäisi olla selvästi emansipatorinen

¹¹ Näistä tunnetuimpina esimerkkeinä voidaan mainita Citizens Jury®, Citizens’ Initiative Review ja Deliberative Poll®. Ks. Rask, Raisio & Jäske 2017.

tiedonintressi tässä prosessissa, eli sen pitäisi auttaa ihmisiä vapauttamaan itsensä vanhoista ajatusmalleista ja luomaan uusia ideoita ja siten tekemään 'mahdottoman' mahdolliseksi."¹²

Rosenin antisipaatioteoriassa systeemin tulevaisuuden malli luodaan vuorovaikutuksessa systeemin osien kanssa. Tässä kansalaisten käsittäminen "ympäristön" sijaan osana systeemiä on oleellista. Systeemin rajoittaminen perinteisiin hallinnollisiin raameihin ei palvele antisipaatio- tai kompleksisuusajattelua, eikä niiden hyödyntämistä päätöksenteon optimoinnissa. Antisipaatiota muovaavat yhteisön kulttuuri ja historia, ja toisaalta tulevaisuuteen kohdistuvat yksilölliset ja yhteisölliset, arvoihin perustuvat odotukset ja tunnetilat.

Jo aikaisemmin tässä työssä esiin nostettu, kestävään kehitykseen liittyvä julkinen keskustelu toimii esimerkkinä tulevaisuuteen kohdistuvista odotuksista, joissa näkyy vahvasti niiden taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset arvot. Arvot liitetään tässä yhteydessä usein nykyisten päätösten tuleviin sukupolviin kohdistuvaan vastuuseen. Energiamurrosta koskevan tieteellisen tutkimuksen yhteydessä yhteiskunnallisia arvoja on kuitenkin lähestytty korkeintaan kulttuuristen tekijöiden kautta, ilman yhteiskunnallisen visioinnin elementtiä (Ruotsalainen ja muut 2017; Shortall & Kharrazi 2017). Taloudellis-teknisiin tutkimuksiin keskittymisen sijaan arvojen tarkasteluun saatetaan valitettavasti saada käänne vasta energian kuluttajien (ostajien) roolin muuttuessa – energiateknologian kehityksen mahdollistamana – energian tuottajiksi.

Suomalainen tulevaisuuksien tutkijoiden ryhmä tuo energiamurrosta ja yhteiskunnan kehitystä yhdistävässä artikkelissaan (Ruotsalainen ja muut 2017) esiin alun perin tulevaisuuksientutkija Ziauddin Sardarin (2010a) "postnormaalin ajan" käsitteen ja sen vahvan kytköksen yhteiskunnallisen kompleksisuuden lisääntymiseen ja jopa kaoottisuuteen. Tutkijaryhmän mukaan kompleksisuuden lisääntymisessä energiakehityksen tutkimuksessa tulisi kiinnittää tarkempi huomio tulevaisuuteen liittyvään vertaisvisiointiin. Toivottavan energiatulevaisuuden saavuttaminen ja siihen johtava päätöksenteko edellyttää yhteisöllistä toivottavien tulevaisuuksien puntarointia ja tämän mahdollistamisen kehittämistä.

Sardar loi postnormaalin ajan käsitteen kuvaamaan aikakauttamme, jossa aikaisemmat toimintatavat eivät enää ole sovellettavissa, ja jota kuvaavaa epävarmuus ja päätöksenteon ongelmallisuus. Kompleksisuus ja siitä seuraava kaaos ja ristiriitaisuus luonnehtivat nykyistä ajanjaksoa ennen "uuden normaaliuden" aikakaudteen siirtymistä. Sardarin mukaan nöyryys, kohtuullisuus ja luotettavuus ovat välttämättömiä hyveitä kompleksisuuden ja epävarmuuden aikakaudella. Tilanteiden

¹² (engl., kirjoittajan käännös)

kontrolloitavuus on epävarmuuden vuoksi mahdotonta, sen vuoksi väitteemme tai tahtomme tulisi kuvata nöyryyttä sen edessä. Suhtautumisemme tietoon tulisi sisältää tietoisuuden siitä, että täsmällisinkin tieto on kompleksisuuden vuoksi kyseenalaistettavissa. Sardar jakaa filosofi Paul Cilliersin (2005) näkemyksen siitä, että kompleksisuuden ja epävarmuuden tiedostamatta jättäminen päätöksenteossa on paitsi ammatillinen, myös eettinen virhe.

Tälle tutkimustyölle merkittävässä, hyvinvoinnin kontekstissa arvopohjaisten tavoitteiden tarkastelu tai vertaisvisiointi on koko ihmiskuntaa koskevaan ilmasto-keskustelun rinnalla hankalampi saavuttaa. Tämän taustalla on paitsi suomalaisen äänestyskäyttäytymisen jatkuva lasku¹³ ja etäännyminen poliittisesta puolue-toiminnasta¹⁴, myös kansainvälisesti vertailen heikko usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin¹⁵. Nämä kielivät edustuksellisuuteen perustuvan demokratian ja sen käytänteiden legitimizeettikriisistä, jota täydentämään tulisi löytää uusia vaikuttamisen muotoja. Lisääntyvä kiinnostus kunnallisia kansanäänestyksiä ja järjestötoimintaa kohtaan tekee tätä joiltain osin, mutta palvelee pääasiassa hyväosaista, työssäkävää väestöä. Järjestötoiminnassa aktivoituminen tapahtuu yleisimmin ammatillisen tai vapaa-aikaan liittyvien aktiviteettien kautta. Päätöksentekoon vaikuttaminen on siten yhä vahvemmin sidoksissa hyvinvointiin ja aktiivisuuteen, pahoinvoinnin ja huono-osaisuuden perspektiivin puuttuessa. Hyvinvointipalvelujen kontekstissa tämä merkitsee palveluja eniten käyttävän, pienen väestöosan kuulematta jäämistä. (Perttola & Pernaa 2016.)

Kompleksisuuden ja epävarmuuden perustavanlaatuinen erottamattomuus, päätöksiin vaikuttavat ja niistä aiheutuvat emergenssit hankaloittavat tulevaisuuteen vaikuttavan päätöksenteon vaikutusten ennakointia, kun samanaikaisesti tietoisuus esim. luonnonvarojen tai yhteiskunnan hyvinvointipalvelujen järjestämiseen käytettävien varojen hupenemisesta kaventaa virheellisille päätöksille jäävää tilaa. Näin ollen kompleksisen systeemin toiminnalle ja sen suuntaamiselle on erityisen merkityksellistä tieto, jota syntyy ainoastaan vuorovaikutuksessa sen elementtien välillä. Tämän vuoksi elementtien välinen diskurssi ja niiden näkökulmien välisen ymmärryksen lisääminen on perusteltua. Sen sijaan, että keskustelusta eliminoidaisiin siihen ”sopimattomat” käsitykset, niiden merkitystä systeemille tulisi tunnustaa (Cilliers 1995).

¹³ Suomalainen äänestysaktiivisuuden tason lasku on jyrkempää kuin muissa pohjoismaissa ja useimmissa Länsi-Euroopan maissa. Suomalaiset sijoittuvat äänestysaktiivisuudessa länsimaisten demokratioiden matalimpaan kolmannekseen (Wass & Wilhelmsson 2009: 70).

¹⁴ Eduskuntapuolueiden kokonaisjäsenmäärä 267000 (2013) kattaa noin 6% äänioikeutetuista (Borg 2013).

¹⁵ Vain 16% suomalaisista uskoo vaikutusmahdollisuuksiinsa kansainvälisen politiikan jännitteisiin ja demokratian haasteisiin (Dufva ja muut 2019).

Valitettavasti tutkimusnäyttö kertoo osallistamisen menetelmien väistämättömästä törmäämisestä yhteiskunnallisen vallankäytön rakenteisiin. Esimerkiksi Monnon ja Khakeen (2012) ruotsalaisen ja italialaisen aluesuunnittelun kontekstissa tekemä tutkimus paljastaa osallisuuden toimivan lähinnä symbolisella tasolla. Osallisuus on rajattu kansalaisten informointiin ja konsultointiin ilman varmuutta siitä, että kansalaisilta tullut viesti tavoittaisi poliittiset päätöksentekijät. Päätöksentekoon vaikuttaminen oli sitä epätodennäköisempää, mitä suurempaa vastustusta tarkasteltava asia herätti kansalaisten keskuudessa. Päätöksentekijöiden näkemyksiä vastaamattomia kansalaismielipiteitä joko muokattiin tai jätettiin kokonaan huomioimatta. Vastaavanlaisia, ”rusinat pullasta” poimimisen ilmiötä on noussut esiin mm. erilaisia kansalaisaloitteita tarkastelevassa tutkimuksessa (Font ja muut 2018) jossa todettiin aloitteen implementointiin vaikuttavan sen arvioidut kustannukset ja sen nykyisen toimintatavan (*policy*) haastamisen aste.

Deliberatiivisen demokratian systeeminen muutos (ks. Pernaa 2017; 3.3) mahdollistaa sen käsittämisen laajoina, erilaisina ja toisiinsa integroituvina toimintatapoina, joiden yhteinen kehitys edistää osallisuuden periaatetta koko systeemin tasolla (esim. Dryzek 2016). Sen sijaan, että pyrittäisiin deliberatiivisen demokratian ideaalin täyttävien menetelmien ja foorumien määrittelyyn ja implementointiin, tulisi siitä saatuja kokemuksia hyödyntää laajasti niissä yhteiskunnallisissa instituutioissa, joissa vastakkaisten tai puuttuvien mielipiteiden esiin tuominen ja ymmärtäminen edistää yhteisen ymmärryksen luomista (esim. Bächtiger ja muut 2018). Toisin sanoen, sen sijaan että deliberatiivisen demokratian käytänteiden ehdottomana tavoitteena olisi päätöksentekoon vaikuttaminen, sen soveltaminen yhteisön nykytilanteen hahmottamiseen ja tulevaisuuden tavoitteiden nimeämiseen tulisi nähdä merkityksellisenä osana yhteisöllisen antisipaation prosessia.

2.8 Arvolähtöinen antisipaatio

Tulevaisuuskientutkija Mika Mannermaa (1991) tuo väitöskirjassaan kehitysilmien tarkasteluun evolutionaarisen viitekehityksen, jossa huomio käännetään yhden tai joidenkin muuttujien sekä sektoraalisten skenaariotarkastelujen sijasta yhteiskunnan kehitykseen systeemisyyden kautta. Tulevaisuus rakentuu dynaamisissa ja epälineaarisissa systeemeissä tapahtuvassa inhimillisessä toiminnassa, ennakoitavien ja ennakoimattomien vaiheiden vuorottelussa. Yhteisön kulttuurin, historiallisen taustan ja rakenteiden viitoittamana tehdään valintoja tarkasteltavien tulevaisuuksien välillä. Mahdollisten, todennäköisten ja toivottujen tulevaisuuksien tarkastelu on siten aina normatiivista. Tämän myötä tulevaisuuskientut-

kimuksen rooli muuttuu tulevaisuutta koskevan totuuden etsimisestä normatiivisen, arvoväritteisen nykyhetken kautta tulevaisuuteen vaikuttamiseen. (Mannermaa 1986; 1988).

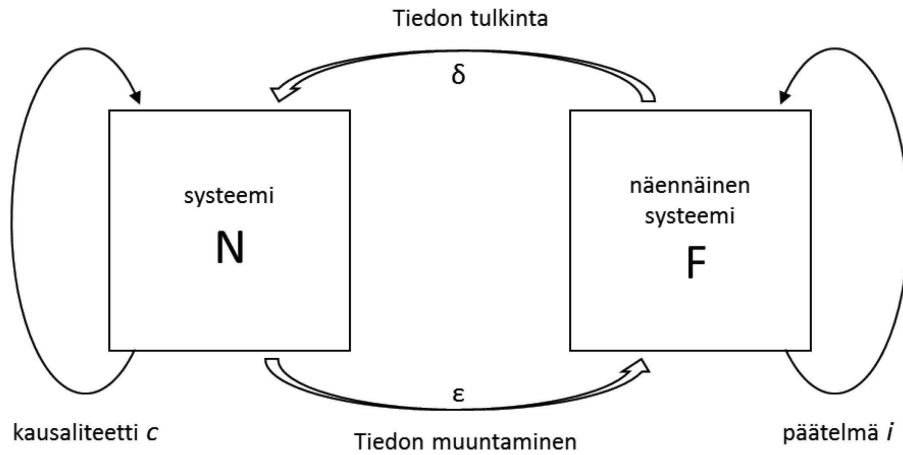
Eleonora Masini kuvaa teoksessaan *Why Futures Studies* (1994: 6–10) kolme yleisesti hyväksyttyä tulevaisuuksien tutkimuksen periaatetta. *Ensimmäinen periaate* perustuu tiedon ja tulevaisuuden aiheuttamien toiveiden ja pelkojen väliseen dikotomiaan. Huolimatta runsaaseen dataan perustuvasta ymmärryksestä toimintamme seurauksista, toimintaamme lopulta ohjaavat ja rajoittavat perustavaa laatua olevat arvomme. Masini viittaa Bertrand de Jouvenel'n käsitteisiin "mahdolliset" (possibles) ja "toivottavat" (desirables), joista ensimmäinen viittaa käytössämme olevaan tietoon ja jälkimmäinen toiveisiin ja pelkoihin, joita liitämme tulevaisuuden hahmottamiseen. Tiedon ja toiveiden dialogi erottaa tulevaisuuksien tutkimuksen utopioista, jotka tämän vuoropuhelun puuttuessa jää vajavaiseksi myös legitimizeetin osalta.

Toinen periaate kiinnittää huomion menneen, nykyisyyden ja tulevaisuuden väliin suhteisiin mitä tulee vaikuttamisen mahdollisuuksiin. Nykyisyyttä ja jo tapahtunutta voidaan korkeintaan analysoida, mutta tulevaisuuden tila on muokattavissa. *Kolmannen periaatteen* mukaan tulevaisuuksia lähestytään monikkomuotoisesti, mahdollisina tulevaisuuksina, jotka tulevat olemaan myös seuraavien sukupolvien tulevaisuuksia. Tulevaisuuden hahmottaminen yhtenä määriteltynä tulevaisuutena eräällä tavalla "valtaa" tulevaisuuden ja kytkee sen ainoastaan omaan, nykyhetken kulttuuriseen arvopohjaan. (Masini 1994: 7–8.)

Mannermaan ja Masinin edistyksellinen ajattelu saa tukea tämänhetkessä antisipaatiokeskustelussa, jossa yhteiskunnan tai yhteisön tasolla tarkasteltu antisipaatio on lopulta arvojen pohjalta luotuihin tavoitteisiin perustuvaa päätöksentekoa (esim. Fuller 2019). Kompleksisuusajattelu mahdollistaa ja edellyttää yhteisöllisen diskurssin tarkastelua yksittäisiä päätöksiä laajemmin. Päätöksenteon taustalla olevat, yhteisön arvoja heijastavat normit rakentuvat vuorovaikutuksessa instituutioiden ja ihmisten välillä, eivätkä siten ole pysyviä. Parhaimmillaan antisipaatioprosessi tarjoaa alustan – ja vähintäänkin lisäarvoa – yhteisöllisten normien dynamiikalle. (Fuller 2019.)

Rosen näki antisipaation prosessissa "lähes eettisen luonteen" systeemin tarkastellessa toimintansa tapoja sille ominaisten mallien kautta. Nämä mallit toimivat systeemin identiteetin ja sen muutoksen havainnollistajina. (Emt; Rosen 1985:

403–404.) Rosen kuvaa luonnollisen systeemin ja sen mallina toimivan näennäisen systeemin välistä suhdetta ja sen sisältämää päätelmää alla esitetyn, kuvion 5. avulla.

Kuvio 5. Päätelmän sisältyminen systeemin ja sen mallin väliseen yhteyteen. (Alkup. Rosen 1985: 73–86; Fuller 2019; Poli 2017: 213.)

Systeemin tilan muuttaminen tilasta toiseen edellyttää muuttumiselle jonkinlaista vaikutetta tai syytä, joka näyttäytyy erilaisissa systeemeissä eri tavoin. Esimerkiksi henkilökohtaisella motiivilla ja yhteiskunnallisella päätöksenteolla on hyvin yksilöllinen rakenne, mutta ne toimivat yhtäkaikki prosessina, jonka perusteella systeemi muuttaa – tiedostetusti tai tiedostamatta, järjen tai tunteen perusteella – toimintaansa tilasta A tilaan B. Tätä kausaliiteettia, syy-seuraussuhdetta kuvataan kuviossa kirjaimella *c*. Näennäinen systeemi (*formal system*) F on aina epätäydellinen kuvaus luonnollisesta systeemistä (*natural system*) N, joka – myös kompleksisuutensa vuoksi – tunnetaan vain epätäydellisesti. Yllä kuvatussa kytköksessä ne ovat kuitenkin toisiinsa nähden yhtäpitävät, toisin sanoen luonnollisen systeemin ominaisuudet muunnetaan (*encoding* ϵ) ja viedään vaikuttajajoukon (*effectors*, ks. 2.4) toimesta systeemin malliin. Mallin tarkoituksena on erilaisten päätelmien (kuviossa *i*) avulla saavuttaa mahdollisimman tarkka tulkinta tiedosta, joka palautuu luonnolliseen systeemiin (*decoding* δ). Näiden systeemiin viedyt tulkinnat todentuvat systeemin toiminnassa. (Rosen 1985: 73–86; Fuller 2019; Poli 2017: 211–241.) Toisin sanoen kausaliiteetti *c* vie samaan lopputulokseen kuin tiedon tulkinta, sitä edeltävä päätelmä ja sitä edeltävä tiedon muuntaminen. F on siten malli N:stä ja N on F:n toteuma. (Louie 2010.)

Rosenin esittämä malli on karkea, mutta kuvaa hyvin päättelyä ja ennakoitua, joka on sisäänrakennettuna antisipatoriseen systeemiin. Inhimillisen toiminnan

kontekstissa päätelmät ja niiden tulkinnat ovat yhteiskunnallisia: erilaiset antisipoivat entiteetit muodostavat päätelmänsä niistä kokemuksista, joita se on muodostanut vuorovaikutuksessa toisten entiteettien (yksilöiden, agentuurien tai yhteisöjen) kanssa (Fuller 2019). Näistä systeemin yksilöllisistä ominaisuuksista on lähtöisin myös Rosenin edellä mainittu päätelmä siitä, että antisipaatioon sisältyy aina eettinen aspekti.

Antisipaatioteorian yhteiskunnallinen tavoitteen asettelu kiteytyy vaikuttajajoukon toimintaan, joka muuntaa systeemin mallista saadun tulevaisuutta koskevan tiedon systeemin dynamiikkaan. Vaikuttajajoukon aktivoituminen määräytyy sen mukaan, kuinka tulevaisuutta koskeva toivottavan ja ei-toivottava tila yhteisössä määritellään. (Fuller 2017; 2019.) Antropologi Arjun Appadurai (2013: 286–289) korostaa – arkistoidun tai näyttöön perustuvan tiedon ohella – yhteisön arvopohjaisten tavoitteiden tunnistamisen merkitystä, kun yhteisöllisiä tulevaisuuden odotuksia nimetään. Osallistamisen avulla saatu tieto nykytilasta, siihen johtaneista tekijöistä ja tulevaisuuden odotuksista ovat oleellisessa roolissa yhteisön arvoihin vastaavassa tulevaisuuden rakentamisessa. Luonnollisen systeemin ja sen mallin välisessä suhteessa kuvattuna tämä sijoittuisi sekä tiedon muuntamiseen (*encoding*) että päätelmien kautta saatujen tietojen tulkintaan (*decoding*).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA KESKEISET TULOKSET

Väitöskirja koostuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista, joista kaksi on kirjoitettu yhteistyössä toisen kirjoittajan kanssa. Kaksi artikkelia julkaistaan tieteellisissä kokoomateoksissa, joista toinen on suomenkielinen. Muut kolme väitöskirjatyöhön valittua artikkelia ovat englanninkielisiä. Yhteisartikkeleiden työstäminen yhteistyössä toisten, eri tieteenalaa edustavien tutkijoiden kanssa on antanut paitsi arvokkaan kokemuksen ajatusten monitieteisestä pohdiskelusta ja työstämisestä, myös merkittävän myötävaikutuksen väitöskirjatyön kokonaiskuvan muodostumiselle. Yhteisartikkeleita koskeva selvitys henkilökohtaisesta työpanoksestani on esitetty liitteessä 1.

Kaikki artikkelit ovat itsenäisiä julkaisuja, joiden substanssia kuvataan niiden keskeisten tulosten kautta. Väitöskirjakokonaisuuden kehittymisen prosessia sekä tutkimuksen tieteenfilosofista perspektiiviä kuvataan tarkemmin tutkimuksen pohdintaosiossa.

3.1 Osallistava päätöksenteko ja hyvinvointipalvelujen päätökset (Artikkeli I)

Ensimmäinen tutkimusartikkeli (*Participative policymaking in complex welfare system – a Delphi study*) kuvaa vuoden 2015 alkanutta tutkimusta, jota käsittelevä artikkeli ilmestyy toimitetussa teoksessa *Society as an Interaction Space: A Systemic Approach* (Pernaa 2020), joka tarkastelee sosiaalisten, poliittisten ja elinkeinoelämän instituutioiden myötävaikutusta palveluekosysteemin toimintaan. Teoksessa painottuu hallinnon, yritysten ja kansalaisten välinen dynamiikka ja vuorovaikutus systeemissä yhteisevoluutiossa. Tutkimusartikkelissa tarkastellaan hyvinvointipalvelujen päätöksentekoa osallisuuden näkökulmasta, systeemi- ja kompleksisuusajattelun teoreettisessa viitekehyksessä. Tarkastelun keskiössä on suomalaisen hyvinvointisysteemin yhteisevoluutio ja sen mahdollisuudet kehittyä vuorovaikutteisemmaksi, palvelujen käyttäjiä osallistaen.

Tutkimuksen taustalla on viimeisen vuosikymmenen aikana lisääntynyt kansalaisosallistamisen tarve julkisten palvelujen suunnittelussa, hallinnossa ja päätöksenteossa sekä samanaikainen pysähtyneisyys osallisuuden käytänteiden kehittämisessä, käyttöönotossa ja vaikuttavuudessa (esim. Fung 2006; 2007; Rask, Raisio & Jäske 2017; Gutmann & Thompson 2018). Osallisuuden haasteet kumuloituvat hyvinvointipalveluiden kontekstissa (Pylkkänen 2004; Parkinson 2008: 37–39; Raisio, Valkama & Peltola 2014; Perttola & Pernaa 2016), jossa eri tasoilla tehdyillä päätöksillä on suora tai välillinen vaikutus palvelujen käyttäjiin (Pierson 2000). Hyvinvointipalvelujen linjauksiin (*policy*) implementoiduilla deliberaativisilla

päätöksenteon käytänteillä on todettu olevan lupaavimmat mahdollisuudet vaikuttaa kiistanalaisimpiin hyvinvointipalveluja koskeviin ongelmiin (Gutmann & Thompson 2004: 139–159), joista esimerkiksi hoidon rajojen määrittelyyn liittyvien hoitosuositusten tulisi olla arvokysymykset huomioivia, sekä terveydenhuollon ammattilaisten, asiakkaiden ja rahoittajien hyväksymiä (Saarni 2010: 17–20, 71–72, 98). Hyvinvointiin liittyvien arvokysymysten ja niiden dialogin merkityksen voidaan odottaa kasvavan mm. geeniteknologian kehittyessä (Saxén, Leskelä & Saxén 2016).

Hyvinvointipalvelujen järjestämistä koskevan päätöksenteon kehittämistä oikeudenmukaisemmaksi osallisuuden keinoin voidaan argumentoida myös palvelujen, ja vielä yleisemmin hyvinvoinnin, tarkasteluna yhteisön näkökulmasta. Yhteisön pitkän tähtäimen tavoitteiden määrittely, sen hyvinvoinnin erityispiirteiden ja marginaalien tarpeiden huomioiminen on ensisijaisen merkittävää, jotta hyvinvointipalvelujen todellisen suorituskyvyn arviointi tai kehittäminen olisi mahdollista (Mooney 2012, 123–129).

Hyvinvointipalvelujen järjestämisen ja päätöksenteon tulevaisuuteen fokusoidun tutkimuksen avulla pyrittiin saamaan tietoa osallistamisen mahdollisuuksista, kannusteista, esteistä sekä näiden taustalla vaikuttavista, usein ääneen lausumattomista tekijöistä. Tutkimuskysymykset olivat:

- Mitä tekijöitä pidetään perustavanlaatuisina osallistavan hyvinvointipoliittisen päätöksenteon kehittämiseksi Suomessa?
- Mitä latenteja tekijöitä on liitettävissä osallisuuden kehitykseen hyvinvointipalvelujen päätöksenteossa?

Aihetta tarkasteltiin nykyistä päätöksentekomallia edustavien, kokeneiden luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden sekä potilasjärjestöjen edustajien näkökulmasta. Asiantuntijat valittiin satunnaisotannalla Kuntaliiton ja SOSTE:n tilastotiedoista. 50 asiantuntijaa lähestyttiin aluksi sähköpostitse ja myöhemmässä vaiheessa puhelimitse. Tutkimukseen lupautui 47 asiantuntijaa, joista 37 osallistui siihen aktiivisesti. Kokenut asiantuntijapaneeli muodostui

- kolmannen sektorin hyvinvointipalvelujen organisaatioiden (15 toiminnanjohtajaa),
- kunnallispolitiikan vaikuttajien (14 kunnanvaltuuston tai sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtajaa), sekä
- virkamiehistön (18 sosiaali- ja terveystoimen johtavaa viranhaltijaa) edustajista.

Anonymiteetin varmistamiseksi kahden viimeisen ryhmän asiantuntijoiden valinnassa tarkistettiin ja poissuljettiin mahdolliset kuntaliitosten, -yhtymien tai muun yhteistoiminnan kautta osallistujien välillä mahdollisesti olemassa olevat kytkökset.

Tutkimus toteutettiin kolmen kierroksen eDelfoi-tutkimuksena (ks. metodin ja prosessin tarkempi kuvaus kappaleissa 2.1.1 ja 2.1.2) loka–joulukuussa 2015. Kukin kierros kesti kaksi viikkoa, jonka aikana asiantuntijat pääsivät anonymisti arvioimaan ja vastaamaan verkkosovelluksessa annettuihin tulevaisuusväittämiin, jotka sijoittuivat vuoteen 2030. Kierrosten välissä tuloksille tehtiin alustava analyysi, jonka pohjalta seuraavat kierrokset rakennettiin.

Tutkimuksen toteutuksen alussa loka-marraskuussa 2015 ensimmäiset, suomalaista hyvinvointipalvelujen rahoituksen ja hallinnollisen rakenteen muutosta koskevat tiedot julkistettiin, mutta palvelujen järjestämistä koskevat suunnitelmat olivat vasta hahmottumassa. Reformin laajuuden valkeneminen ja samanaikainen keskeneräisyys mahdollistivat tutkimukseen osallistujille pidäkkeettömän pohdiskelun hyvinvointipalvelujen mahdollisista ja toivottavista tulevaisuuksista. Tuloksia tarkastelevan artikkelin kirjoittamisen aikaan uudistuksen rakenteelliset puitteet olivat säilyneet jotakuinkin ennallaan. Maakunta- ja sosiaali- ja terveystalvelujen uudistaminen olivat edelleen toteutumatta, vaikkakin sen sisällölliset suunnitelmat olivat hitaasti edistyneet.

Tutkimuksesta saatujen tulosten mukaan osallistavan hyvinvointipalvelujen päätöksenteon kehitystä vuoteen 2030 edesauttavat

- hyvinvointipalvelujen reformien tarjoamat tilaisuudet uudenlaisten päätöksentekotapojen ja -prosessien implementointiin, sekä
- kansalliset teknologiset valmiudet erilaisten osallistumismuotojen kehittämiseen ja käyttämiseen.

Osallistavan päätöksenteon käytänteiden kehitystä rajoittavina tekijöinä nousivat tutkimuksessa esiin

- päätöksentekokulttuurin pysähtyneisyys;
- lisääntyvä eriarvoisuus ja tähän liittyvä hyvinvointipalvelujen ”kuluttaja-asiakkuuden” korostuminen;
- osallisuusajattelun ja osallistavien päätöksentekotapojen vieraus, sekä
- haasteet osallistavien päätöksentekotapojen integroinnissa nykyisiin päätöksentekojärjestelmiin.

Päätöksenteon osallisuuden inertian koettiin jatkuvan siitäkin huolimatta, että osallisuuden lisäämisen nähtiin olevan yhteydessä päätösten legitimitettiin ja palvelujen oikeudenmukaisuuteen. Osallisuuden kehittämisen mahdollisina epäsuotuisina seurauksina nousivat esiin näennäisosallisuus, osallistamisen epätasa-arvoisuus sekä (yhteisön näkökulmasta) epäonnistuneet päätökset.

Tutkimuksen ensimmäisen kierroksen tulosten perusteella seuraavien kierrosten väitteet jaettiin hyvinvointipalvelujen 1) tuottamiseen, 2) osallistavan päätöksenteon, sekä 3) hallinnon rakenteisiin. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaavista, toisen ja kolmannen eDelfoi-kierroksen keskusteluista nousivat esiin seuraavat seikat:

1) Hyvinvointipalvelujen tuottaminen

Panelistit olivat yksimielisiä julkisten hyvinvointipalvelujen ylläpidon mahdottomuudesta sekä siitä, että palvelujen tuottamisen ”mitä ja kuinka”-kysymyksiin vastaaminen priorisoinnin avulla edellyttää uudenlaista, yhteisön hyvinvoinnin tuottamiseen kohdistuvaa tulkintaa palvelujen tuottavuudesta.

Tuloksellisuuteen ja tehokkuusajatteluun fokusointi nähtiin taustatekijöinä julkisten hyvinvointipalvelujen joustamattomuudelle ja hyvinvointipalvelujen priorisoinnin epäonnistumiselle. Palvelujen tuottamisen lyhytnäköisen suhtautumisen tulkittiin johtuvan kestäättömistä talouspoliittisista päätöksistä sekä kasvavasta eriarvoisuudesta.

Mahdollisuudet vaikuttaa hyvinvointipalveluja koskeviin päätöksiin assosioitiin liittyvän vahvasti palvelujen käyttäjien taloudelliseen tilanteeseen ja kykyyn ostaa yksityisiä palveluja.

2) Osallistavan päätöksenteon rakenteet

Julkisen hallinnon toiminnan kattava läpinäkyvyys ja vaivattomat vuorovaikuttamisen muodot nähtiin edellytyksinä osallisuuden edistämiseksi.

Lisääntyvä osallisuuden tarve nähtiin kumpuavan kasvavasta yhteenkuuluvuudentunteen ja yhteisöllisyyden tarpeesta. Yksilötasolla päätöksentekoon osallistamisen nähtiin perustuvan ainoastaan henkilökohtaisiin motiiveihin, kapasiteettiin tai intresseihin, eikä siten esim. kansalaisuuteen/kuntalaisuuteen tai palvelujen käyttämiseen liitettävänä edellytyksenä.

Suurimmat epäilyt kohdistuivat osallistamisen käytännön ratkaisuihin ja niiden edellyttämiin resursseihin, sekä niiden todellisista vaikutuksista päätöksentekoon.

Osallisuuden edistämisen epäiltiin hyödyttävän vain jo ennestään aktiivista kansanosaa. ”Hiljaisen marginaalin” osallistamisen ongelmaa kuvattiin keskustelussa isona ongelmana, jonka ratkaisemiseen eivät riitä yleiset tai tekniset osallisuuden edistämisen keinot.

Vastauksissa oli myös puheenvuoroja, joissa kyseenalaistettiin kansalaisten kyky ”ison kuvan” tai yhteisöllisen näkökulman muodostamiseen tai rakentavaan mielipiteiden vaihtoon. Päätöksentekoon osallistumisen taitoja ehdotettiin vahvistettavan erilaisten tarkasti suunniteltujen prosessien avulla.

3) Hyvinvointipalvelujen hallinnon rakenteet

Kuntien hyvinvointia edistävän roolin vahvistuminen nähtiin paitsi positiivisena tulevaisuuskuvana, myös mahdollisuutena aktiivisemmalle alueelliselle yhteistyölle vapaaehtois- ja järjestötoiminnan sekä yliopistojen kanssa. Tämän edellytyksinä nimettiin riittävä resurssointi ja ohjaus mm. ministeriöiden ja THL:n taholta.

Panelistit nostivat lukuisasti esiin hyvinvointipalvelujen priorisoinnin merkityksen niiden tarjonnan tasapuolisuuden ja saavutettavuuden säilyttämiselle. Kansallisen priorisointikeskustelun ja niiden pohjalta tehtävien linjauksien koettiin olevan merkittäviä myös tulevaisuuskuvissa, joissa yksityiset hyvinvointipalvelut lisääntyvät ja julkisiin palveluihin liittyvä päätöksenteko siirtyy laajempien hallinnollisten alueiden myötä kauemmaksi niiden käyttäjistä.

Tutkimustulokset vahvistava käsitystä siitä, että uusliberalistinen kuluttaja-ajattelu yhdessä julkisen talouden rajoitteiden kanssa lisäävät individualismin korostumista, mikä puolestaan heijastuu hyvinvointipalvelujen ja niiden käyttäjien eriarvoistumiseen. Eriarvoisuuden lisääntymisen on puolestaan todettu vaikuttavan palvelujen tarpeen kasvuun (esim. Wilkinson & Pickett 2010: 190–196) muodostaen noidankehän, jonka murtaminen edellyttää tietoista tasapuolisuuden ja osallisuuden edistämistä hyvinvointipalvelujen suunnittelussa (ks. Esping-Ander- sen 2005; Clawson & Oxley, 2017: 10) Tulosten tarkastelu yhdessä lisääntyvän osallisuuden vaateen kanssa näyttäisi muodostavan ristiriidan, joka rakentuu kompleksisten systeemien perusominaisuuksista, hyvinvointipalvelujen kustannusten jakautumisesta (ks. Perttola ja Pernaa 2016; 3.2) ja nykyisten päätöksenteon mekanismien vastaamattomuudesta toisiinsa nähden. Tilanteen hahmottaminen ja tasapainottaminen edellyttävät

- hyvinvointipalveluja runsaasti käyttävien asiakkaiden näkemysten huomiointia hyvinvointipalveluista niihin liittyvässä päätöksenteossa;

- osallistamiseen liitettävien – myös olemassa olevien, edustuksellisen päätöksenteon malleja tukevien – positiivisten vaikutusten esille tuomista;
- erilaisten, kulloiseenkin systeemin osaan tai tilanteeseen sopivien, osallistavien päätöksentekoprosessien kehittämistä, sekä
- edellytysten luomista jatkuvalla päätöksentekuelimellä, vapaaehtois-/järjestötyön, erilaiset yhteisöt ja tutkimuslaitokset kattavalle diskurssille.

3.1.1 Delfoi-asiantuntijametodi

Metodin (*Delphi*¹⁶ *method*) juuret ulottuvat sotateknologian tutkimukseen 1950-luvulle. Olaf Helmer ja Norman Dalkey loivat menetelmän erityisesti kompleksisten tai arkaluontoisten ongelmien kehityssuuntien ennakoimiseen eri alojen asiantutkijoiden toimesta. (Linturi, Linturi & Rubin 2013.)

Linstone ja Turoff (1975: 3) määrittelevät menetelmän laajasti:

”Delfoi-tekniikkaa voidaan luonnehtia ryhmän kommunikaatioprosessin strukturointimenetelmäksi, jonka tarkoituksena on auttaa yksilöiden muodostamaa ryhmää kokonaisuutena käsittelemään mutkikasta ongelmaa.”

Menetelmästä on yli puolen vuosisadan aikana muotoutunut erilaisia variaatioita, mutta niitä yhdistäviä erityispiirteitä ovat anonymisyys, asiantuntijuus ja iteraatiivisuus. Menetelmää käytetään tulevaisuuskäytännön ennakoimisen välineenä, strategisen päätöksenteon tukena sekä eri alojen tutkimuksessa. Vuosituhannen vaihteen jälkeen metodin käyttö on yleistynyt yhteiskuntatieteellisessä (liiketalous- ja taloustiede, psykologia) sekä lääke- ja hoitotieteellisessä tutkimuksessa (Landeta 2006).

Suomalainen kehittäjäyhteisö (Linturi, Kuusi ja Kaivo-oja) aloitti 1990-luvulla metodin verkkopohjaisen, avoimeen lähdekoodiin perustuvan ohjelmiston kehittämisen, ja on siitä myös kansainvälisesti tunnustettu. Ensimmäinen versio (Professional Delfi Scan) otettiin käyttöön vuonna 1998, tässä tutkimuksessa käytetty, eDelfoi -nimeä kantava versio kehitettiin vuonna 2008. (Gordon 2009: 1–2.) Uusin evoluutioversio, eDelphi, otettiin käyttöön vuonna 2017¹⁷.

¹⁶ Delfillä viitataan kreikkalaisen mytologian taruun Parnassos -vuoren juurella sijaitsevasta Delfoista, jossa sijaitsi antiikin Kreikan ”tulevaisuuskeskus”, jossa Delfoin oraakkelit Pythiaat, pappien tulkitsemina, kertoivat Apollon ennustuksia. (Ziglio 1996: 3–5; Kuusi 2002: 204–205; 2013: 248.)

¹⁷ Lisätietoa verkko-ohjelmiston kehityksestä ja sen menetelmäkoulutuksesta on saatavilla verkkosivustolla <https://metodix.fi/2014/11/26/edelfoi-metodievoluutiota-verkossa/>

Menetelmässä tuodaan eri alojen asiantuntijoita samalle verkkopohjaiselle työskentelyalustalle, jossa tutkimus käynnistetään jostain ajankohtaisesta kiistakysymyksestä. Aihe jaetaan väitteisiin, eli teeseihin (*statement, thesis*), joista vastaaja antaa määrällisen arvionsa. Asiantuntijat saatetaan anonyymiin keskusteluun, jota leimaa asiantuntijuus aseman tai auktoriteetin sijaan. Iteratiivisuus toteutuu kierrättämällä kerättyä tietoa takaisin asiantuntijoille, jotka ohjataan perustelemaan valintojaan. Edellisen kierroksen muodostaessa pohjan seuraavalle koko tutkimuksen tuloksena on vuoropuhelu, jossa myös mielipide- ja näkökulmaeroja tarkastellaan ilman vastakkainasettelua. (Kuusi 2002: 205–207; 2013; Linturi 2007.)

Harold Sackmanin (1975) tunnetussa metodiin kohdistuneessa arvostelussa asiantuntijapaneelin valintaan liittyvä kritiikki oli merkittävässä osassa (Kuusi 2013: 254). Sackmanin teoksen ilmestyttyä metodin nähdään kokeneen vajaan vuosikymmenen kestäneen arvostelun ja siitä seuranneen käytön pysähtyneisyyden tilan (Rieger 1986), jonka jälkeen metodin käyttö elpyi, ja on saavuttanut vakiintuneen aseman myös yhteiskunnallisessa tutkimuksessa (Landeta 2005). Metodien luotettavuuden varmistamiseksi tutkimuksen suunnitteluvaiheessa painotetaan asiantuntijoiden valinnan tarkkaa suunnittelua (Linstone 1975; Landeta, Barrutia & Lertxundi 2011; Kuusi 2013). Tämän tutkimuksen asiantuntijavalintaa kuvataan tutkimusprosessin kuvauksessa kappaleessa 2.1.2.

Linstone ja Turoff (1975:4; Ziglio 1996; Linturi, Linturi & Rubin 2013) ovat identifioineet ongelmia, joiden ratkaisussa metodin käyttö on osoittautunut tehokkaaksi. Julkisen päätöksenteon ja hyvinvoinnin kontekstissa näistä huomioitavia ovat erityisesti kompleksiset ongelmat

- jotka eivät sovi tarkkoihin analyttisiin tekniikoihin, mutta hyötyvät kollektiivisesta, subjektiivisiin arvioihin perustuvista arvioista
- joilla ei ole ”monitoroitua” historiaa eikä riittävää tietoa nykytilasta tai kehityssuunnasta
- joiden lähestyminen edellyttää lukuisten kysymysten ja niihin liittyvien toimintatapojen tutkimista ja arviointia.

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa metodin käyttöä on perusteltu erityisesti aloilla, joiden nopeasti etenevälle kehitykselle on sen historian sijaan enenevässä määrin merkitystä nykyhetkessä vaikuttavien, kehityksen instrumentteina toimivien tekijöiden tahtotila (Landeta 2006). Menetelmää on käytetty myös julkishallinnollisen päätöksenteon tukena kompleksisten ja tunteita herättävien ongelmien

tarkastelussa, jolloin toivotun tulevaisuuden määrittelyyn ovat osallistuneet asiantuntijoiden lisäksi yhteisöä ja eri intressiryhmiä edustavat osapuolet (Hilbert, Miles & Othmer 2009; Landeta & Barrutia 2011). Metodien käyttö ei korvaa muita tieteellisen tutkimuksen tapoja, mutta se on hyvä vaihtoehto kompleksisten, toisiinsa kietoutuneiden ja tieteenalat ylittävien ongelmien lähestymiselle eri alojen asiantuntijoiden näkökulmasta (Grisham 2008).

3.1.2 Tutkimusprosessi

Tässä tutkimuksessa päätöksenteon osallisuutta tai sen kehitystä tarkasteleva asiantuntijapaneeli olisi luontevimmin muodostunut aiheen tutkijoista ja osallistavia päätöksentekomalleja kehittävästä ammattilaisista. Tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ollut saavuttaa konsensusta tarkasteltavasta asiasta, vaan saada asiantuntijoilta peittelemättömiä, numeerisia ja laadullisia arvioita annetuista tulevaisuusväitteistä.

Hannu Linturi kutsuu asiantuntijapaneelia ”yhteisösimulaatioksi” ja ”pienoisparlamentiksi, jossa edustuksellisuuden yksiköksi on valittu ihmisten sijasta mielipiteet” (2007: 109). Koska heterogeenisen paneelin merkitys korostuu erilaisten tai ambivalenttien näkökulmien tavoittelussa (Förster & von der Gracht 2014), tutkimuksen taustaoletuksena ovat osallisuuden käytänteiden implementoinnin *haasteet* ohjasivat panelistien valintaa kattamaan osallisuuden käyttöönottoon vaikuttavia asiantuntijoita (valtuutetut ja viranhaltijat) sekä palvelujen käyttäjien edustajia (sosiaali- ja terveysalan järjestöt). Tämän *luokkarariteetin* kriteerin lisäksi paneelin valinnassa toteutuivat Delfoille riittävän *kvantiteetin*¹⁸ ja *originaliteetin* vaateet (Linturi 2007).

Yksi metodiin kohdistuvasta kritiikistä koskee sen toteuttamisen vaatima pitkä aika (Gordon 1994: 11). eDelfoi-sovelluksen käytön edellytyksenä oli sitä kehittävän metodiyhteisön tarjoama, koko prosessin ajan saatavilla oleva tuki ja koulutus, mikä vahvisti mielenkiinnon syventymistä toivotun tulevaisuuden tematiikkaan ja mahdollisti tutustumisen tulevaisuuskientutkimuksen monitieteiseen tiedeyhteisöön. Koko tutkimusprosessi, valmisteluineen ja analyysineen kesti noin vuoden.

¹⁸ Osmo Kuusen (2013: 251) mukaan pienempien, kompleksisia aiheita käsittelevien delfoi-paneelien suunnittelussa asiantuntijoiden (15–40) valintaan on käytettävä tarkkaa valintaa, jotta erilaiset näkökulmat tulevat huomioituiksi.

Teoreettinen prosessi	Delfi-prosessi	Empiria
Hallinnon tutkimus – tulevaisuuksien tutkimus tieteenfilosofia	Metodin hahmottaminen (05/15)	Tutkimusväitteiden laadinta
Kartoittavan lähestymistavan valinta (Engeström)	Aiheen syventäminen (eDelfoi –työpajat)	Testiryhmän valinta ja väitteiden testaaminen
Asiantuntijamatriisin hahmottaminen	Väitteiden työpajatestaus	Panelistien valinta
Tutkimuskysymysten syventäminen	Kutsukirjeiden työstö	Panelistien lähestyminen sähköpostitse
Panelistien perspektiivin tarkentuminen	Prosessin aikataulutus, etenemisen suunnittelu	Toinen kontakti puhelimitse/panelistien sitouttaminen
Väitteiden lopullinen muotoilu (kartoittava kierros)	eDelfoi I kartoittava kierros (10/15)	Kierroksen I vastausten alustava analyysi
Kierrosten II/III väitteiden muotoilu	eDelfoi kierros II (11/15), panelistien sitouttaminen	Kierroksen II vastausten alustava analyysi
Kierroksen III väitteiden muotoilu	eDelfoi kierros III (11-12/15)	Kierroksen III vastausten alustava analyysi
Alustavien tulosten reflektointi teoreettiseen taustaan	Prosessin esittely ja analyysin tarkastelu työpajassa 04/16	Alustavien tulosten raportointi ja palaute panelisteille

Kuvio 6. Teoreettisen ja metodologisen prosessin sekä aineiston keräämisen ja käsittelyn rinnakkainen eteneminen tutkimuksen aikana.

Kuviossa 6. esitellään tutkimuksen teoreettisen ja metodologisen prosessin sekä aineiston keräämisen ja käsittelyn rinnakkainen eteneminen tutkimuksen aikana. Kuvaus on pelkistetty, eikä sen avulla voi täysin ilmaista elementtien keskinäistä ja iteratiivista vuorovaikutteisuutta. Jako prosessin osa-alueiden välillä ei ole yksiselitteistä, metodin ja tutkimusaineiston ja teoreettisen tarkastelun kehittymisen kietoutuessa tiiviisti toisiinsa.

3.1.3 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen, fenomenologisen tutkimuksen (ks. 4.1) tavoitteena on saada ymmärrys tutkittavan tietoisesta, subjektiivisesta kokemuksesta tutkittavasta asiasta, johon vaikuttavat tutkijan asettamat tutkimuksen lähtökohdat ja niistä heijastuvat tutkijan perusoletukset (Virtanen 2006).

Tämän tutkimuksen tavoite – selvittää osallisuuden tilaa, sen kehittämisen haasteita ja esteitä hyvinvointipalvelujen päätöksenteossa – osoittaa tutkijan perusoletukset siitä, että

- a) osallisuuden kehittäminen edistää hyvinvointipalvelujen järjestämistä ja siten hyvinvoinnin edistämistä yhteisön näkökulmasta, ja että
- b) nykyiset päätöksenteon mekanismit eivät vastaa suomalaisten yhteisöjen hyvinvoinnin haasteisiin.

Tutkimuksen ensimmäisen kierroksen väitteet pakottivat osallistujat tarkastelemaan tulevaisuutta tutkijan perusoletuksista lähtien, mikä voisi kuvaamatta jätettynä kyseenalaistaa tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden (Virtanen 2006; Eskola & Suoranta 2005:213). Tutkimukseen osallistujille tiedotettiin tutkimuksen sisällöstä ja tavoitteesta kutsukirjeessä sekä sitä seuraavassa puhelinkeskustelussa, mutta tutkijan asemoitumista tutkittavaan aiheeseen ei selkeästi tuotu esiin. Tutkimuksen lopussa annetussa palautteessa oli muutaman tutkimukseen osallistuneen kohdalla tulkittavissa ärtymys ensimmäisen kierroksen tulevaisuusväitteiden perusasetelmaa kohtaan.

Delfoi-metodia on alun perin käytetty konsensuksen löytämiseen (Kuusi 2013: 249), mutta ajan kuluessa sen merkitys metodin tavoitteena on vähentynyt (Gordon & Pease 2006; Kuusi 2013: 252). Metodin avulla tavoiteltuja tulosten ja mielipiteiden ristiriitaisuuksia (*dissensus*) on jopa hyödynnetty: Delfoita on käytetty esimerkiksi varhaisten, globaalisen radikalismien ja terrorismien signaalien ennakoitavuudessa (van de Linde & van der Duin 2011). Tässä tutkimuksessa ensimmäisen kierroksen väitteet rakennettiin tietoisesti niin että sen aiheuttama, todennäköinen dissonanssi luo pohjan tutkimuksen seuraaville kierroksille ja mahdollistaa

tutkimuskysymyksen asettamien, näkyvien ja latenttien tekijöiden tarkastelun. Tämä ei täytä fenomenologisen tutkimuksen aineistonhankinnan toista perusehtoa, esitettävien kysymysten avoimuutta ja strukturoimattomuutta (ks. Virtanen 2006). Tämän takia tutkimusta ei voida pitää tyypillisenä fenomenologisena tutkimuksena. Se täyttää kuitenkin toisen ehdon, tutkijan vaikuttamattomuuden niihin kokemuksiin, joita tutkimukseen osallistuvat nostavat esiin. Tätä edesauttoi metodin kautta saavutettu anonymiteetti, sekä tutkimukseen osallistumisen ajallinen vapaus. Keskustelun kirjallinen aineiston keruu mahdollisti myös syventävien kommenttien antamisen, mikä ei ole tyypillisesti mahdollista kirjallisen aineiston keruussa (ks. Virtanen 2006).

Tutkimuksen sisällönanalyyssissä oli diskurssianalyysin piirteitä. Diskurssianalyysin avulla on mahdollista löytää puhutusta tai kirjoitetusta ”[vuorovaikutuksesta] sen itsestäänselvydestä siihen piiloutuneet merkitykset, jotka eivät aina ole moraalisesti kestäviä” (Remes 2006: 296). Tässä tutkimuksessa paneelin osallistujat, hyvinvointipalvelujen päätöksenteon prosessien asiantuntijat, esittivät anonyymeilla ja perustelluilla kommentteillaan edustamansa toimijaluokan positioita, asenteita ja käsityksiä annetusta aiheesta. Näiden näkökulmien perusteella rakentuivat iteratiiviset jatkokierrokset, joiden aikana ensimmäisellä kierroksella esiin tulleita tekijöitä lähestyttiin neutraalimmin. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut vertailla eri toimijajoukkojen mielipiteiden eroja, vaan koota tutkimuksen empiria kattaen päätöksentekoon liittyviä näkökulmia mahdollisimman laajasti. Tämän vuoksi tutkimuksen tuloksia ei esitetty toimijaryhmittäin.

Lukuun ottamatta yleisiä tieteen tutkimuksen periaatteita¹⁹, yhteiskuntatutkimuksen menetelmät ovat aina oman aikakautensa tuotteita, jotka muuttuvat meitä ympäröivän maailman ja yhteiskuntateorioiden muuttuessa (Alasuutari 1989, 12–15; Denzin 2010). Tutkimuksen tulkintaprosessi on siten aina tutkijan tiedonmuodostuksen prosessi, jonka loppupäätelmä ei edes optimaalisesti toteutettuna voi olla äärimmäinen, yleismaailmallinen totuus (Lehtonen 2015).

3.2 Päätöksenteon puuttuva marginaali: osallisuuden tavoitteet ja mahdollisuudet (Artikkeli II)

Toinen tutkimusartikkeli ”*The Absent Minority in Welfare Planning: Entitling or Overburdening Citizens with Responsibility?*” valmistui yhteistyössä Vaasan yliopistossa julkisoikeuden oppiaineen tohtorikoulutettavan Laura Perttolan kanssa.

¹⁹ Tieteen tarkan määrittelyn haasteista (ks. Byrne & Callaghan 2014, 193) huolimatta tieteelliselle tutkimukselle voidaan nimetä tiettyjä vakiintuneita piirteitä, kuten objektiivisuus, kriittisyys, riippumattomuus ja progressiivisuus (Lehtonen 2015).

Teoreettista tarkastelua ja aikaisempaa suomalaisten hyvinvointipalvelujen tutkimusta yhdistelevän artikkelin tavoitteena on tarkastella hyvinvointipalvelujen päätöksenteon osallisuutta ja sen vahvistamista sosiaalisten oikeuksien ja deliberatiivisen demokratiateorian näkökulmasta. Tarkastelussa on annettu erityinen rooli marginaaliksi luettavien, runsaasti hyvinvointipalveluja käyttävien asiakkaiden osallisuuden mahdollisuuksille.

Artikkelissa todetaan osallisuuden kehittämisen olevan erityisen ongelmallista sellaisten hyvinvointipalvelujen käyttäjäryhmien kohdalla, jotka eivät asetu tavanomaiseen ja yleisesti hyväksytyyn, aktiivisen kansalaisen määritelmään. Tämä haavoittuvan käyttäjäryhmän osallistamisen dilemma muodostaa erityisen ristiriidan, kun tarkastellaan saman kansalaisryhmän käyttämien, usein päällekkäisten hyvinvointipalvelujen aiheuttamia korkeita yhteiskunnallisia kustannuksia.

Suomalainen lainsäädäntö tarjoaa hyvinvointipalvelujen suunnittelun legitimiuden lisäämiselle hyvät raamit mutta jättää osallisuuden toteutumisen erityisesti paljon palveluja käyttävien osalta vajavaiseksi. Käytänteiden kehittämisen ja toteuttamisen todettiin jäävän paikallishallinnollisen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmän vastuulle, jonka kuulemiskäytäntöjä on kritisoitu potilas-/asiakasryhmien kuulemisessa ennalta määrättyissä, enemmistöä palvelevissa aiheissa (mm. Pylkkänen 2004). Organisaatiotasolla tasapainoilu hyvinvointipalvelun arvojen, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden välillä johtaa väistämättä valtavirrasta poikkeavien mielipiteiden tasoittamiseen ja vielä perustavanlaatuisemmin, ”normaaliuden ja poikkeavuuden määrittelyn oikeutukseen” (Riikonen, Makkonen & Smith 2004: 312). Organisaatiotasolla tapahtuvan, välillisen palautteenannon ja toiminnan suunnitteluun osallistamisen todettiin olevan vapaaehtoisuuteen perustuvaa, organisaatiolähtöistä ja tällä hetkellä lähinnä informatiivisella tasolla toimivaa.

Artikkelissa nostetaan esiin lainsäädännöllisten vaatimusten ohella hiljaisen marginaalin merkitys osallisuuden kehittämiseksi laajemmin, hyvinvointipalvelujen kehittämisen systeemillä tasolla. Avainasemassa ovat ne marginaalin edustajat, jotka – hyvinvointipalvelujen ammattilaisten mahdollistamana ja tukemana – kykenevät antamaan panoksensa toiminnan suunnitteluun. Palvelujen kustannusten vääjäämättömän kasvun hallinnan tavoittelun keskiössä ollut priorisointikeskustelu ei ole tuonut toivottua tulosta (ks. Oberlander, Marmor & Jacobs 2001; Hunter 2007). Priorisoinnin sijaan artikkelissa perustellaan marginaalin asiantuntijaperspektiiviä lähestymistavaksi myös hyvinvointipalvelujen kustannusten hillitsemiseksi ja yhteisön hyvinvoinnin ”kipupisteiden” kartoittamiseksi. Tämä edellyttäisi palvelujen suunnittelun osallisuuden deliberatiivisen demokratiateorian mukaisesti, yhteisön diversiteetin huomioivaksi. Palvelujen suunnittelua koskeva

lainsäädäntö tämän jo mahdollistaa, mutta julkisten hyvinvointipalvelujen hallinnon toiminnassa osallisuuden edistäminen jää – juuri kustannusten kasvun vuoksi – palvelujen järjestämisen jalkoihin.

Artikkeli kytkee osallisuusajattelun teoreettiset periaatteet ja tavoitteet hyvinvointipalvelujen lainsäädännölliseen taustaan. Sen tärkeimpänä päätelmänä on molempien nykyinen riittämättömyys erityisen haavoittuvien palvelujen käyttäjien osalta. Siinä ehdotetaan eräänlaista hyvinvointipalvelujen osallistamisen kollektiivista ”ratasmallia”, jossa lainsäädännön ja taloudellisen kasvun mahdollistamana suurella väestöosalla ja paljon palveluja käyttäjien aktivoitulla osalla on systeminen vaikutus myös passiivisten, paljon palveluja käyttäjien osallisuuden mahdollisuuksiin. Tässä mallissa on oleellinen osansa palvelujen järjestäjillä ja muilla ammattilaisilla. Sen rooli voi olla ”rattaita” pyörittävä tai jarruttava.

Artikkeli julkaistiin Liettuan Siaulian yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan 14.10.2016 järjestämän kansainvälisen *Good Governance at Local Self-Government: Opportunities and Challenges in Developing Collaborative Governance*-konferenssin vertaisarvioidussa konferenssijulkaisussa. Artikkelin palkittiin konferenssin parhaana, ja sen tekijöille myönnettiin ERSAn (The European Regional Science Association) *Best Young Researcher*-palkinnolla konferenssin yhteydessä.

3.3 Deliberatiivinen tulevaisuustarkastelu (Artikkeli III)

Kolmannen tutkimusartikkeli *“Deliberative future visioning: utilizing the deliberative democracy theory and practice in futures research”*, kytkee toisiinsa deliberatiivisen demokratiateorian ja tulevaisuusajattelun. Artikkelin keskeinen asiasisältö esittelee kansalaisosallisuuden ja sen taustalla olevan deliberatiivisen demokratiateorian ja sen käytännön sovellusten mahdollisuuksia yhteisöllisen, tavoiteltavan tulevaisuuden määrittelyssä. Se etenee eurooppalaisen osallisuuskeskustelun ja –kehityksen kuvaamisesta deliberatiivisen demokratiateorian taustaan ja tavoitteisiin sekä sen systeemiseen kehitykseen. Systeminen kehitys tulkitaan tämän artikkelin valossa mahdollisuutena hyödyntää teoriaa ja siihen perustuvia käytänteitä yhteisöllisessä tavoitteen asettelussa, ilman vaadetta välittömään ja suoraan päätöksentekoon vaikuttamiseen.

Artikkelissa nostetaan esiin yleisemmällä tasolla tieteen ja kansalaisosallisuuden hataraa suhdetta, sekä syvällisemmin tulevaisuuskäsitteiden tutkimuksen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen toisistaan merkittävästi poikkeavaa tulkintaa osallisuudesta. Esimerkkinä tästä käytetään kahta raporttia, joista toinen käsittelee PE2020 (The Public Engagement Innovations for Horizon 2020, from 2014 to

2017) projektia (Rask ja muut 2016) ja toinen COST A22:n (European Cooperation in Science and Technology) 16 asiantuntijan antologiaa (Borch, Dingli & Jørgensen 2013) ennakkoinnin (*foresight*) osallisuuden, dialogin ja päätöksenteon kehittämistä. Vaikka nämä valitut pohdinnat eivät luonnollisesti kata kaikkea aiheesta tehtyä tutkimusta, ne toimivat hyvinä esimerkkeinä siitä, kuinka yhteneväistä kompleksisuuden tematiikkaa lähestytään näennäisen samankaltaisesti osallisuuden kautta ja kuitenkin hyvin erilaisin loppupäätelmin.

Artikkelissa tarkastellaan deliberatiivisen demokratiateorian mahdollista antia tulevaisuuskäsitteiden tutkimukselle suomalaisen tulevaisuuskäsitteiden tutkijan, Mika Mannerman (1957–2012) esittelemän, edustuksellisen demokratian ja tulevaisuuskäsitteiden välisen paradoksin kautta (2006). Pohdintaosiossa nostettiin esiin näiden kahden yhteiskunnallisen tarkastelutavan vastavuoroisuuden edut, sekä kansalaisten osallisuuden tarve ja sen riippuvaisuus tutkimus- ja päätöksentekorakenteiden mahdollistavasta suhtautumisesta.

Tätä artikkelia voidaan kuvata tämän väitöskirjan uskaliaimpana. Se ehdottaa deliberatiivista ja osallistavaa tulevaisuuden tarkastelua julkaisussa, jonka alalle on tyypillistä jopa vastakkaiseksi tulkittava ajattelu asiantuntijälähtöisyydestä. Artikkelin ajankohta oli sopiva antisipaatioajattelun herättäessä kasvavaa mielenkiintoa tulevaisuuteen ja sen tutkimiseen liittyvässä tieteellisessä keskustelussa.

3.4 Arvopohjainen, toivottu tulevaisuus (Artikkeli IV)

Artikkelissa ”*Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto*” kytketään kompleksisuus ja tulevaisuuden tarkastelu: yhteiskunnallisten arvojen tulokinnalle ja tavoitteiden asettamiselle haetaan artikulaation mahdollisuuksia tarkastelutapojen tietoisella yhteensovittamisella. Artikkelin toimii väitöskirjatyön kokonaisuuden, kompleksisuus – osallisuus – toivottu tulevaisuus, sulkevana tarkasteluna.

Mielenkiintoni tulevaisuuskäsitteiden tutkimukseen ja erityisesti ”toivottavan tulevaisuuden” määrittelyyn yhteisönäkökulmasta heräsi samoihin aikoihin, kun antisipaatioajattelun ja tulevaisuuskäsitteiden tutkimuksen yhdistävää tieteellistä tekstiä alkoi olla saatavilla. Edellisessä kappaleessa kuvatun artikkelin alkuperäisenä tavoitteena oli tarkastella deliberatiivisen demokratiateorian ja erityisesti sen käytänteiden soveltumista antisipaatioajatteluun. Kolmannen artikkelin kirjoittamisen aikaan antisipaation tuoreesta opinalasta oli kuitenkin saatavilla vasta niukasti aineistoa ja oma käsitykseni aiheesta oli vielä riittämätön. Aiheeseen syventyminen ja siitä kirjoittaminen oli näistä syistä mielekästä vasta neljännen artikkelin kohdalla.

Antisipaatioajattelu esitellään artikkelissa uudenlaisena ajattelutapana, jossa tulevaisuus tuodaan nykyisyyteen tässä ajassa tehtävien ratkaisujen ja omassa ajattelussamme olevien, tulevaisuuden hahmottamista rajoittavien mallien tiedostamisen kautta. Ihmisen tai yhteisön harjoittama tulevaisuuden antisipointi eli oman toiminnan muokkaaminen tulevaisuudelle suotuisaksi, on keino käsitellä tulevaisuuden epävarmuutta. Tähän epävarmuuksien käsittelyyn liittyy tulevaisuuden kehityskulkujen syy-seuraussuhteiden ja todennäköisyyksien (Miller 2012) arvioinnin ohella myös erilaisten yhteiskunnallisten arvojen puntarointi. Arvojen puntarointi auttaa tunnistamaan, miten erilaiset tulevaisuudet voivat tarjota meille suotuisia mahdollisuuksia.

Antisipaatioajattelu esitellään artikkelissa arvopohjaisen tulevaisuustarkastelun mahdollistajana, mikä puolestaan kytkee erilaiset yhteisöt ja organisaatiot toimintaympäristöineen osaksi suurempaa systeemistä evoluutiota ja sen hallintaa. Hallintotieteellisestä näkökulmasta kompleksisuus- ja tulevaisuusajattelun yhdistyminen antisipaatioajattelussa mahdollistaa proaktiivisen kompleksisuuden tarkastelun ja sen nostamisen adaptiivisen – reaktiivisen – toiminnan rinnalle.

Artikkelissa kuvataan käytännön esimerkki antisipaation hyödyntämisestä hyvinvointipalvelujen kehittämisen kontekstissa. Tutkimuksen taustalla oli Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön tarve kehittää digitaalisia palvelujaan siten, että ne vastaavat opiskelijoiden muuttuvia terveydenhuollon tarpeita. 106 opiskelijaa osallistui vuonna 2017 eDelfoi-tutkimukseen, jossa kartoitettiin opiskelijoiden antisipaatioita tulevaisuuden digitaalisten terveydenhuoltopalvelujen suhteen. Tuloksissa nousivat esiin paitsi erilaisten palvelumuotojen valinnanvapaus ja ”räättäily”, myös tasavertaisuuteen perustuvat pohdinnat palvelujen vaikuttavuudesta sekä palvelujen tarjoajan ja käyttäjien välisestä keskinäisestä dynamiikasta. Palvelun tarjoajan ja kehittäjän näkökulmasta tarkasteltuna tutkimustulokset edellyttävät mm. nykyisten palvelurakenteiden rohkeaa ja kriittistä tarkastelua, terveydenhuollon ammattilaisten ja palvelujen käyttäjien välisen keskinäisen dynamiikan muutoksen ennakoimista sekä erilaisten, vuorovaikutteisten osallistamisen käytänteiden luomista toimintatavaksi, jolla palveluja kehitetään edelleen.

Antisipaatioajattelu edellyttää tulevaisuustietoisuutta (*futures literacy*) ja sen kehittämistä. Koska teoksen keskeinen sisältö koostuu kompleksisuuden tarkastelusta eri näkökulmista, näimme aiheelliseksi esitellä lyhyesti tulevaisuuskientutkimusta ja erityisesti sen kehitystä ennusteiden, ennakoinnin ja antisipaatioajattelun vertailun kautta. Artikkelissa kuvataan lyhyesti myös Robert Rosenin (1934–1998) luoman antisipaation mallin, joka toimii teoreettisena perustana antisipaation tarkasteluun eri tieteenaloilla (ks.2.2).

Kolmas artikkeli kirjoitettiin yhteistyössä tulevaisuuden tutkija Alekski Neuvosen kanssa ja se ilmestyy Gaudeamuksen julkaisemassa, toimitetussa teoksessa *Johtaminen kompleksisessa maailmassa: Viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen* (Pernaa & Neuvonen 2020). Teos kokoaa nimensä mukaisesti kompleksisuuteen liittyvää teoreettista tarkastelua ja hallinnollisia kokemuksia. Teos toimii jatko-osana aiemmalle kompleksisuutta ja johtamista yhdistävälle perusteokselle (Vartiainen ja muut 2013).

3.5 Artikkelikokonaisuuden pohdinta

Taulukossa 2. on esitetty kunkin artikkelin asiasisältö, keskeinen teema sekä niiden sisällöllinen yhteys väitöskirjan kokonaisuuteen. Kuvailut artikkelit (Perttola & Pernaa 2016; Pernaa 2017; Pernaa & Neuvonen 2020; Pernaa 2020) tuovat kunkin erilaisen sisällöllisen osuutensa väitöskirjan kokonaisuudelle. Tutkijan ajattelun kehitystä on haasteellista kuvata, eikä se selkiydy pelkästään tässä työssä esitellyjä tieteellisiä julkaisuja tarkastelemalla. Artikkeleiden syntymisen taustalla vaikuttaneet teoreettiset viitekehykset, niiden keskinäinen suhde ja erityisesti niiden muodostama kokonaisuus ovat lähemmässä tarkastelussa väitöskirjan pohdintaosuudessa.

Ensimmäinen ja toinen artikkeli muodostavat teoreettisen ja empiirisen kokonaisuuden deliberatiiviseen demokratiateoriaan perustuvalle osallisuuden oikeutukselle ja sen (myös tulevaisuuden) tilalle suomalaisten hyvinvointipalvelujen päätöksenteon kontekstissa. Kolmannen artikkelin esittämä havainto tulevaisuustarkastelun vajavaisesta kansalaisosallistamisesta lujitti tarvetta tutkia lähemmin toivotun tulevaisuuden määrittelyä, sen määrittelijöitä ja siihen liittyvää teoretisointia. Neljännen artikkelin kohdalla esitelty antisipaatioajattelu tarjosi paitsi tavan yhdistää toivotun tulevaisuuden määrittely ja kompleksisuusajattelu, myös vahvistuksen osallisuusajattelun liittämisen tarpeellisuudesta tähän yhtälöön.

Väitöskirjatyö on oppimisprosessi, jossa empiria, teoria ja tutkijan tietoisuuden kehitys vaikuttavat kaikki toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkimusotteen avoimuus, jolle on ominaista tutkimusten osia – tutkimustehtävän määrittelystä aineiston keruuseen ja sen tulkintaan – koskevat päätökset kehittyvät prosessin edetessä. (Kiviniemi 2007.) Tämän väitöskirjatyön edistymisen kulmakiviksi ovat muodostuneet ne tilanteet, joissa olen joutunut kyseenalaistamaan hallintotieteelliset perusoletukseni aineistosta ja oman tieteenalan ulkopuolelta nousevien näkökulmien myötä. Itsekriittisyys on aiheuttanut ajoittaista epäuskoa aiheiden yhdistämiseen tai perspektiivin valintaan, mutta tiedonhalu ja innostus ovat sen nopeasti korjanneet.

Taulukko 2. Artikkelikokonaisuuden kuvaus.

Artikkeli	Asiasäiltö	Keskeinen teema	Sisällöllinen yhteys tutkimuskokonaisuuteen ja -kysymyksiin
1. <i>Participative policymaking in complex welfare system – a Delphi study.</i>	Delfoi -tutkimus hyvinvointipalvelujen päätöksenteon osallisuuden kehittämisestä ja sen taustalla vaikuttavista tekijöistä.	Empiirinen tutkimus: tutkimustulosten tarkastelu systeemi- ja kompleksisuusajattelun viitekehyksessä.	Osallisuuden vahvistamisen ja hyvinvointipalvelujen päätöksentekoon vaikuttamisen haasteellinen yhtälö. Systeeminen tarkastelu.
2. <i>The Absent Minority in Welfare Planning: Entitling or Overburdening Citizens with Responsibility?</i>	Hyvinvointipalvelujen asiakkaiden ja erityisesti marginaaliksi luettavien, runsaasti palveluja käyttävien osallisuuden mahdollisuudet.	Teoreettinen tarkastelu: deliberatiivinen demokratioteoria, osallisuuden lainsäädäntö, hyvinvointipalvelujen käyttäjämarginaali.	Osallisuuden merkityksen, tilan ja kehittämistarpeen tarkastelu hyvinvointipalvelujen kontekstissa, aktiivisen kansalaisuuden monitieteinen tarkastelu.
3. <i>Deliberative future visioning: utilizing the deliberative democracy theory and practice in futures research.</i>	Kansalaisosallisuuden ja sen taustalla olevan deliberatiivisen demokratiateorian mahdollisuudet yhteisöllisen, tavoiteltavan tulevaisuuden määrittelyssä.	Teoreettinen tarkastelu: deliberatiivinen demokratioteoria, osallistava päätöksenteko, ennakoinnin osallisuus.	Osallisuuden ja deliberatiivisen demokratiateorian kytkeminen toivottavien tulevaisuuksien määrittelyyn ja tarkastelutapojen vastavuoroisuuden pohdinta.
4. <i>Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto.</i>	Antisipaatioajattelun esittely ja sen kytkeminen kompleksisuusajatteluun tavoitteellisen tulevaisuusajattelun kautta.	Teoreettinen tarkastelu: kompleksisuusajattelu ja antisipaatioajattelu.	Antisipaatioajattelun potentiaali kompleksisuuden proaktiivisessa tarkastelussa.

4 POHDINTA

Tutkimuksen pohdintaosio alkaa tutkimuksen tieteenfilosofisella pohdinnalla ja päättyy tutkimustulosten tarkasteluun. Tieteenfilosofisen pohdinnan sijoittaminen väitöskirjan viimeiseen osuuteen on perusteltua tutkimusprosessin, -kokonaisuuden ja -tulosten muotoutumisen hahmottamiseksi.

4.1 Tutkimuksen tieteenfilosofinen pohdinta

“Traditionally, science has sought to devise terms that correspond to (are isomorphic with) the presumptively real entities for which they stand. I prefer, as a constructivist, to think of a construction as little more than a metaphor, not for something “real,” but as a way of making sense of something.” (Egon G. Guba 2013, 29.)

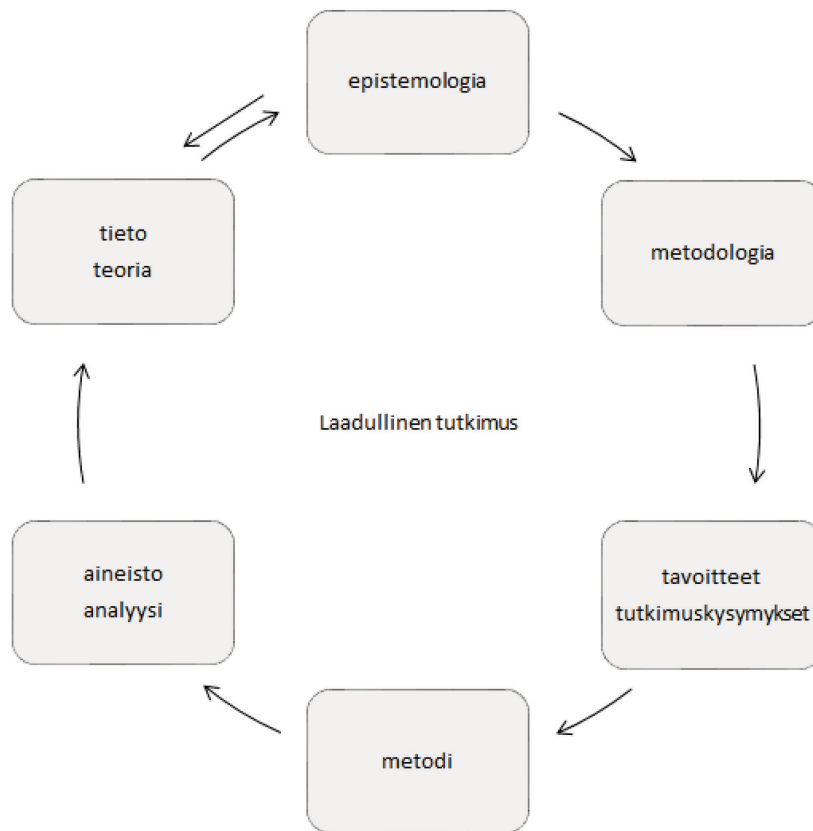
Tämä väitöskirjatutkimus sijoittuu fenomenologisen, tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kokemuksia tulkitsevan, ja hermeneuttisen, yhteiskunnallisen ilmiön ymmärtämiseen pyrkivän tutkimusotteen välimaastoon. Tutkimusote vaatii tutkijalta toistuvaa perusteiden pohdintaa ja tutkimuskohtaista, jopa tutkimuksen aikaista metodin arviointia ja tutkimuksen uudelleenlinjausta optimaalisen ymmärryksen saavuttamiseksi. (Kiviniemi 2007; Laine 2007.)

Fenomenologisessa tutkimusotteessa etsitään ja tarkastellaan yksilön toiminnan taustalla olevaa, kokemuksellista suhdetta hänen omaan elämäntodellisuuteensa. Kulttuuriin ja yhteisöön sijoittuvat, vuorovaikutteiset tapahtuman muodostavat jokaiselle yksilöllisen kokemuksen ja sitä kautta merkityksen omaan elämäänsä. Fenomenologisen ajattelun mukaan oma todellisuutemme näyttäytyy meille merkityksinä, jotka ovat fenomenologisen tutkimuksen kohteena. (Laine 2007.)

Hermeneuttisen tutkimusotteen taustalla on tutkijan tieteenalakohtainen ennakokäsitys tutkittavasta asiasta, joka kehittyy ja muuttuu asteittain tutkimuksen edetessä. Tulkinta ole ei siten ole muuttumaton tai ”valmis” tutkimuksen alussa, vaan se kehittyy prosessinomaisesti tutkimuksen edetessä. Tutkijan käsitys tutkimuksensa teoreettisesta viitekehystä kypsyy ja jäsentyy aineiston keruun myötä ja vaikuttaa puolestaan tarkasteltavana olevan aineiston tulkintaan. (Kiviniemi 2007; Laine 2007.)

Tutkijan ja tutkittavan ilmiön suhdetta (Metsämuuronen 2006, 84–85) sekä tutkimuksen perusteltavuutta (Carter & Little 2007) kuvaava *epistemologia* vaikuttaa poikkeuksetta tutkimuksen *metodologiaan* – tutkimuksen menetelmälliseen kulkuun – ja edelleen valittuun yksittäiseen tutkimustapaan, *metodiin*. Metodien

valinta tekee näkyväksi epistemologiaa ja muovaa sitä tulosten kautta edelleen. Tätä vuorovaikutteista suhdetta hahmotetaan pelkistettynä kuviossa 7.

Kuvio 7. Epistemologian, metodologian ja suhde pelkistettynä (muokattu Carter & Little 2007, 1317).

Tämän tutkimuksen kohdalla yllä kuvattu prosessi on muokannut vahvasti kokonaisuuden muodostumista. Hyvinvointipalvelujen päätöksentekoa kuvaavassa empiirisessä tutkimuksessa (Pernaa 2020; ks.3.1) epistemologia edellytti metodologialta ja metodilta piirteitä, joita ei yleisesti fenomenologisen tutkimuksen laadullisilla tai määrällisillä menetelmillä voida ottaa huomioon. Valittu metodi täytti ne metodologiset odotukset, joita asiantuntijuuden, anonymiteetin ja vuorovaikutteisen diskurssin yhdistelmä sekä aiheen arkaluonteisuus – usein vaiettu osallistamisen kyseenalaistaminen tai vastustaminen – asettivat. (Ks. 3.1.3).

Hermeneuttiseksi kehäksi kutsutun, tutkimuksen etenemisen periaatteen mukaan tutkittavan asian kokonaisuuden ymmärtäminen edellyttää sen osien tarkastelua ja päinvastoin, osien tarkastelun taustalla on oltava kokonaisuuden hahmottaminen (Van Ness, Fried & Gill 2011). Tutkijan perspektiivi muodostuu tieteenalan luonteesta ja enenevässä määrin sen suhteesta muihin tieteenaloihin. Perustavaa

laatua olevat tutkimuksen tavoitteelliset valinnat perustuvat tutkijan omaan tieteenalaan, tiedonintresseihin ja uuden tiedon tuottamiseen. (Kyrö 2003.) Tässä tutkimuksessa metodologia, metodi ja tutkimuksen tulokset vaikuttivat tutkijan perspektiivin voimakkaaseen muovautumiseen ja sitä kautta tutkimuskokonaisuuden, sen tiedonintressien ja tavoitteiden uudelleen asetteluun.

Tieteenalojen kehitys ja uusien tieteenalojen syntyminen – erityisesti ihmisen toimintaan liittyvissä ”ihmistieteissä” (*social sciences*) – on riippuvaista tieteiden välisten raja-aitojen ylittämisestä (Kyrö 2003; Alasuutari 1989: 13). Sen lisäksi että tutkimuskohteet muuttuvat maailman mukana, niiden myötä uudistuvat kohteen kuvaaminen, tieteellinen tutkiminen ja tulosten tulkinta. Kehitys on myös vasta-uroista: kun tieteellisellä tutkimuksella on käytössään olevan tiedon myötä valta-asema yhteiskunnallisiin ilmiöihin, muokkaa tutkimustieto yhteiskuntaa omalta osaltaan. (Emt., 22–23.)

Tutkijoiden omalla tieteenalallaan omaksuma tieteenfilosofiset paradigmat luovat tiedekohtaiset puhetavat, jotka voivat toimia tieteen tai tutkijoiden välisen kommunikaation esteenä (Suoranta 1995, 91–94). Tutkimusparadigmojen keskinäisen vertaamisen tai vastakkainasettelun on korvaamassa tarve hyväksyä erilaisten metodien ja paradigmojen diversiteetti laadullisessa tutkimuksessa erityisesti silloin, kun tutkimuksen tarkoituksena on edistää yhteiskunnallisia arvovalintoja hyödyttävää tutkimusta (Denzin 2010). Tieteenalat yhdistävässä tutkimuksessa korostuu tutkijan ymmärrys paitsi oman tieteenalansa luonteesta ominaispiirteistä, myös sen suhde toisiin tieteenaloihin. (Kyrö 2003.)

Edellä esitetyn perusteella väitöskirjan tutkimusparadigman määrittelyä voi luonnehtia vähintäänkin vaativaksi. Tutkimuksen kohteen ollessa tulevaisuus – ei siis konkreettisesti tarkasteltava, olemassa oleva todellisuus – sen ontologisten, epistemologisten ja metodologisten peruskysymysten tulkinta yhteiskuntatutkimuksen kentällä haastaa perinteiset ajattelutavat tutkittavan aiheen olemuksesta, siitä tutkittavasta tiedosta ja tutkimuksen tavoista.

4.2 Tutkimustulosten pohdinta

Tämän väitöskirjan ensimmäinen tutkimustehtävä on ollut tarkastella hyvinvointipalvelujen päätöksentekoon liittyvän osallisuuden tilaa, sen kehittämisen haasteita ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa tarkastellut, tieteelliset artikkelit pyrkivät vastaamaan tutkimustehtävän alakysymyksiin:

- Minkälaiset ovat osallisuuden tila, sen kehittämisen kannusteet ja esteet suomalaisten hyvinvointipalvelujen päätöksenteossa?

- Kuinka tulevaisuusajattelu ja osallisuus voidaan kytkeä kompleksisten systeemien tavoitteiden määrittelyyn?

Kirjassa ensimmäisenä ja toisena esiteltyt, empiiriseen tutkimukseen perustuva artikkeli sekä sosiaalisiin oikeuksiin ja deliberatiiviseen demokratiateoriaan pohjautuva artikkeli muodostavat kokonaisuuden, joka vastaa ensimmäiseen alakysymykseen. Lyhytnäköinen päätöksenteko, tuloksellisuuden painotus sekä kasvava eriarvoisuus ovat tutkimuksen mukaan johtaneet tilanteeseen, jossa hyvinvointipalvelujen päätöksentekoon vaikuttaminen on vahvassa kytköksessä yksityisten palvelujen ostamiseen ja palvelujen käyttäjien omaan aktiivisuuteen. Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että suomalainen hyvinvointipalvelujen päätöksenteko on vasta ottamassa askelia osallisuuden suuntaan, eikä siihen liittyviä, perustavaa laatua olevia ristiriitoja mm. paljon palveluita käyttävän marginaalin ja palvelujen suunnittelun välillä ratkaista yksinkertaisilla ja/tai perinteiseksi ymmärrettävillä päätöksenteon tavoilla. Hyvinvointipalvelut muodostavat hyvin kompleksisen kokonaisuuden, jonka edistäminen vastaamaan yhteiskunnassamme vahvistuvia, markkina-ajattelun ja individualismin korostamisen aikaansaamia haasteita edellyttää niiden tarkastelua, suunnittelua ja ohjaamista systeemisellä tasolla ja riittävän pitkällä aikavälillä. Tähän tulisi liittää tavoitteellinen osallisuuden tapojen kehittäminen, joka tähtää paitsi kansalaisten, myös paljon hyvinvointipalveluja käyttävien asiakkaiden osallistamiseen ja asiantuntijuuden korostamiseen palveluja suunniteltaessa.

Kompleksisuus ja antisipaatio

Väitöskirjan toisena tutkimustehtävänä on pohtia antisipaatioajattelun hyödyntämistä – osallistavan ja puntaroivan päätöksenteon periaatteita soveltaen – kompleksisten yhteisöllisten tavoitteiden määrittelyyn. Tutkimuskysymyksen muotoutumiseen vaikutti vahvasti tutkijan havainto siitä, että kompleksisten systeemien ajallisen ulottuvuuden ymmärretään rakentuvan pääosin reaktiivisuudesta ja muutokseen sopeutumisesta (CAS). Tulevaisuuden tarkastelussa skenaariomaisesti rakentuvat mahdolliset tulevaisuudet ja niiden elementit muodostuvat kompleksisten systeemien sisäisistä ja ulkoisista vuorovaikutuksista sekä ”perinteiseksi” ymmärretystä, kehittyvästä tieteellisestä tietämyksestä. Kompleksisuuden tarkastelu ei selkeästi kata toivotun tulevaisuuden määrittelyä, vaikka se implisiittisesti sisältyykin kompleksisuustutkimukseen sen tavoitteissa, olettamuksissa, tarkasteltavaksi valitussa aineistossa ja metodissa, sekä tutkimustuloksiin perustuvissa suosituksissa.

Kompleksisuudelle ominaiset piirteet ja niistä johtuva tulevaisuuden epävarmuus tekee luontevaksi sen, että kompleksisuusajattelussa

- tulevaisuutta tarkastellaan systeemin osien tasolla niihin mahdollisesti kohdistuvina, osin ennakoimattomina haasteina;
- tulevaisuuden ennakoimattomat tapahtumat ymmärretään ja hyväksytään itseorganisoitumisen ja emergenssin kautta;
- tulevaisuus ja muutos nähdään systeemin kehityksenä ja sopeutumisenä;
- tulevaisuuteen vaikuttavien, sisäsyntyisten tai systeemin ulkopuolelta tulevien tekijöiden epävakaus sallii vain rajallisten ja hetkellisten tulevaisuusmallien tai skenaarioiden hahmottamisen, ja että
- skenaariotyöskentelyä käytetään lähinnä uskottavien tai mahdollisten tulevaisuuksien hahmottamisen välineenä.

Jokaisella kompleksisella systeemillä on oma historiansa, joka osin vaikuttaa sen kuhunkin ajallisesti tarkasteltavaan tilaan (Cilliers 1995; 2006). Näin ajatellen kompleksisen systeemin nykyisyydellä on vaikutus sen ja muiden siinä sidoksissa olevien systeemien tulevaisuuteen ja tulevaisuus on siihen sisäänrakennettua. Systeemin kyky itsetutkiskeluun ja aikaisempien tapahtumien arviointi omien sisäisten tai ulkoisten prosessien kautta on edellytyksenä toivotun tulevaisuuden hahmottamiselle ja siihen tähtäävien kehityskulkujen muovaamiselle (Miller, Poli ja Rossel 2013), mutta jos systeemin *suhde tulevaisuuteen* mielletään ainoastaan adaptiivisena tai reaktiivisena toimintana, mahdollisuudet tietoiseen tulevaisuuteen vaikuttamiseen menetetään (Louie 2019a). Ainoastaan menneisiin tapahtumiin ja systeemin muistiin perustuva muutos kuvaa mekaanista, suljettua systeemiä (Louie & Poli 2019) eikä siten yksin tarjoa riittävää mallia kompleksisen systeemin kehitykselle.

Vaikka kompleksisten systeemien tarkastelu eräällä tavalla ”irtisanoutuu” kausaalisesta ja reduktioisesta ajattelusta, sen laajempi temporaalinen perspektiivi paljastaa vahvan kytköksen perinteiseen tieteelliseen tarkasteluun, jossa systeemin toiminta ja muutos on stimulaatiolähtöistä, *feedback* -tyyppistä, reaktiivista toimintaa. Jos taas systeemin muutoksen tarkastelu perustuu ensisijaisesti toivotun tulevaisuuden hahmottamiseen, nimeämiseen ja tavoitteluun, sen toimintaa ohjaa *feedforward* -tyyppisesti systeemin identiteettiin perustuva antisipaatio (Poli 2019). Rosenin antisipaatioteoria tarjoaa viitekehyksen, jonka avulla voidaan tarkastella kompleksisen systeemin muutosta ja tulevaisuutta. ’Antisipaation paradigma’ ei korvaa tieteellisessä tutkimuksessa vallinnutta ’reaktiivista paradigmaa’, vaan laajentaa sitä. Tulevaisuuteen sijoittuvan systeemin mallin olemassaolo nimeämisen kautta ei kuitenkaan vielä tee systeemistä antisipatorista, vaan sen täytyy myös muuttaa proaktiivisesti toimintaansa, antisipaation mukaisesti. (Louie 2019a.)

Antisipaatioajattelu lisää systeemin tarkasteluun sen toiminnan perimmäisen tavoitteen (Louie & Poli 2019). Huolimatta siitä, missä kontekstissa antisipaatiota tarkastellaan, sen perustavaa laatua oleva kysymys on ”miten tulisi toimia”, jotta systeemin toimintatavat (*policy*) palvelisivat sen näkemyksiä tulevaisuudesta (Louie 2019a). Näin tarkasteltuna kompleksisessa systeemissä kausaaliteettien tarkastelun näkökulma muuttuu tapahtumasta ja sen seurauksesta lopputulokseen ja sen edellytyksiin.

Osallisuus ja hyvinvoinnin tulevaisuus

Hyvinvoinnin määrittely, tavoitteet, niiden edellytykset ja esteet ovat yhteiskunnallisesta ja yhteisöllisestä näkökulmasta tarkasteluna kompleksisia kokonaisuuksia. Hyvinvointipalveluihin liittyvässä päätöksenteossa kulminoituu yhteen kieltoutuneiden hyvinvoinnin haasteiden pirullisuus ja kaikkien toimijoiden ja osapuolten kannalta hyvien ratkaisujen saavuttamisen mahdottomuus (Raisio 2009; Vartiainen 2008; 2010). Epäsuorien ja kaksisuuntaisten kansantaloudellisten vaikutustensa (Pierson 2000; Seaford 2014) ohella hyvinvointipalveluihin liittyvien päätösten suora, salutogeeninen vaikutus yksilön voimavaroihin (Eriksson & Lindström 2014) tekee yhtälöstä kompleksisen myös yksilö- ja organisaatiotasolla.

Terveyspalvelujen yhteisötasoisten tavoitteiden pohdinnassa viitataan usein Berwickin (Berwick, Nolan & Whittington 2008) kolmeen tavoitteeseen: 1) hoitokemuksen parantamiseen b) yhteisön terveyden parantamiseen ja c) *per capita* hoitokustannusten vähentämiseen. Tavoitteet eivät ole pohjoismaiseen kontekstiin tuotuna vielä yhtä suuressa keskinäisessä ristiriidassa kuin yksityisiin palveluihin ja vakuutusrahoitteiseen toimintaan pohjautuvassa palvelujärjestelmässä (ks. Perttola & Pernaa 2016; Steiger ja muut 2019), mutta kiteyttävät yhtä kaikki myös suomalaisten hyvinvointipalvelujen hallinnolliset haasteet ja tavoitteet.

Hyvinvointipalvelujen kustannusten ja tulosten keskinäinen korreloimattomuus on yleinen länsimainen ilmiö, joka toistuu eri väestötasoilla, eikä hyvinvoinnin kompleksisuuteen sopivia, ennakoivia toiminnan malleja olla kyetty muodostamaan tiedon lisääntymisestä ja saatavuudesta huolimatta²⁰. Länsimaisen lääketieteen kehitys perustuu vahvasti reduktionistiseen, hoitomuotojen kausaalisuhteita hyödyntävään ajatteluun. Tämä näyttöön perustuva lääke- ja hoitotiede on tuotta-

²⁰ Tästä poikkeuksena ovat erilaiset, kokemukseen ja riskiarvioihin perustuvat ennakoivat mallit, joita käytetään globaalisti tarttuvien tautien leviämisen ehkäisyssä ja interventioiden maksimoinnissa.

nut ihmiskunnalle merkittävää edistystä. Tästä huolimatta jopa 50% hoitotoimenpiteistä voidaan luokitella vaikuttavuudeltaan tuntemattomaksi²¹ (Steiger ja muut 2019).

Tieteen, tieteellisen tutkimuksen ja uuden tieteellisen tiedon tuottamisen määrittelyyn liitetään objektiivisuuden ja toistettavuuden vaateet. Kausaliteetteja eristämällä niihin mahdollisesti vaikuttavilla tekijöillä tuotetaan luotettavaa tietoa syyseuraussuhteista eri tieteenalojen toimesta. Hyvinvoinnin ja hyvinvointipalvelujen kontekstiin sijoitettuna tähän on helppo vedota ja olla hyväksymättä osallistavan kokonaiskuvan rakentamista yhteisötasolla hyvinvointiin vaikuttavista – ja vaikuttaneista – tekijöistä. Tämä hidastaa myös ilmiölähtöisen tutkimuksen laajenemista ja välttämättömän, tieteidenvälisen yhteistyön muodostumista (Poli 2011). Kompleksisten systeemien ja niitä yhdistävien ilmiöiden tarkastelu edellyttää eri tieteenalojen yhteisiä näkemyksiä ja niiden painotusten vaihteluja sekä muutoksen hyväksymistä: se, mikä nykytilanteessa omaksutaan ilmiön reunaehdoksi tai eri tieteenalojen väliseksi rajalinjaksi ei välttämättä palvele näkemystämme tulevaisuudessa.

Samalla kun systeemi ”suljetaan” tieteellistä tarkastelua tai päätöksentekoa varten, sen ontologiasta rajataan oleellinen osa (Poli 2013). Tämä tuli esiin ensimmäisenä esitellyn tutkimusartikkelin tuloksena (Pernaa 2020), jonka tulosten pohdinnassa tarkasteltiin eriarvoisuuden ja hyvinvointipalvelujen päätöksenteon viinonaa. Siihen vaikuttavana tekijöinä nousivat esiin yksilöllisen ja taloudellisen hyvinvoinnin korostuminen kollektiivisen hyvinvoinnin hahmottamisen ja edistämisen kustannuksella.

Osallisuuden eri muotojen sovittaminen hyvinvointipalvelujen päätöksenteon eri asteille ja yhteisöllisen hyvinvoinnin antisipointi on edellytys

- hyvinvoinnin epätasaisen jakautumisen aiheuttaman yhteiskunnallisen osallistumisen tasapainottamiselle;
- hyvinvoinnin – yhteisöllisen tai tiettyyn hyvinvoinnin ilmiöön liittyvän – systeemisen kokonaiskuvan luomiselle sekä
- toimivan diskurssin luomiselle kansalaisten ja järjestöjen, viranomaisten, päätöksen- ja tutkimuksen tekijöiden välillä.

Tähän päätelmään sisältyy haaste: jotta erilaisten näkökulmien merkitys hyvinvointipalvelujen päätöksenteolle ja antisipaation malleille tiedostettaisiin, tulisi

²¹ Syyskuussa 2016 British Medical Journal -julkaisun keräämän, 3000 hoitomuodosta satunnaisotannalla kerätty tieto. (ks. BMJ 2016).

hyvinvointipalveluja tarkastella kompleksisena systeeminä. Systeemin nykyisiä viinoumaan ohjaavia, negatiivisia emergenssejä tulisi tarkastella suhteessa yhteisön arvopohjaisiin hyvinvoinnin tavoitteisiin. Tämä puolestaan edellyttää systeemin toiminnan tiedostamista sen osien välisessä vuorovaikutuksessa, sekä tietoista kollektiivisen antisipaatioajattelun edistämistä.

Tiedon määrän ja vuorovaikutuksen nopeuden lisääntyminen digitaalisen teknologian kehityksen myötä kiihdyttää kompleksisen systeemin dynamiikkaa – emergenssiä, itseorganisoitumista ja uudelleen järjestäytymistä – ja samanaikaisesti siihen sopeutumista. Tähän eivät kaikilta osin perinteisen yhteiskuntatutkimuksen teorit tai metodit enää vastaa. Antisipaatioajattelu voi parhaimmillaan toimia kompleksisuuteen vääjäämättä kuuluvan epävarmuuden eräänlaisena ”tasapainottajana” tietoisien, yhteisöllisten ja arvopohjaisen tulevaisuuden tavoitteenasettelun kautta. Antisipaation kautta emergensseihin on mahdollista suhtautua tervetulleina, mahdollisina uusina tapoina lisätä ymmärrystä näiden tavoitteiden saavuttamisen tavoista.

Lopuksi

Tässä väitöskirjassa tuodaan esiin antisipaatio- ja kompleksisuusajattelun luontaista, sisäänrakennettua yhteyttä sekä osallisuuden välttämättömyyttä näiden muodostaman kokonaisuuden toiminnalle. Työn tarkoituksena on ollut esitellä ja pohtia antisipaatioajattelun mahdollisuuksia kompleksisuuden proaktiiviseen tarkasteluun ja heijastaa tämän kokonaisuuden merkitystä hyvinvointiin liittyvässä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Rosenin antisipaatioteoriaan perustuvassa, luonnollisen systeemin ja sen mallina toimivan, näennäisen mallin välisessä suhteessa (ks. kuvio 5.) systeemin toiminnassa todentuvien tulkintojen oletetaan perustuvan näiden väliseen yhtäpitävyyteen. Kun yhtälöä tarkastellaan kompleksisuuden ja kompleksisen systeemin kontekstissa, yhtäpitävyyden ei voida olettaa täyttyvän, ellei systeemiin liittyviä ominaisuuksia oteta mahdollisimman laajasti huomioon. Näin ollen voidaan ajatella, että mallissa tapahtuvien, vajaan tietoon perustuvien päätelmien seurauksena myöskään siitä saatujen tulkintojen ei voida olettaa olevan oikeita. Kun tiedoltaan vajavaiseen päätelmään perustuva tulkinta viedään systeemin tulevaisuutta koskevan päätöksenteon kontekstiin, yhtälön voidaan olettaa vääristävän myös kyseistä tilannetta seuraavat päätökset.

Hyvinvointipalvelujen kontekstissa tämä pirullinen kierre jatkuu ja syvenee, ellei luonnollisen systeemin todellisia ominaisuuksia (tässä esim. marginaalien käsitystä omasta tilanteestaan ja siihen johtaneista tekijöistä) oteta huomioon. Rose-

nin antisipaatioteorian perusteella tämän tulisi olla myös todennettavissa: jos systeemissä tapahtuvat kausaaliiteetit eivät vie samaan lopputulokseen kuin tiedon tulkinta, sitä edeltävä päätelmä, näitä edeltävä tiedon muuntaminen on vajavaista. Nykyiseen, tutkimuksen lähtökohdissa kuvattuun tilanteeseen suhteutettuna yllä esitetty näyttäisi olevan hyvinvointipalvelujen päätöksenteon nykyinen tilanne. Kompleksisen systeemin nykytilan hahmottaminen ainoastaan tilastollisen datan ja näyttöön perustuva tiedon perusteella jää puutteelliseksi, eikä sen menneisyyden, nykytilan tai tulevaisuuden hahmottamiseen kyetä ilman mahdollisimman laajoja osallistavia menetelmiä.

Tutkimuksen tarkoitus on johtaa jatkokysymyksiin ja niitä seuraaviin jatkotutkimuksiin. Tätä tutkimusta seuraavia, tarkkoja jatkotutkimusaiheista on haasteellista nimetä. Sen sijaan tutkimusta voisi kuvata inspiraationa laajalle tarkastelulle, joka sisältää kompleksisuuden temporaalista tarkastelua, antisipaation tulkintaa kompleksisuudesta, sekä osallisuuden merkitystä näiden välisessä suhteessa.

LÄHTEET

Aaltonen, S. and Berg, P. (2015). Nuorten Ja Palveluntarjoajien Kohtaamiset. Teoksessa S. Aaltonen, P. Berg & S. Ikäheimo, Salla (Toim.) *Nuoret Luukulla. Kolme Näkökulmaa Syrjäytymiseen Ja Nuorten Asemaan Palvelujärjestelmässä*. 41–127. Verkkojulkaisu 84. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>.

Ackoff, R.L. (1974). *Redesigning the future : A systems approach to societal problems*. New York: Wiley & Sons.

Acik-Toprak, N. (2009). *Civic engagement in Europe: A multilevel study of the effect of individual and national determinants on political participation, political consumerism and associational involvement*. Dissertation, University of Manchester. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:94093>.

Alasuutari, P. (1989). *Erinomaista, Rakas Watson: Johdatus Yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Hanki ja jää.

Appadurai, A. (2013). *The future as cultural fact: Essays on the Global Condition*. London: Verso.

Barnes, M., Knops, A, Newman, J. & Sullivan, H. (2004). Recent research: The micro-politics of deliberation: Case studies in public participation. *Contemporary Politics* 10: 2, 93–110. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/1356977042000278756>.

Bell, W. (1997). *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era. Vol. 2, Values, Objectivity, and the Good Society*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Berwick, D. M., Nolan, T. W., & Whittington, J. (2008). The triple aim: care, health, and cost. *Health affairs* 27: 3, 759–769. Saatavissa: <https://doi.org/10.1377/hlthaff.27.3.759>.

BMJ (2016). The British Medical Journal Clinical Evidence website. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <http://clinicalevidence.bmj.com/x/set/static/cms/efficacy-categories.html>.

Borch, K., Dingli, S.M. and Jørgensen, M.S. (2013). *Participation and Interaction in Foresight: Dialogue, Dissemination and Visions*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

Boulton, J.G., Allen, P.M. & Bowman, C. (2015). *Embracing Complexity: Strategic Perspectives for an Age of Turbulence*. First ed. Oxford: Oxford University Press.

Byrne, D. and Callaghan, G. (2014). *Complexity Theory and the Social Sciences: The State of the Art*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Bächtiger, A., Dryzek, J., Mansbridge, J., & Warren, M. (2018). Deliberative democracy: An introduction. Teoksessa A. Bächtiger, J.S. Dryzek, J. Mansbridge & M. E. Warren (Toim.). *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy* (pp. 1–31). Oxford: Oxford University Press. 1–31.

Bäck, M. (2016). When trust matters—a multilevel analysis of the effect of generalized trust on political participation in 25 European democracies. *Journal of Civil Society* 12: 2, 178–197. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/17448689.2016.1176730>.

Carter, S.M. & Little, M. (2007). Justifying knowledge, justifying method, taking action: Epistemologies, methodologies, and methods in qualitative research. *Qualitative Health Research* 17: 10, 1316–1328. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177%2F1049732307306927>

Castellani, B. (2014). Brian Castellani on the Complexity Sciences. *Theory, Culture & Society*. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://www.theoryculturesociety.org/brian-castellani-on-the-complexity-sciences/>

Chambers, S. (2018). The philosophic origins of deliberative ideals. In A. Bächtiger, J.S. Dryzek, J. Mansbridge & M.E. Warren, M.E. (Eds). *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*. Oxford: Oxford University Press. 55–69.

Checkland, P. (1999). *Systems Thinking, Systems Practice: [Includes a 30-Year Retrospective]*. Chichester: Wiley.

Chu, D., Strand, R. & Fjelland, R. (2003). Theories of complexity: Common denominators of complex systems. *Complexity* 8: 3, 19–30. Saatavissa: <https://doi.org/10.1002/cplx.10059>.

Cilliers, P. (1995). Postmodern knowledge and complexity (or why anything does not go). *South African Journal of Philosophy* 14: 3, 124–132.

Cilliers, P. (1998). *Complexity and postmodernism: Understanding complex systems*. London: Routledge.

Cilliers, P. (2000). What can we Learn from a Theory of Complexity? *Emergence: Complexity and Organization* 2: 1, 23. Saatavissa: https://doi.org/10.1207/S15327000EMO201_03.

Cilliers, P. (2005). Complexity, deconstruction and relativism. *Theory, Culture & Society* 22: 5, 255–267. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177%2F0263276405058052>.

Cilliers, P. (2006). Complexity and Philosophy: On the Importance of a Certain Slowness. *Emergence: Complexity and Organization* 8: 3, 106–113.

Cilliers, P. (2013). Complexity, modeling, and natural resource management. *Ecology and Society* [Verkkoaineisto] 18: 3, 1. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.5751/ES-05382-180301>.

Clawson, R.A. & Oxley, Z.M. (2017). *Public Opinion: Democratic Ideals, Democratic Practice*. London: SAGE Publications Ltd.

Coaffee, J. & Headlam, N. (2008). Pragmatic localism uncovered: the search for locally contingent solutions to national reform agendas. *Geoforum* 39: 4, 1585–1599. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2007.06.010>.

Conklin, E.J. (2006). *Dialogue Mapping: Building Shared Understanding of Wicked Problems*. Hoboken, N.J.: Wiley.

Curry, D. (2014). *The crystal ball of public administration reform: what future predictions tell us about the present* (No. 15). COCOPS Working Paper. European Community's Seventh Framework Programme. [Verkkoaineisto.] Saatavissa: <http://www.cocops.eu/wp-content/uploads/2014/06/WP15.pdf>.

Dekker, S., Cilliers, P. & Hofmeyr J-H. (2011). The Complexity of Failure: Implications of Complexity Theory for Safety Investigations. *Safety Science* 49: 6, 939–945. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2011.01.008>.

Dennard, L.F. (2008). Goldilocks loses her paradigm. *Administration & Society* 40: 5, 522–541. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177%2F0095399708322947>.

Denzin, N.K. (2010). Moments, Mixed Methods, and Paradigm Dialogs. *Qualitative Inquiry* 16: 6, 419–427. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177%2F1077800410364608>.

Dryzek, J.S. & Niemeyer, S. (2010). *Foundations and Frontiers of Deliberative Governance*. New York, NY: Oxford University Press.

Dryzek, J.S. (2017). The forum, the system, and the polity: Three varieties of democratic theory. *Political Theory* 45:5, 610–636. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177%2F0090591716659114>.

Dufva, M. Laine, P. Lähdemäki-Pekkinen, J. Parkkonen, P. & Vataja, K. (2019). Tulevaisuusbarometri 2019. Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden? Sitran selvityksiä 147. Helsinki: Sitra. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <http://docplayer.fi/118616778-Tulevaisuus-barometri-2019.html>.

Edmunds, T. (2014). Complexity, strategy and the national interest. *International Affairs* 90: 3, 525–539. Saatavissa: <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12125>

Eppel, E. (2012). What does it take to make surprises less surprising? The contribution of complexity theory to anticipation in public management. *Public Management Review* 14: 7, 1–22. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/14719037.2011.650055>.

Eppel, E. (2017). Complexity thinking in public administration's theories-in-use. *Public Management Review* 19: 6, 845–861. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/14719037.2016.1235721>.

Eriksen, E.O. & Fossum, J.E. (2018). Deliberation constrained: An increasingly segmented European Union. In A. Bächtiger, J.S. Dryzek, J. Mansbridge & M.E. Warren, M.E. (Eds). *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*. Oxford: Oxford University Press. 842–855.

- Eriksson, M. & Lindström, B. (2014). The salutogenic framework for well-being: implications for public policy. In T. J. Hämmäläinen & J. Michaelson (Eds.), *Well-being and beyond: Broadening the Public and policy discourse*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd. 68–97.
- Esping-Andersen, G. (2005). Inequality of incomes and opportunities. Teoksessa A. Giddens & P. Diamond (Toim.). *The New Egalitarianism* (8–38). Cambridge: Polity Press.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7. painos (1. p. 1998). Tampere: Vastapaino.
- Flechtheim, O.K. (1945). Teaching the Future. *The Journal of Higher Education* 16: 9, 460–465. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/00221546.1945.11774322>.
- Flechtheim, O.K. (1952). *Fundamentals of Political Science*. New York: Ronald Pr.
- Font, J., Smith, G. Galais, C. & Alarcon, P. (2018). Cherry-picking participation: Explaining the fate of proposals from participatory processes. *European Journal of Political Research* 57:3, 615–636. Saatavissa. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12248>.
- Fuller, T. (2019). Anticipation and the normative stance. Teoksessa R. Poli (Toim.) *Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making*. Cham: Springer. 93–108.
- Fung, A. (2003). Recipes for Public Spheres: Eight Institutional Design Choices and their Consequences. *Journal of Political Philosophy* 11: 3, 338–367. Saatavissa: <https://doi.org/10.1111/1467-9760.00181>.
- Fung, A. (2006). Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review* 66, 66–75.
- Fung, A. (2007). Minipublics: Deliberative Designs and Their Consequences. In S.W. Rosenberg (Ed.). *Deliberation, participation and democracy: Can the people govern?* Basingstoke: Macmillan.
- Förster, B. & von der Gracht, H. (2014). Assessing Delphi Panel Composition for Strategic foresight—A Comparison of Panels Based on Company-Internal and External Participants. *Technological Forecasting and Social Change* 84, 215–229.
- Gauthier, T. & Chapuis, S.M. (2019). An Investigation of Futures Studies Scholarly Literature. Teoksessa R. Poli (Toim.) *Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making*. Cham: Springer. 1695–1717.
- Gerrits, L. (2010). Public decision-making as coevolution. *Emergence: Complexity and Organization* 12: 1, 19–28.
- Goldstein, J. (2000). Emergence: A construct amid a thicket of conceptual snares. *Emergence* 2: 1, 5–22.

Gordon, T.J. (1994). The Delphi Method. *Futures Research Methodology* 2: 3, 1–30.

Gordon, T. J. (2009). The real-time Delphi method. *Futures Research Methodology Version* 3: 19, 1–19. [Verkkoaineisto] Saatavissa: http://www.millennium-project.org/FRMv3_o/05-Real-Time_Delphi.pdf

Gordon, T. & Pease, A. (2006). RT delphi: an efficient, “round-less” almost real time delphi method. *Technological Forecasting and Social Change* 73: 4, 321–333. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2005.09.005>.

Gregory, A. (2015). Insights into the Development of Strategy from a Complexity Perspective. *Journal of the Operational Research Society* 66: 4, 627–636. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1057/jors.2014.27>.

Gregory, W.L. & Duran, A. (2001) Scenarios and acceptance of forecasts. Teoksessa J.S. Armstrong (Toim.) *Principles of Forecasting*. Springer, Boston: Springer. 519–540.

Grisham, T. (2009). The delphi technique: a method for testing complex and multifaceted topics. *International Journal of Managing Projects in Business* 2: 1, 112–130. Saatavissa: <https://doi.org/10.1108/17538370910930545>.

Guba, E.G. (2013). My aim and hope. In Y.S. Lincoln & E.G. Guba (Eds). *The Constructivist Credo*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.

Gutmann, A. & Thompson D. (2004). *Why deliberative democracy?* Princeton: Princeton University Press.

Gutmann, A. & Thompson D. (2018). Reflections on deliberative democracy: When theory meets practice. In A. Bächtiger, J.S. Dryzek, J. Mansbridge & M.E. Warren, M.E. (Eds). *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*. Oxford: Oxford University Press. 900–912.

Hanén, T. (2017). *Yllätysten edessä: kompleksisuusteoreettinen tulkinta yllättävien ja dynaamisten tilanteiden johtamisesta*. Väitöskirja. Julkaisusarja 1. Tutkimuksia nro 11. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2870-7>.

Hafferty, F.W. & Castellani, B. (2009). *Sociology and Complexity Science: A New Field of Inquiry*. Berlin: Springer.

Henrichs, T., Zurek, M. Eickhout, B., Kok, K., Raudsepp-Hearne, C., Ribeiro, T., van Vuuren, D. & Volkery, A. (2010). Scenario development and analysis for forward-looking ecosystem assessments. Teoksessa: S. F. Bates, N. Ash, H. Blanco, C. Brown, K. Garcia, T. Tomich, B. Vira & M.B. Zurek (Toim.) *Ecosystems and Human Well-Being: A Manual for Assessment Practitioners*. Washington: Island Press. 151–219.

Hilbert, M., Miles, I. & Othmer, J. (2009). Foresight Tools for Participative Policy-Making in Inter-Governmental Processes in Developing Countries: Lessons

Learned from the eLAC Policy Priorities Delphi. *Technological Forecasting & Social Change* 76: 7, 880–896. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2009.01.001>.

Hunter, D. (2007). Am I my brother's gatekeeper? Professional ethics and the prioritisation of healthcare. *Journal of Medical Ethics* 33: 9, 522–526. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://doi.org/10.1136/jme.2006.017871>.

Hämäläinen, T.J. (2014). In search of coherence: Sketching a theory of sustainable well-being. In T.J. Hämäläinen & J. Michaelson (Eds). *Well-being and beyond: Broadening the public and policy discourse*. 17–67. Saatavissa: <https://doi.org/10.4337/9781783472901.00009>.

International Association for Public Participation (IAP2) (2007). *IAP2 Spectrum of Public Participation*. Thornton, CO: International Association for Public Participation. [Verkkoaineisto]. Saatavissa: https://www.iap2canada.ca/Resources/Documents/IAP2%20Spectrum_vertical.pdf.

Jalonen, H. (2007). *Kompleksisuusteoreettinen tulkinta hallinnollisen tehokkuuden ja luovuuden yhteensovittamisesta kunnallisen päätöksenteon valmistelutyössä*. Väitöskirja. Tampereen teknillinen yliopisto. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-tty-200810021039>.

Jordan, J.S. (2019). Wild anticipation: on the evolution of meaning. Teoksessa R. Poli (Toim.) *Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making*. Cham: Springer. 339–355.

Kapiainen, S., Seppälä, T.T., Häkkinen, U. Lauharanta, J., Roine R.P. & Korppi-Tommola, M. (2010). Pääkaupunkiseudun erittäin kalliit potilaat. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Avauksia 3. [Verkkajulkaisu] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085276>.

Kapoor, I. (2001). Towards participatory environmental management? *Journal of Environmental Management* 63:3, 269–279. Saatavissa: <https://doi.org/10.1006/jema.2001.0478>.

Keyes, C.L.M. (2007). Promoting and Protecting Mental Health as Flourishing: A Complementary Strategy for Improving National Mental Health. *American Psychologist* 62: 2, 95–108. Saatavissa: <https://eric.ed.gov/?id=EJ754535>.

Kiviniemi, K. (2007). Laadullinen Tutkimus Prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (Toim.) *Ikkunoita Tutkimusmetodeihin II-Näkökulmia Aloittlevalle Tutkijalle Tutkimuksen Teorettisiin Lähtökohtiin ja Analyysimenetelmiin*. Uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. 70–85.

Kuhn, L. (2018). Complexity informed social research: from complexity concepts to creative applications In E. Mitleton-Kelly, A. Paraskevas & C. Day (Eds). *Handbook of Research Methods in Complexity Science*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. 74–94.

- Kuusi, O. (2002). Delfoi-menetelmä. Teoksessa M. Kamppinen, O. Kuusi, & S. Söderlund (Toim.). *Tulevaisuuden Tutkimus: Perusteet ja Sovellukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 204–225.
- Kuusi, O. (2013). Delfoi-menetelmä. Teoksessa T. Bergman, S. Heinonen, O. Kuusi, I. Penttilä & H. Salminen (Toim.) *Miten tutkimme tulevaisuuksia? 3.*, uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuksien tutkimuksen seura ry. 248–266.
- Kyrö, P. (2003). Tieteellinen Tutkimusprosessi. *Metodix*. [Verkkoaineisto] 2014–05–17 [viitattu 16.3.2019]. Saatavissa: <https://metodix.fi/2014/05/17/kyro-paula-tieteellinen-tutkimusprosessi/>.
- Köhler, J., et al (2015). *Concurrent design foresight: report to the European commission of the expert group on foresight modelling*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [Verkkoaineisto] Saatavissa: http://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/pub_governance/concurrent_design foresight_report.pdf.
- Laine, T. (2007). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (Toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II–Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin Uudistettu painos*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 28–44.
- Landeta, J. (2006). Current validity of the delphi method in social sciences. *Technological Forecasting and Social Change* 73: 5, 467–482. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2005.09.002>.
- Landeta, J. & Barrutia J. (2011). People Consultation to Construct the Future: A Delphi Application. *International Journal of Forecasting* 27: 1, 134–151. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.ijforecast.2010.04.001>.
- Landeta, J., Barrutia, J. & Lertxundi, A. (2011). Hybrid Delphi: A Methodology to Facilitate Contribution from Experts in Professional Contexts. *Technological Forecasting and Social Change* [Verkkoaineisto] 78:9, 1629–1641. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2011.03.009>.
- Lehtonen, T. (2015). Philosophy of Science and Critical Thinking. University of Vaasa Graduate School lecture TOFO4002 2015-04-29 [Powerpoint slides].
- Leskelä, R., et al. (2013). Paljon sosiaali- ja terveystalvveluja käyttävät asukkaat Oulussa. *Suomen Lääkärilehti* 48: 68, 3163–3169.
- Linstone, H.A. (1975). Eight Basic Pitfalls: A Checklist. *The Delphi Method. Techniques and Applications*. 571-586.
- Linstone, H. A. & Turoff, M. (1975). *Delphi Method: Techniques and Applications*. Boston: Addison-Wesley Publishing.
- Linturi, H. (2007). Delfoin metamorfooseja. *Futura* 26:1. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/se/f/0785-5494/26/1/delfoinm.pdf>.
- Linturi, H., Linturi, J. & Rubin, A. (2013). *eDelphi – metodievoluutiota verkossa*. [Verkkoaineisto, päivitetty 17.12.2018] Saatavissa: <https://metodix.fi/2014/11/26/edelfoi-metodievoluutiota-verkossa/>

- Lloyd, S. (2001). Measures of complexity: A nonexhaustive list. *IEEE Control Systems* 21: 4, 7–8. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1109/MCS.2001.939938>.
- Louie, A.H. (2010). Robert Rosen's anticipatory systems. *Foresight* 12: 3, 18–20. Saatavissa: <https://doi.org/10.1108/14636681011049848>.
- Louie, A.H. (2019a). Mathematical foundations of anticipatory systems. Teoksessa R. Poli (Toim.) *Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making*. Cham: Springer. 937–964.
- Louie, A.H. (2019b). Relational biology. Teoksessa R. Poli (Toim.) *Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making*. Cham: Springer. 191–218.
- Louie, A.H. & Poli, R. (2019). Complex systems. Teoksessa R. Poli (Toim.) *Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making*. Cham: Springer. 17–35.
- Lundström, N. (2015). *Aluekehittämisen Pirullinen Peli*. Acta Wasaensia 326, Aluetiede 14. Väitöskirja. Vaasan yliopisto. [Verkkoaineisto]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-623-4>:
- Mahoney, J. (2000). Path dependence in historical sociology. *Theory and Society* 29: 4, 507–548. Saatavissa: <http://dx.doi.org/1007113830879>.
- Mannermaa, M. (1986). Futures research and social decision making: Alternative futures as a case study. *Futures* 18:5, 658–670. Saatavissa: [https://doi.org/10.1016/0016-3287\(86\)90038-8](https://doi.org/10.1016/0016-3287(86)90038-8).
- Mannermaa, M. (1988). Complexity and systems thinking in futures research: from “neutral” scenarios to value considerations. *Systems Practice* 1: 3, 279–295. Saatavissa: <https://doi.org/10.1007/BF01062925>.
- Mannermaa, M. (1991). *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus: tulevaisuudentutkimuksen paradigmojen ja niiden metodologisten ominaisuuksien tarkastelua*. Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulu. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Mannermaa, M. (2006) Introduction. Teoksessa M. Mannermaa, J. Dator & P. Tiihonen (Eds). *Democracy and Futures*. Helsinki: The Committee for the Future, Parliament of Finland.
- Marion, R. (1999). *The Edge of Organization: Chaos and Complexity Theories of Formal Social Systems*. Thousand Oaks: Sage.
- Masini, E. (1994). *Why Futures Studies?* 2nd edition. London: Grey Seal Books.
- McGlade, J. & Garnsey, E. (2006). The nature of complexity. Teoksessa E. Garnsey & J. McGlade (Eds). *Complexity and co-evolution: Continuity and change in socio-economic systems*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd. 1–21.

McGlade, J., Murray, R., Baldwin, J., Ridgway, K. & Winder, B. (2006). Industrial resilience and decline: a co-evolutionary framework. Teoksessa E. Garnsey & J. McGlade (Eds). *Complexity and co-evolution: Continuity and change in socio-economic systems*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd. 147–176.

Metsämuuronen, J. (2006). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (Toim.). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp Ky. 81–150.

Michaelson, J. (2014). Practical models for well-being-oriented policy. In T.J. Hämäläinen & J. Michaelson (Eds). *Well-being and beyond: Broadening the public and policy discourse*. 321–343. Saatavissa: <https://doi.org/10.4337/9781783472901>.

Mikulecky, D.C. (2001). Robert Rosen (1934-1998): A Snapshot of Biology's Newton. *Computers & Chemistry* 25: 4, 317–327. Saatavissa: [https://doi.org/10.1016/S0097-8485\(01\)00079-1](https://doi.org/10.1016/S0097-8485(01)00079-1).

Miller, R. (2011). Futures literacy – Embracing complexity and using the future. *Ethos* 10: 10, 23–28.

Miller, R. (2012). Anticipation: the discipline of uncertainty. Teoksessa A. Curry (Toim.). *The future of futures*. Houston: Association of Professional Futurists. 40–44.

Miller, R. (2015). Learning, the future, and complexity. An essay on the emergence of futures literacy. *European Journal of Education* 50: 4, 513–523. Saatavissa: <https://doi.org/10.1111/ejed.12157>.

Miller, R., Poli, R. & Rossel, P. (2013). *The Discipline of Anticipation: Exploring Key Issues*. Bellagio Document 4: Working Paper 1. [Verkkoaineisto] Saatavissa: https://www.academia.edu/3523348/The_Discipline_of_Anticipation_Miller_Poli_Rossel_-_DRAFT.

Mitchell, M. (2009). *Complexity: A Guided Tour*. Oxford: Oxford University Press.

Mitleton-Kelly, E. (2003). Ten principles of complexity and enabling infrastructures. Teoksessa E. Mitleton-Kelly (Toim.) *Complex systems and evolutionary perspectives on organisations: The application of complexity theory to organisations*. London: Elsevier. 23–50.

Mitleton-Kelly, E. (2006). Complexity approach to co-creating an innovative environment. *World Futures* 62: 3, 223–239. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/02604020500509553>.

Monno, V. & Khakee, A. (2012). Tokenism or Political Activism? some Reflections on Participatory Planning. *International Planning Studies*, 17:1, 85–101.

Mooney, G. (2012). *The health of nations: Towards a new political economy*.

Morin, E. (2007). Restricted complexity, general complexity. Teoksessa Gershenson, C, Aerts, D. & Edmonds, B. (Toim.) *Worldview, Science and Us: Philosophy*

and Complexity. Singapore: World Scientific. 5–29. Saatavissa: http://dx.doi.org/10.1142/9789812707420_0002.

Mthuli, S. Bodhanya, S. & Sobratee N. (2017). How should strategy prevail if organisations are seen as having the properties of complex adaptive systems? *Journal of Business and Retail Management Research* 11: 4, 140–149. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.24052/JBRMR/V11ISo4/HSSPIOASAHTPOCAS>.

Nabatchi, T. (2012). Putting the “public” back in public values research: designing participation to identify and respond to values. *Public Administration Review* 72: 5, 699–708. Saatavissa: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2012.02544.x>.

Nadin, M. (2010). Anticipation and dynamics: Rosen’s anticipation in the perspective of time. *International Journal of General Systems* 39: 1, 3–33. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/03081070903453685>.

Nadin, M. (2015). Concerning the Knowledge Domain of Anticipation – Awareness of Early Contributions in the Context of Defining the Field. *International Journal of General Systems* 44: 6, 621–630. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1080/03081079.2015.1032524>.

Niiniluoto, I. (2008). Suomalaiset onnen portilla. Teoksessa I. Niiniluoto & J. Sihvola (Toim.) *Tarkemmin ajatellen: kansakunnan henkinen tila*. Helsinki: Gaudeamus. 11–33.

Norberg, J., Wilson, J., Walker, B. & Ostrom, E. (2008). Diversity and Resilience of Social-Ecological Systems. Teoksessa J. Norberg & G. Cumming (Eds). *Complexity theory for a sustainable future*. New York: Columbia University Press. 46–80.

Parkinson, J., Mansbridge, J., Mansbridge, J. and Parkinson, J. (2012). *Deliberative Systems: Deliberative Democracy at the Large Scale*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pernaa, HK. (2017). Deliberative Future Visioning: Utilizing the Deliberative Democracy Theory and Practice in Futures Research. *European Journal of Futures Research* 5: 1. Saatavissa: <https://doi.org/10.1007/s40309-017-0129-1>.

Pernaa, HK. (2020). Participative policymaking in complex welfare system – a Delphi study. Teoksessa H. Lehtimäki, P. Uusikylä & A. Smedlund (Toim.). *Society as an interaction space: a systemic approach*. Translational Systems Sciences 22. Heidelberg: Springer.

Pernaa, HK & Neuvonen A. (2020). Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto. Teoksessa H. Raisio & P. Vartiainen (Toim.) *Johtaminen kompleksisessa maailmassa: Viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Perttola, L. (2019). *Kynnyksen yli: julkisoikeudellinen tutkimus vanhuspalvelujen saamisen edellytyksistä*. Väitöskirja. Vaasan yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-896-2>

Perttola, L. & Perna, HK. (2016). The Absent Minority in Welfare Planning: Entitling or Overburdening Citizens with Responsibility? *Socialiniai Tyrimai* 39: 2, 48–61.

Petrov, V. (2010). Dynamic Ontology as an Ontological Framework of Anticipatory Systems. *Foresight* 12: 3, 38–49.

Pierson, P. (2000). Three Worlds of Welfare State Research. *Comparative Political Studies* 33: 6–7, 791–821. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/001041400003300605>.

Poli, R. (2010). The many aspects of anticipation. *Foresight* 12: 3, 7–17.

Poli, R. (2011). Analysis–synthesis. In V. Petrov (Ed.) *Ontological landscapes: recent thought on conceptual interfaces between science and philosophy*. Berlin: De Gruyter Inc. 19–42.

Poli, R. (2013). A note on the difference between complicated and complex social systems. *Cadmus* 2: 1, 142–147. Saatavissa: <http://cadmusjournal.org/article/volume-2/issue-1-part-3/note-difference-between-complicated-and-complex-social-systems>.

Poli, R. (2014). Anticipation: a new thread for the human and social sciences? *CADMUS* 2: 3, 23–36. Saatavissa: <https://pdfs.semanticscholar.org/6011/6612f730be545c200boc2274cof4c6fo7fc1.pdf>

Poli, R. (2017). *Introduction to Anticipation Studies*. New York: Springer international Publishing AG.

Puustinen, A. & Hanén, T. (2018). Jotakin uutta, jotakin vanhaa, jotakin lainattua... Käsiteanalyysi kompleksisuudesta organisaatiotutkimuksessa. *Focus Localis* 2, 8–27.

Puustinen, A. & Jalonen, H. (2020). Kompleksisuusajattelu – ymmärtämistä edistävää uusi lähestymistapa vai vanhaa viiniä uudessa pullossa? Teoksessa H. Raisio & P. Vartiainen (Toim.) *Johtaminen kompleksisessä maailmassa: Viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Pyun, H. & Edey Gamassou, C. (2018). Looking for public administration theories? *Public Organization Review* 18: 2, 245–261. Saatavissa: <https://doi.org/10.1007/s11115-017-0374-6>.

Pylkkänen, A. (2004). Constructions of legal persons in a ‘communitarian’ context: the modernisation of law in Finland. In: V. Puuronen Et Al. (Eds) *New Challenges for the Welfare Society*. Joensuu: University of Joensuu, 63–89.

Pyun, H. and Gamassou, C.E. (2018). Looking for Public Administration Theories? *Public Organization Review*, 18: 2, 245–261.

Raisio, H. (2009). Health care reform planners and wicked problems. *Journal of Health Organization and Management* 23: 5, 477–493. Saatavissa: <https://doi.org/10.1108/14777260910983989>.

Raisio, H., Valkama, K. & Peltola E. (2014). Disability and deliberative democracy: towards involving the whole human spectrum in public deliberation. *Scandinavian Journal of Disability Research* 16: 1, 77–97. Saatavissa: <http://doi.org/10.1080/15017419.2013.781957>.

Raisio, H., Puustinen, A., Hyytiäinen, M. & Wiikinkoski, T. (2017). *Kansan pulsilla: tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat*. Vaasa: Vaasan yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN::978-952-476-728-6>

Raisio, H., Puustinen, A., Norri-Sederholm, T. & Jalava, J. (2019). "Those who agree to play on our terms will be taken in": a qualitative study on the perceptions of public authorities and NGO representatives regarding self-organizing fourth-sector activity. *Public Administration Quarterly* 43: 3, 289–329. Saatavissa: <https://search.proquest.com/docview/2298716616?accountid=14797>.

Raisio, H. & Vartiainen, P. (2020). Oppeja kompleksisuuskulun kaventamiseen. Teoksessa H. Raisio & P. Vartiainen (Toim.). *Johtaminen kompleksisessä maailmassa: Viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Rask, M. T., Mačiukaitė-Žvinienė, S., Tauginienė, L., Dikčius, V., Matschoss, K. J., Aarrevaara, T., & d'Andrea, L. (2016). *Innovative Public Engagement: A Conceptual Model of Public Engagement in Dynamic and Responsible Governance of Research and Innovation*. Helsinki: University of Helsinki & European Union. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/163074>.

Rask, M.T., Mačiukaitė-Žvinienė, S., Tauginienė, L., Dikčius, V., Matschoss, K., Aarrevaara, T., & d'Andrea, L. (2018). *Public participation, science and society: Tools for dynamic and responsible governance of research and innovation*. Oxon: Routledge.

Rask, M.T., Puustinen, A. & Raisio, H. (2018). Toward a Theory of Fourth Sector Involvement. *ECPR conference proceedings*, Hamburg 22-25 August 2018. European Consortium for Political Research.

Rask, M., Raisio, H. & Jäske M. (2017). Deliberatiiviset kansalaisfoorumit – kohti uusia avauksia Suomessa. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://www.scribd.com/document/342704044/Deliberatiiviset-kansalaisfoorumit-kohti-uusia-avauksia-Suomessa>.

Rhodes, M.L. (2008). Agent-based modeling for public service policy development: a new framework for policy development. Teoksessa L. Dennard, K.A. Richardson & G. Morçöl (Toim.) *Complexity and Policy Analysis: Tools and Concepts for Designing Robust Policies in a Complex World*. 357–376.

Richardson, K.A. (2008). Managing Complex Organizations: Complexity Thinking and the Science and Art of Management. *Emergence: Complexity and Organization* 10: 2, 13. Saatavissa: <https://search.proquest.com/docview/214147621?accountid=14797>.

Rieger, W. G. (1986). Directions in Delphi developments: Dissertations and their quality. *Technological Forecasting and Social Change*, 29: 2, 195–204.

Riegler, A. (2003). Whose Anticipations? In M.V. Butz, O. Sigaud & P. Gérard (Eds). *Anticipatory behavior in adaptive learning systems: foundations, theories, and systems*. Berlin: Springer-Verlag. 11–22.

Riikonen, E., Makkonen, M. & Smith, G. (2004). Good marginality? In V. Puuronen, A. Häkkinen, A. Pylkkänen, T. Sanlund & R. Toivanen (Eds). *New Challenges for the Welfare Society*. Joensuu: University of Joensuu, Karelian Institute. 311–328.

Roberge, I. (2013). Futures Construction in Public Management. *International Journal of Public Sector Management* 26: 7, 534–542. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1108/IJPSM-06-2012-0074>.

Rosanvallon, P. and Goldhammer, A. (2013). *The Society of Equals*. Harvard University Press.

Rosen, R. (1979). Old trends and new trends in general systems research. *International Journal of General Systems* 5: 3, 173–184.

Rosen, R. (1985). *Anticipatory systems: philosophical, mathematical and methodological foundations*. IFSR International Series on Systems Science and Engineering, vol. 1. Binghamton: IFSR.

Rubin, A. (2004). *Tulevaisuuskenttätutkimus tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena*. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://metodix.wordpress.com/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuuskenttätutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisenä-tutkimuksena/>.

Rubin, A. (2014). *Tulevaisuuskenttätutkimus tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena*. *Metodix-metoditietämystä kaikille*. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://metodix.fi/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuuskenttätutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisenä-tutkimuksena/>

Ruotsalainen, J., Karjalainen, J., Child, M. & Heinonen, S. (2017). Culture, Values, Lifestyles, and Power in Energy Futures: A Critical Peer-to-Peer Vision for Renewable Energy. *Energy Research & Social Science* 34, 231–239. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1016/j.erss.2017.08.001>.

Rättilä, T. & Rinne, J. (2017). Ei osallistumista vaan vaikuttamista! Asukasaktiivit paikallisina toimijoina ja asuinympäristön kehittäjinä. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (Toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere: Tampere University Press. 99–117. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0623-6>.

Saarni, S. (2010). *Vaikuttavuuden huomiointi terveydenhuollon päätöksenteossa – eettinen analyysi*. Väitöskirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Sackman, H. (1975). *Delphi Critique. The Rand Corporation*. Toronto: Lexington books.

Sardar, Z. (2010a). Welcome to postnormal times. *Futures* 42: 5, 435–444. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2009.11.028>.

Sardar, Z. (2010b). The namesake: futures; futures studies; futurology; futuristic; foresight – What's in a name? *Futures* 42: 3, 177–184. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2009.11.001>.

Saxén, S., Leskelä, A. & Saxén, H. (2016). Henkilökohtaiset geenitestit haastavat instituutiot ja yhteiskunnat muutokseen. *Tieteessä Tapahtuu* 34: 3. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://journal.fi/tt/article/view/57031/19103>.

Seaford, C. (2014). What implications does well-being science have for economic policy? In T. J. Hämäläinen & J. Michaelson (Eds.), *Well-being and beyond: Broadening the Public and policy discourse*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd. 221–243.

Seligman, M. E. P., Railton, P., Baumeister, R. F., & Sripada, C. (2013). Navigating into the future or driven by the past. *Perspectives on Psychological Science*, 8: 2, 119–141. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/1745691612474317>.

Schmidt, V.A. (2000). Values and discourse in the politics of adjustment. In Scharpf, F.W. & V.A. Schmidt (Eds.). *Welfare and work in the open economy. Vol. I. From vulnerability to competitiveness*. Oxford: Oxford University Press. 229–309.

Schmidt, V.A. (2002). Does discourse matter in the politics of welfare state adjustment? *Comparative Political Studies* 35: 2, 168–193. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0010414002035002002>.

Smith, P. & Mitleton-Kelly, E. (2011). A Complexity Theory Approach to Sustainability. *The Learning Organization* 18: 1, 45–53. Saatavissa: <https://doi.org/10.1108/09696471111095993>.

Shortall, Ruth & Ali Kharrazi (2017). Cultural factors of sustainable energy development: a case study of geothermal energy in Iceland and Japan. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 79, 101–109.

Snowden, D. (2002). Complex acts of knowing: paradox and descriptive self-awareness. *Journal of Knowledge Management* 6:2, 100–111. Saatavissa: <https://doi.org/10.1108/13673270210424639>.

Sormunen, M., Saaranen, T., Tossavainen, K. & Turunen, H. (2013). Monimene-
telmätutkimus terveystieteissä. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 50: 4, 312–321.

Stacey, R.D. (1996). *Complexity and Creativity in Organizations*. San Francisco: Berrett-Koehler.

Steiger, T.O., Kritek, P.A., Luo, G. & Tarczy-Hornoch, P. (2019). Anticipation in medicine and healthcare: implications for improving safety and quality. Teoksessa R. Poli (Toim.) *Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making*. Cham: Springer. 1249–1268.

STM (2018). Eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi: Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston julkaisusarja 22. [Verkkoaineisto]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-596-9>

Suoranta, J. (1995). *Tekstit, murrokset ja muutos: Kolme näkökulmaa laadullisen tutkimuksen metodologiaan*. Väitöskirja. Lapin yliopisto.

Tashman, L. J. & Hoover, J. (2001). Diffusion of forecasting principles through software. Teoksessa J.S. Armstrong (Toim.) *Principles of Forecasting*. Springer, Boston: Springer. 651–676.

Uhl-Bien, M., Marion, R. & McKelvey, B. (2007). Complexity leadership theory: shifting leadership from the industrial age to the knowledge era. *The Leadership Quarterly* 18, 298–318. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2007.04.002>.

Uslaner, E.M. & Brown, M. (2005). Inequality, trust, and civic engagement. *American Politics Research* 33: 6, 868–894. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177%2F1532673X04271903>.

van Buuren, A., Boons, F. & Teisman, G. (2012). Collaborative problem solving in a complex governance system: Amsterdam airport Schiphol and the challenge to break path dependency. *Systems Research and Behavioral Science* 29: 2, 116–130. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1002/sres.2101>.

van de Linde, E. & van der Duin, P. (2011). The Delphi Method as Early Warning: Linking Global Societal Trends to Future Radicalization and Terrorism in the Netherlands. *Technological Forecasting & Social Change* 78: 9, 1557–1564. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2011.07.014>.

Van Ness, P.H., Fried, T.R. & Gill, T.M. (2011). Mixed methods for the interpretation of longitudinal gerontologic data: Insights from philosophical hermeneutics. *Journal of Mixed Methods Research* 5: 4, 293–308.

Vartiainen, P. (2008). Health care management in Finland: An analysis of the wickedness of selected reforms. *Review of Business* 28: 2, 41–55. Saatavissa: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=buh&AN=34109264&site=ehost-live>.

Vartiainen, P. (2010). Changes and challenges in Finnish health care management. *Society and Economy* 32: 1, 123–136. Saatavissa: <https://doi.org/10.1556/SocEc.32.2010.1.9>.

Vartiainen, P. & Raisio, H. (2011). Hallintotiede uuden ajan kynnyksellä–näkökulmana kompleksisuusajattelu. Teoksessa T. Virtanen, P. Ahonen, A. Syväjärvi, P. Vartiainen, J. Vartola & J. Vuori (Toim.). *Suomalainen hallinnon tutkimus: Mistä, mitä, minne*. Tampere: Tampere University Press. 388–411.

Vartiainen, P., Ollila, S., Raisio, H. & Lindell, J. (2013). *Johtajana Kaaoksen Reunalla–kuinka Selviytyä Pirullisista Ongelmista*. Helsinki: Gaudeamus.

Vartiainen, P., Raisio, H. & Lundström, N. (2016). Kompleksisuuden johtaminen – kohti uutta ymmärrystä. Teoksessa A. Syväjärvi & V. Pietiläinen (Toim.) *Inhimillinen ja tehokas sosiaali- ja terveysjohtaminen*. Tampere: Tampere University Press. Saatavissa: <https://tritonias.finna.fi/uva/Record/tria.356701>.

Virtanen, J. (2006). Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa J. Metsämuuronen (Toim.). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp Ky. 151–215.

Ward, J. & de Vreese, C. (2011). Political Consumerism, Young Citizens and the Internet. *Media, Culture & Society* [Verkkoaineisto] 33: 3, 399–413. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177%2F0163443710394900>.

Wass, H. & Wilhelmsson, N. (2009). Äänestysaktiivisuus Suomessa – raportti vaaliosallistumisen tutkimisesta, äänestysaktiivisuuden trendeistä ja osallistumistutkimuksen kehitystarpeista. Teoksessa *Suomalaiset osallistujina: katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Oikeusministeriön julkaisu 2009:5. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-812-5>.

Weaver, V. (1948). Science and complexity. *American Scientist* 36: 4, 536–544.

Wilkinson, R. & Pickett, K. (2011). Tasa-arvo ja hyvinvointi: miksi tasa-arvo on hyväksi kaikille? Helsinki: HS kirjat.

Yarger, H. R. (2006). *Strategic Theory for the 21st Century: The Little Book on Big Strategy*. Darby, PA: Diane publishing Co.

Ziglio, E. (1996). The Delphi Method and its Contribution to Decision-Making. *Gazing into the Oracle: The Delphi Method and its Application to Social Policy and Public Health* 5, 3–33.

Zimmerman, B., Lindberg, C., & Plsek, P. (1998). A complexity science primer: What is complexity science and why should I learn about it. *Adapted From: Edge-ware: Lessons from Complexity Science for Health Care Leaders*. Dallas: VHA Inc. [Verkkoaineisto] Saatavissa: <https://napcrg.org/media/1278/beginner-complexity-science-module.pdf>

Zurek, M.B. & Henrichs, T. (2007). Linking scenarios across geographical scales in international environmental assessments. *Technological Forecasting and Social Change* 74: 8, 1282–1295. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2006.11.005>.

LIITTEET

LIITE 1. Väitöskirjan tekijän henkilökohtainen työpanos kahdessa artikkelissa.

Artikkeli 2. The absent minority in welfare planning: Entitling or overburdening citizens with responsibility?

Olen itse kirjoittanut luvut “Deliberative democracy and welfare services”, “The hidden significance of the disadvantaged” sekä “Ambiguous inclusion”. Johdannon, luvun “A conceptual framework for marginal involvement” sekä johtopäätökset olemme kirjoittaneet yhdessä Laura Perttolan kanssa.

Artikkelia on käytetty aiemmin osana julkisoikeuden väitöskirjaa (Perttola 2019). Perustelu saman artikkelin käyttämiselle kahdessa väitöskirjassa on tutkimusasetelman monitieteisyys; kirjoittajat edustavat kahta eri tieteenalaa, ja artikkeli tuottaa uutta tietoa kummallekin tieteenalalle.

Artikkeli 4. Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto.

Artikkelin johdanto ja pohdinta on kirjoitettu yhdessä Aleks Neuvosen kanssa. Olen toiminut vastuullisena kirjoittajana kappaleissa ”Epävarmuuden lisääntymisen haastaa tapamme tarkastella tulevaisuutta”, ”Ennusteet – ennakointi – antisipaatio: erilaisia lähestymistapoja tulevaisuuteen”, sekä ”Kohti uudenlaista tietoisuutta tulevaisuudesta kompleksissa maailmassa”.

Tulevaisuuden tarkastelutapoja kuvaava taulukko, sekä artikkelissa esitelty esimerkki (Opiskelijat ja terveystalouden digitalisaatio) ovat omaa aikaansaannostani.

Artikkelia ei ole aiemmin käytetty osana väitöskirjaa.

Participative policymaking in complex welfare system – a Delphi study

Hanna-Kaisa Perna
Doctoral student
School of Management
University of Vaasa
hanna-kaisa.perna@uva.fi

Introduction

Shared, experience driven and value based perspectives in an ongoing interaction of agents constitute the basis of the co-evolutionary dynamic of a complex system. The ability to review and challenge the validity of a policy by various stakeholders requires a novel mindset of the policymaking process. (McGlade & Garnsey, 2006, pp. 10–12; Boulton, Allen & Bowman, 2015, pp. 212–214, 219). Engaging the public in the ownership of policymaking processes has shaped the public administrative theories (e.g. Puyn & Gamassou, 2017) and policymaking practices towards enabling co-evolutionary practices (Mitleton-Kelly, 2011b). In the welfare service context, the small marginal group of large-scale service consumers (see Perttola & Perna, 2016) should be of considerable relevance in the comprehension of the systemic policy influences. Yet although widely approved, the citizen participation in policymaking processes is developing at slow pace (Raisio 2010; Möttönen 2012; Monno & Khakee, 2012).

This chapter presents a Delphi study of the future of participative policy-making development in Finnish public welfare services, viewed by an expert panel consisting of 37 participants representing the executive managers of third sector organizations, the chairmen of the municipal councils or welfare service boards and the leading office-holders of municipal welfare offices. The panel estimated and discussed the projections of participatory welfare policy making in 2030. The majority of research focused on the citizen engagement takes place in organizations and networks (Nabatchi, 2012), usually with an objective to elucidate the variety of participative practices. This case study presents an untypical yet significant, policymaking experts' perspective to the unspoken inertia in the construction of civic engagement culture in policymaking practices. With respect to the fact of any model's inability to offer a comprehensive description of a complex system, this study provides examination and illumination of the prospects, incentives, impediments and undercurrents affecting the participatory development in Finnish welfare service policymaking. The main result of the study can be formulated as a contradiction between the complex systems' ability to create new order and the inability of polity to recast the social policies to be more responsive to the changing societal demands.

The chapter begins by describing the welfare service system complexity and the significance of the participative societal advocacy in the complex system co-evolution and further, in the context of welfare policymaking. The introduction of the Delphi research method and the study description is followed by an outline of the study process and the discussion of the results.

Welfare services as complex systems

Perceiving complexity sciences as a contributing field and complexity as a constituent part of policy processes is gaining ground in public administrative discourse (Eppel, 2012; 2017). Any public administrative entity can be perceived as a complex social system with several levels, layers and clusters each composed of individuals with social interrelations. Even if the features of a single, interacting part contributes to the entity of a complex

system, it cannot be scrutinized merely by its parts. A change in any part of the system does not indicate a linear and predictable outcome, but a variety of repercussions. (Eppel, 2017; Byrne, 2001, p. 14.) This “entanglement” of numerous elements and individuals enables creativity and dynamics and furthermore, mutual dependence even between organizations and their environments. (Haynes, 2015, p. 19.)

Understanding the parts of a system as components of the whole emphasizes the comprehension of their integration and mutual relationships (Capra & Luisi, 2014, pp.63–64; 80–81). Welfare services²² have an indirect relationship with political choices by bidirectional implications for national economy (e.g. Pierson, 2000; Seaford 2014) and more directly, the *salutogenic*²³ assets for individual health and well-being. Put in a complex entity of people with a varying scope of personal and subjective needs, welfare services can be understood and evaluated normatively on the basis set by independent welfare policies and their efficacy – or impotence – of prevailing societal conditions. (Spicker, 2008, pp. 17–36.)

The association of policymaking and knowledge utilisation in public administration has transformed from the rational, information-based decisions to using the knowledge for the understanding and steering of complex realities (Parsons, 2004) and to recognizing the interdependencies of economic, societal and environmental policies (Adams & Wiseman, 2003; Boulton, Allen & Bowman, 2015, pp. 212–213). As a result of this development, the public policymaking and governance requires progress from “apparent simplicity and rationality” of the bureaucratic and market rationalism, towards “balance, accountability and engagement in complex policy environments” (ibid., p. 22).

The perception of a successful change in any human, complex system is one carried out by shifting of the approach from structures to processes (Capra & Luisi, 2014, p. 81) and consequently appreciating and enabling the equal interplay between different dimensions and levels of interaction within the system (Goergen, Mallin, Mitleton-Kelly, Al-Hawamdeh & Chiu, 2010, pp. 4–5). It is also intrinsic to its characteristics: the emergence of new phenomena arising from the connectivity and at the same time, the ability to create new order. The multiple layers of the underlying and sometimes implicit causes of problem spaces take place contextually. The same also holds true for appropriate means of addressing issues distinctive to a particular system. Instead of seeking an all-embracing solution to several, sometimes overlapping issues, the primary administrative objective should be fostering an adaptable and enabling environment for co-evolution. (Goergen et.al., 2010, pp. 4–22.)

Co-evolution claims participation

Due to the anti-reductionist nature – the inability to analyse a complex system by examining its parts – evolution and holism, the two major components of complexity, are inseparable (Byrne, 2001, p. 15). Societies seen from complexity perspective are in continuous evolution with emerging and changing dynamics, political and ideological movements and by – hopefully – learning from them. The process of choosing our societal objectives and our mutual interactions accordingly become essential in the state of flux and proliferating uncertainty. Even if the increasing amount of data enhances the knowledge and awareness of interconnectedness in complex issues, it does not exclude ethical and

²² In this study, ‘welfare’ is understood in its widest sense, referring to the well-being of the citizens and ‘welfare services’ as a collective service provision to enhance it.

²³ The concept introduced by medical sociologist Aaron Antonovsky portrays the human “*abilities and resources to develop positively*”, underlining the societal arrangements to utilize those capabilities (Eriksson & Lindström 2014).

moral discourse. The effect is emphasized in globally paramount issues, such as global warming. Scientific approach is essential but calls for extensive engagement in the process of creating ethical and justifiable policies. (Mannermaa, 1988; Dennard, Richardson & Morçöl, 2008; Collins 2010).

It is characteristic of any complex, human system to have multiple and interrelated challenges with several dimensions and ways to address them. This becomes emphasized in decision making and in fundamental systemic changes. The true respect of the complex, interactive dimensions affecting a problem-space requires engaging the problem owners in its examination. (Mitleton-Kelly, 2011a.) Accumulating the data and multifaceted elucidations of policy issues is a prerequisite for adapting them to local circumstances, to learn from them, as well as to create communal resilience (Boulton, Allen & Bowman, 2015, p. 219). The general interest for lay participation in public policymaking has been increasing since the 1990's, simultaneously with the declining trust for political and societal institutions in the advanced western societies. The phenomenon coincides with the proliferating knowledge available for public, rise in educational levels as well as the value shift from maximizing the economic wealth to the enhancing of subjective well-being. (Inglehart, 1999.)

Even if the scopes of the complex issues can be comprehended to some extent, the means of addressing them can neither be definitive nor static. A creative and enabling environment for change promotion in a complex system has stated to be robust only along with co-evolutionary qualities of its own. (Goergen et al., 2010, p. 5; Mitleton-Kelly, 2011a.) Considering a variety of societal and even global issues, nongovernment organisations are found significant in initiating public engagement processes. In addition to the strong involvement of third sector organised stakeholder groups, an even larger portion of actors of innovative public engagement comes from a fourth sector, "actors or actor groups whose foundational logic is not in the representation of established interest, but rather, in the idea of social cooperation through hybrid networking". (Rask et al. 2016, p.3.) While this phenomenon of proactive, self-organizing and emergent activism is mostly not acknowledged as a constituent element of societal activism, it is gaining ground on participative dynamics (Rask, Puustinen & Raisio, 2018).

The demands for participative societal advocacy have shaped the public administrative bodies and practices by means of institutional innovations. (Atkinson, 2002; Warren, 2009). Viewed in general, the phenomena of enhancing the civic engagement can be anticipated to expand further, beyond the domains of direct democracy and governance into more extensive discourse in scientific issues with societal and environmental impact (e.g. Köhler et al., 2015; Perna, 2017; Blue, 2018). An inevitable transformation of civil advocacy is acknowledged and included in the frameworks in various European programs in the ongoing process of "aligning research and innovation to the values, needs and expectations of European society" (RRI 2014; Euroscientist, 2016).

The welfare policy participation

Welfare policymaking requires acknowledging the system as an entity of interacting systems and further, as a co-evolving and transforming ecosystem. The understanding of this interaction elucidates its consequences and changes the administrative *foci* to enabling the interaction and developing the discourse competency. (Kernick, 2008.) The public administrative exploration of the welfare service systems traditionally emphasizes the internal structures and interrelation between the variety of service providers. The main theories of the public administration have all added their heterogenous characteristics in examining welfare systems, whether the subject has been a national or an organisational

reform or any other objective to foster the public good. According to Puyn and Gamassou (2017) the trajectory of the theories from theoretical and practical predominance to public participation in decision-making indicates a societal desire to “getting back to the traditional values, that’s to say, the general welfare and the social harmony” (p. 255). The trend is considered having gained strength in western societies by experiences of the Arab Spring and the development of electronic administrative applications.

Longitudinal studies in health care organisations have shown the distinctive characteristic of complex systems to strive for sustainability by creating new order through enabling co-evolutionary processes (Mitleton-Kelly, 2011b.) Put in a national welfare service system context, the challenge of changing the policy inertia is demanding due to its “lock in effect”. In order for a reform to take place the incentives have to overcome strong resistance by not only an institutional, but also public path dependency. More daring the intended change and its consequences to the systems arrangements are, the more likely it is preceded by a severe political and/or economic crisis. (Hemerijck, 2002.) In retrospect, a “crisis” represents the lead-up to the turning point where the transformation of a complex system occurs. The previous state is unattainable due to the developments in causal and underlying, structural nexuses. (Byrne, 2001, p. 151). Complexity sciences aim to examine the instability, self-organizing capacities and emergent behaviour below the apparent macro level or long term stability, causing – if gaining a critical mass of significance – greater changes (Mitleton-Kelly, 2003; Haynes, 2015, p. 43; Cairney 2012).

Any policy addressing the future of a society is tinged with expectations, emotions and assumptions originating from its culture and history. The designated values based objectives of a policy can therefore not be attained by solely evidence-based nor archived information. The core of the policy aspiration should consist of the public conceptions, even subjective, of the factors contributing to the present state. (Appadurai, 2013, pp. 286–289.) In the context of welfare policies, the accentuation of the subjective perceptions should be of the deviant, vulnerable and marginal groups (Raisio, Valkama & Peltola, 2014) that can also be considered as large-scale consumers of the welfare services (Perttola & Perna, 2016). Welfare service organizations are balancing between their tolerant, customer-oriented values and a strain of efficacy and simultaneously, not only smooth away deviant voices but “assume the right to define and diagnose normality and deviance” (Riikonen, Makkonen & Smith, p. 312).

The discrepancy between increasing demands of welfare services and diminishing fiscal resources calls for the policy principles implemented by the variety of domestic welfare services to be sensitive and adjustable with reference to the evidence of services beneficial to general well-being (Seaford 2014; Hemerijck, 2002). Given the complexity and multiple dimensions of a welfare system with an extensive sphere of intergenerational influences, the necessary service rationalisations cannot be tackled by focusing on the structural dimension only (see Mitleton-Kelly 2011b). An inadequate recognition of health care complexity during a reform process can result in implementing linear and deficient solutions (Raisio 2009) and thereby, unsuccessful outcomes (Vartiainen 2005).

Case Finland: the description of the study

The extensive efforts to rearrange welfare services in Finland highlight the desideratum of participative policymaking (PPM) discussion. By restructuring the municipal and regional duties – to enhance the well-being of the citizens and to reduce inequalities in health and well-being – the arrangement of and relations between welfare branches, different public entities, NGO’s and private health care service providers create a multisectoral realignment where the perception of service users should not be ignored.

Finnish social and welfare services are slowly comprehending the importance of service users' expertise in developing the services to advance the well-being, and the ways of the citizens' consultancy are taking shape slowly (Raisio 2010; Möttönen 2012). Despite the efforts of Finnish ministries and public offices in developing citizens' engagement and municipal democracy (e.g. Ministry of Finance, 2017; 2018) the experiments in participative policymaking have remained local and relatively small-scale.

The purpose of the study was to discover and discuss the possibilities of addressing the challenges of welfare service complexity by participatory²⁴ instruments, involving the residents and service users in the municipal welfare policymaking. The study aimed at deepening the comprehension of the incentives and impediments affecting the participatory policymaking development in the welfare service ecosystem, by providing insight into the perceptions of experienced municipal policymakers²⁵ and the administrators of nongovernmental welfare organizations. The research questions of the study were:

- Which factors are considered as fundamental to the participative welfare policymaking development in Finland?
- What are the undercurrents of the protracted development in participative welfare policymaking?

The study located temporally in a critical juncture of an extensive Finnish regional government, health and social service reform²⁶. The reform originated from the 2004 PARAS-reform to restructure municipalities and services, which paved the way to the current, comprehensive social welfare and health care reform with an aim of the "equal provision of social welfare and health care services" (THL, 2019). During the first week of the study in November 2015, the Ministry of Social Affairs and Health and the Ministry of Finance gave a significant outline for the service arranging responsibility to be transferred to the self-governing regions, wider than the present municipalities. Simultaneously, the current financing and the welfare service provision system would be rearranged. The timing served the study by offering a *tabula rasa* for the experts to consider the future of the Finnish welfare services without clear vision of the inchoate reform and yet, with an awareness of inevitable and significant changes in the financing and administrative structure of the welfare services.

The study was implemented as a web-based Delphi-study in October–December 2015 in three rounds, each active for two weeks. The analyses of the rounds were conducted within a week between them. The survey was built of future claims, which were anonymously assessed and commented by experts (henceforth referred to as panelists). The expert panel consisted of 37 participants, representing Finnish

- representative chairpersons of the municipal councils/welfare service boards;
- leading municipal welfare department office-bearers, and
- executive managers of the third sector welfare organizations

The panelists representing the municipal electives and officials were chosen with a random sampling from the statistics²⁷ provided by the Association of Finnish Local and Regional Authorities (Kuntaliitto, n.d.). The panelists representing the third sector welfare organizations were chosen with a random sampling from the statistics²⁸ provided by

²⁴ In this study, the concept of participation implies the desire to influence in welfare policies by a variety of participative practices.

²⁵ The municipal policymaking in Finland is presently built on the so-called "dual model", local councilors making decisions based on proposals and details prepared by the office-bearers.

²⁶ Due to the resignation of the Government at the time, the preparations for the implementation of the reform were discontinued in March 2019.

²⁷ At the time of the study, Finland consisted of 317 municipalities.

²⁸ At the time of the study, a total of 200 NGOs was listed under the parent organisation SOSTE.

SOSTE, the Finnish federation for social affairs and health, an umbrella organization of 200 welfare NGO's. All of the selected panelists held a responsible position in their background institutions, with an assumption of considerable experience in welfare policymaking practices and/or welfare service user perspectives.

50 candidates were approached by e-mail, including a brief introduction to the study as well as the date and time for a more informative telephone discussion. During the second approach by telephone further details of the study were discussed and a total of 47 experts - consisting of 15 NGO representatives, 14 municipal chairs and 18 municipal officials - gave an approving response to participation. From the original group the amount of 37 experts were actively engaged in the study, with a varying degree of activity in its different parts, as well as in different claims.

The study was fully anonymous, enabling the participants to express their views as private individuals, free from organizational representativeness and group dynamics. To secure the anonymity, the panelists representing political decision-makers and office-bearers were selected from different municipals with no announced, cooperative affiliations or consolidations.

The Delphi method

The Delphi method has its origins in 1950's war strategic research. The method was originally developed by the RAND Corporation for forecasting trends and complex problems by the experts of different fields to anticipate the changes in post-war Europe (Dalkey & Helmer, 1963). Futurist Harold A. Linstone and physicist Murray Turoff have stated an extensive description of it (1975, 3): “[Delphi is] *a method for structuring a group communication process so that the process is effective in allowing a group of individuals, as a whole, to deal with a complex problem.*” Delphi method and its modifications using the wisdom of crowds (Hiltunen, 2011) have been widespread and accepted²⁹ not only among foresight practices but more widely as a technique in scientific research and decision-making support.

The special characters of the method can be identified as *anonymity*, *expertise knowledge* and *iteration*. In a Delphi process, the experts of various fields are brought together to deliberate a current, controversial question. The experts are asked to judge and argue the probability and desirability of future claims (Linturi & Rubin, 2014) and conducted to an anonymous, written discourse on the subject, characterized by expertise instead of status or authority. The iteration is achieved by returning the analyzed results to the panelists, who are guided further to re-evaluate, argue or justify their assessments. Previous round forming a base for the next one results in a dialogue that aims to confront expert disputes without confrontation and to examine standpoints not necessarily supported by oneself. (Linturi 2007; Kuusi 2002.)

Linstone and Turoff (1975) have identified issues that can be effectively addressed by the method. Concerning public administration and wellbeing, following attributes can be emphasized (Ziglio 1996):

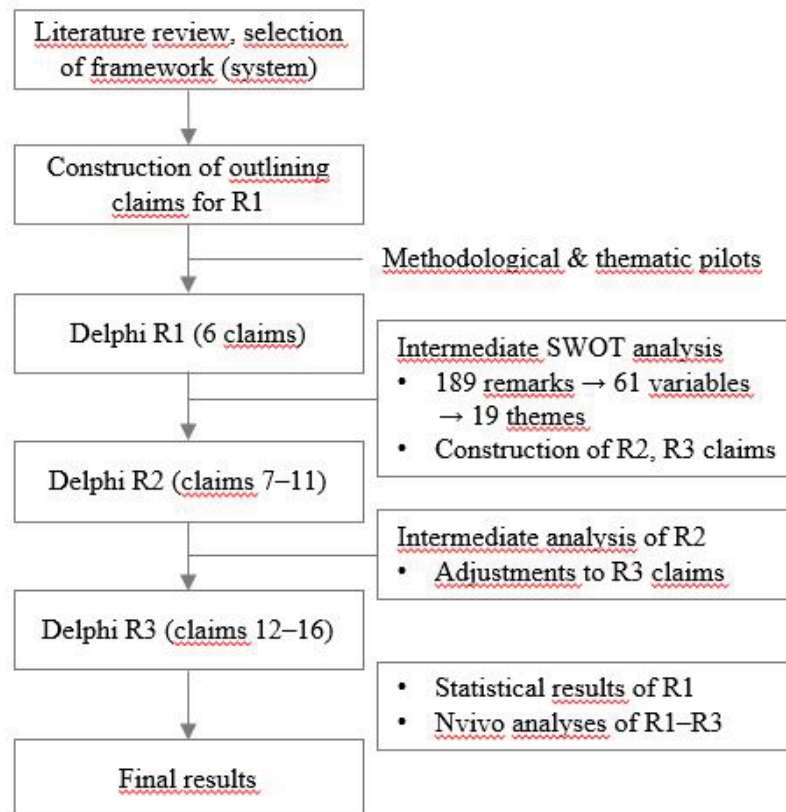
- issues not suitable for explicit analyzing techniques, but benefit from evaluations based on collective, subjective analysis;
- issues without “monitored” history or sufficient information of its present state, nor future development;
- issues that require multiple approaches in evaluating different policies.

²⁹ For a description of the Delphi method stages of development, see Rieger, 1986.

The study required an online platform for an anonymous discourse, with the ability to transform the data to be used in software applications for the analyses (in this study, SPSS and NVivo). The Delphi method and the open-source software eDelphi³⁰ met the requirements of the study. The construction of the study began in May 2015, concurrently with method training and monthly workshops offered by the Finnish administrative and developing network of the software.

The first round of the study: construction

The flow chart (Figure 1.) describes the study process of the 3-round, modified Delphi. The first round (R1) of a Delphi is commonly constructed by the panelists involved in the study, to generate a frame of reference to be used in the following rounds. In this study, to offer a comprehensive basis for an examination of an issue inevitably generating controversies, the early framing of the discussion consisted of predetermined, theory-based (described below) perspectives which were then assessed by the expert panel.

³⁰ Current version, *eDelphi*, is a third version of a web-based software, introduced in late 90's by a corporation of Finnish futures scientists Linturi, Kuusi and Kaivo-oja. "eDelphi has been developed during 20 years together with Finnish future research institutions including University of Turku Futures Research Centre and Society for Futures Research" (<http://www.edelphi.org>).

Figure 1. Flow chart of the 3-round, modified Delphi study process.

Before the actual study, R1 was tested twice: first, within an eDelphi- workshop for comprehensibility and structural clarity and further, regarding the contents by seven test panelists with long experiences in the fields of welfare service execution, research and policymaking. Adjustments and improvements were made after both tests.

R1 of the study consisted of 6 projections for 2030, considering the future of participative welfare policymaking system. The structure of R1 was built based on the theory of expansive learning, developed by an educationalist Yrjö Engeström (1987; 2015). First introduced in 1987, the theory based on the activity theory by psychologist Lev Vygotsky (Engeström, 1995) provides a learning based model for collective development.

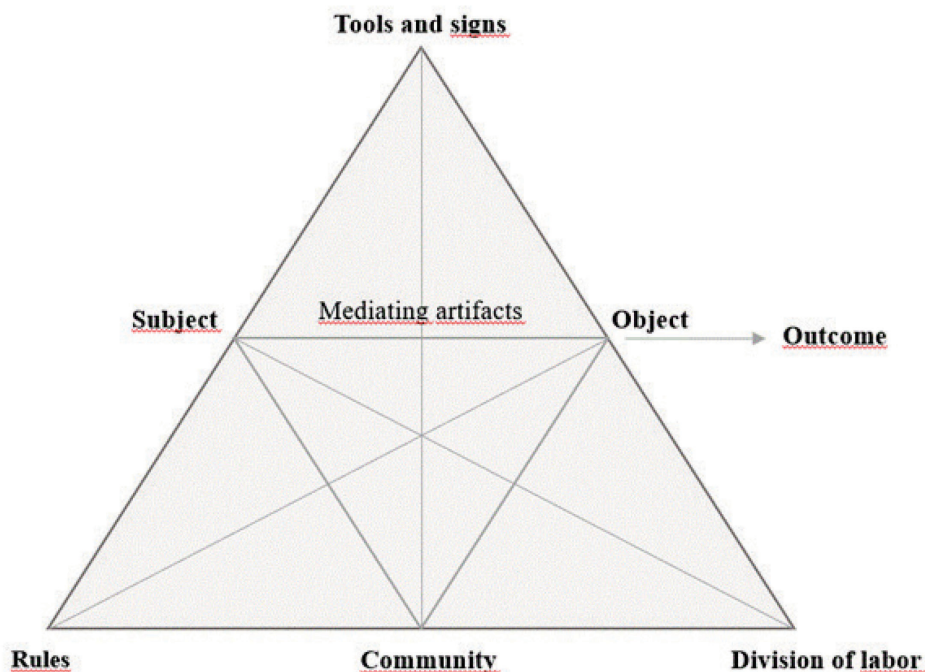

Figure 2. The structure of the human activity system (Engeström 1987: 78)

The Engeström structure of a human activity system (Figure 2.) was selected as a structured framework to study welfare policymaking as a social system. Following reasons supported the use of the framework:

- The “activity” in the human activity system are human interactions within a larger system with a variety of entities, objectives, rules and norms. The activities are studied in real-life practices rather than analyzed knowledge states, detached from the entity. (Jonassen & Rohrer-Murphy, 1999).
- In the structure, the activity is understood as dynamic and evolutionary, not static nor based on absolute models (Engeström, 2015: 32).

- Activity is analyzed as “contextual or ecological phenomenon” and the model focuses on interactions between the individual and the surrounding environment (Jonassen & Rohrer-Murphy, 1999; Engeström, 2015: 32–33).

Engeström developed the model originally aiming at illustrating the individual–community relationship and its development in work studies (*ibid.*, xvi), originating from the common grounds and theories with administrative sciences. The model was suitable for the examining of the relationship between the citizens and the municipal welfare policymakers and particularly to elucidate a more general view of its development to build the subsequent rounds of the study.

The basis for the following rounds (R2 and R3) was established during the R1 of the study. Panelists were asked to evaluate the probability and desirability of the claims with a seven-level Likert scale (from 1= improbable/undesirable to 7= highly probable/desirable) and to give their supportive arguments for each evaluation. Panelists were encouraged to debate on each other’s remarks as well as to revise their own responses within the timeframe of two weeks. They also received an e-mail notification once there was a comment made on their response in the conversation.

The study was – contrary to the most common types of Delphi-studies – dissent oriented with an objective to bring out the profound welfare policy expert perspectives regarding the development of the citizen participation in welfare policymaking. For the controversies to unfold, the future claims were based on the intentionally accentuated presumption of extensive civic engagement in welfare policymaking in 2030. The claims were built in accordance with the human activity system (above) and the discussion was directed to its constituents, briefly described below. Additional information (e.g. further clarification, statistics and previous research results) and supplementary material (e.g. descriptions of innovative methods in citizen participation) were presented to corroborate and validate each claim.

Claim I/Object: *“In 2030, citizens are being extensively heard in welfare policy decisions.”*

The object is the most significant part of the activity system, extending its problematics over the study and acted on by the subject (Jonassen & Rohrer-Murphy, 1999). Here, the object of a system is appointed as problematic issues in welfare services, typically characterized by wickedness and high complexity. Behind the concept of wicked problems lies definition developed by design theorists Rittel and Webber (1974). Opposite to tame problems, the solution of a wicked problem requires generating of innovative methods to engage citizens in decisions made to address even challenging ethical problems in society (e.g. Yankelovich 2015).

Claim II/Subject: *“In 2030, the users of welfare services function as policy decision-makers equal to office-bearers and elected officials.”*

The subject of the activity is a collective subject, acting on the object (Engeström, 2015, p.122; Jonassen & Rohrer-Murphy, 1999). There is an inherent paradox in outlining participants involved in a decision-making process: growing of the number of participants with the diversity of roles and backgrounds simultaneously increases the complexity of the problem, while it is also a prerequisite for collective awareness (i.a. Conklin 2006: 23–30; Stoppelenburg & Vermaak 2009). In order to find sustainable solutions and a collective approach to a complex issue, it is crucial to contemplate it from multiple perspectives.

Claim III/Tools: *“In 2030 the current, dual decision-making model is replaced by various and diverse processes of decision making.”*

In this section different tools of policymaking are reflected upon and conventional (usually board based) structures are questioned. In the background of the claim lies a view of adaptable models of decision-making in approaching varying problems and

focus groups. For example: as an answer to an increasing demand for communality among the youth, social media and various sorts of youth councils could be exploited (Möttönen 2012: 28–29).

Claim IV/Rules: *”In 2030, the hearing of citizens’ juries or service user councils is mandatory and centrally supervised.”*

This claim argues that the existing practices of representative democracy and bureaucratic administration have created their own pitfalls. With an aim to strengthen the legitimacy of the administration by laws, regulations and different established *modi operandi*, possibilities to react to societal changes can be time consuming and limited, whereas the modernization of society requires prompt responses to changing (welfare) needs and open discussion about a fair distribution of limited resources. (Möttönen & Kettunen 2011: 384–285.)

Claim V/Community: *”In 2030, the welfare policies are made rising above organizational boundaries.”*

The two last claims of R1 analyze possibilities to reshape the current model of municipal decision making and to transcend the organizational and administrative limits. An individual’s engagement to a subject under decision can be formed by geographical or functional interests, latter being criticized for being a threat to residence based representative democracy due to the possibility of uneven distribution of power (Sørensen, 1998). Therefore, it is crucial to define the principle of equality when involving participants in decision making on grounds of functional interests: everyone engaged should have an equal opportunity to be involved in policymaking. At its best, decisions are made in a practical combination of geographical and functional democracy. (Ibid.). Increasingly complex societal issues call for a new, holistic, and constantly developing approach in organizational governing and cooperation (Clarke & Stewart, 2000).

Claim VI/Division of labor: *”In 2030, the welfare policy decisions are serving more community’s wellbeing than party politics.”*

Ambition behind an administrative apparatus is often characterized by its (politicized) protection of achieved position and power, which is rarely perceived as an advance for open and citizens engaging practices (e.g. Vartola, 2005, pp. 98–104). In this claim, the traditional representative system with its political tensions is viewed as a possible inhibitor to the development of the PPM. Behind this claim is an assumption that there should be a transition from politically regulated functioning to a guidance-minded steering based on the mutual respect of different stakeholders in the system, regardless of political activity (Möttönen, 2012, pp. 14–17).

The results of the first round

The basic principles of a SWOT-analysis were utilized in analyzing and structuring 189 qualitative statements to 61 variables and further to 19 themes (Table 1.). R1 conversation embraced both current attributes and future prospects of the PPM that were further categorized as positive (enabling elements and favourable prospects) and negative (inhibiting conditions and unfavourable consequences).

Table 1. The results of R1 with number of comments.

enabling elements (26)	inhibiting conditions (86)
Factors affecting the progression of the participative policymaking practices. Reflecting the current system, partly controllable by present-day skills or circumstances.	
Technological skills and web coverage (11)	Unfamiliarity with participative practices (30)
Opportunities in municipal or legislative readjustment (in reference to the reform) (7)	Cultural inertia (24)
Strong (existing) representative system and incipient hearing practices (6)	Challenges in incorporating participative practices with current representative system (15)
Experimental courage (2)	Increasing inequality and consumerism in welfare services (14)
	Challenges in municipal readjustment or governing structures in general (3)
favorable prospects (45)	unfavorable consequences (32)
Resultans of the progression of the participative policymaking practices. Associated with the future development, partly nebulous or intangible.	
Improvement of legitimacy (18)	Societally poor decisions (12)
More equitable and flexible resource distribution (21)	Tokenistic participation (8)
Regenerating the council work <i>modi operandi</i> (2)	Unequal inclusion (7)
Increasing of the health empowerment (2)	Eroding liability for the policies (4)
Improvement in coping with complex welfare policy issues (2)	The decline in political representativeness (1)

Considering the first research question, the factors affecting the development of PPM, concerning current administrative attributes, distinct themes stood out in the results of R1:

- technological skills and opportunities in the ongoing Finnish welfare reform as enabling elements, and
- cultural stagnation and the unfamiliarity with participative practices, as well as the challenges in PPM integration into current, representative system as inhibiting conditions.
- The increasing inequality and consumerism were brought forward as the inhibitors of PPM development.

The future prospects of the PPM development and novel, inclusive practices were mostly seen as an improvement to the decision-making legitimacy and equity in service distribution, whereas tokenism and inequality as well as the low quality of policies were seen as unfavourable consequences of the participative practices.

Despite the emphasis on the qualitative, discursive part of the study, some interesting features in the statistics of the quantitative data (Table 2.) of R1 can be perceived:

Claim I: (N=29/34)	In 2030, citizens are being extensively heard in welfare policy decisions.						
	Estimates of probability				Estimates of desirability		
	Mean	SD	IQR	M-diff	Mean	SD	IQR
	3,79	1,236	2,00	1,38	5,17	1,197	1,00
Claim II: (N=29/33)	In 2030, the users of welfare services function as policy decision-makers equal to office-bearers and elected officials.						
	Estimates of probability				Estimates of desirability		
	Mean	SD	IQR	M-diff	Mean	SD	IQR
	3,14	1,302	2,00	0,69	3,83	1,671	3,00
Claim III: (N=28/30)	In 2030 the current, dual decision making model is replaced by various and diverse processes of decision making.						
	Estimates of probability				Estimates of desirability		
	Mean	SD	IQR	M-diff	Mean	SD	IQR
	3,50	1,262	1,00	0,54	4,04	1,598	2,00
Claim IV: (N=29/34)	In 2030, the hearing of citizens' juries or service user councils is mandatory and centrally supervised.						
	Estimates of probability				Estimates of desirability		
	Mean	SD	IQR	M-diff	Mean	SD	IQR
	3,86	1,246	2,00	0,62	4,48	1,503	1,50
Claim V: (N=28/34)	In 2030, the welfare policies are made rising above organizational boundaries.						
	Estimates of probability				Estimates of desirability		
	Mean	SD	IQR	M-diff	Mean	SD	IQR
	4,46	1,621	3,00	1,15	5,61	1,571	2,00
Claim VI: (N=28/30)	In 2030, the welfare policy decisions are serving more community's wellbeing than party politics.						
	Estimates of probability				Estimates of desirability		
	Mean	SD	IQR	M-diff	Mean	SD	IQR
	3,39	1,397	1,75	1,43	4,82	1,679	1,5

N: numeric estimates given/active panellists by claim; Mean: the mean of the 7 pt. Likert scale estimates (1= improbable/undesirable; 7= highly probable/desirable); SD: standard deviation; IQR: Interquartile range; <1,4: *strong consensus*; 1,4-1,75: moderate consensus; 1,75-2,1: moderate dissent; >2,1: *strong dissent*); M-diff: the difference of probability and desirability estimate means

Table 2. The statistics of R1

The *desirability* of ‘citizens being extensively heard’ and the ‘crossing of organizational boundaries’ in welfare policymaking were evaluated the highest of the six claims and simultaneously, had notable difference with regard to the estimates for probability. The latter had the strongest dissent among *probability* estimates while the development of novel decision-making models was highly agreed on.

Considering both estimates for probability *and* desirability, the claim of welfare service users to function as equals to current policy-makers in welfare policymaking was met with disapproval, but then again, with dissent.

The construction of the rounds two and three

The 19 themes from R1 were grouped under three main categories: *service outcomes*, *structures of involvement* and *administrative configuration*. Following the preliminary analysis of R1, new assertions were constructed and presented to the panelists in the second round (R2). This was repeated for the last, third round (R3) (see Figure 1.). A matrix

was applied during R2 and R3 to ensure the coverage of all 19 themes in the iterative rounds (Table 3.)

1st round analysis

189 comments → 61 variables → 19 themes

Iteration of the R1 themes in R2 and R3	enabling elements				inhibiting conditions					favorable prospects					unfavorable consequences				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
<i>Service outcomes</i> (claims 7, 9, 10)			X				X				X							X	
				X	X	X	X			X	X			X					X
			X				X		X		X								
<i>Structures of involvement</i> (claims 11, 13, 14)		X	X				X		X	X		X		X	X	X		X	
	X		X		X			X	X			X				X			
			X	X		X		X	X	X				X	X				
<i>Administrative configuration</i> (claims 8, 12, 15, 16)		X	X		X	X		X	X	X									
	X	X	X		X				X		X		X	X				X	
			X			X		X	X		X							X	
			X				X		X	X				X					

R2: claims 7–11; R3: claims 12–16

Table 3. The coverage matrix of the iterative rounds.

Before the following rounds, the panelists received a summary of the results from R1. The ten claims of R2 and R3 were built with an objective to clarify the underlying factors affecting the panelists perspectives. The R2 and R3 claims were constructed by variety of questions (e.g. multiple-choice questions and evaluation assignments), all including additional information or reference to timely studies or welfare reform updates. Some statements causing lively responses in R1 were added to elaborate the claims.

Service outcomes

The future claims elaborated welfare services by picturing Finland in 2030

- as a welfare state, offering services and benefits under the Scandinavian tenets of universalism;
- with the frames of welfare services provided by public funding established by commonly accepted ethical principles, and
- offering welfare services more equal in comparison with the services prior to the reform.

Structures of involvement

The future development of enabling structures for involvement was considered by means of policymaking roles in 2030, in which

- citizens/service users are obligated to participate in the evaluation, preparatory work and decision-making of the welfare policies;

- an important role of the municipality is to embrace the communality and support the social capital of the (community as a) “tribe³¹”, and
- the regional welfare services are outlined by the elected officials, yet the most complex issues being deliberated in regionally coordinated citizens’ juries.

Administrative configuration

The administrative configurations in 2030 were visualized as

- the municipalities with an altered role (after the reform) emphasizing and promoting well-being and resilient welfare solutions;
- the National Institute for Health and Welfare as a strong normative adviser of the independent regions, and
- the welfare service prioritization coordinated and supervised nationally, in co-operation with various stakeholders (such as the National Advisory Board on Social Welfare and Health Care Ethics, Finnish Medicines Agency) and relative civic statements.

The panelists were also asked to arrange the Finnish welfare service stakeholders in the order of importance in affecting the supply of the welfare services in 2030. Additional, missing stakeholders could be added by the panelists.

Study results

The preliminary analyses were performed after R1 and R2 to construct the claims for the subsequent round(s). The statistical analysis of R1 quantitative data was conducted by SPSS[®] -software, and a more precise final analysis of the qualitative data was conducted by NVivo 11 Pro[®] -software. The statements were classified³², numbered³³ and clustered under three main headings originating from the analysis of R1: 1) service outcomes, 2) the structures of involvement, and 3) administrative configuration. The following summary answering the second research question, is categorized accordingly.

Service outcomes³⁴

The maintaining of equal and universal public services was perceived to have far-reaching consequences to social order, general trust and productivity. On the other hand, the current welfare service system and its administration was commonly seen as rigid to respond to individual needs with distinct and individual, underlying factors. The inability to design individually flexible, yet prioritized frames for the services was construed to have resulted in “*profit seeking cost-effectiveness as primary focus on the evaluation of welfare practices*”. The myopic economic attitude was also reasoned as the corollary of financial unsustainability as well as the increasing economic asymmetry. The ability to influence welfare policies was increasingly linked with wealth and one’s ability to pay for private health services.

The call for a definition of “*what and how*” in public welfare services by means of prioritization and “*the novel methods of measuring economic [service] productivity by taking account of human well-being*” were widely expressed and supported by the panelists. There was a wide agreement on the unbearableness of the current implementation of the principles of universalism, which were also contested as merely symbolic, already eroded

³¹ Expression used and discussed by panelists in R1.

³² Comments referring to personal healthcare service decisions (e.g. decisions of medical treatments by the healthcare professionals) were excluded from the analysis.

³³ The numbering of the statements (claim N/statement N) enabled the verification of the statement interpretation during the confirmatory assessment.

³⁴ 74 clustered statements of the claims 7, 9 and 10 (service outcomes)

by increasing service fees and the insufficiency of current livelihood or services equalizing systems.

*The structures of involvement*³⁵

The panelists considered increasing administrative – including feedback – transparency, two-way discourse with a variety of coordinated, undemanding methods as prerequisites for advancing citizens' involvement. The need for promoting the participation was understood resulting from the underlying aspiration for a stronger sense of affinity and "*community spirit*" which, however, cannot be met by obligating the citizens or service users to participate.

However desirable, the objectives of citizen involvement were treated with reservations and even scepticism. Most doubts were expressed about the practical details and the additional resources required to the implementation of citizens' juries, the excessive representation of the already active citizens and the true policy influence of the public opinion. The representativeness of the underprivileged was considered as a significant issue, not able to be met by merely technological or general solutions.

Doubts were also stated regarding some civic aptitudes, assumed to be required for the engagement, such as subjectivity, willingness to participate, discursive skills and abilities to assimilate the municipal "*big picture*". The shortages in participative skills were alternatively expressed as developmental targets and to be met by "*strengthening the citizens' abilities to influence* [the decision-making]" by means of carefully constructed processes.

*Administrative configuration*³⁶

The changing role of the municipalities (from the provision of healthcare services to the promoting of well-being, due to the ongoing reform) was generally perceived as positive. It was, for example, seen as an opportunity for the municipalities to "*take an active role in the cooperation with voluntary associations*" and universities. In order to achieve the requirements of the new role, the panelists called for sufficient resources to meet the needs of proactivity, as well as the increasing guidance of the ministries and the National Institute for Health and Welfare (THL) in supporting the municipal, regional and NGO service development and evaluation.

National proposals for the welfare services prioritization were anticipated, rather than leaving the deliberation in the regions, municipalities or single organizations, all in novel roles due to the reform. The national alignment in prioritization was frequently mentioned as a prerequisite to face the future challenges to maintain service equality, menaced by the privatization of the services, and the growth of the regional – and more distant – policymaking power.

Discussion

Due to the evolving, multilayered and multi-agency features of complex systems, to formalize a perfect model for a systematic investigation is not possible. This is naturally a wider challenge for social sciences, unable to achieve the repeatable measures used for natural sciences to illustrate – nor to predict – the creative and imperfect evolutionary processes of human systems. Nevertheless, a multi-agent model, even with limitations, creates a most appropriate representation of a complex system. (Allen, 2018.)

³⁵ 60 clustered statements of the claims 11, 13 and 14 (the structures of involvement)

³⁶ 85 clustered statements of the claims 8, 12, 15 and 16 (administrative configuration)

The research leaned on the perception of the growing role of public participation in public governance. The shift is scarcely perceptible in documents concerning welfare service planning and reforming in Finland. The Ministry of Social affairs and Health is framing customer orientation in its strategy as “an offset of developing services as well as a strategic choice aimed to shift emphasis towards preventative and achievable care”. The welfare service reform was planned to be implemented through “the active participation of service users”, assigning, however the communities (municipalities, regions) to determine their means of citizen involvement. The Local Government Act, which enables the municipalities to develop a range of participative activities and regulates the inhabitants’ right to take part in them, does not ensure the implementation of the law in local welfare policymaking. This has resulted in miscellaneous *modus operandi*, highly dependent on local administrative actors’ motivation to advance participative strategies and structures (Nurmi, Syväjärvi & Leinonen, 2018).

The results of the Delphi study show that regardless of strong trust in technological preparedness and the structural opportunities in the extensive Finnish welfare reform previously well in progress, the cultural stagnation and unfamiliarity generate attitudes inhibitory of PPM development. Even though the resultants in advancing the participative practices were considered influential to decision-making legitimacy in general, as well as the very central idea of welfare services, equal and flexible resource distribution, there were reservations about the true inclusion and the implementation of PPM practices. In some responses, the reservations regarding the issue were implied to rise from its assumed juxtaposition of the traditional, representative policymaking and the participative policymaking practices.

Several undercurrents affecting the development of PPM were discernible in the conversations. Proliferating consumerism in welfare services in tandem with the public funding insufficiency were emphasized, collectively proliferating general inequality and individualism. Put in the systemic frame of the study construction, the results show a notorious, vicious cycle: fiscal limitations and economic restrictions leading to myopic service decisions, increasing the service inequality and further, social inequality and therefore, the increasing need for services. Wilkinson & Pickett (2010, pp. 190–196), basing on the findings of inequalities causing widespread negative effects beyond income levels, highlight more fundamental causality between the nations’ ideological change and well-being of the citizens, inequality functioning as a major denominator of difficulties connecting to social status and having therefore wider and corrosive effects on the society. Esping-Andersen (2005) approaches the mutual causality of the two: “If, as is possible, we are dealing with a chicken-and-egg problem, this may not matter from a *public policy* point of view because, in this case, a reduction of inequality on either of the two dimensions ought to have positive effects on the other”.

The complex issue of policymaking participation becomes even more complex considering the disadvantaged falling short of rates of activity (e.g. Verba, Lehman Schlozman & Brady, 2002, pp. 511–513). Various and comprehensive studies underline the importance of structural, social cohesion on civic engagement: higher the level of income inequality, the higher the range of social issues and lower the rate of participation and development of common interest (Acik-Toprak 2009: 204–205). Arguments for participatory decision-making highlight the socially equalizing outcomes of involvement (Clawson & Oxley, 2017, p.10). Macpherson (1977, p. 94) described this ethical requirement: “This is not to say that a more participatory system would of itself remove all the inequities of our society. It is only to say that low participation and social inequity are so bound up with each other that a more equitable and humane society requires a more participatory political system.”

It is stated that the past Finnish health care reforms have so far failed to meet their objectives due to the disconnection between issues addressed and the challenges of the society (Vartiainen 2010). According to this research, the clear signals of weakening universalism and equality – the very essence of the Nordic welfare system – have harmful effects on the development of participative practices in welfare service policymaking and yet, diminishing of these values creates a demand for an open dialogue of our welfare policies.

Implications

- In order to advance the complex welfare systems' abilities to create holistic and more societally responsive and adaptive policies, the views of the service users need to be made explicit.
- The cultural stagnation and unfamiliarity of advantages achieved by citizens' engagement generate attitudes inhibitory of participative policymaking development. It is noteworthy to emphasize the mutual supportive effects of participative and traditional, representative policymaking practices.
- The socially equalizing outcomes of involvement can enhance the communal ability to achieve a more systemic view of a complex entity of the societal well-being. This requires creation and establishment of the participative arrangements, as well as ongoing discourse between policymaking establishments, voluntary organizations, community groups and the research institutes.

References

- Acik-Toprak, N. (2009) *Civic Engagement in Europe: A Multilevel Study of the Effect of Individual and National Determinants on Political Participation, Political Consumerism and Associational Involvement*. University of Manchester. Faculty of Humanities. Doctoral thesis. Retrieved from: <https://www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationPid=uk-ac-man-scw:94093&datastreamId=FULL-TEXT.PDF>.
- Adams, D., & Wiseman, J. (2003). Navigating the future: a case study of Growing Victoria Together. *Australian Journal of Public Administration*, 62(2), 11–23.
- Allen, P. (2018). Complex evolving social systems: unending, imperfect learning. In E. Mitleton-Kelly, A. Paraskevas & C. Day (Eds.), *Handbook of research methods in complexity science: Theory and applications* (pp. 18–44). Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Inc.
- Appadurai, A. (2013). *The future as cultural fact: Essays on the Global Condition*. London: Verso.
- Atkinson, R. (2002). The white paper on European governance: implications for urban policy. *European Planning Studies*, 10(6), 781–792.
- Blue, G. (2018). Scientism: A problem at the heart of formal public engagement with climate change. *ACME* 17(2), 544–560.
- Boulton, J.G., Allen, P.M. & Bowman, C. (2015). *Embracing Complexity : Strategic Perspectives for an Age of Turbulence*. 1st edition. Oxford: Oxford University Press.

- Byrne, D. (2001). *Complexity theory and the social sciences: An introduction* (2nd ed.). London: Routledge.
- Cairney, P. (2012). Complexity theory in political science and public policy. *Political Studies Review* 10(3), 346–358.
- Capra, F. & Luisi, P.L. (2014). *The Systems View of Life: A Unifying Vision*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clarke, M. & Stewart, J. (2000). Handling the Wicked Issues. In C. Davies, L. Finlay & A. Bullman (Eds.), *Changing Practice in Health and Social Care* (pp.377–386). London: Sage.
- Clawson, R.A. & Oxley, Z.M. (2017). *Public Opinion: Democratic Ideals, Democratic Practice*. London: SAGE Publications Ltd.
- Collins, B. (2010). Energy, Transport, Environment and the Policy Challenge. *E:CO Emergence: Complexity and Organization*, 12(2), 77–80.
- Conklin, E. J. (2006). *Dialogue Mapping: Building Shared Understanding of Wicked Problems*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Dalkey, N., & Helmer, O. (1963). An experimental application of the Delphi method to the use of experts. *Management science*, 9(3), 458–467.
- Dennard, L. F., Richardson, K. A. & Morçöl, G. (2008). Editorial. In L. F. Dennard, K. A. Richardson & G. Morçöl (Eds.), *Complexity and policy analysis: Tools and methods for designing robust policies in a complex world* (pp. 1–22). Goodyear, AZ: ISCE Publishing.
- Engeström, Y. (1987). *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Engeström, Y. (2001). Expansive learning at work: Toward an activity theoretical reconceptualization. *Journal of education and work*, 14(1), 133–156.
- Engeström, Y. (2015). *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research* (2nd ed.). New York, NY: Cambridge University Press.
- Eppel, E. (2012). What does it take to make surprises less surprising? The contribution of complexity theory to anticipation in public management. *Public Management Review* 14(7), 881–902.
- Eppel, E. (2017). Complexity thinking in public administration's theories-in-use. *Public Management Review* 19(6), 845–861.
- Eriksson, M. & Lindström, B. (2014). The salutogenic framework for well-being: implications for public policy. In T. J. Hämäläinen & J. Michaelson (Eds.), *Well-being and beyond: Broadening the Public and policy discourse* (pp. 68–97). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Esping-Andersen, G. (2005). Inequality of incomes and opportunities. In A. Giddens & P. Diamond (Eds). *The New Egalitarianism* (8–38). Cambridge: Polity Press.
- Euroscientist (2016). *Bringing RRI forward*. Retrieved from <http://www.euroscientist.com/bringing-rri-forward/>.
- Goergen, M., Mallin, C., Mitleton-Kelly, E. Al-Hawamdeh, A. & Chiu, I. H-Y. (2010). *Corporate governance and complexity theory*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.

- Haynes, P. (2015). *Managing complexity in the public services* (2nd ed.) London: Routledge.
- Hemerijck, A. (2002). The self-transformation of the European social model(s). In G. Esping-Andersen, D. Gallie, A. Hemerijck & J. Myles (Eds.), *Why we need a new welfare state* (pp. 173–213). OUP Oxford.
- Hiltunen, E. (2011). Crowdsourcing the future: the foresight process at Finpro. *Journal of Futures Studies*, 16(1), 189–196.
- Kernick, D.P. (2008). Facilitating resource decision making in public organizations drawing upon insights from complexity theory. In L. F. Dennard, K. A. Richardson & G. Morçöl (Eds.), *Complexity and policy analysis: Tools and methods for designing robust policies in a complex world* (pp. 105–115). Goodyear, AZ: ISCE Publishing.
- Kuntaliitto (n.d.). Retrieved from <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat>
- Kuusi, O. (2002). Delfoi –menetelmä. [The Delfoi-method.] In M. Kamppinen, O. Kuusi & S. Söderlund (Eds.), *Tulevaisuudentutkimus: Perusteet ja sovellukset [Futures research: Foundations and directions]* (pp. 204–225). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Köhler, J., Wendling, C., Addarii, F., Grandjean, M., & Wilkinson, A. (2015). Concurrent Design Foresight. *Report to the European Commission of the Expert Group on Foresight Modelling*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Linstone, H. A., & Turoff, M. (1975). *The delphi method* (pp. 3-12). Reading, MA: Addison-Wesley.
- Linturi, H. (2007). Delfoin metamorfooseja. [The metamorphoses of Delfoi.] *Futura* 26(1).
- Linturi, H. & Rubin, A. (2014). Metodi, metafora ja tulevaisuuskartta. [The method, metaphor and the future map]. *Futura* 33(3).
- Mannermaa, M. (1988). Complexity and systems thinking in futures research: From "neutral" scenarios to value considerations. *Systems Practice* 1(3), 279–205.
- Macpherson, C.B. (1977). *The Life and Times of Liberal Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Ministry of Finance (2017). *Open Government III Action Plan 2017–2019 Finland*. Retrieved from https://www.opengovpartnership.org/sites/default/files/Finland_NAP_2017-2019_EN.pdf.
- Ministry of Finance (2018). *Open Government Partnership. National Action Plan – Finland 2017–2019: Mid-term interim evaluation*. Retrieved from https://avoinhallinto.fi/assets/files/2018/09/In-English_OGP_Self-assessment_Finland_Midterm2017_2019-FINAL.pdf.
- Mitleton-Kelly, E. (2003). Ten principles of complexity and enabling infrastructures. In E. Mitleton-Kelly (Ed.), *Complex systems and evolutionary perspectives on organizations: The application of complexity theory to organisations, 1*, 23–50.
- Mitleton-Kelly, E. (2011a). Identifying the multi-dimensional problem-space and co-creating an enabling environment. *Emergence: Complexity and Organization*, 13(1/2), 1–25.

- Mitleton-Kelly, E. (2011b). A complexity theory approach to sustainability: A longitudinal study in two London NHS hospitals. *The Learning Organization* 18(1), 45–53.
- Möttönen, Sakari & Pekka Kettunen (2011). Yksilöosallistuminen ja yhteisöosallistuminen kuntien hyvinvointipalveluissa: Pohdintaa taustoista, periaatteista, vahvuuksista ja heikkouksista. [Individual participation and community participation in municipal welfare services: Reflection on backgrounds, principles, strengths and weaknesses.] *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 39: 3, 281–293.
- Möttönen, S. (2012). Kunnan poliittisen johtamisen uudistaminen – kokemuksia, näemyksiä ja ehdotuksia. [*Reshaping the political leadership in municipalities – experiences, perceptions and proposals.*] Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Nurmi, H., Syväjärvi, A. & Leinonen, J. (2018). Osallistava toimintaote hyvinvoinnin edistämistyössä. [Participatory manners in the advancement of well-being.] In J. Lamintakanen & S. Laulainen (Eds.), *Towards sustainable decision-making and management in welfare services* (pp. 113–126). Kuopio: University of Eastern Finland.
- Parsons, W. (2004). Not just steering but weaving: Relevant knowledge and the craft of building policy capacity and coherence. *Australian journal of public administration*, 63(1), 43–57.
- Pernaa, H-K. (2017). Deliberative future visioning: utilizing the deliberative democracy theory and practice in futures research. *European Journal of Futures Research*, 5(1), 1–10.
- Perttola, L. & Pernaa, H-K. (2016). The Absent Minority in Welfare Planning: Entitling or Overburdening Citizens with Responsibility? *Social Research* 39(2), 48–61.
- Pierson, P. (2000). Three worlds of welfare state research. *Comparative Political Studies*, 33(6/7), 791–821.
- Pyun, H. O., & Gamassou, C. E. (2018). Looking for Public Administration Theories? *Public Organization Review*, 18(2), 245–261.
- Raisio, H. (2009). Health care reform planners and wicked problems: Is the wickedness of the problems taken seriously or is it even noticed at all? *Journal of Health Organization and Management* 23(5), 477–493.
- Raisio, H. (2010). The public as policy expert: Deliberative democracy in the context of Finnish health care reforms and policies. *Journal of Public Deliberation* 6(2), article 6.
- Raisio, H., Valkama, K. & Peltola, E. (2014). Disability and deliberative democracy: towards involving the whole human spectrum in public deliberation. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 16(1), 77–97.
- Rask, M. T., Mačiukaitė-Žvinienė, S., Tauginienė, L., Dikčius, V., Matschoss, K. Aarrevaara, T. & d'Andrea, L. (2016). *Innovative Public Engagement: A Conceptual Model of Public Engagement in Dynamic and Responsible Governance of Research and Innovation*. Retrieved from <https://pe2020.eu/wp-content/uploads/2016/05/Innovative-Public-Engagement-FINAL.pdf>.
- Rask, M., Puustinen, A. & Raisio H. (2018). Toward a theory of fourth sector involvement. Paper presented in ECPR conference, Hamburg 22–25 August. Retrieved from <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/5dc86a23-35c9-4cee-8090-5a3c84c9b8a6.pdf>.

- Rieger, W. G. (1986). Directions in Delphi developments: Dissertations and their quality. *Technological Forecasting and Social Change*, 29(2), 195–204.
- Riikonen, E., Makkonen, M., Smith, G. (2004). Good Marginality? In V. Puuronen, A. Häkkinen, A. Pylkkänen, T. Sandlund & R. Toivanen, R. (Eds). *New Challenges for the Welfare Society* (311–325). Publications of Karelia Institute. Joensuu: University of Joensuu.
- Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1974). Wicked problems. *Man-made Futures*, 26(1), 272–280.
- Seaford, C. (2014). What implications does well-being science have for economic policy? In T. J. Härmäläinen & J. Michaelson (Eds.), *Well-being and beyond: Broadening the Public and policy discourse* (pp. 221–243). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Sørensen, E. (1998). New forms of democratic empowerment: Introducing user influence in the primary school system in Denmark. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 101(2), 129–143.
- Spicker, P. (2008). *Social policy: Themes and approaches* (2nd ed.). Bristol: The Policy Press.
- Stoppelenburg, A. & Vermaak H. (2009). Defixation as an Intervention Perspective: Understanding Wicked Problems at the Dutch Ministry of Foreign Affairs. *Journal of Management Inquiry* 18(1), 40–54.
- THL (2019). National Institute of Health and Welfare. Retrieved from <https://thl.fi/en/web/social-welfare-and-health-care-reform>.
- Vartiainen, P. (2005). Wicked health care issues: An analysis of Finnish and Swedish health care reforms. In G.T. Savage, J.A. Chilingerian, M. Powell & Q. Xiao (Eds.), *International Health Care Management. Advances in health care management* (pp.159–182). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Vartiainen, P. (2010). Changes and challenges in Finnish health care management. *Society and Economy* 32(1), 123–136.
- Vartola, J. (2005). Näkökulmia byrokraatiaan. [*The perspectives of byrocracy.*] Tampere: University of Tampere.
- Verba, S., Lehman Schlozman, K. & Brady, H.E. (2002). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. 4th printing. Cambridge: Harvard University Press.
- Warren, M. E. (2009). Governance-driven democratization. *Critical policy studies*, 3(1), 3–13.
- Ziglio, E. (1996). The Delphi method and its contribution to decision-making. In M. Adler & E. Ziglio (Eds.). *Gazing into the Oracle: The Delphi method and its application to social policy and public health*, 5. (pp. 3–33.) London: Jessica Kingsley Publishers.
- Yankelovich, D. (2015). *Wicked problems, workable solutions: Lessons from a public life*. London: Rowman & Littlefield.

The absent minority in welfare planning: entitling or overburdening citizens with responsibility?

Laura Perttola³⁷, Hanna-Kaisa Perna³⁸

Abstract

In Finnish health care and social welfare legislation, a shift towards strengthening the individual's right to participate has been significant during the past two decades. While the traditional presumption of citizen involvement and developing of deliberative democracy lies on normality and social activism, it is becoming apparent that the substantial amount of Finnish social and healthcare expenditure is used by one tenth of citizens who do not fit into this category and can be considered as large-scale consumers of the services. We refer to this group, identified by high service consumption and low participation, as the absent minority. In this paper, we illuminate the legislative and participative possibilities of involving and acknowledging this group in communal welfare service development.

Keywords: deliberative democracy, minority absence, welfare planning, social rights

Introduction

This article discusses the legislative and participative possibilities of involving and acknowledging the group of services users referred as “marginal” in communal welfare service development. Our research task is to propose a conceptual framework for marginal involvement advancement in the context of welfare services. We begin by presenting the theory of deliberative decision-making emphasizing the context of welfare services. Thereafter, we present the Finnish legislation of the actors and their responsibilities in welfare planning, following an outlining of the marginalized group of customers in welfare services. After discussing the attributes of legitimacy, we suggest the directions of practice and theoretical approach in order to advance the legitimacy of welfare policy.

In a wider spectrum, the concept of social exclusion can be used to describe the part of societies not capable of meeting the demands of dominant norms and requirements. In this delineation, “policies” are generally constructed with an objective of fitting in the deviant by offering them opportunities for social cohesion. (Young, 2000). The policy construction usually takes place in a highly biased setting of voluntary participation, where the well-off is overly represented (Fung, 2003). It is also challenging to define the societal common good as a primary aim without oppression or exclusion of the less privileged and their experiences (Young, 2000).

While the traditional presumption of citizen involvement and developing of deliberative democracy lies on normality and social activism, it is becoming apparent that the substantial amount of Finnish social and healthcare expenditure is used by one tenth of citizens who do not fit into the category and can be considered as large-scale consumers of the services. In addition to geriatric patients and expensive somatic illnesses, resources are expended in groups embodying the deviant or marginalized group of citizens with the backgrounds of substance abuse, mental challenges and child protection. Many – though not all

³⁷ University of Vaasa, P.O. Box 700, FI-65101 Vaasa, Finland
laura.perttola@uva.fi.

³⁸ University of Vaasa, P.O. Box 700, FI-65101 Vaasa, Finland
hanna.kaisa.perna@uva.fi

– of these groups can be described as *vulnerable*, dependent on the help of others. One of the key identifiers in determining small and vulnerable groups is the possibility and probability of the emergence of their agenda in the democratic system. Some vulnerable groups, e.g. children and older people, are large in number and associate with positive and familiar images, which help them to acquire advocates and representatives. Others are small minorities and defined by unfamiliar and rare characteristics, such as substance abuse, which drifts them further away from the ideal of active citizenship. (Nurmi-Koikkalainen, 2006.)

The definition of good governance from the participative perspective has developed Finnish municipal counselling bodies and policy planning processes in order to meet the manifold claims of participation and minority representation. It is yet criticized of seeking consensus by addressing the questions apposite for the dominant. (Pylkkänen, 2004) Welfare organizations, balancing between their difference tolerating, multiple values and a strain of efficacy not only smooth away deviant voices but “assume the right to define and diagnose normality and deviance” (Riikonen, Makkonen, Smith, 2004, p. 312).

Finland is rearranging its welfare services by making considerable changes in social services and health care structures. It has been stated that the past Finnish health care reforms have so far failed to meet their objectives due to the disconnection between issues addressed and the challenges of the society (e.g. Vartiainen, 2010). Emphasizing individualism and the neoliberal consumerist mindset has distanced welfare policies from the communitarian values that should fundamentally steer decision-making (Mooney, 2009; 2012). With reference to internationally numerous, substantial and yet unsuccessful efforts to cut back health care costs by deliberating the troubled tenets of prioritization (see Oberlander, Marmor, Jacobs 2001), we find it essential to guide the inspection of welfare arrangements towards the special characteristics of a community, emphasizing the “heavy user” perspectives in service design.

In Finnish health care and social welfare legislation, a shift towards strengthening the individual’s right to participate has been significant during the past two decades. However, the right to participate in the planning of health care and social services does not implicate a substantive right to certain benefits or services. Despite their relation to constitutional and human rights, the provisions regarding the patient’s and client’s right to participate are merely procedural and aimed at strengthening the ideal of an active citizen.

These new procedural rights produce new kinds of subjectivities with emphasis on active citizenship and the ethical responsibilities that come with it. An active citizen is an ethical subject who is responsible not only for her own well-being but that of the community as well. What about those who refuse to become responsible or are unable to do so? The highly normative comprehension of deviancy approaches it from administrative supremacy, focusing on controlling the menace to society while a new type of perspective to deviancy could be their divergent interpretations and construction of the society and its services.

We suggest the directions of practice and theoretical approach in advancing the legitimacy of welfare policy by proposing a conceptual framework for service user involvement. In our conceptualization, special attention is given to the challenges of marginal participation and its legislative preconditions.

Deliberative democracy and welfare services

The theory of participative decision-making arises from the deep roots of political theories, particularly democratic systems and their advancement of deliberative decision-making (e.g. Pateman, 1970). *Deliberative democracy theory* is a normative theory focusing in objective of policy legitimation by means of communicative processes (Chambers, 2003; Dryzek, 2010). The Finnish Institute of Deliberative Democracy (DDI, 2016) defines the conception of deliberative democracy as follows:

“...political decisions can be seen as legitimate if they are based on discussion in which different views and population groups have been equally represented. Deliberative democracy is therefore a question of reciprocity and respect for different opinions.”

The conception of deliberative democracy can be perceived as a wider, umbrella term covering i.a. representative democracy, implementing the “Madisonian” ideal of political participation and electoral, representative decision-making. Contemporary administrative sciences have however, embraced the term emphasizing its participative (e.g. citizen, service user, inhabitant) attributes. From the deliberative theory perspective, without ignoring the other attributes or methods of democracy (such as the rule of law or voting) a political system’s democratic status can be appraised by the state of their deliberative practices (Dryzek, 2009).

An essential feature of deliberative democracy is its requirement of collective argumentation preceding the decision-making (Chambers, 2003). By means of various deliberative arrangements (e.g. citizens’ juries or panels, deliberative polling) an equal discourse is reached: viewpoints are articulated and valued without diminishing or denying discrepancies between the perspectives presented. Ideally, after introductions given by various experts, exchanging views and profound reflection of the issue addressed, a final conclusion, in which all members of the deliberation can engage in, is reached and presented. (e.g. Raisio and Vartiainen, 2015.)

The majority of the deliberative theorists of deliberation accentuate – embracing the Habermasian idea of “public sphere” – the heterogeneity of the group involved in deliberative discussion to ensure the diversity of arguments presented in the aspiration of optimal decisions (Sunstein, 2002) as well as to advance coherence in disunited societies (Dryzek, 2005). The legitimacy of the conclusions and decisions reached through deliberative arrangements is based on the participant’s ability to reason their perceptions (Fung, 200; Young, 2000).

While acknowledging the constricted participative capabilities of disadvantaged or underprivileged, the true equity, and therefore the objective of legitimacy, can be challenged (Raisio, Valkama, Peltola, 2014). While evolving into a more applicative theory, the idea of deliberative democracy has become more “sensitive to pluralism” (Chambers, 2003, p.321), yet still criticized for inability to resolve the questions of injustice (Sanders, 1997; Karpowitz, Raphael, Hammond, 2009). Widely cited, the Chambers’ revised definition of deliberation envisions the questions of inequity:

“Although consensus need not be the ultimate aim of deliberation, and participants are expected to pursue their interests, an overarching interest in the legitimacy of outcomes (understood as justification to all affected) ideally characterizes deliberation” (2003, p. 309)

The advantages of deliberative decision-making concepts are eminent particularly approaching an inevitable discrepancy between increasing demands of welfare services and respectively diminishing resources. Internationally observed there is a strong shift towards emphasizing service users’ perspectives in service planning and welfare policy decision-making (e.g. Martin, 2008; 2011; Vigoda, 2002; Rosen, 2006). In Finland, there is a slow awakening to the significance of service users’ expertise of the services while the methods of public, deliberative policy guidance are still sketching their outlines (Raisio, 2010; Mötönen, 2012).

The shift is somewhat perceptible in documents concerning service planning and reforming; e.g. the Ministry of Social affairs and Health (STM) is framing customer orientation in its strategy as “an offset of developing services as well as a strategic choice aimed to shift emphasis towards preventative and achievable care”. Reforming of services is implemented through “the active participation of service users”, yet assigning the communities (municipalities, regions) to determine their means of citizen involvement (STM, 2011).

Despite the efforts of Finnish ministries and public offices in developing citizens' engagement and municipal democracy (e.g. Open Government Action Plan 2015–2017), the experiments in participative, deliberative democracy have remained local and relatively small-scale.

The actors and their responsibilities in welfare service planning

The responsibilities of the authorities

There is no specific mention of participatory welfare planning in Finnish law. The duty to plan and develop welfare services on a general level is divided between different authorities: the ministry of social affairs and health, communities as service organizers and “the centres of excellence on social welfare” (Government Decree on the activities of social welfare know-how centres 1230/2001), state-financed regional development networks in the social sector. In health care, the responsibilities in planning and development work are respectively divided between the ministry, research agencies under the ministry's administrative branch and the organizing authorities, i.e. municipalities and hospital districts.

The legal framework of welfare planning concentrates on the responsibilities of service organizers in collecting and utilizing both professional expertise and empirical data concerning social problems and welfare. In the context of social services, this activity is called structural social work and it is divided in three parts:

1. providing client work-based information about client needs and their social connections as well as the impacts of the services responding to these needs;
2. target-oriented actions for preventing and correcting social problems and improving the living environment of the inhabitants of the municipality;
3. bringing social welfare expertise into the planning of other sectors of municipal services as well as co-operating with private service providers and organizations in developing local social work and services. (Social Welfare Act [below: SWA] 1301/2014, 7 §.)

The officials' responsibility to mediate the needs and views of the clients is regulated in both general and specific laws in the welfare sector, e.g. in the SWA 8 §, which obliges officials to pass on information regarding the needs of people with special support needs, and paying special attention to these needs in service development. The obligations of the officials regarding welfare planning culminate in the various obligatory plans which must be conducted as part of municipal strategic planning. Such plans include e. g. municipal welfare report, welfare plan for children and youth as well as the plan for supporting the older population. Municipal citizen councils, which are statutory for the representation of older people and persons with disabilities (Local Government Act [below: LCA] 410/2015, 27 § and 28 §), have the right to participate in the drafting of these plans at least in the form of comments. Requests for comments are usually sent to all relevant client and patient organizations, but these requests are not mandatory, nor are any reaction to the received comments.

The clients have no legally recognized way of participating directly in the planning of welfare services. They are represented by 1) the professionals as information collectors and mediators and 2) client organizations as reference group-based forms of social activism. From the viewpoint of social margins and large-scale service consumers, the latter form of representation is of weak significance, since a high level of needs in support and services tend to correlate with a low level of social activism – which in fact makes the participatory and empowering efforts of the professionals the very essence of social work with marginalized clients (see e. g. Fook, 2000; Parton and O'Byrne 2000).

The participative rights of the service-users

Finland has passed two groundbreaking laws on patients' and clients' rights. The Act on the Status and Rights of the Patient (785/1992; below: Patient Act) was the globally first law on patient rights in health care and The Act on the Status and Rights of the Clients of Social Care (812/2000; below: the Client Act) provided similar rights for the clients of social care. These laws focus on the individual's right to self-determination and access to information regarding the planning and implementation of their own services. The laws do not include any collective rights or set any obligations for the service organizers regarding welfare service planning on a general level. The individual's right to participate in their own matters is relatively strong, however, including the right to decline any services (Patient Act 6 §; Client Act 8 §), the right to co-operate in the planning and implementation of social of services (Client Act 7 §) and express or decline 'mutual understanding' regarding the statutory service or treatment plan (Client Act 7 §; Patient Act 4a §). As these plans obligate the service providers, the right to participate in the formulating of service or treatment plans is the weakest of these individual rights, reducing the individual's actual right of decision into the *right to accept or decline* the offered services.

These individual rights are based on two separate constitutional rights: the right to life, personal liberty and integrity (The Constitution of Finland 731/1999, 7 §) as a basis for the right to self-determination and the right to social security as a basis for necessary care and income as well as sufficient welfare services (19 §). Furthermore, the equality of all people (6 §) and the public authorities' obligation to protect basic rights and liberties (22 §) serve as a backbone of Finnish constitutional thinking, defining justice is welfare as equality in terms of access to and the content and quality of services (Paunio, 2001). These constitutional social rights, in turn, implement international treaties on human rights. This mechanism turns individual rights into equivalent responsibilities of the state and the municipalities. The subjective constitutional social rights have effects in all aspects of the legal system: in the justification, making, interpretation and application of law (Tuori & Kotkas 2008; Hänninen 2010). For this reason, is it not relevant to make a distinction between right-based and a regulatory approach to user participation in the context of welfare planning, as the two mechanisms are integrated (cf. Tritter, 2009).

A major concern, however, has been expressed over the increasingly procedural nature of the individual social rights in the Finnish social and health care legislation. The above-mentioned participatory rights do not protect the access to certain services or benefits as *substantive rights* do. In contrast, they protect the right to proper procedures in applying for and implementing the services, and thus they can be described as *procedural rights* (Kotkas, 2010). The individual's right to participation in the decision-making concerning one's own welfare supports the fulfilment of the right to self-determination, but in the same time it gives the individual new responsibilities. Instead of being automatically entitled to certain services, the client or patient is obligated to participate actively in order to obtain and retain a better standard of service. This can be seen as a manifestation of the ideal active citizen taking responsibility of one's own well-being (see Kotkas, 2010). There are no sanctions for neglecting one's participatory duties, but the quality and individuality of the services may diminish. This is alarming, considering the characteristics of the large-scale service consumers.

The right to participate, especially in the context of deliberative democracy, has some fundamental tensions in relation to the basic values of public welfare and social care. The client has traditionally been regarded as the passive care-receiver and object of services, whereas the professional personnel have the active role of caregivers and benefit providers. This has led to the dominance of the authoritative perspective in the guidance and counselling of the client. (Government Bill 137/1999.) Welfare services are provided considering the patient's or client's *best interest*, which is determined by the professionals. This

paternalistic way of thinking, originating in the Hippocratic oath, is manifested in medicinal ethics and the welfare personnel's ethical code. (Tuori & Kotkas, 2008; Beauchamp & Childress, 2012.) The *principle of safeguarding and protection* is closely linked to paternalism, obligating the welfare professionals to protect individuals from harm against others and against themselves (Mäki-Petäjä-Leinonen, 2003). On the other hand, the rise of consumerist welfare models has gradually developed the Finnish welfare system towards implementing activating measures as preconditions for providing social benefits, and in many ways encouraging the clients to take more responsibility in the planning and provision of their own services, thus prioritizing the right to self-determination over paternalism. (Kotkas, 2010; Tuori & Kotkas, 2008).

According to the national RAI-database, of only 10–50 percent of older people within long-term care participate in the assessment of their own capacities and service planning. The lowest percentage of participation, 10–17 per cent, was among the residents of nursing homes and institutions, i.e. the people with largest service needs. (Finne-Soveri & Noro, 2012.) The ideal of the active citizen cannot be applied to these large-scale service consumers with their diminished capacities and functional restrictions. However, the ideal of active, responsible and interested citizen has effects on the services they receive. The welfare system promises sufficient amount and good quality of services (SWA 1 §; HCA 2 §) but in return it requires individual participation in the assessment of service needs and planning of service content. If the client does not have enough interest or capacity or participate, there is a severe risk of poor quality of service or even abuse. Recently, the National Supervisory Authority for Welfare and Health (Valvira) reported the results of an enquiry addressed to the personnel in social welfare units providing 24-hour care for the elderly. Results show that 93 percent of the respondents had noticed some kind of abuse. (Valvira, 2016.) The findings were mainly associated with stressing working conditions or shortcomings in supervision and management, but the clients' vulnerable position and incapacity to participate are among the known risk factors of elder abuse (Caste, Ferguson-Rome & Teresi, 2015).

Citizen participation in Finnish welfare

Citizen participation on a more general level is protected by the recently revised Local Government Act 22 §. According to this paragraph, the inhabitants of the municipality have to right to participate in and influence the activity of the municipality. This right may be promoted especially by

1. organizing public hearings and citizen juries;
2. surveying public opinion before decision making;
3. electing service user representatives into municipal governing bodies;
4. organizing opportunities to participate in the financial planning of the municipality;
5. planning and developing services together with clients and service users;
6. supporting the unprompted planning and preparation work done by the citizens, organizations and other local communities.

It is noteworthy; that the actions listed in the paragraph are merely informative in providing examples of efficient citizen involvement. The implementation of these actions is voluntary to the municipalities – in the realm of their autonomy they may use some of these methods or perhaps none at all (Government Bill 268/2014, p. 150). However, the citizens' right to participate is legally binding and the municipal council is obligated to provide diverse and effective means to exercise this right. Section 5 of the above listed paragraph is entirely new. Planning and developing services together with clients and service users can be applied in all varieties of public service planning: small sections or large systems; in narrow or broad topics; in long-term scale or short projects. In the reasoning of

the government proposal there are listed numerous methods of conducting such user-oriented development. They include collecting client feedback, measuring client satisfaction, events of brainstorming and envisage, service experiments, collaborative planning and service design. The new Local Government Act also recognizes service development via citizen activity in projects, campaigns and networks; together with client organizations or other communities. In addition, the new act also gives the citizens the right to make initiatives concerning service innovations – i.e. suggesting more efficient or client-friendly ways of producing public services. Execution of this right, however, requires a decision by the municipality to apply the service initiative model. (Government Bill 268/2014, p. 151–152.)

One of the key expectations of law is that it ensures the enforcement of values that otherwise might not be taken into account in societal practices, such as organizing services. Laws can be set up to assure that proper tools are used in order to ensure the protection of predetermined values. (Larsson, 2013.) The values which steer welfare planning can be found in social and health care legislation, from the paragraphs stating the law's purpose (SWA 1 §; HCA 2 §; Client Act] 1 §). The central values from the viewpoint of welfare planning are 1) client-orientation, 2) equality and 3) participation. The above-mentioned LCA 22 § which regulates the municipal inhabitants' right to participate is a juridical safeguard for the enforcement of these values, but it does not guarantee the proper implementation of the law in local welfare policy.

The legal framework governing Finnish welfare planning can be regarded as up-to-date, flexible and responsive to needs of the clients and patients, as it enables all forms of citizen involvement and participatory planning. However, the administrative activity in the welfare sector does not take full advantage of the options enabled in the law. Socio-legal scholars have analyzed the reasons for dysfunctions of laws in their social context, using the American sociologist Robert Merton's functionalist theories as a starting point (Merton 1968). One reason for dysfunctional laws is that the legal norms are ill-fitted to the social norms and the societal context that they try to regulate, which leads to unintended consequences of legal implementation (see Mathiesen, 2005). In the context of welfare planning, the values of health care and social work are not always easily reconcilable with the values of deliberative democracy. When we consider the needs of the large-scale service consumers, the right to care and protection becomes the first priority, leaving involvement and participatory efforts as a secondary concern.

The hidden significance of the disadvantaged

From the welfare policy point of view, one of the biggest challenges in deliberative deliberation executing lies in strengthening equity by fortifying the voice of the quiet marginal. By increasing societal inequity, the theme of welfare equity can be estimated to grow substantially. Individualistic, market oriented mindset has already significantly shaped Finnish health care services: the growth of private welfare services in 2010's has been stronger than public services. In a study executed in 2004, 11 per cent of the Finnish population sought to get help in private health services and only 10 per cent stated to have bought a private health insurance³⁹, whereas in a similar study executed in 2013, the possession on private health care insurance amongst adults was already 22.7 per cent and amongst children as much as 52 per cent (Kallio, 2008).

³⁹All Finnish people are insured by the state, entitling the inhabitants to seek services in public, primary healthcare centers and (through a referral system) specialized healthcare. Private healthcare services, including specialized physician services, can be purchased by private health insurance coverage or private settlements partly supported by the state. Occupational health care services are provided for all employed people.

The socio-economic demography of the private health insurance purchasing shows them to be polarized strongly in the favor of wealthy households and respectively, the underprivileged to be uninsured. This group consists partly of a population group referred as “marginal” or “disadvantaged”, yet found to create a noteworthy proportion of Finnish social- and welfare expenses. In a study implemented in Oulu, (a northern city with 190 000 inhabitants, placing within the five biggest cities in Finland) a 10 per cent of inhabitants were discovered to accumulate as much as 81 per cent of the total expenses in municipal welfare services. In addition to geriatric patients and expensive somatic illnesses, resources are expended in groups embodying the deviant or marginalized group of citizens with the backgrounds of substance abuse, mental challenges and child protection. (Leskelä, Komssi, Sandström, Pikkujäämsä, Haverinen, Olli, Ylitalo-Katajisto, 2013.) The study resonates with earlier study made in Helsinki and its surroundings (Kapiainen, Seppälä, Häkkinen, Lauharanta, 2010), wherein the similar distribution of costs was found.

Results in the research of children’s well-being in Finland (e.g. Tähtinen, Broberg, Forsen, Hakovirta, 2004) predict the continua of welfare challenges and polarization of wellbeing due to the multiple problems of small part of children suffering from weak domestic resources. Also a study by the National Institute for Health and Welfare (THL) and the Network of Youth Research (subordinate of the Ministry of Social Affairs and Health) indicates the high costs of the marginal customers of welfare services (Aaltonen, Berg, Ikäheimo, 2015). According to the study, the gross expenditures of “chronically marginalized” youth’s health care services are sevenfold and pharmaceutical costs as much as tenfold compared with youth, secondary school graduates without an imminent threat of marginalization. The correlation between chronic marginalization and high healthcare costs was shown to interconnect strongly through mental problems. Study also indicated a general discontent with meeting youth’s needs in healthcare services, which was estimated to be paramount amongst the risk factors of marginalization.

Ambiguous inclusion

The variety of solutions to include demographically reflecting population in policy-making has been presented since introducing the ideas of inclusive democracy. Deliberative democracy theory efforts to increase the legitimacy claim of decision-making have produced a variation of mini-publics, consisting of citizens’ juries, consensus conferences and deliberative polling. Whether or not the practical strategy of using microcosmic deliberation fulfills the requirement of participation as one of the major values of deliberation, has been widely discussed (see Lafont, 2015). Yet it has also been questioned, if a randomly selected group of ordinary people, at the end of the deliberative process, after engaging in a “deliberative filter” of adequate expert introduction and good quality deliberation, can indisputably be considered as a mirror (see Fishkin, 2009) of a population as a whole (Lafont, 2015; Parkinson, 2006).

One of the main principles of constructing mini-publics in a legitimate fashion is to include participants “from the target population in miniature” (Raisio, Valkama, Peltola, 2014, p. 83). Whilst compressing the public sphere into a smaller constitution, *mini-publics* are presented as ways “...to capture the otherwise-missing voices and [mini-publics] provide opportunities for organised interest groups and hyper-interested individuals to attend as expert speakers” (Raisio, Carson, 2014, p. 77). Mini-publics are suitable for considering general issues such as “issues of energy or economy” (ibid., p.79).

Deliberation amongst sub-national or marginalized groups (also referred as in-group or *enclave deliberation*) consisting of homogenous or “like-minded” (see Fung, Warren, 2011) group of people, are more rarely encouraged, presuming that they diminish the prospects of reaching a collective view or embracing societal diversity (Walsh, 2007; Miller, 2000;) and create group polarization (Sunstein, 2002). However, according to Vasilev

(2013), in-group deliberation can serve as a forum of “transformative” deliberation, an identity shifting postulating across-groups deliberation and communicative development in fragmenting societies. Karpowitz, Raphael and Hammond (2009, p.576) present similar study evidence, arguing that in-group, enclave deliberation among disempowered groups offers “some of the same benefits of deliberation found in more heterogeneous groups” by a careful design and proficient facilitators.

Lyn Carson (Raisio, Carson, 2014) illustrates the level of inclusiveness with a continuum: the ideal situation of including the whole sphere of the society lies at the other end of continuum, whereas the enclave deliberation is positioned across from it. Mini-publics is situated right next to the public sphere, illustrating it as the next best method considering the realization of inclusion. A concept of *sector mini-publics*, is located in between mini-publics and enclave deliberation and is characterized to address a distinct segment of population. The inclusive objectives of the sector mini-publics differ from the previously described by addressing a section of society “relevant to the specific policy” (ibid., p. 89) such as youth, elderly or citizens with disabilities. (Ibid.)

The practices as well as incentives to encourage the missing participants to involve themselves in policy deliberation have been ruminated to a great extent. The majority of this discussion seems to consider the inclusion of citizens with physical impairment or disability, less attention has been paid to the inclusion of groups with social disparities. Nevertheless, representative selection by representative polling, using incentives or the yielding results of participation, nor using recruitment processes (e.g. Fung, 2003) would have to be brought to bear the context of marginalized welfare service users.

The legitimacy of welfare planning from the viewpoint of marginal involvement

From the legislative point of view, the large-scale service consumers have no obligation to participate in the service planning. However, their views and needs should be collected and mediated to the development and planning of the services as the legal responsibility of the officials. The LCA 22 § as a general provision, and the SWA 7 § specifying it in the context of social work, clearly state as the duty of the officials to provide information concerning client needs to the planning of the services. In the Finnish health care legislation, indirect participation has less binding normative basis than in social care, as the Health Care Act (HCA, 1326/2010) only obligates municipal officials to monitor the health and well-being of its inhabitants, not collecting information directly from the patients.

This procedure of gathering client and patient information represents indirect client participation. The vast majority of involvement activity in the welfare sector is indirect involvement and typically entails information gathering from service users. Direct involvement, by contrast, is based on clients, patients and the public taking part in actual decision making. This includes determining the services that are offered and how resources are used. Indirect participation allows the professionals and officials to make the final decisions. They can choose to ignore feedback from people if they think it inappropriate, or decide what aspects of the information they have collected they should take into account. (Tritter, 2009.)

In other words, the absent minority is not expected to participate, and yet their views are regarded to be the starting point of welfare service planning. However, it can be argued that they may not have the possibility to participate regarding the methods of promoting the right to participate, as the list of means leans heavily on the concept of active citizenship and the ‘ordinary’ citizen with sufficient social capacities (see Raisio, Valkama & Peltola, 2014). The legislator has recognized their role as the main service user group, but has it provided them with a functioning means of influencing the service planning process?

The legal framework governing Finnish welfare planning can be regarded as up-to-date, flexible and responsive to the needs of the clients and patients, as it enables all forms of citizen involvement and participatory planning (see Bächtiger et al., 2010). However, the administrative activity in the welfare sector does not take full advantage of the options enabled in the law. According to socio-legal scholars, formal citizen participation as it is described in laws does not necessarily mean inclusion in practice. The informal viewpoint to participation must take into consideration both sides of the matter: whether or not a citizen has the formal possibilities to act, or has the actual possibilities to act. (Baier, 2010; Larsson, 2013.)

A conceptual framework for marginal involvement

The many conceptualizations of public involvement build on the “ladder of participation” proposed by Arnstein (1969), representing the increasing degrees of involvement from non-participation to citizen control. Tritter (2009) has proposed a conceptual framework for patient and public involvement (PPI) in health care, covering five different categories of involvement activities: treatment decisions, service development, evaluation of services, education and training of health professionals and research. In Tritter’s conceptualization, these five categories of PPI activities are differentiated in relation to three dimensions: 1) individual and collective participation, 2) direct and indirect approaches and 3) proactive and reactive nature of involvement. His model serves a to conceptualize PPI activity in the context of health policy. However, Tritter’s model fails to recognize the fundamental differences between legally binding involvement activities and other, optional or spontaneous types of citizen participation. The latter type is closely connected to *consumerist* definitions of user involvement, in contradiction to *democratic* models (Tritter, 2009; Croft & Beresford, 1993).

The Finnish welfare system consists of two normatively separate sectors: health care, which is distributed through treatment decisions, and social care, which is distributed through administrative decisions. At the same time, new legislation (e.g. in elderly care) and political reforms are merging the two sectors into one, more client-oriented and centrally governed field of welfare services. This development raises the distinction between regulated and optional involvement activities into a key position. Some activities of user involvement can be applied according to choice, such as involving the client or a user panel in the decision making, or enquiring user opinions prior to the implementation of new services. Other activities, however, are obligatory and based on legal norms, such as requiring client acceptance for service delivery or monitoring the service needs of the inhabitants of the municipality.

In order to conceptualize the key characteristics of large-scale service consumer involvement, we propose that Tritter’s analysis of policy drivers should in fact serve as the fourth dimension to his model of PPI involvement (Tritter, 2009; see also the starting point of Tritter’s conceptualization in Oliver et al., 2008). This model provides a framework for specifying involvement activities in relation to 1) *participatory role* (individual - collective), 2) *degree of involvement* (direct - indirect), 3) *mission* (proactive - reactive) and 4) *the legal drivers* (optional - regulated) (see Table 1).

Table 1

A model of welfare service user involvement in Finland

		Direct: taking part in decision making				Indirect: information gathering			
		Proactive		Reactive		Proactive		Reactive	
Individual	optional (service planning)	regulated (acceptance/denial)	optional (corrective measures)	regulated (complaint)	optional (planning discussions)	regulated (assessing client needs)	optional (follow-up discussions)	regulated (client feedback)	
	optional (planning panels)	regulated (councils, initiatives, comments)	optional (reviewing panels)	regulated (councils, reviewing)	optional (recommendations, comments)	regulated (monitoring service needs)	optional (polls, research)	regulated (collective feedback)	

(Table modified from Tritter, 2009, p. 277.)

The model sets the minimum standard of user involvement based on legal norms (the grey area in table 1), leaving the maximum as an open category (white area). There is no limit to which extent the optional activities may be developed, whereas the obligatory involvement efforts required from the service organizers are set as statutory duties. Due to our Finnish welfare context, the comprehension of ‘rights-based’ and ‘regulatory’ policies differs here from Tritter’s comprehensions, as the Finnish legislation and administrative praxis is highly rights-based. Tritter associates rights-based policies with patient consumerism and primacy of the individual, whereas the Finnish policy sets the individual’s constitutional social rights as a basis for special legislation and the services provided according to these statutes (Tuori & Kotkas, 2008). In this conceptualization, the optional policies are equivalent to the rights-based policies in consumerist models (see Tritter, 2009). In table 1, we have described the different involvement activity types with indicative examples from Finnish welfare planning policy and legislation. However, the activities differ significantly between health care and social welfare, and the statutory duties center on social welfare laws.

It is noteworthy, that the minimum standard is not limited to the lowest ‘rung of the ladder’, i.e. merely informative indirect participation. Finnish welfare law provides that the clients and patients take part in the decision making regarding their own services. Also, municipal disability and elderly citizen councils have become statutory during the 2010’s (LCA 27 §, 28 §). As diminishing ability to function is a key characteristic among large-scale service consumers (Leskelä et al., 2013), these citizen councils may contribute significantly to marginal involvement. However, regulated collective involvement activities are distinctively inadequate regarding e.g. child protection and the social services for the “chronically marginalized” youth (see Aaltonen et al., 2015). In these service sectors, collective participation is mainly carried out by non-governmental organizations and the regulated measures are limited to making initiatives, comments and complaints.

The statutory, minimum standard of user involvement is distinctively *passive* by nature. Regulated involvement duties include such activities as requesting client acceptance for decisions, giving instructions for making complaints, requesting comments for government bills from client organizations and monitoring client needs and experiences with the help of surveys and statistics. There is no active involvement required by the service users

in these actions, as the client is not actually obligated to participate and the impact of these activities does not have to be evaluated. The active forms of involvement are all optional for the service organizers, and therefore the regulatory - optional dimension of this model also corresponds to the scale of presumed user activity of the involvement actions.

Finnish public and patient involvement in health care has traditionally been rather passive and largely exercised through local elections (Tritter, Koivusalo, Ollila & Dorfman, 2009). In fact, as social rights as well as individual rights are protected by law, the Finnish welfare system actually discourages both individual and collective participation. There are statutory duties regarding all aspects of welfare service user involvement, but as they set only the minimum standard of participation, they must be completed with optional activities. On the other hand, the statutory minimum of participate efforts can be seen an effective way of strengthening the individual's engagement and inclusion in the service planning process. Developing the level of participation further is significantly easier with clients that are engaged in the minimum activities, compared to those who are - intentionally or unintentionally - left to the outskirts of the service system.

The few key characteristics of the large-scale service consumers defined in this paper - vulnerability, multiple service needs, the risk of marginalization - are insufficient to serve as identifiers for a participatory group. By dividing this minority into two sub-groups it is easier to conceptualize the factors with effect to involvement activities: 1) those with merely functional disabilities due to e.g. chronic somatic illnesses; and 2) those with diminished capacity and high risk of social exclusion. This distinction enables us to define two separate minorities among welfare service users: *the active minority* and *the absent minority*. Regarding the characteristics of "the absent minority", in addition to their large-scale service consumption, passiveness and lack of interest are among the most essential (see Raisio & Carson, 2014). Passivity cannot be extracted from the marginals, but could it be included in the conception of active citizenship? The passive, statutory individual involvement activities are the preliminary stage of more active forms of participation. The minimum standard is required from the service organizers, but the maximum is not set. The activities which require more engagement and personal effort may be applied gradually, paying special attention to the evaluation of the impact of these activities and thus increasing the motivation of the individuals.

We propose of a model of the "gear wheels of citizen involvement in welfare services", which serves to illustrate the methods already available for promoting minority involvement (see fig. 1). In the mechanism, the active minority is in a key position, being able to influence the service system most effectively. These individuals have user expertise combined with high level of activity and interest. The vast majority of citizens are non-users or relatively small-scale users, and their participation is hindered by lack of both experience and interest. The absent minority has user experience, but they lack interest and capacity. The three wheels can also be determined in terms of legal drivers, as the majority of citizens are the potential implementers of freedom of choice in the opening welfare markets. The active minority has less freedom of choice due to their vast and multiple service needs, and the absent minority is entirely dependent on predetermined standard of services as they lack to motivation and capacity for competitive tendering of service providers.

The model we propose demonstrates the mechanisms between different participatory activities: each user has an impact on the whole system, however small the contribution may be. The welfare service professionals act as machinists by relaying client views into the service planning process. They have the power of oiling the wheels by increasing the impact of involvement with effective and innovative procedures, or they can cast sand between the wheels by disengaging users from the planning.

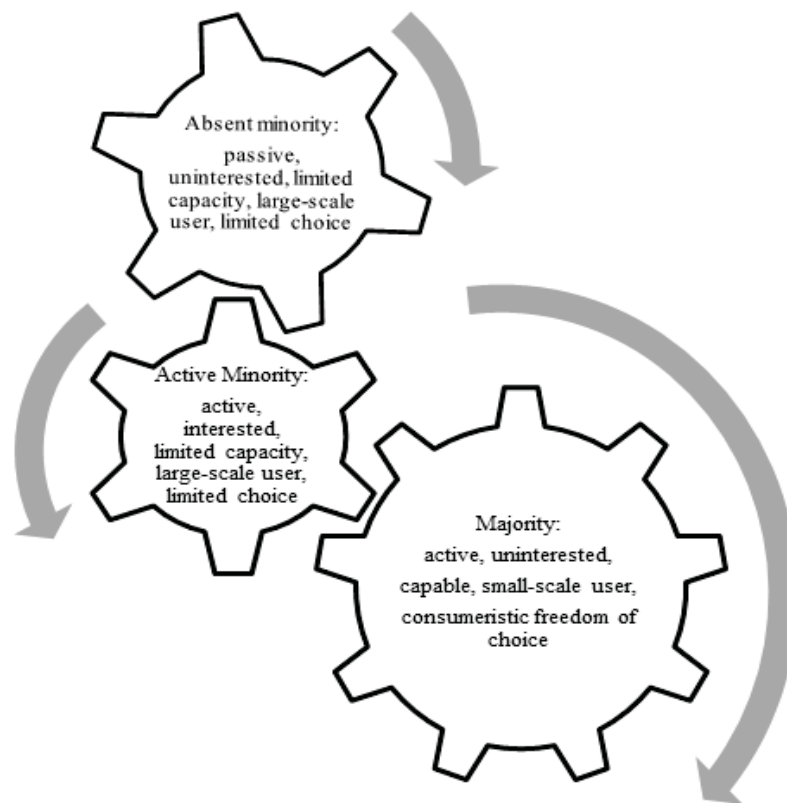

Fig. 1. The gear wheels of citizen involvement in welfare services

Conclusions

Finnish welfare services are entering to a new era by making considerable changes in welfare service structures. Goals are ambitious: by subordinating earlier independent (as welfare service organizers), total of 303 communities under 18 provinces, the state is pursuing better economic capacity to produce services more rationally and equally. Social and health care services will be united in all levels of services and the freedom of choice in selecting service providers will be increased, also by placing public welfare services to market-based competition. Whether the furthering of welfare policy-making processes to provinces, reasserting of private services or increasing the discretion of service providers enhances the position of marginalized service users as the significant factors of welfare service development, remains to be seen.

With reference to internationally numerous, substantial and yet unsuccessful efforts to cut back health care costs by deliberating the troubled tenets of prioritization we find it significant to consider the expedients of citizen inclusion in order to rearrange Finnish welfare services more effectively. This requires a careful assessment of meeting the fundamental standards of deliberative policymaking as well as the administrative potential to meet them, in accordance with the laws and values to be protected.

The traditional representative, also described as an aggregative model of democracy serves in identifying majority's preferences without the need or ways of interacting with others with opposing views and more importantly, social vulnerability. In that sense, the

representative decision-making institutions offer support for prolific inequality, particularly noteworthy in decisions serving public well-being. Considering the imbalance of the amount of services used by clients referred as underprivileged compared with general population, we suggest that in the context of welfare policy making and the development of welfare services in accordance with the general principles of deliberative decision making, more attention ought to be paid to the structure, inclusion and attributes of designated assemblies.

In Finnish health care and social welfare legislation, a shift towards strengthening the individual's right to participate has been significant. Despite their relation to constitutional and human rights, the provisions regarding the patient's and client's right to participate are merely procedural and aimed at strengthening the ideal of an active citizen. When a welfare client is not capable or interested enough to participate even in the planning of one's own services, deliberative efforts appear not as empowering but rather as overburdening.

We approach the conceptualization of marginal involvement with emphasis on the legislative preconditions of social protection. The limited possibilities of engaging the 'absent minority' can be seen as a starting point in an evolving participatory mechanism. In our model, the key actors are the active members of the minority. They have the same service needs as the marginalized groups, but they possess more capacity and interest for participation. Thus, their involvement can be beneficiary to the absent minority in regards of developing statutory public services. The majority of the population, on the other hand, have only small-scale service needs and little experience or interest as users. Their participatory role is more connected to the clients' freedom of choice and the non-regulated, consumeristic service provision. However, the involvement efforts in every group have effects in the entire service system, provided that the welfare professionals disseminate all relevant information they have received. Thus, engaging the absent minority can be reconstructed from an overburdening responsibility to a part of collective participation in welfare planning.

References

1. Aaltonen, S., Berg, P., Ikäheimo, S. (2015). *Nuoret luukulla: Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84.
2. The Act on the Status and Rights of the Clients of Social Care [Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista]. *Suomen säädöskokoelma*, No 812/2000.
3. The Act on the Status and Rights of the Patient [Potilaslaki]. *Suomen säädöskokoelma*, No 785/1992.
4. Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *American Institute of Planners Journal*, 35, 216–224.
5. The Act on the Status and Rights of the Client of Social Care. *Suomen säädöskokoelma* No 812/2000.
6. Baier, M. (2010). Citizen participation in legal decision making. In Lemann Kristiansen, B. & Storgaard, A. (Eds.), *Nordisk retssociologi: Status – aktuelle udfordringer – visioner* (149–159). Aarhus: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
7. Beauchamp, T., Childress, J. (2012). *Principles of Biomedical Ethics*. 7th ed. New York: Oxford University Press.
8. Bächtiger, A., S. Niemeyer, M. Neblo, M. R. Steenbergen, J. Steiner (2010). "Symposium: Toward More Realistic Models of Deliberative Democracy. Disentangling Diversity in Deliberative Democracy: Competing Theories, Their Blind Spots and Complementarities." *Journal of Political Philosophy*, 18 (1), (32–63).

9. Bäcklund, P., Mäntysalo, R. (2010). Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland. *Planning Theory*, 9(4), 333–350.
10. Castle, N., Ferguson-Rome, J., Teresi, J. (2015). Elder Abuse in Residential Long-Term Care: An Update to the 2003 National Research Council Report. *Journal of Applied Gerontology*, 34(4), 407–443.
11. Chambers, S. (2003). Deliberative Democratic Theory. *Annual Review of Political Science*, 6, 307–326.
12. The Constitution of Finland [Suomen perustuslaki]. *Suomen säädöskokoelma*, No 731/1999.
13. Croft, s., Beresford, P. (1993). User involvement, citizenship and social policy. *Critical Social Policy*, 9, 5–18.
14. DDI (2016). The Institute of Deliberative Democracy. Available online at http://www.deliberatio.org/~delibero/wordpress/?page_id=145.
15. Dryzek, J.S. (2005). Deliberative democracy in divided societies: Alternatives to Agonism and Analgesia. *Political Theory*, 33(2), 218–242.
16. Dryzek, J.S. (2010). *Foundations and frontiers of deliberative democracy*. New York, NY: Oxford University Press.
17. Finne-Soveri, H., Noro, A. (2012). Vanhusten osallisuutta voidaan vahvistaa: Ikääntyvien hoidon tavoitteena on terveydentilasta ja toiminta-kyvystä riippumatta edistää voimaantumista ja osallisuutta. *Tessö*, 25.9.2012. Available online at: <http://tesso.fi/content/vanhusten-osallisuutta-voidaan-vahvistaa>.
18. Fishkin, J.S. (2009). *When the people speak*. Oxford: Oxford University Press.
19. Fook, J. (2000). Deconstructing and Reconstructing Professional Expertise. In Fawcett, B & Featherstone, B. & Fook, J. & Rossiter, A. (Eds.), *Practice + Research in Social Work. Post-modern Feminist Perspectives* (104–119). London: Routledge.
20. Fung, A. (2003). Survey Article: Recipes for Public Spheres: Eight Institutional Design Choices and Their Consequences. *The Journal of Political Philosophy*, 11 (3), 338–367.
21. Fung, A., Warren, M.E. (2011). The Participedia Project: An Introduction. *International Public Management Journal*, 14(3), 341–362.
22. Government Bill 268/2014 [HE 286/2014 vp.]. *Hallituksen esitys eduskunnalle kuntalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi*.
23. Government Bill 137/1999 [HE 137/1999 vp.]. *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi*.
24. Government Decree on the activities of social welfare know-how centres [Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta]. *Suomen säädöskokoelma*, No 1230/2001.
25. Health Care Act [Terveydenhuoltolaki]. *Suomen säädöskokoelma*, No 1326/2010.
26. Hänninen, S. (2010). Sosiaalioikeudet ja perustuslakiuudistus. In Pajukoski, M. (Ed.), *Pääseekö asiakas oikeuksiinsa?* (183–227). Sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliset tekijät -työryhmä, raportti III. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
27. Kallio, J. (2008) Yksityisten lääkäripalvelujen käyttö ja ideologiset tekijät. *Yhteiskuntapolitiikka*, 73(5), 477–493.
28. Kapiainen S., Seppälä T.T., Häkkinen U., Lauharanta J. (2010). Pääkaupunkiseudun erittäin kalliit potilaat. *THL Avauksia* 3
29. Karpowitz, C.F., Raphael, C., Hammond, A.S. (2009). Deliberative Democracy and Inequality: Two Cheers for Enclave Deliberation among the Disempowered. *Politics & Society*, 37(4), 576–615.
30. Kotkas, T. (2010). Governing health and security in the twenty-first century: Active citizenship through the right to participate. *Law Critique*, 21, 163–182.
31. Lafont, C. (2015). Deliberation, participation, and democratic legitimacy: should deliberative mini-publics shape public policy? *The Journal of Political Philosophy*, 23 (1), 40–63.
32. Larsson, S. (2013). On legal complexity: Between law in books and planning in practice. In Baier, M. (Ed.), *Social and Legal Norms: Towards a Socio-Legal Understanding of Normativity* (285–307). Farnham: Ashgate.

33. Leskelä, R-L., Komssi, V., Sandström, S., Pikkujämsä, S., Haverinen, A., Olli, S-L., Ylitalo-Katajisto, K. (2013). Paljon sosiaali- ja terveyspalveluja käyttävät asukkaat Oulussa. *Suomen Lääkärilehti*, 48(68), 3163–3168.
34. The Local Government Act [Kuntalaki]. *Suomen säädöskokoelma*, No 410/2015.
35. Martin, G. P. (2008). "Ordinary people only": knowledge, representativeness, and the publics of public participation in healthcare. *Sociology of Health & Illness*, 30 (1), 35–54.
36. Martin, G. P. (2011). The third sector, user involvement and public service reform: a case study in the co-governance of health service provision. *Public Administration*, 89 (3), 909–932.
37. Mathiesen, T. (2005). *Rätten i samhället*. Lund: Studentlitteratur.
38. Merton, R.K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. Enlarged ed. New York: The Free Press.
39. Miller, D., (2000). *Citizenship and national identity*. Malden, MA: Blackwell
40. Mooney, G. (2009). *Challenging health economics*. New York: Oxford University Press.
41. Mooney, G. (2012). Why are we failing on health equity and how can we do better in future? *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 36 (6), 512.
42. Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (2003). *Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys..
43. Möttönen, Sakari (2012). *Kunnan poliittisen johtamisen uudistaminen – kokemuksia, näkemyksiä ja ehdotuksia*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
44. Nurmi-Koikkalainen, P. (2006). Pienten ja haavoittuvien ryhmien oikeuksien varmistaminen - näkökulmia ja ehdotuksia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kohdentumisen oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi. In Teperi, J., Vuorenkoski, L., Manderbacka, K., Ollila E., Keskimäki, I. (Eds.), *Riittävät palvelut jokaiselle: Näkökulmia yhdenvertaisuuden sosiaali- ja terveydenhuollossa* (173-180). Helsinki: Stakes.
45. Oberlander, J., Marmor, T., Jacobs, L. (2001). Rationing medical care: rhetoric and reality in the Oregon Health Plan. *Canadian medical association journal*, 164 (11), 1583–1587.
46. Oliver, S., Rees, R., Clarke-Jones, L. et al. (2008). A multidimensional conceptual framework for analysing public involvement in health services research. *Health Expectations*, 11, 72–84.
47. Open Government Action Plan Finland (2015). Available online at http://www.opengovpartnership.org/sites/default/files/OGP_Action_Plan_Finland-2015_2017.pdf.
48. Parkinson, J. (2006). *Deliberating in the real world : problems of legitimacy in deliberative democracy*. Oxford: Oxford University Press.
49. Parton, N., O'Byrne, P. (2000). *Constructive Social Work. Towards a New Practice*. London: Macmillan.
50. Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. New York, NY: Cambridge University Press.
51. Paunio, R. (2001). Oikeudenmukaisuus terveydenhuollossa. In *Oikeudenmukaisuus ja ihmisarvo suomalaisessa terveydenhuollossa* (24-26). Selvityksiä 2001:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
52. Pylkkänen, A. (2004) Constructions of legal person in a "communitarian" context: The modernisation of law in Finland. In Puuronen, V., Häkkinen, A., Pylkkänen A., Sandlund, T., Toivanen, R. (Eds.), *New Challenges for the Welfare Society* (64-89). Publications of Karelia Institute. Joensuu: University of Joensuu.
53. Raisio, H. (2010). The Public as Policy Expert: Deliberative Democracy in the Context of Finnish Health Care Reforms and Policies. *Journal of Public Deliberation*, 6 (2), Art. 6.
54. Raisio, H., Carson, L. (2014). Deliberation within sectors: Making the case for sector mini-publics. *International Review of Social research*, 4(1), 75-92.
55. Raisio, H. Valkama, K., Peltola, E. (2014). Disability and deliberative democracy: towards involving the whole human spectrum in public deliberation. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 16:1, 77–97.
56. Raisio, H., Vartiainen, P. (2015). Accelerating the public's learning curve on wicked policy issues: results from deliberative forums of euthanasia. *Policy Sciences*, 48, 339–361.
57. Riikonen, E., Makkonen, M., Smith, G. (2004). Good Marginality? In Puuronen, V., Häkkinen, A., Pylkkänen A., Sandlund, T., Toivanen, R. (Eds.), *New Challenges for the Welfare Society* (311–325). Publications of Karelia Institute. Joensuu: University of Joensuu.
58. Rosen, P. (2006). Public dialogue on healthcare prioritization. *Health Policy*, 79, 107–116.

59. Sanders, L.M. (1997). Against Deliberation. *Political Theory*, 25 (3), 347–376.
60. Social Welfare Act. *Suomen säädöskokoelma* 2014, No 1301/2014.
61. STM (2011). Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveystieteiden strategia. *Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja* 1.
62. Sunstein, C.R. (2002). The Law of Group Polarization. *The Journal of Political Philosophy*, 10(2), 175–195.
63. Tritter, J. (2009). Revolution or evolution: the challenges of conceptualizing patient and public involvement in a consumerist world. *Health Expectations*, 12, 275–287.
64. Tritter, J., Koivusalo, M., Ollila, E., Dorfman, P. (2009). *Globalization, Markets and Healthcare Policy: Redrawing the Patient as a Consumer*. London: Routledge.
65. Tuori, K., Kotkas, T. (2008). *Sosiaalioikeus*. 4th ed. Helsinki: WSOY Pro.
66. Tähtinen, J., Broberg, M., Forssen, K., Hakovirta, K. (2004). Family resources as positive factors and risk factors for young children's well-being. In Puuronen, V., Häkkinen, A., Pylkkänen A., Sandlund, T., Toivanen, R. (Eds.), *New Challenges for the Welfare Society* (257–274). Publications of Karelia Institute. Joensuu: University of Joensuu.
67. Valvira (2016). Abuse of the elderly noticed by 93 per cent of respondents to questionnaire, which also revealed shortcomings in carrying out in-house control and duty to notify. Available online at <https://www.valvira.fi/web/en/-/abuse-of-the-elderly-noticed-by-93-of-respondents-to-valvira-s-questionnaire-which-also-revealed-shortcomings-in-carrying-out-in-house-control-and-dut>.
68. Vartiainen, P. (2010). Changes and challenges in Finnish health care management. *Society and Economy* 32 (1), 123-136.
69. Vasilev, G. (2013). Preaching to the choir or converting the uninitiated? The integrative potential of in-group deliberations. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 16 (1), 109–129.
70. Vigoda, E. (2002). From Responsiveness to Collaboration: Governance, Citizens, and the Next Generation of Public Administration. *Public Administration Review*, 62 (5), 527–540.
71. Walsh, K.C., 2007. The democratic potential of civil dialogue. In Rosenberg, S.W. (Ed.), *Deliberation, participation and democracy: can the people govern?* (45–63). New York, NY: Palgrave Macmillan.
72. Young, I. M. (2000). *Inclusion and Democracy*. Oxford, NY: Oxford University Press Inc.

Perttola, L., Perna, H.-K.

Ausschluss einer Minderheit bei der Wohlfahrtsplanung: Ist es gut, den Bürgern das Recht auf Verantwortung einzuräumen, oder überbeansprucht man sie damit?

Zusammenfassung

Dieser Artikel befasst sich mit den legislativen und partizipatorischen Möglichkeiten, die Gruppe von Dienstleistungsnutzern, die bei der Entwicklung der kommunalen Wohlfahrtsdienstleistungen als „marginal“ bezeichnet wird, einzubeziehen und anzuerkennen. Wir beginnen mit der Beschreibung der Theorie der deliberativen Beschlussfassung, wobei der Schwerpunkt auf dem Bereich der Wohlfahrtsdienstleistungen liegt. Danach gehen wir auf die Systematisierung der finnischen Gesetzgebung ein und betrachten die Akteure und deren Verantwortung bei der Wohlfahrtsplanung. Darauf folgen eine Skizzierung der marginalisierten Kundengruppen bei den Wohlfahrtsdienstleistungen und die Behandlung von Aspekten der Rechtmäßigkeit. Wir schlagen die Richtungen für die Praxis und den theoretischen Ansatz vor, indem wir die Rechtmäßigkeit der Wohlfahrtspolitik voranbringen und einen begrifflichen Rahmen für die Einbeziehung der Dienstleistungsnutzer vorschlagen. Bei unserer Begriffsbildung schenken wir den Problemen der Partizipation der Randgruppen und den legislativen Voraussetzungen dafür besondere Beachtung.

In einem weiteren Sinne kann der Begriff der sozialen Ausgrenzung benutzt werden, um den Teil der Gesellschaften zu beschreiben, der die Kriterien der dominanten Normen und Anforderungen nicht erfüllen kann. Bei dieser Beschreibung wird die Politik im Allgemeinen mit dem Ziel geplant, die Abweichler zu integrieren, indem Gelegenheiten für soziale Kohäsion gegeben werden. Die Planung der Politik findet in einem extrem voreingenommenen Rahmen der freiwilligen Parti-

zipation statt, wo die Gutsituierten überrepräsentiert sind. Es ist auch ein Problem, das gesellschaftliche Gemeinwohl ohne die Unterdrückung oder Ausgrenzung der weniger Privilegierten und ihrer Erfahrungen als primäres Ziel zu erklären.

Während die traditionelle Annahme der Einbeziehung der Bürger und der Entwicklung der deliberativen Demokratie von der Normalität und dem sozialen Aktivismus ausgeht, wird offensichtlich, dass ein erheblicher Betrag der Ausgaben für Sozial- und Gesundheitsdienstleistungen von einem Zehntel der Bürger genutzt werden, die nicht in die Kategorie passen und die als ausgedehnte Konsumenten der Dienstleistungen angesehen werden können. Außer für die Geriatrie und teure somatische Krankheiten werden die Ressourcen aufgewendet für Gruppen, die die abweichende oder marginalisierte Gruppe von Bürgern verkörpern, so z. B. für Drogenabhängige, psychisch Kranke und zum Schutz von Kindern. Viele – wenn auch nicht alle – dieser Gruppen können als verwundbar und als abhängig von der Hilfe anderer beschrieben werden. Einer der Hauptindikatoren bei der Bestimmung kleiner und verwundbarer Gruppen ist die Möglichkeit oder die Wahrscheinlichkeit, dass ihre Belange im demokratischen System auftauchen.

Manche verwundbare Gruppen, wie z. B. Kinder und ältere Menschen, sind zahlenmäßig sehr groß, und mit ihnen werden positive und vertraute Vorstellungen in Verbindung gebracht. Dies hilft ihnen dabei, Rechtsanwälte und Repräsentanten zu finden. Andere Gruppen sind kleine Minderheiten, die sich durch unbekannte und seltene Charakteristika auszeichnen, so z. B. Drogenabhängige. Diese driften weiter ab vom Ideal der aktiven Bürgerschaft.

Die Definition der guten Regierungsführung aus partizipatorischer Sicht hat zur Entwicklung der kommunalen beratenden Gremien und der Prozesse der Politikplanung geführt. Dadurch wird den mannigfaltigen Forderungen nach Partizipation und der Vertretung der Minderheiten nachgekommen. Es wird jedoch kritisiert, dass man einen Konsens sucht, indem man die Fragen stellt, die für die Dominanten passen. Wohlfahrtsorganisationen, die einen Ausgleich zwischen toleranten, vielseitigen Werten und einer Form von Effizienz schaffen müssen, beseitigen nicht nur abweichende Stimmen, sondern geben auch das Recht, Normalität und Abweichung zu definieren und zu diagnostizieren.

In der finnischen Gesetzgebung zum Gesundheitswesen und der sozialen Wohlfahrt ist in den letzten zwei Jahrzehnten eine Verschiebung hin zu einer Stärkung des Rechts des Individuums auf Partizipation spürbar gewesen. Trotz ihres Bezugs zum Grundgesetz und den Menschenrechten sind die Bestimmungen bezüglich des Rechts der Patienten und Kunden zu partizipieren bislang rein verfahrensmäßig und zielen darauf ab, das Ideal eines aktiven Bürgers zu stärken.

Diese neuen Verfahrensrechte bringen neue Arten von Subjektivitäten hervor mit einem Schwerpunkt auf der aktiven Bürgerschaft und der ethischen Verantwortung, die damit verbunden ist. Ein aktiver Bürger ist ein ethisches Subjekt, das nicht nur für sein eigenes Wohlbefinden sondern auch für das der Gemeinschaft verantwortlich ist. Was ist aber mit denen, die es ablehnen, Verantwortung zu übernehmen oder keine Verantwortung übernehmen können? Das stark normative Verständnis von Abweichung nähert sich ihr von der administrativen Überheblichkeit her und konzentriert sich auf die Kontrolle der Gefahr für die Gesellschaft, während durch eine neue Sicht auf die Abweichung neue Interpretationen und ein neuer Aufbau der Gesellschaft und ihrer Dienstleistungen möglich wären.

Es ist festgestellt worden, dass die früheren Reformen des finnischen Gesundheitssystems bislang ihre Ziele verfehlt haben, und zwar wegen der Diskrepanz zwischen den angesprochenen Themen und den Problemen in der Gesellschaft. Die Betonung des Individualismus und der neoliberalen, konsumorientierten Denkweise haben die Wohlfahrtspolitik von den kommunitaristischen Werten, die die Beschlussfassung grundsätzlich steuern sollten, abgebracht. Unseres Erachtens ist es wichtig, passende Lösungen für die Inklusion der Bürger zu suchen, damit die finnischen Wohlfahrtsdienstleistungen effektiver reorganisiert werden können. Es muss dabei geprüft werden, ob die fundamentalen Standards der deliberativen Politik erfüllt werden und ob es administrative Möglichkeiten zur deren Erfüllung gibt. Diese müssen natürlich im Einklang mit den Gesetzen und Werten stehen, die es zu schützen gilt.

Schlüsselbegriffe: deliberative Demokratie, Ausschluss einer Minderheit, Wohlfahrtsplanung, soziale Rechte

Deliberative future visioning: utilizing the deliberative democracy theory and practice in futures research

Hanna-Kaisa Perna
University of Vaasa

Abstract

Broadly defined, deliberative democracy aspires the decision-making legitimacy by deliberation of equal citizens. As a response to the growing discontent with the representational governance, the normative and empirical development of the deliberative democracy theory addresses the increasing desiderata of public engagement beyond party politics and constituencies. Generating knowledge for the use of policy-making, foresight shares a common ground of participative and policy-impacting challenges with the deliberative democracy theory. In this article the prospects and mutual advantages of deliberative democracy (DD) alliance with the field of futures studies is discussed. The exploration strives to accentuate the societal policy-making advantages of the cross-disciplinary development. The article begins with introducing the deliberative democracy theory and the theoretical development, following with an account of some encouraging deliberative practices. A brief sketch of two recent projects enhancing participation detail the discrepancies in defining the concept. After examining the common epistemic ground of futures studies and social studies, the cross-disciplinary interface and shared key elements in policy-making impact are described. The article proposes a multi-voiced and future-oriented dialogue as a prerequisite for ameliorating societal preparedness and resilience in a world marked by proliferating uncertainty.

Keywords: Deliberative democracy, foresight, participation, policy-making

The deliberative democracy ideal

The overarching desideratum of civic engagement has enhanced the public governance since the millennium, creating assemblages of diverse actors pursuing participation beyond representative politics. The innovative generation of participative practices, also referred to as *governance-driven democratization* corresponds to the general trajectory of democratic development⁴⁰. The rapid development of citizen engagement has occurred, perhaps surprisingly, beyond the realm of electoral democracy, in the administrative bodies of public policy [4]. Inclusive, participative practices are being accentuated, and reinforcing civic involvement pronounced to be a major objective of governance reforms. The domain of these various procedures (such as citizen juries, deliberative polling, and participatory budgeting to name but a few) have inherent limitations and advantages owing to their spatial location closer to societies and non-elected institutions, social movements, and civil society organisations. Viewed in general, the phenomena of enhancing civic engagement

⁴⁰ The call for refining participation can be seen to have grown along with people becoming estranged from traditional, representative democracy and political decision making. Political activity and policy making can be perceived as an isolated system separated from citizens. The concept of *democracy deficit* was first used by British scholars in the 1970s and since in various debates about the legitimacy of the EU and particularly the unsuitability of decision-making processes to meet the democratic standards of the nation states in Europe. Currently, the concept is used more extensively to refer to a failure to meet public expectations of democracy. [1,2,3]

can be construed as a radical transformation of democracy. Governments encounter the inevitable transformation of civil advocacy that will eventually entail the re-examining of democratic norms and arrangements. E.g. [1,5,4]

The proliferation of participative practices arises from the deep roots of political theories, particularly democratic systems and their advancement of deliberative decision making. The advancement of deliberative practices stems from participatory properties, not free from representative relation. The progress of both forms of policy making is tied to the administrative *new public management* reform, motivated by advancing the accountability and transparency of public policy making [6,7,8]. The concept of deliberative democracy (DD) is an umbrella term covering different forms of electoral democracy. Contemporary administrative sciences have however, embraced the term and emphasise its direct participative attributes (e.g. as it affects citizens, service users, and inhabitants), dissociating it from the Madisonian construction of representative filtering and *refining* of public opinion by elite deliberation. Instead of exercising the deliberation *for* the people, the DD theory encourages deliberation *by* the people [9]. From the DD theory perspective – and without ignoring the other attributes or methods of democracy (such as the rule of law or voting) – a political system’s democratic status can be appraised by the status of its deliberative practices [10].

The essence of DD theory directs attention to the processes of decision making and particularly inclusiveness, equality of the participants and the quality of argumentation. The basic presumption is to achieve decision-making legitimacy by the “appropriate public processes of deliberation by free and equal citizens” [11,12]. A fundamental attribute of DD is its requirement for collective and appreciative argumentation preceding decision making [12,13]. An equal dialogue is accomplished by diverse deliberative arrangements where various viewpoints are expressed and valued as such, without being disparaged or dismissed. Ideally, after introductions given by various experts, such as scientists and economists, exchanging views on and profound reflections of the issue addressed, a conclusion, which all members of the deliberation can engage with, is reached and presented. [14,15]

The definition of deliberation as a shared public discussion and a collective process of DD differentiates it from a conversation. Fishkin [9] outlines the quality of a deliberative process through five conditions:

- *Information*. Emphasises correct and relevant information given to participants as imperative for assessing the alternatives.
- *Substantive balance*. Highlights the evaluation of considerations as a basis of deliberation: the benefits or burdens of a policy, causality of a certain policy and the evaluative values to be considered.
- *Diversity*. Connects the deliberation and demographic diversity, respecting the heterogeneity of the population and therefore, the major positions in the public representation by participants in the discussion.
- *Conscientiousness*. Features the citizenry as a position with sincere preferences for the merits of the argument, free from electoral pressure.
- *Equal consideration*. Describes the evaluation of the arguments by their content, not by the social standing or prestige of the participant making the argument.

According to Fishkin, failure to adhere to any of the conditions above can lead to the conclusion reached being viewed as non-legitimate.

Most DD theorists embrace the Habermasian ideal of the “public sphere” [16] and accentuate the heterogeneity of the group involved in deliberative discussion to ensure the diversity of the arguments presented and to include a demographically representative population in the aspiration of optimal decisions. Chambers’ [13] widely cited definition envisions the questions of inherent inequity in deliberative processes: “Although consensus need not be the ultimate aim of deliberation, and participants are expected to pursue their interests, an overarching interest in the legitimacy of outcomes (understood as justification to all affected) ideally characterizes deliberation.” Nevertheless, observers have also questioned if a randomly selected group of ordinary people, at the end of the deliberative process, and after engaging in a “deliberative filter” of adequate expert introduction and superior quality deliberation, can necessarily be considered a mirror of society as a whole [9,17,18].

Some interpretations of DD theory do not mandate a universal agreement as an essential requirement for deliberation to function for democratic purposes, albeit a quarter century of experimentation in deliberative practices has proven the public’s ability to make sound choices. Significant outcomes of DD are the confidence in a fair process and of being heard despite disagreement, or even exposing the underlying, fundamental conflicts and perspective differences without the objective of consensus. [19,20, 21] James D. Hunter’s [22,16] illustration of the responsibilities of an individual engaged in the public debate encapsulates the mutual respect aspired in deliberative public sphere: “First, those who claim the right to dissent should assume the responsibility to debate...Second, those who claim the right to criticise should assume the responsibility to comprehend...Third, those who claim the right to influence should accept the responsibility not to inflame...Fourth, those who claim the right to participate should accept the responsibility to persuade.”

Benjamin Barber [23] describes the deliberative process and its open-endedness, without a requirement for closure: “The public voice is deliberative, which means it is critically reflective as well as self-reflective; it must be able to withstand reiteration, critical cross-examination, and the test of time – which guarantees a certain distance and dispassion.” Despite the inevitable need for different forms of power and coercion in a democratic society, conflicting interest and the questioning of injustice have an essential role in charting the areas of disagreement and in outlining the accurate public sphere [24].

The systemic change

Since its introduction deliberative theory has changed appreciably. The initial, continuous wave is focusing on the conceptual advancement of deliberation and DD; involving defining the theory, setting standards, and defending it. The second, empirical turn focused on the various implementations of DD, with less attention paid to the interdependence of single deliberative forums within a larger system. During this phase, studies of issues having an impact – whether positive or negative – on deliberative practices began to arise. The third, systemic turn in DD development has broadened the extent of deliberation, not as a one-off process but as a larger complex entity of the democratic system. This approach

emphasises the interaction between different institutions and their opportunity to increase deliberative capacity in its entirety. The evaluation of the system comprises its extensive and distinct features, acknowledging the responsibility of decision making and legitimacy to be spread variably among its elements, appropriate for different cases [25,26,15,27]. Three functions of a deliberative system to promote *legitimacy* of democratic decision making align with the general and intrinsic goals of deliberation [25]:

- the *epistemic* function accentuating the claim for substantive and multidimensional information as the foundation of deliberative consideration,
- the *ethical* function to maintain and advance mutual respect among citizens, and
- the *democratic* function to promote inclusion as “a central element to make deliberative process democratic.”

Systems thinking raises various questions on the position of deliberative practices in democratic systems, and also on the desirable equilibrium of deliberation and other practices of interaction [26]. Mansbridge et al. [25] use the range of discussions taking place on the functions of the EU as an example of a system constructing an entity by various elements: discussion among the governing elite, media, and national debates, with differences in deliberative intensity and quality. Despite their deliberative deficiencies, these incomplete parts provide complementary attributes for one another, and for the system as a whole.

In addition to the demands for authenticity and inclusiveness, DD must produce societal outcomes [28]. The systemic approach holds that deliberative practices are assessed not only by their deliberative or democratic qualities, but their efficacy in relation to their usage at various levels of policy hierarchies [25,18]. According to Chambers [29] small-scale deliberative forums can only be evaluated in terms of their “full democratic import of deliberation” from a macro-level, system perspective. Even the most conscientiously built, internally promising arrangement can turn out to be flawed in respect of its legitimacy or democratic import when it is analysed in a larger political context [29, 30].

Parkinson [18] draws attention to the challenges inherent in the classical deliberative account of legitimacy (“the classical deliberative account of legitimacy is incomplete, because it cannot account for why non-participants should grant legitimacy to the outcome of any deliberative moment”) and furthermore highlights the inability of a single event in fulfilling the requirements of legitimacy, democracy, and deliberation. He suggests rethinking the very core of legitimacy – comprising representation, publicity, and rationality – in order to see the legitimacy following from several deliberative forums in a wider deliberative system. Such relaxing of the tight constraints of DD designs makes it possible to view the policy-making process sequentially, and therefore to view decision making, agenda setting, discussion, and implementation incorporating distinct means to secure the optimal level of legitimacy.

Deliberative practices

The discussion of DD practices has consistently encompassed the questions of participants as well as the manner and the extent of deliberation. Critical opinions have requested the implementation of deliberation be narrowed in restricted settings (such as courts) in order

to achieve the ideal high-quality argumentation. However, in three decades of DD development, the perception of valued discourse has expanded to encompass various settings and means of deliberation, while still acknowledging the risk of “concept stretching” [31].

While accepting that it would not be possible to provide a comprehensive description of the content, some varieties of deliberative processes are reviewed below to illustrate their auspicious trajectory

Citizens Juries (a registered trademark of the Jefferson Center), was among the first deliberative methods. The concept was developed in the 1970s and extensively used in the 1990s and early twenty-first century in a vast variety of sizes, topics, and geographical coverage. The method is differentiated from other similar concepts by the selection and number of the jury members (typically 16 to 24⁴¹ citizens, randomly selected, and demographically balanced) as well as the duration of the jury process, which is typically five days. The objective of running the jury over several days is to provide sufficient time to learn about and discuss the relevant issue. The juries’ impact on policy making has advanced during the last decade both in the United States and Australia, partly due to public demonstrations (in Oregon, 2008) and certainly to a more systematic follow-up of the policy-making bodies commitment to the input of the juries [32,33].

21st Century Town Meetings (created originally for the purposes of the *America Speaks* organisation) is a large-scale deliberative application of mini-publics with up to 5000 citizens assembled to deliberate on given themes for one day. The participants are recruited through targeted marketing, which aims to reach the margins of the population. The level of demographic representativeness is re-evaluated during the process. The discussions are facilitated in small groups and the participants use electronic pads to vote on emerging themes. America Speaks organised over 50 Town Meetings including some with significant policy impacts including those on reconstruction in New York following the 9/11 WTC terror attacks and in New Orleans following hurricane Katrina. A specific feature in the New Orleans deliberation was elements of it being executed via the internet owing to the scattering of New Orleans inhabitants after the hurricane [34,33]. The same deliberation was also acknowledged to have fostered social trust and healing across societal divides [35].

World Wide Views (created by Teknologirådet in Denmark) is a process of deliberations for “global citizen consultation [that] provides decision-makers with a unique insight into the global public opinion on complex governance issues” [36]. The method has been used to discuss issues of global warming (4000 participants in 38 countries), biodiversity (3000 participants in 25 countries), and climate and energy (nearly 10 000 citizens in 76 countries). The method has also been applied in a local context, and has featured in various research such as that investigating *scientific citizenship* [37].

Citizens’ Initiative Review (created in collaboration with Healthy Democracy Oregon and Jefferson Center) is a model institutionalized in the legislative process of the State of Oregon, where a citizens’ initiative results in binding referendum after collecting a sufficient

⁴¹ Recent juries organized in Australia have had an average of 50 jury members. A citizen’s jury of 350 residents was conducted in South Australia on the topic of nuclear waste storage [33, 40]

number of signatures. The reviews, with an assembly of randomly chosen citizens, address the contents of the initiative as well as the corollaries of the voting results in issues with considerable outcomes. Prior to the referendum, a review report is mailed to households. In scientific evaluation, the review results were found as a source of information, providing the public assistance to voting decisions and therefore, encouraged citizens to vote. [38,34,33]

Deliberative Poll (registered trademark of the Center of Deliberative Democracy) is a method created to supplement the deficiencies of traditional Gallup polls. Performed over 40 countries since 1994, topics covered in DPs have been various, such as healthcare, minority rights, employment and educational policy. The randomly selected participants (250 – 500) receive a questionnaire as well as an invitation to deliberate in small groups for one day. The conversation is based on a neutral summary of information, with an objective to illustrate the opponent perspectives. Next, the groups are further divided in smaller, facilitated groups, to avoid the domination of the conversation by a single participant. Pre- and post-event opinion polls measure the information assimilation as well as the opinion change. [33,34]

*Participedia*⁴² website was created to respond to the rapid development of participatory practices by offering an open access platform for researchers and practitioners “to catalogue and compare the performance of participatory political processes”. To date, a number of 741 participatory cases are introduced on the website. The cumulative qualitative and quantitative data repository serves the development of best practices to enhance democracy. [39]

Research and participation, an undefined union

The participative defects are correspondingly acknowledged in foresight processes and science in general [41]. The European Commission has attempted to address the problem through its “Science in Society” programme (SiS) and further, a framework for Responsible Research and Innovation (RRI) [42], an ongoing process of “aligning research and innovation to the values, needs and expectations of European society” [43]. Despite overarching agreement on the advantages of a multi-stakeholder and public dialogue for scientific progress [44], the shortcomings of models and degrees in the public engagement regarding science and technology or decision-making practices offer a weak support structure for the domain. The culture of science communication is found to interconnect with these factors⁴³ [45].

Continuing the work of the MASIS (Monitoring Policy and Research Activities on Science in Society in Europe) project (from 2010 to 2012), the PE2020 project (The Public Engagement Innovations for Horizon 2020, from 2014 to 2017) aimed to “identify, analyze and refine innovative public engagement (PE) tools and instruments for dynamic governance in the field of Science in Society (SiS)⁴⁴. In the executive summary of the project report, the researchers accentuate the significance of non-government organisations in in-

⁴² <https://participedia.net/en>

⁴³ The national reports of 37 European countries available at www.masis.eu.

⁴⁴ <https://pe2020.eu/>

itiating PE processes. In addition to the strong involvement of third sector organised stakeholder groups, an even larger portion of actors in innovative PE were from a fourth sector, “actors or actor groups whose foundational logic is not in the representation of established interest, but rather, in the idea of social cooperation through hybrid networking”. Deliberative processes were the most frequently used approach in the field of PE. [46]

The main objective of COST⁴⁵ Action 22 (COST A22, entitled “Foresight Methodologies – Exploring new ways to explore the future”) was “to develop certain aspects of foresight methodology so as to ensure systematic use and optimum benefit.” In the final report of a four-year-long programme, the significant aspect of the work was the assertion that “all methods in foresight are ultimately both enhanced and constrained by the interpretative process of a diversity of stakeholders, i.e. it is the integration of diverse perspectives, rather than diverse methods that is the methodological issue.” The main finding of the work conducted in 24 countries and involving over 130 researchers and practitioners was the suggestion to develop interactive methodology in foresight knowledge creation [47].

The anthology (Participation and Interaction in Foresight) [48] published in 2013 by one of the working groups of COST A22, consisting of 16 contributors in the field of foresight, presents an international assemblage of contemporary perceptions of participation, dialogue, and decision making in the field of foresight. In the discussion regarding participation, the foresight focal point transformation from governmental actors and expert advice only towards a broader range of stakeholders⁴⁶ is observed and evaluated. However, although the anthology acknowledges the stakeholder definition in policy-relevant research extending beyond the business organisational definition, and also the beneficial effect of including the non-scientific societal discourse in the foresight process, the true role of a wider audience seems to be limited to the framing or content building of the foresight exercise. The participative contribution of decision making is acknowledged in engaging the decision-makers in the foresight process. [49,50] The role of interaction in foresight is approached by exploring the differences, objectives and means of dialogue and debate [50], and also intercultural communication as a means of dealing with cultural diversity and preventing the clash of civilisations [51]. While appreciating the value of manifold perspectives in complex and controversial issues, the role of foresight is understood “as a space for dialogue and exploration in contested territory, focusing on consensus and conflicts.” The tension between “pluralities of social actors with plausible but often conflicting claims” is addressed by theoretical propositions of consensus, conflicts, and stakeholder negotiation and empirical experiences from a Danish consensus conference [52].

Interestingly – and given the fact that the compilation does not comprehensively cover the field of foresight – while introducing a thorough theoretical foundation for the relationship of participation and dialogue in foresight research, the anthology attempts no review of *public* engagement in research, and nor does it make any reference to deliberative practices. The notable differences in the outcome of the projects, both with a focus on participation, highlight the dissimilarity in its interpretation.

⁴⁵ European Cooperation in Science and Technology, <http://www.cost.eu/>

⁴⁶ *stakeholders* defined in COST A22 homepage: “those with a stake in the future of the particular issue under study”

The anticipated alliance of social sciences and futures studies

The aspiration of a closer liaison between social sciences and futures studies is far from novel. Eleonora Masini [53] saw futurists as society builders and valued articulators rather than observers, an emphasis that focuses on searching for and interpreting the seed of change based on the history of a society. More recently, Masini [54] cites the futures-oriented perspective as a prerequisite for interdisciplinary analysis empowerment in social sciences with reference to decision making at local, national, and international levels. Masini points out that both social sciences and futures studies need each other to cope with rapid change. Karlsen, Øverland and Karlsen [55] suggest theoretical assumptions embedded in sociology (such as complexity, anticipation, and change) can clarify and strengthen the theory of future studies. The theory of futures research and the practice of foresight could be solidified if their key concepts were explicated.

The role of future studies in focusing on specific fragmented issues of various disciplines is widely acknowledged, but expectations regarding the collaboration of future studies and social sciences strategically and in a more fundamental manner have proliferated [56,57]. In his reconstruction of the guiding ideas of the foresight course, Poli [57] summarises some proposals in human and social sciences to alter their general perspective from a past orientation to the anticipative, future-oriented thinking of human behaviour and makes a significant observation of the unfortunate, “almost perfect mutual disavowal” between futures studies and social sciences. He also names the Discipline of Anticipation as a possible connection to reciprocal theoretical comprehension and empirical utilisation.

The growing complexity in our societies both impedes anticipatory futures exploration and prompts calls for more of it via interdisciplinary and multi-perspective collaboration. Foresight practices embedded in policy making intensify the demand for the expansion of perspectives. In a report to the European Commission on foresight modelling, an expert group suggests addressing “the issues of cooperation and coordination across policy areas...as well as matters of institutionalization in contrast to the ad hoc implementation of foresight on a project-by-project basis” to create anticipatory governance and to unite foresight and decision-making practices [41]. Given current decision-making practices have been shown to be insufficient for envisioning the future beyond the economic and scientific, past-driven continuations, their capability to address prolific societal complexity must be reassessed. Such reassessment would require exploring not only the policy-making processes but the potential of a governance – futures research alliance.

It is acknowledged that in any approach or method addressing the future, the changes to be evaluated can be complex and uncertain. Whether its purpose is to serve scientific research or decision making, a future assessment seeking to address the complexity through scenario-based approaches will be required to build at least one conceptual, systemic framework to capture not only direct and indirect drivers of change but a diverse combination of conditioning drivers (e.g. values, governance, and cultural elements) and the connections between them. In the process of building the framework, subjective perspectives and both historical and cultural factors to enhance mutual understanding are valued equally with scientific knowledge. Therefore, the process of choosing the stakeholders to be consulted in the creation of the framework and the interaction between all participants has an impact

on the entire assessment process. In this process, professional knowledge of facilitation is an investment that will benefit the entire process. [58,59]

Deliberative democracy value in future studies

Mannermaa's [60] summation of contrasts – and “even paradoxes” – between prevailing representative democratic models and futures thinking illustrates a notable disparity (Table 1.). The 3rd column attempts to clarify the deliberative democracy theory and practices capacity to bridge the differences.

Futures thinking*	Prevailing (representative)democracy*	Value added by DD
Long range; decades or more	Short range; parliamentary cycle (frequently four years)	- Detaches (when required) the issue from the temporal and structural linearity expectations of policy formation
Multisectoral systems thinking	Sectoral “not my job” - thinking	- Advances the multisectoral, deliberative participation of expertise, citizens and administration - Offers a variety of methods of serving diverse participative purposes
New modes of thinking and organizing societal activities are born from the conditions of the information society and its followers	Modes of thinking and organizing societal activities (eg. political party structure) comes from the agrarian and industrial eras	- Allows the issues to function as outliers of pivotal attendance: participation beyond constituencies - Addresses complexity by a wide range of spectrums
Complex societal reality; difficult to perceive the big picture	Simplifying issues; political temptation to sell easy solutions to the citizens	- Offers theoretical and practical experience in conscious involvement and facilitation of varied expertise (margins) and polarized groups (enclaves)
Perseverance - “sometimes it is necessary to abstain now in order that the better fruits could come later”	Short-sightedness - “we want prizes and satisfactions now”	- Provides a theoretical background and design for <ul style="list-style-type: none"> o constituting societal values to function as a basis

Change – accelerating change, unpredictable surprises	Status quo, “stick to your position”, predictable trends	of societal policy-making ○ tolerating uncertainty by exploring possibilities beyond restraining limits ○ promoting the emerging or undercurrent issues to surface ○ ideological dialogue with emphasis on scientific and societal perception outside or inside political preferences
Visions; goals and value discussions producing them	Modern information society has blurred old ideologies, new ones are still unborn	
Proactivity – “we make the future”; futures analysis of the key factors in the operating environment and our own inspiring visions form a basis for our strategies to take over the future	Opportunism or passivity – we “drift into the future”; inspiring ideological visions of the future of our societies are lacking	- Advances societal proactivity by contributing to multi-voiced and future-oriented dialogue

(Table 1. Modified from Mannermaa 2006:3. *Original columns.)

Mannermaa anticipated the disparities to proliferate as a consequence of increasing societal dependencies and complexity. He states, “without futures-oriented discussion on values, goals and visions it is not possible to ‘take over’ the future. - - Instead of discussing desirable visions of the future we produce a lot of instrumentally rational talk on means - - Real futures thinking, however, requires that in order to be able to effectively discuss means (competition) you need to clarify your goals.” He also calls for the development of “the ideas, models, technologies and practices of democracy in such a way that democratic decision-making would be more future-oriented and more capable to govern rapid change phenomena”. [60]

DD practices often appear as micro-level practices and come across as being prone to subsumption by and acceptance of representative systems. Local deliberative processes are usually generated and framed by governmental authorities and affected by the electoral cycle [61,62,63]. While remaining non-institutionalised in various – and especially strategic – levels of governance, the instrumental contributions of deliberative practices can be itemised: instead of competing for influence with decision-making apparatus, deliberative systems can add value to governance by contributing to communication between the administrative layers. Moreover, deliberative processes can advance policy making through setting the agenda rather than by targeting policy resolution [61].

The experiences and considerable findings in deliberative experiments show their possibilities in strengthening the capacities of the marginalized groups [64]. The variety of solutions to include demographically reflecting population in policymaking has been presented since introducing the ideas of inclusive democracy. DD theory efforts to increase the decision-making legitimacy have produced a variety of mini-publics to encourage the missing participants to involve themselves in policy deliberation. The extensive rumination of the insufficiencies of inclusion have however, mainly considered the inclusion of citizens with physical impairment or disabilities. Less attention has been paid to the inclusion of groups with social disparities and their experiences, crucial in strengthening societal resilience. [65] The highly normative comprehension of deviancy approaches it from administrative supremacy, focusing on controlling the menace to society while a type of perspective to deviancy could be their divergent interpretations of the society as well as facing the society's implicit undercurrents and bringing them explicit. It is also a prerequisite for understanding the unsatisfactory present and the previous unsuccessful efforts to maintain or increase the well-being of the society.

One of the deliberative outcomes less frequently examined is its contributive value of advancing people to become a public. The process of deliberation creates a collective public by interconnecting and filling partial perceptions. In the dialogic formation of collective will – as well as the collective memory – of society, public opinion surpasses the aggregation of private opinions accomplished by voting or polling [19]. Jacques Derrida [66] offers an apt description of the distinction: “public opinion is *de jure* neither the general will nor the nation, neither ideology nor the sum total of private opinions analyzed through sociological techniques or modern poll-taking institutions.” In the process of addressing the concerns of a community, people construct a vision of a community and the values it is founded upon [19].

While appreciating the systemic values of representative practices, the quintessential essence of DD as a theory is its aspiration to convert the concept of democracy from the aggregation of individual votes to an inclusive dialogue between distinct ideas. Recent research documenting the impact of public deliberation on welfare decision making has exposed the complexity of the linkage as well as the challenges in conceptualising the use or uptake of outcomes flowing from deliberative practices, referring not only to policy change but development in institutional culture. Abelson et al. [67] describe this arduous interconnection: “Even when fully supported, public deliberation operates within a complex array of organisational settings and political structures that shape the degree and manner in which it is likely to exert tangible influences on policy making and other aspects of collective problem-solving.”

Regardless of how advanced the current, various forms of participative practices are, they eventually collide with the intrinsic power premises of our societies. Foresight understood as “an interactive approach producing shared visions of the future and joint actions in consequence” entwine the process of foresight to its implementation. Simultaneously, it comprises a complex entity with a broad set of impact with possible (counter) effects in the environment for implementation by the policy/strategy structure and drivers. The objective

of stakeholder consensus to advance the implementation of foresight exercise can create inherent prioritization in the foresight methodology and outcome. [68]

Blacksher et al. [69] propose a minimum definition of public deliberation that encompasses the essential elements that not only illustrate the goals of deliberation, but the broad understanding reached in the theory and practice of DD. These components encompass a fruitful foundation for a discussion in deliberative procedures' value for future studies:

- the provision of balanced, factual information that improves participants' knowledge of the issue
- the inclusion of diverse perspectives to counter the well-documented tendency of better-educated and wealthier citizens to participate disproportionately in deliberative opportunities and to identify points of view and conflicting interests that might otherwise go untapped, and
- the opportunity to reflect on and freely discuss a wide spectrum of viewpoints and to challenge and test competing moral claims.

Conclusion

The concept of participation is widely addressed, yet restrictedly comprehended. Various models to study and explain the phenomena and motivation of the civic engagement in micro and macro levels from both individual perspective and on the country context have been developed. Referring to Verba et al. [70] the conclusion of individual's reasons for non-participation is "because they can't; because they don't want to; or because nobody asked". Underlying factors influencing this summary consist of individual resources, interest in politics and a sense of efficacy as well as the mobilization [71]. The participatory threshold is reduced by the increase and availability of information and web-based engagement, already concretizing in the rapid growth of 4th sector involvement. "Because nobody asked" shows the participatory shortcomings to be not only an indictment of reluctance on the part of the citizens, but the disinclination of the elitist system to utilize nor to empower them.

Whereas the participative development of democracy embraces the broad spectrum of perspectives in decision-making, science in general, having a tradition to pursue the unanimity of the knowledge elites in scientific findings, requires accentuating its socio-political activity. In addition to exploiting the communitarian culture and intelligence, ordinarily unattainable by empirical methods, future-oriented approach is reciprocal: advancing the societal understanding of the possible and probable to picture the desirable. The advanced state of DD theory and the variety of practical implementation offer a broad base to aspire inclusive futures deliberation.

Roy Amara [72] articulated the future images as the reflections of our basic perception of basic values, social interaction, ecological thinking and the purpose of our lives. In his opinion, the main elements of the futures studies should be structured on participatory of common people in making decisions and considering their affects to our future. Almost four decades later, human and social scientist are reassessing their orientation to futures thinking and anticipatory attitude. This brings a welcome opportunity to use the future in the present to conjoin the scientific capacities and truly inclusive, participative deliberation

to support societal policy-making. The mission of researching common good and its foundations as a mission of futures studies is increasingly justifiable in the current realities of the societies influenced by prolific complexity, alienation, instability and indifference. Viewed from this essential perspective, an appraisal of aligning the development of DD practices with future studies is worth contemplating.

References

- [1] Magnette P (2003) European Governance and Civic Participation: Beyond Elitist Citizenship? *Polit Stud* 51:144-160
- [2] Norris P (2011) *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge University Press, Cambridge
- [3] Dahl RA (1994) A Democratic Dilemma: System Effectiveness versus Citizen Participation. *Polit Sci Quart* 109:1, 23-34
- [4] Warren ME (2009) Governance-driven democratization. *Crit Policy Stud* 3(1):3-13
- [5] Atkinson R (2002) The White Paper on European Governance: Implications for Urban Policy. *Eur Plan Stud* 10(6):781-792
- [6] Pateman C (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge University Press, New York
- [7] Papadopoulos Y (2012) On the embeddedness of deliberative systems: why elitist innovations matter more. In: Parkinson J, Mansbridge J (eds) *Deliberative Systems*. Cambridge University Press, Cambridge, pp 125-150
- [8] Parkinson J (2004) Why Deliberate? The Encounter Between Deliberation and new Public Managers. *Public Admin* 82(1):180-196
- [9] Fishkin JS (2009). *When the People Speak: DD and Public Consultation*. Oxford University Press, New York
- [10] Dryzek JS (2009) Democratization as deliberative capacity building. *Comp Pol Stud* 42(11):1379-1402
- [11] Melo MA, Baiocchi G (2006) Deliberative Democracy and Local Governance: Towards a New Agenda. *Int J of Urban Regional* 30(3):587-600
- [12] Benhabib S (1996) Toward a Deliberative Model of Democratic Legitimacy. In: Benhabib S. (ed.) *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*. Princeton University Press, Princeton, pp 67-94
- [13] Chambers S (2003) Deliberative Democratic Theory. *Ann Rev of Polit Sci* 6:307-326
- [14] Raisio H, Vartiainen P (2015). Accelerating the public's learning curve on wicked policy issues: results from deliberative forums of euthanasia. *Policy Sciences* 48: 339-361
- [15] Burrall S (2015) A room for a view: Democracy as a deliberative system. London, Involve. www.involve.org.uk/blog/2015/10/20/room-for-a-view. Accessed 16 July 2017
- [16] Ferree MM, Gamson WA, Gerhards J, Rucht D (2002) Four models of the public sphere in modern democracies. *Theory and society* 31(3):289-324
- [17] Lafont C (2015) Deliberation, participation, and democratic legitimacy: should deliberative mini-publics shape public policy? *The J Polit Philos* 23(1): 40-63

- [18] Parkinson J (2006) *Deliberating in the Real World: Problems of Legitimacy in DD*. Oxford University Press, Oxford
- [19] McAfee N (2008) *Democracy and the political unconscious*. Columbia University Press, New York
- [20] Gutmann A (1996) *Democracy, Philosophy, and Justification*. In: Benhabib S. (ed.) *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*. Princeton University Press, Princeton, pp 340-347
- [21] Gutmann A, Thompson DF (1996) *Democracy and disagreement*. Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge
- [22] Hunter JD (1994) *Before the shooting begins*. The Free Press, New York
- [23] Murchland B (1996) *Making Democracy Strong: A Conversation with Benjamin Barber*. *Civil Arts Rev* 9:4-14
- [24] Mansbridge J (1996) *Using Power/Fighting Power: The Polity*. In: Benhabib S (ed) *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*. Princeton University Press, Princeton, pp 46-66
- [25] Mansbridge J, Bohman J, Chambers S et al (2012) *A systemic approach to DD*. In: Parkinson J, Mansbridge J (eds) *Deliberative Systems*. Cambridge University Press, Cambridge, pp 1-26
- [26] Owen D, Smith G (2015) *Survey Article: Deliberation, Democracy and the Systemic Turn*. *J Polit Philos* 23(2):213-234
- [27] Dryzek JS (2016) *The Forum, the System, and the Polity: Three Varieties of Democratic Theory*. *Polit Theory*. doi: 10.1177/0090591716659114
- [28] Dryzek JS (2010) *Foundations and Frontiers of Deliberative Governance*. Oxford University Press, New York
- [29] Chambers S (2017) *Balancing epistemic quality and equal participation in a system approach to deliberative democracy*. *Soci Epistemol*. doi: 10.1080/02691728.2017.1317867
- [30] Johnson GF (2015) *Democratic Illusion: Deliberative Democracy in Canadian Public Policy (Vol. 49)* University of Toronto, Toronto
- [31] Ercan SA, Dryzek JS (2015) *Conclusion: the reach of DD*. *Policy Studies* 36(3):359-361 <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2015.1065971>. Accessed 10 November 2017
- [32] Crosby N, Hottinger JC (2011) *The citizens jury process*. *The Book of the States*, 321-325
- [33] Rask M, Raisio H, Jäske M (2017) *Deliberatiiviset kansalaisfoorumit – kohti uusia avauksia Suomessa*. [Deliberative citizens' forums – towards novel openings in Finland] <https://www.scribd.com/document/342704044/Deliberatiiviset-kansalaisfoorumit-kohti-uusia-avauksia-Suomessa>. Accessed 26 November 2017
- [34] Ryan M, Smith G (2014) *Defining Mini-Publics*. In: Grönlund K, Bächtiger A, Setälä M (eds.) *Deliberative Mini-Publics: Involving Citizens in the Democratic Process*. ECPR Press, Colchester, 9-26
- [35] Wilson PA (2008) *Deliberative Planning for Disaster Recovery: Remembering New Orleans*. *J Public Deliberation* 5(1)
- [36] *World Wide Views* (2017) *A Methodology for global citizen deliberation*. <http://wwviews.org/>. Accessed 2 November 2017
- [37] Blue G, Medlock J (2014) *Public Engagement with Climate Change as Scientific Citizenship: A Case Study of World Wide Views on Global Warming*. *Sci Cult* 23(4):560-579. doi:10.1080/09505431.2014.917620

- [38] Gastil J et al. (2016) Does the public want mini-publics? Voter responses to the Citizens' Initiative Review. *Communication and the Public* 1(2):174-192
- [39] Fung A, Warren ME (2011) The Participedia Project: An Introduction. *Int Public Manag J* 14(3):341-362
- [40] South Australia's Citizens' Jury on Nuclear Waste (2016). Final Report. November 2016. <http://assets.yoursay.sa.gov.au/production/2016/11/06/07/20/56/26b5d85c-5e33-48a9-8eea-4c860386024f/final%20jury%20report.pdf>. Accessed 26 November 2017
- [41] Köhler J, Addarii F, Grandjean M et al (2015) Concurrent Design Foresight. Luxembourg: Publications Office of the European Union. http://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/pub_governance/concurrent_design_foresight_report.pdf. Accessed 5 July 2017
- [42] RRI (2012) Responsible Research and Innovation. Europe's ability to respond to societal challenges. http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/responsible-research-and-innovation-leaflet_en.pdf. Accessed 10 July 2017
- [43] RRI (2014) Rome Declaration on Responsible Research and Innovation in Europe. https://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/rome_declaration_RRI_final_21_November.pdf. Accessed 10 July 2017
- [44] Euroscientist (2016) Bringing RRI forward. <http://www.euroscientist.com/bringing-rri-forward/>. Accessed 10 July 2017
- [45] Mejlgaard N, Bloch C, Degn L et al (2012) Monitoring Policy and Research Activities on Science in Society in Europe (MASIS): Final Synthesis Report. European Union, Luxembourg
- [46] Rask M T et al. (2016) Innovative Public Engagement: A Conceptual Model of Public Engagement in Dynamic and Responsible Governance of Research and Innovation. <https://pe2020.eu/wp-content/uploads/2016/05/Innovative-Public-Engagement-FINAL.pdf>. Accessed 29 November 2017
- [47] COST (2007) COST Action 22. Final evaluation report. http://www.cost.eu/COST_Actions/isch/A22. Accessed 29 November 2017
- [48] Borch K, Dingli SM, Søgaaard Jørgensen M (eds.) Participation and Interaction in Foresight: Dialogue, Dissemination and Visions. Edward Elgar, Cheltenham
- [49] Saritas O, Pace LA, Stalpers SIP (2013) Stakeholder participation and dialogue in foresight. In: Borch K, Dingli SM, Søgaaard Jørgensen M (eds.) Participation and Interaction in Foresight: Dialogue, Dissemination and Visions. Edward Elgar, Cheltenham, pp 35-69
- [50] Borch K (2013) The role of interaction in foresight. In: Borch K, Dingli SM, Søgaaard Jørgensen M (eds.) Participation and Interaction in Foresight: Dialogue, Dissemination and Visions. Edward Elgar, Cheltenham, pp 3-16
- [51] Groff L (2013) Dialogue as a tool of foresight with insights on the dialogue of cultures and civilizations. In: Borch K, Dingli SM, Søgaaard Jørgensen M (eds.) Participation and Interaction in Foresight: Dialogue, Dissemination and Visions. Edward Elgar, Cheltenham, pp 118-141
- [52] Borch K, Mérida F (2013) Dialogue in foresight: consensus, conflict and negotiation. In: Borch K, Dingli SM, Søgaaard Jørgensen M (eds.) Participation and Interaction in Foresight: Dialogue, Dissemination and Visions. Edward Elgar, Cheltenham, pp 97-117

- [53] Masini E (1982) Reconceptualizing futures: a need and a hope. *World Future Soc B* 11-12: 1-8
- [54] Masini, E B (2001) New challenges for futures studies. *Futures* 33: 637-647
- [55] Karlsen J E, Øverland E F, Karlsen H (2010) Sociological contributions to futures' theory building. *Foresight* 12(3):59-72
- [56] Vásquez J M (1999). The Research on Future Images and Visions: Need for a Strategic Alliance between Futures Studies and Social Sciences. *Inter Rev Sociol* 9(3):333-347
- [57] Poli R (2015) Social foresight. *On the Horizon* 23(2):85-99
- [58] Henrichs T, Zurek M, Eickhout B et al (2010) Scenario Development and Analysis for Forward-looking Ecosystem Assessments. In: *Ecosystems and human well-being: a manual for assessment practitioners*. Island Press, Washington DC, pp 151-220
- [59] Tomich TP, Argumedo A, Baste I et al (2010) Conceptual Frameworks for Ecosystem Assessment: Their Development, Ownership, and Use. In: *Ecosystems and human well-being: a manual for assessment practitioners*. Island Press, Washington DC, pp 71-114
- [60] Mannermaa M (2006) Introduction. In: Mannermaa M, Dator J, Tiihonen P (eds.) *Democracy and Futures*. Committee for the Future, Parliament of Finland, Helsinki, pp 1-14
- [61] Bua A (2017) Scale and Policy Impact in Participatory-Deliberative Democracy: Lessons from a Multi-Level Process. *Public Admin* 95(1):160-177
- [62] Cooper E, Smith G (2012) Organizing Deliberation: The Perspectives of Professional Practitioners in Britain and Germany. *Journal of Public Deliberation* 8(1)
- [63] Goldfrank B, Schneider A (2007) Competitive Institutional Building: The PT and PB in Rio Grande do Sul. *Latin American Politics and Society* 48(3):1-31
- [64] Curato N et al. (2016) Twelve Key Findings in DD Research. *Twelve Key Findings in DD Research*. Daedalus, Symposium on DD 2017
- [65] Perttola L, Perna H-K (2016). The Absent Minority in Welfare Planning: Entitling or Overburdening Citizens with Responsibility? *Soc Res* 39(2): 48-61
- [66] Derrida, J. (1992). *The Other Heading: Reflections on Today's Europe*. Indiana University Press, Bloomington
- [67] Abelson J et al. (2013) Public deliberation in health policy and bioethics: mapping an emerging, interdisciplinary field. *J of Public Deliberation* 9(1). <http://www.publicdeliberation.net/jpd/vol9/iss1/art5/>. Accessed 24 July 2017
- [68] Georghiou L, Keenan M (2008) Evaluation and Impact of Foresight. In: Georghiou L et al. (eds.) *The Handbook of Technology Foresight: Concepts and Practice*. Edward Elgar, Cheltenham, pp 376-399
- [69] Blacksher E et al (2012) What Is Public Deliberation? *Hastings Center Report* 42(2): 14-17
- [70] Verba S, Lehman Schlozman K, Brady HE (2002) *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. 4th printing. Harvard University Press, Cambridge
- [71] Acik-Toprak N (2009) *Civic Engagement in Europe: A Multilevel Study of the Effect of Individual and National Determinants on Political Participation, Political Consumerism and Associational Involvement*. Dissertation, University of Manchester
- [72] Amara R (1981) The Futures Field: Which Direction Now? *The Futurist* 6:42-46

Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto*Hanna-Kaisa Pernaa & Aleksi Neuvonen*

Työn, arjen ja yhteiskunnan kompleksiset kokonaisuudet muodostuvat monenkirjavista, eri tavoin ja eri tasoilla toisiinsa kytkeytyvistä tekijöistä. Kompleksisuuden lisääntyessä kasvavat myös epävarmuustekijät, jotka hankaloittavat tulevien tapahtumien ennakoitavuutta. Tämä vaikeuttaa johtamista monin tavoin: on vaikea ymmärtää toiminnan vaikutuksia ja määrittää sen tavoitteita tarkasti. *Antisipaatioajattelu* nostaa kompleksisuuden ja siitä seuraavien ilmiöiden rinnalle tulevaisuuden tarkastelun ja tietoisien vaikuttamisen siihen.¹ Antisipaatioajattelu esitellään tässä luvussa tulevaisuuskäsitteiden tuoreena, eri tieteenalat yhdistävänä tarkastelutapana, jonka mahdollisuudet ovat vasta hahmottamassa.

Antisipaatiolla tarkoitetaan ihmisten toiminnallista suhdetta tulevaisuuteen, siihen liittyviin tavoitteisiin, odotuksiin ja asenteisiin, toisin sanoen tulevaisuuden tiedostamista valintojen ja tekojen avulla. Ihmisten antisipaatiot ja niiden muutokset vaikuttavat siihen, mihin suuntaan yhteiskunnat kulkevat. Voimakkaat uhkat, uudet avautuvat mahdollisuudet, ihmisten henkilökohtaiset toiveet omasta elämänsästä ja julkisuudessa esillä olevat tulevaisuuskuvat ohjaavat väistämättä sekä yksilöiden että organisaatioiden valintoja ja tekoja.

Antisipaatioajattelussa tarkastellaan tulevaisuutta tavoitteiden ohella epävarmuuden ja mahdollisuuksien näkökulmasta. Epävarmuutta lähestytään tiedostaen ihmisen taipumus tulevaisuuden ylenmääräiseen järkiperaistamiseen – eli epävarmuuden vähentämiseen – toimimalla menneisyydestä tutuilla ja turvallisilla tavoilla. Näiden ajattelun rajoitteiden tiedostaminen mahdollistaa tulevaisuuden avoimen lähestymisen ja toimintatapojen ohjaamisen kohti tavoiteltavaa tulevaisuutta. Tällöin tulevaisuus ei näyttäydykään enää pelkästään menneiden tapahtumien jatkumosta rakentuvana vääjäämättömänä kehityksenä, vaan sitä muokkaa valtava määrä erilaisia, jatkuvasti muutoksessa olevia antisipaatioita. Niiden ymmärtäminen ja niihin vaikuttaminen ovat tärkeä osa tulevaisuuden hallintaa.

Tässä luvussa käsitellään kompleksisuusajattelun ja tulevaisuuden hahmottamisen tiivistä mutta harvoin tarkasteltua suhdetta antisipaation avulla. Antisipaatioajattelun ja sen kehityksen hahmottamiseksi on myös tarpeellista kuvata sen taustalla vaikuttavaa tulevaisuuskäsitteistä. Tarkastelemme aluksi tulevaisuuteen liittyvän epävarmuuden tematiikkaa sekä erilaisia tapoja lähestyä tulevaisuutta. Tässä yhteydessä tutustumme tarkemmin antisipaatioajatteluun. Antisipaatiota hyödyntävän tutkimuksen esittelyn jälkeen pohdimme vielä kompleksisuusajattelun ja tulevaisuuden tarkastelun suhdetta.

Antisipaatiota hyödyntävän tutkimuksen esittelyn jälkeen pohdimme vielä kompleksisuus-ajattelun ja tulevaisuuden tarkastelun välistä suhdetta.

Epävarmuuden lisääntyminen pakottaa tulevaisuuden uudelleenlaiseen tarkasteluun

Ihmisiä ja eläimiä yhdistää tarve suoriutua uusista tilanteista ja tulevaisuuden epävarmuudesta totutuilla ajattelu- ja käyttäytymismalleilla. Samalla kun käsitystä maailmasta rakennetaan aikaisempiin kokemuksiin perustuen, kavennetaan sen hahmottamisen vapautta ja monimuotoisuutta. Näin käsitykset ja toiveet tulevaisuudesta perustuvat vain rajalliseen määrään vaihtoehtoja. Tulevaisuuteen liittyvän epävarmuuden aiheuttaman hämmennyksen lieventämistä palveleva konventionaalisuus, eräänlainen ”tavanomaistaminen” rajoittaa vääjäämättä käsitystä mahdollisista tulevaisuuksista.²

Rakennamme arkisen järkeilyn kognitiivisille, havainnoinnin ja ajattelun kartoillemme, jotka systematisoivat maailman syy-yhteyksiä aiempien kokemustemme perusteella.³ Ne pätevät monissa tilanteissa hyvin mutta jättävät silti suuren osan mahdollisista tapahtumakuluista huomion ulkopuolelle. Epälineaarisuus, ilmiöiden kytkökset toisiinsa ja inhimillisen vuorovaikutuksen ennakoimattomuus vähentävät toiminnan ennustettavuutta.⁴ Näistä syistä tulevaisuus on lähtökohtaisesti kompleksista: kuinka tutkia, suunnitella tai arvottaa jotain, joka ei vielä ole ja jonka muotoutumiseen vaikuttavat lukemattomat, osaksi ennakoimattomat tekijät?

Organisaatiot ja systeemit sekä niissä esille tulevat ongelmat ovat epävarmuuden asteeltaan hyvin erilaisia. Toiminnan suunnittelu on sitä vaikeampaa, mitä enemmän on epävarmuustekijöitä. Tapahtumien todennäköisyyttä voidaan yrittää määrittellä, mikä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että niiden toteutumisen seurauksia voitaisiin ennakoida kattavasti.⁵ Lisääntyvä kompleksisuus on vaikeuttanut perinteisesti riskien hallinnan tukemaa päätöksentekoa: huolimatta tietokoneiden laskentakapasiteetin ja tekoälyn kehityksen tuomista mahdollisuuksista, niiden käyttämät mallit perustuvat menneen ajan informaatioon, joka on aina epätäydellistä.⁶ Kompleksisen kokonaisuuden täydellinen kuvaaminen rakennettujen toimintamallien kautta on näin ollen mahdotonta. Hahmottamatta jääneet tekijät ja niiden mahdolliset vaikutukset eivät rohkaise mallien käyttöön vaan lisäävät niiden käytön epävarmuutta.⁷

Tulevaisuuden ennalta-arvaamattomuuteen sisältyvää kompleksisuutta voidaan tarkastella epävarmuuden ja riskien toisistaan eroavan olemuksen kautta:

- Tulevien riskien todennäköisyys on joiltakin osin laskettavissa ja ennakoitavissa talouselämän menneistä ilmiöistä saadun tiedon perusteella.⁸ Vaikka toiminnan lopputulos olisi tuntematon, se on hallittavissa alkutilanteessa olevilla laskennallisilla todennäköisyyksillä. Alun perin uhkapeilien innoittamat todennäköisyyslaskelmat ovat mahdollistaneet numeerisen tiedon käyttämisen päätöksenteon tukena. Nykyään riskien ottaminen ja niiden hallinta koetaan osaksi liiketoimintaa ja sitä pidetään jopa talouselämän kehitystä vauhdittavana energiana.⁹ Luottamus riskiarviointiin lisää halukkuutta ottaa uusia riskejä ja luo sitä kautta myös uusia, vielä kontrolloimattomia riskejä. Turvavöiden käytön yleistyminen on tästä esimerkkinä: tutkimusten mukaan turvavöiden käyttö saa kuljettajat ajamaan aggressiivisemmin, mikä lisää riskiä joutua onnettomuuksiin.¹⁰

- Epävarmuuden aste ei ole laskettavissa eikä epävarmuus katoa, vaikka sen laajuus ymmärrettäisiinkin.¹¹ Toisin kuin riskien todennäköisyyttä tarkasteltaessa, epävarmuutta aiheuttavia tekijöitä, saati niiden mekanismeja tai niiden seurauksia ei tunneta.¹² Kompleksisuus lisää epävarmuutta vaikeuttamalla sekä tarkasteltavan systeemin että sen tulevaisuuden tai siihen vaikuttamisen seurausten hahmottamista.¹³ Tiedollinen vajavaisuus ja tunteet rajoittavat rationaalista, järkiperästä päätöksentekoa. Mitä kompleksisempi tarkasteltava asia on, sitä helpommin tehdään vääriä yleistyksiä ja oletuksia kapea-alaisen tiedon varassa.¹⁴

Länsimaisen johtamisajattelun perusoletuksena on toiminnan hallinta ja kehittäminen, eikä se siten ole parhaimmillaan epävarmuuksien sietämisessä ja käsitteilyssä.¹⁵ Ehkä osin tämän vuoksi epävarmuus mielletään yhä riskien näkökulmasta, vaikka jo 1920-luvulla ekonomisti Frank H. Knight¹⁶ esitteli riskien ja epävarmuuden käsitteiden eron.¹⁷ Jotta kompleksisia systeemejä ja niissä (vuoro)vaikeuttavia toimijoita voidaan johtaa, epävarmuus olisi kuitenkin hyväksyttävä toiminnan lähtö kohdaksi. Lisäksi olisi oltava tietoinen ennakoimattomuuden aiheuttamista ongelmista toiminnan luotettavuudelle ja valvonnalle.¹⁸

Luovuus ja virheiden salliminen ovat hankalasti sovitettavissa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, jota määrittävät lyhyet poliittiset syklit sekä päätöksenteon tapojen muuttumattomuus.¹⁹ Mitä pidempään tiettyä toimintamallia noudatetaan, sitä vaikeampana tai epäedullisempana siitä poikkeamista pidetään. Tässä polku-riippuvuudeksi kutsutussa ilmiössä pitkään vallinneet käytänteet vahvistavat itseään, kunnes äkillinen tai vähittäinen käänne toimintaympäristössä luo tilaa uusille toimintatavoille. Mikäli avautuvaa muutosmahdollisuutta ei käytetä, vanhoihin

toimintatapoihin jääminen voi kääntyä lopulta itseään vastaan suhteellisesti suurempina kielteisinä vaikutuksina.

Suotuisampi tapa lähestyä epävarmuutta on yrittää tiedostaa ja hahmottaa ne rajoitteet, jotka kaventavat tulevaisuutta koskevaa ajattelua. Tarvittaessa ne voidaan muotoilla uudelleen.²⁰ Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella ja käsitellä kompleksisuutta ja sen luontaisesti mukanaan tuomaa epävarmuutta uudella tavoin, tunnustaen ja jopa arvostaen tulevaisuuden epälineaarisuutta. Tätä voidaan pitää tilaisuutena välttää polkuriippuvuuden mukanaan tuomia rajoitteita.²¹ Epälineaarisuus luo parhaimmillaan edellytykset tulevaisuuden hahmottamiseen tavoilla, jotka eivät ole sidoksissa aikaisempiin toimintatapoihin.

Ennusteet – ennakointi – antisipaatio: erilaisia lähestymistapoja tulevaisuuteen

Suunnittelu on aina epätäydellistä. Syynä on useimmiten se, että tulevaisuuden oletetaan olevan suoraa jatkumoa menneisyydelle, jolloin huomiotta saattaa jäädä jokin äkillinen ja tärkeä mutta huonosti tunnettu tekijä.²² Menneellä on aina myös leima, jonka jokainen sen tarkastelija siihen itse lyö.²³ Tähän perustuu sosiaalipsykologi George H. Meadin kuuluisa väite sukupolvista, jotka kirjoittavat historiansa uudelleen: uudet sukupolvet kyseenalaistavat ja tulkitsevat uudelleen jokaisen menneen tapahtuman ja sen kuvauksen.²⁴

Tulevaisuuskientutkimus kehittyi alun perin toisen maailmansodan jälkeen strategisen suunnittelun työkaluksi, joka auttoi jäsentämään nopeasti kehittyvän teknologian poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Tavoitteena oli myös kytkeä tämä yhteiskuntien rakenteita ravisteleva kehitys osaksi valtioiden kansallisia projekteja, toivottaviksi kehityshorisonteiksi.²⁵ Maailmantalouden ja -politiikan kompleksisuuden lisääntyminen on sittemmin vaikuttanut tulevaisuuskientutkimukseen: 1970-luvun jälkeen tulevaisuutta alettiin tarkastella monikkona, mahdollisina tulevaisuuksina. Yhteiskunnallisten ilmiöiden tulevaisuuden ennustamisesta ja ennustusmenetelmien rakentamisesta siirryttiin mahdollisten tulevaisuuksien tutkimiseen ja ennakointiin, jossa lähtökohtina ovat epävarmuuksien tunnistaminen ja tulevaisuuden kuvaaminen vaihtoehtoisten kehityspolkujen eli skenaarioiden avulla. Toisin sanoen tulevaisuuskientutkimuksessa ei ole häpeä esittää lopulta virheelliseksi osoittautuvia väitteitä tulevaisuudesta; sen sijaan pyrkimyksenä on välttää tulevaisuuden kannalta olennaisen ilmiön tai kehityskulun sivuuttaminen päätöksenteossa (tätä erottelua on kuvattu vastinparilla *error of commission vs error of omission*).²⁶

Tulevaisuuskientutkija Roy Amara (1925–2007) on määritellyt tulevaisuuskientutkimuksen edellytysten ja tehtävien suhteen näin:²⁷

Tulevaisuutta ei voi ennakoida:

- Kuvataan useita mahdollisia tulevaisuuksia. ”Mikä on mahdollista?”

Tulevaisuus ei ole ennalta määrätty:

- Tutkitaan todennäköisiä tulevaisuuksia ja niihin johtavia kehityspolkuja. ”Mikä on todennäköistä?”

Tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa teoilla ja valinnoilla:

- Valitaan tulevaisuuksia ja tutkitaan niihin johtavia kehityspolkuja. ”Mikä on toivottavaa?”

Tulevaisuuksientutkimuksen pyrkimyksenä on tarjota päätöksenteon ja suunnittelun taustalle ajattelutavaksi tulevaisuusajattelua, joka tarkastelee päätöksiä ja suunnitelmia määrittävää todellisuutta globaalina, kokonaisvaltaisena ja pitkälle tulevaisuuteen ulottuvana järjestelmänä. Tulevaisuutta ei voi ennustaa – koska se on lähtökohtaisesti avoin ja määrittämätön – eivätkä suunnitelmat ole koskaan erehtymättömiä. Sen sijaan yllättäviin tapahtumiin voidaan varautua, niihin liittyviä riskejä ehkäistä ja tarttua avautuviin uusiin mahdollisuuksiin.

Saatavilla on jatkuvasti enemmän tietoa päätöksenteon ja suunnittelun tueksi ja myös entistä kehittyneempiä menetelmiä tiedon jalostamiseen ennakoinniksi. Samaan aikaan huomattava osa yhteiskunnan ilmiöistä ja niiden taustalla olevista tekijöistä muuttuu entistä kompleksisemmiksi.²⁸ Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että teknologisen kehityksen ansiosta ihmisen toimien piiri on laajentunut ja samalla olemme kasvaneet paikallisista yhteisöistä ja kansakunnista reilusti yli seitsemän miljardin jäsenen ihmiskunnaksi. Ihmisen toimien vaikutuspiiri ulottuu nyt pidemmälle kuin aiempina vuosisatoina, ja omaan elämäämme vaikuttavat entistä useamman ihmisen entistä kauempana tekemät asiat.²⁹ Siksi aiempiin kokemuksiin ja niiden pohjalta muodostettuihin hyviin peukalosääntöihin, yleistyksiin ja näkökulmien rajaamiseen perustuvat ennusteet tulevasta osuvat yhä useammin ja entistä vakavammin harhaan.

Antisipaatioajattelu tutkii niitä sisäisiä tai ulkoisia prosesseja, joiden pohjalta yksilö tai yhteisö muokkaa toimintaansa ohjatakseen sitä kohti toivottua tulevaisuutta. Näitä prosesseja määrittävät keskeisesti yhteiskunnassa vallalla olevat arvot ja yksilöiden tulkinta niistä.

Tulevaisuuksientutkimus saa hieman erilaisia sävyjä, kun sitä tarkastellaan antisipaatioajattelun näkökulmasta. Tämän mukaan tulevaisuuksientutkimus perustuu kahteen perustavaan olettamukseen:

- tulevaisuutta hallitaan ainakin osittain menneisyydellä ja
- tulevaisuus voidaan kohdata paremmin avartamalla näkökulmia ja ottamalla huomioon erilaiset ajattelutavat.³⁰

Olettamuksista jälkimmäinen tunnistaa tulevaisuuden epämääräisyyden sekä sen mahdolliset, todennäköiset ja suotuisimmat tulkinnat. Tulevaisuuden hahmottaminen on aina arvosidonnaista: se nojaa sekä erilaisten normien kautta saatuun käsitykseen tulevaisuudesta, että tulevaisuuteen liittyviin toiveisiin.

Antisipaatioajattelun ja sen kehitys tulevaisuuskenttätutkimuksen piirissä on vasta aluillaan. Tätä kehitystä on edistänyt YK:n koulutus- tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n Project Anticipation, jonka tavoitteena on vakiinnuttaa opinala ja lisätä ihmisten kykyä hallita tulevaisuutta omilla teoillaan.³¹ Tulevaisuuskenttätutkija Mika Mannermaa (1957–2012) nosti jo 1980-luvulla esiin kompleksisuuden ja antisipaation kytköksen, erityisesti yhteisön ja yksilöiden näkökulmasta, ja ennakoி näin tulevaisuuskenttätutkimuksen muutosta:

Mutta vielä tärkeämpää on ottaa huomioon, että ennakoivan ajattelun mahdollisuus kuuluu yhteisössä jokaiselle. Kompleksisuuden näkökulma korostaa siten yksilöiden, ryhmien, liikkeiden jne. roolia ”tulevaisuuden tekemisessä” paljon selkeämmin kuin skenaarioajattelu. Olennaista on se, että tulevaisuuskenttätutkimuksella pitäisi olla selvästi emansipatorinen tiedonintressi tässä prosessissa, eli sen pitäisi auttaa ihmisiä vapauttamaan itsensä vanhoista ajatusmalleista ja luomaan uusia ideoita ja siten tekemään ”mahdottoman” mahdolliseksi.³²

Antisipaatio korostaa tulevaisuuden tietoista hyödyntämistä nykyhetkessä.³³ Sen tavoitteena ei ole – tulevaisuuksien tutkimukselle epätyypillisesti – ennakoida tulevaisuutta perinteisessä mielessä vaan arvioida tulevaisuutta sen osien ja niihin johtaneiden prosessien avulla.

Antisipaation oppialaa voidaan tulkita tulevaisuuskenttätutkimuksen kehityksen viimeisimpänä vaiheena, ennusteiden luomisen ja ennakkoinnin eri muotojen luonnollisena jatkumona sulkematta pois niiden merkitystä ja käyttöä antisipaation välineinä. Taulukossa 9.1 jaotellaan edellä kuvatut tarkastelutavat karkeasti niiden orientaation, perusolettamusten ja -edellytysten sekä niiden päätöksenteolle tuoman vaikutuksen kautta.

Ennusteiden, ennakkoinnin ja antisipaation välille ei taulukossa kuvatusta luokitte- lusta huolimatta voi tehdä selvää jaottelua: kaikki tulevaisuuksien hahmottami- sen tavat toimivat rinnakkain ja limittäin, toisiaan täydentäen.³⁴ Kun ajattelutapo-

jen piirteitä tarkastellaan jatkumona, voidaan havaita, että mitä kauemmaksi ennusteiden tekemisestä siirrytään, sitä kauemmaksi siirrytään myös kausaalista, syy-suhteisesta ajattelusta. Syy-seuraussuhteiden luoduista ennusteista (forecast) ennakointiin (foresight) siirryttäessä tarkastelussa korostuu mahdollisten, todennäköisten ja toivottavien tulevaisuuksien tunnistaminen. Antisipaatioajattelussa painotus siirtyy toiminnan motiiveihin, tavoitteisiin ja arvoihin, mikä sitoo sen toimintaympäristön evoluutioon.³⁵

Antisipaatioajattelu kyseenalaistaa eri tieteenoilla vallinnutta käsitystä kausali-teettien ylivertaisesta vaikutuksesta kaiken tasoisten ilmiöiden, organismien, yksilöiden ja yhteisöjen kehittymiseen. Juuret tähän ajatteluun löytyvät – ehkä yllättäen – luonnontieteistä. Sen sijaan, että kehityksen ymmärrettäisiin johtuvan ainoastaan syy-seuraussuhteen mahdollistavasta toiminnan muuttumisesta, tämän rinnalla tulisi ymmärtää tulevaisuuden vaikutus toimintaan.³⁶

Taulukko 9.1. *Tulevaisuuden tarkastelutapoja: ennustaminen, ennakointi ja antisipaatio.*

	ennusteet (forecast)	ennakointi (foresight)	antisipaatio
<i>orientaatio</i>	menneisyys	tulevaisuus	nykyisyys
<i>perusolettamus</i>	Jatkuvuus. Tulevaisuutta voidaan hallita menneisyyteen perustuvan tiedon varassa.	Jatkumattomuus. Tulevaisuuteen voidaan valmistautua paremmin erilaiset näkökulmat ja vaihtoehdot huomioiden.	Kompleksisuus. Tulevaisuus on avoin. Käsitys tulevaisuudesta ohjaa toimintaa nykyhetkessä.
<i>perusedellytys</i>	Laaja, oikea ja mieluiten kvantitatiivinen historiatieto.	Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia kuvaavan tiedon kerääminen erilaisten menetelmien avulla.	Erilaisten, tulevaisuuteen vaikuttavien näkökulmien ja realiteettien omaksuminen. Ajattelun rajoitteiden tiedostaminen.
<i>vaikutus</i>	Menneisyyteen perustuvan tarkastelun perusteella luotu ennuste tulevasta.	Usein skenaarioiden avulla tuotettu valikoima mahdollisista, todennäköisistä ja toivottavista tulevaisuuksista.	Oman ja ympäristön evoluution ennakointiin ja toivottavaan tulevaisuuteen perustuva toiminnan muutos.

Biologi Robert Rosenin (1934–1998) katsotaan luoneen antisipaatioajattelun perustan.³⁷ Rosen tarkastelee antisipaatiota ilmiönä, joka ei ole ainoastaan ihmisen

toiminnalle tunnusomainen tai uusi piirre vaan sisältyy kaikkiin eläviin organismeihin.³⁸ Rosen painotti perinteisen, rakenteen tarkastelun sijaan toiminnan ensisijaista merkitystä elämän ja organismien biologisessa ymmärtämisessä.³⁹ Rosen määrittelee antisipatorisen systeemin seuraavasti:

*Systeemi, joka sisältää tulevaisuutta enteilevän mallin itsestään ja/tai ympäristöstään, mikä mahdollistaa sille oman tilansa välittömän muuttamisen yhteneväksi myöhempää hetkeä koskevan mallin mukaisesti.*⁴⁰

Rosen nostaa tässä esiin systeemin kyvyn muuttaa toimintaansa siten, että se mahdollistaa edellytykset systeemin näkökulmasta edulliselle tulevaisuudelle. Kun reaktiiviset systeemit ainoastaan reagoivat muutoksiin, jotka ovat jo tapahtuneet, antisipatorinen systeemin toiminta sisältää menneen, nykyisen ja tulevan ulottuvuuden.⁴¹

Tulevaisuutta ennakoivan toiminnan korostaminen herättää keskustelua luonnontieteelle tyypillisistä periaatteet lähtökohdista, jotka tarkastelevat tapahtumia ”reaktiivisina” jatkumoina. Tulevaisuuteen liittyvät odotukset tai teleologinen, päämäärien ohjaama toiminta on perinteisesti suljettu tämän tarkastelun ulkopuolelle. Ajattelutapaa on vasta viime vuosina hyödynnetty vallitsevia periaatteita täydentävänä, uudenaikaisena lähestymistapana muun muassa käyttäytymistieteissä.⁴²

Luodessaan antisipaatioteorian Rosen esitti sen soveltamista myös yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Parhaiden toimintatapojen ennakoinnissa antisipaatioajatteluun sisältyy luontaisesti myös eettinen näkökulma, hyvän ja pahan puntaointi.⁴³ Onkin korostettu kulttuurin ja yhteisön historian sekä tulevaisuuden aiheuttamien odotusten ja oletusten merkitystä antisipaatiolle: tulevaisuus ei ole neutraali tila, vaan sitä sävyttävät erilaiset yksityiset ja yhteisölliset odotukset ja tunnetilat. Yhteisön arvoja vastaavan tulevaisuuden rakentaminen ei ole mahdollista pelkästään näyttöön perustuvan tai arkistoidun tiedon varassa. Tavoitteiden nimeämisen ytimessä tulisi olla osallistamisen avulla saatu tieto erilaisista yhteisöllisistä ja subjektiivisistakin käsityksistä nykytilaan johtaneista tekijöistä ja tulevaisuuden odotuksista.⁴⁴

Esimerkki: opiskelijat ja terveystalvelujen digitalisaatio

Nopeasti kehittyvä tieto- ja informaatioteknologia mahdollistaa uusia ja totutusta poikkeavia tapoja saada, kerätä ja käyttää omaan terveyteen liittyvää tietoa. Sähköisten palvelujen ja kommunikaation kehittyminen mahdollistavat palveluketjun sujuvoittamisen, hoitoratkaisujen kehittämisen ja tehostamisen sekä toiminnan

läpinäkyvyyden edistämisen. Julkisten terveystalvelujen digitalisaatioissa on myönteisten mahdollisuuksien lisäksi tietoturvaluuteen sekä ajattelutalpoihin liittyviä epävarmuustekijöitä, jotka johtuvat talvelujen käyttäjän ja tarjoajan suhteen muutoksista. Tieto- ja viestintäteknologian kehityksen myötä talvelujen käyttäjien valmiudet, toiveet ja pelot sekä niiden taustalla olevat arvot ovat jatkuvassa muutoksessa. Seuraavaksi esitellään Vaasan yliopistossa vuonna 2017 toteutettu tutkimus, jossa kartoitettiin opiskelijoiden terveydenhuollon digitalisaatioon liittyviä antisipaatioita. Tutkimuksen taustalla on ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) tarve kehittää digitaalisia talvelujaan proaktiivisesti, vastaamaan opiskelijoiden muuttuvia terveydenhuollon tarpeita ja digitaalisten talvelujen kehitystä. eDelfoi-verkkoymäristössä⁴⁵ toteutettuun tutkimukseen osallistui 106 hallintotieteen kandidaatin perusopintoja suorittavaa opiskelijaa. Ennen tutkimuksen toteuttamista YTHS:n edustajat esittelivät opiskelijoille toimintaansa sekä tutkimuksen tavoitteita. Tutkimukseen osallistujat jaettiin kahteen ryhmään, joista toinen tarkasteli säätiön mielenterveys- ja toinen suunterveyden talveluja.

Opiskelijoille annettiin eDelfoissa kahdeksan tulevaisuusväitettä vuoden 2040 digitaalisista terveystalveluista. Opiskelijoiden tehtävänä oli arvioida tulevaisuusväitteiden toteutumisen todennäköisyyttä ja toivottavuutta sekä väitteissä esitettyjen talvelujen preferenssejä ja käyttökelpoisuutta. Opiskelijoiden oli myös mahdollista esittää ja kehittää omia tulevaisuusskenaarioitaan sekä kertoa mielipiteitään YTHS:n talvelujen nykytilasta ja tutkimukseen osallistumisesta.

Tulevaisuusväitteiden numeeristen arvioiden lisäksi osallistujat perustelivat omia arvioitaan ja keskustelivat eri näkökulmista sekä niiden perusteluista. Vilkkaan ja tunteitakin herättävän ajatustenvaihdon tuloksena oli määrällisiä arvioita täydentävä laadullinen aineisto opiskelijoiden antisipaatioista terveystalvelujen digitaalista kehittämistä kohtaan.

Tässä koottuna opiskelijoiden näkemyksiä tulevaisuuden digitaalisista terveydenhuoltalveluista:

- *Palvelut käyttäjiensä tarpeista lähtevinä, yksilöllisinä palveluhybrideinä.* Talvelujen rakenne määräytyy yksilöllisesti opiskelijoiden muuttuvien tarpeiden toimintakapasiteetin mukaan. Digitaalisten talvelujen muodoista ja niiden kehittämisestä on jatkuvaa, vuorovaikutteista keskustelua opiskelijoiden kanssa.
- *Joustavuus, erityisesti mielenterveyden talveluissa.* Virtuaalisten toimintalvelujen käyttö on talveluja täydentävää eikä täysin korvaa kasvatusten tehtävää työtä. ”Oikea henkilö, oikeassa paikassa, oikeaan aikaan” -periaate tehostaa tukea ja jakaa sen oikea-aikaisemmin suuremmalle joukolle.

Tämä puolestaan lyhentää henkilökohtaista kontaktia kiireellisemmin tarvitsevien odotusaikoja.

- *Tietoturvallisuus ja hyvinvoinnin tasa-arvon edistäminen.* Tietoturvallisuuden liittyvät riskitekijät tiedostetaan ja otetaan huomioon, ja niihin varautuminen etenee rinnakkain teknologian kehityksen kanssa. Palvelujen ja tiedon saavutettavuus lisää tasa-arvoa henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisen kautta.
- *Terveyden ja ennakkoinnin painottaminen.* Tekoälyä käytetään ongelmien ennakointiin ja terveystilanteen arviointiin. Erilaisten, vapaasti valittavien teknisten sovellusten avulla voidaan arvioida fyysisen tilan lisäksi esimerkiksi opiskelijan päivittäistä toimintaa ja mielialaa sekä teknologian käyttöä. Taustadata antaa tietoa myös mahdollisista uhkaavista riskitekijöistä erilaisten addiktioiden hoidossa ja ohjaa käyttäjää ja palvelun tarjoajaa reagoimaan tilanteeseen.
- *Ryhmätoiminnan ja virtuaalitulojen käyttäminen.* Erilaisten virtuaalitulojen ja avattarien avulla mahdollistetaan henkilökohtainen ote, eräänlainen hyvinvoinnin personal training, jota voidaan hyödyntää myös ryhmätoiminnassa. Kokemusten jakaminen anonyymeissä ryhmissä lisääntyy ja virtuaaliset tilat tuovat niihin uusia toimintatapoja.

Jotta terveydenhuollon organisaatio voisi toteuttaa nämä antisipaatiot, sen tulisi ottaa huomioon seuraavat asiat:

- Aikaisempien palvelurakenteiden rohkeaa ja kriittinen tarkastelu.
- Terveydenhuollon ammattilaisten ja palvelujen käyttäjien välisen dynamiikan muutoksen ennakointi.
- Henkilöstön avoimuus erilaisten teknisten sovellusten joustavaan käyttöön ja kehittämiseen.
- Erilaisten vuorovaikutteisten osallistamisen käytänteiden luominen.

Tutkimuksen aikana käydyn keskustelun ytimessä – ehkä yllättäen – eivät olleet erilaiset tekniset terveydenhuollon toteutukset. Ne toimivat herätteinä pohdinnalle, jossa nousi vahvasti esiin käyttäjien tarpeet ja niihin vastaaminen, palvelujen käytön valinnanvapaus ja tasavertaisuus sekä vahva ja avoin vuorovaikutus organisaation ja palvelujen käyttäjien välillä. Palvelujen käyttäjät näkevät itsensä paitsi omien palvelu tarpeidensa asiantuntijoina, myös laajemmin palveluprosessien ja niiden kehittämistarpeiden erityisosaajina. Palveluntarjoajan laatimien asiakaskyselyjen sijaan asiakkaat kaipaavat vuorovaikutteisia tilaisuuksia ja teknisiä menetelmiä omien näkökulmiensa esille tuomiseen.

Kohti uudenlaista tietoisuutta tulevaisuudesta kompleksissa maailmassa

Kompleksisuusajatteluun sisältyy käsityskyvyn rajallisuuden, tilapäisyyden ja subjektiivisuuden hyväksyminen.⁴⁶ Kokonaisuutta ei voi ymmärtää sen osien perusteella, ja siten reduktionistinen, yksinkertaistava ja perinteisen tieteellisyyden kriteeristön täyttävä kokonaisuuksien hahmottaminen tai kontrollointi ei ole monissa tilanteissa järkevää eikä perusteltua. Systeemin kompleksisuus, joka rakentuu kirjavista, limittäisistä, toisiinsa liittyvistä ja eri asteisesti autonomisista yksiköistä vaikeuttaa systeemin jäsentämistä⁴⁷ ja sen tulevaisuuden hahmottamista. Jotta kompleksisen systeemin muutosta voitaisiin ymmärtää, on luovuttava ”lineaarisuuden lumosta”: vaikka olisikin mahdollista tehdä tarkka kuvaus kompleksisesta nykytilanteesta vuorovaikutusmalleineen, se ei olisi sellaisenaan siirrettävissä tulevaisuuteen.

Tämä ei kuitenkaan estä tulevaisuuden monipuolista tarkastelua. Tulevaisuuskientutkimuksen tuottamat, ennakoivat kuvaukset mahdollisista tulevaisuuksista, ”tulevaisuuskartat”, toimivat eri oloissa eri tavoin. Joskus tarpeen on esittää mahdollisimman monipuolisesti vaihto ehtoisia tulevaisuuksia, toisinaan taas pyritään määrittelemään niistä vain osuvimmat. Joskus määritellään mahdollisia tulevaisuuksia, jotka ovat mahdollisimman yhteneviä nykyhetkessä tunnettujen tosiasioiden kanssa, joskus sen sijaan keskitytään esittämään tulevaisuuksia, jotka ovat mahdollisimman ymmärrettäviä kohdeyleisölleen.⁴⁸

Kompleksinen systeemi on jatkuvassa muutoksessa. Ihmisten kanssakäyminen luo edellytykset emergenssien, uusien ilmaantuvien kokonaisuuksien, vuorovaikutuksen ja toimintatapojen syntymiselle (ks. tämän teoksen luku 1). Ne voivat puolestaan olla välttämättömiä muutokselle ja siihen sopeutumiselle.⁴⁹ Systeemin mahdollistaessa emergenssin ja itseorganisoitumisen se luo samalla itselleen uutta tulevaisuutta sekä siihen sopeutumisen ongelmat ja edellytykset.

Organisaatioiden toiminnassa pyritään kompleksisuuden sietämiseen ja siihen mukautumiseen.⁵⁰ Kompleksisten organisaatioiden johtamista käsittelevässä kirjallisuudessa tulevaisuuteen viitataan visioinnin ja strategiatyöskentelyn yhteydessä. Ennakoimattomia tapahtumia, itseorganisoitumista ja emergenssiä tarkastellaan harvemmin kielteisinä ilmiöinä⁵¹ ja tulevaisuusskenaarioiden rakentamista lähestytään yleensä *uskottavien (plausability)*⁵² tai *mahdollisten (feasibility)*⁵³ tulevaisuuksien näkökulmasta. Tällöin tulevaisuuteen – tai mahdollisiin tulevaisuuksiin – varaudutaan organisaatioon tai systeemiin vaikuttavien tekijöiden ja niiden muutosten kartoittamisella. Koska kompleksiseen systeemiin vaikuttavat tekijät ovat ennakoimattomia, on mahdollista hahmottaa vain kapea-alaisia tulevaisuuteen sijoittuvia malleja. Mallit muuntuvat sitä mukaa, kun omat näkökantamme muotoutuvat kokemusten ja vuoro vaikutuksen kautta saadun tiedon

myötä. Näin vaikuttamme kaikki toistemme käsitykseen tulevaisuudesta omien kokemuksiemme, toiveidemme ja – väärienkin – käsitystemme myötä.⁵⁴

Organisaatioiden tarkastelu ympäristön tai yhteisön osana (*organizational ecology*) juontaa juurensa biologiaan ja organismien kehitykseen osana kompleksista ekosysteemiä.⁵⁵ Tämä ajattelutapa sulauttaa organisaatiot kompleksiseen ekosysteemiin ja kyseenalaistaa käsityksen, jossa organisaatioiden on tarkoitus sopeutua erilaisten tekijöiden muutoksiin ja säilyttää elinkelpoisuutensa niiden pyörteessä. Sen sijaan organisaatioiden ja niiden toimintaympäristöjen ymmärretään luovan toistensa tulevaisuuksia symbioosissa, jossa tunnustetaan organisaatioiden vaikutus ympäristöönsä. Alun perin Eric Tristin (1909–1993), organisaatiokehittämisen uranuurtajan ajatuksiin perustuva lähestymistapa korostaa organisaatioiden välistä yhteistyötä ja oppimista keinona kompleksisuuden kohtaamiseen.⁵⁶ Yhteistyöprosessin ajatellaan olevan emergentti seuraus kompleksisuudesta ja mahdollisuus muokata proaktiivisesti yhteisön tulevaisuutta.

Tristin puoli vuosisataa sitten esitetyt ajatukset saavat vahvistusta tuoreemmista tutkimuksista, joista hyvänä esimerkkinä on Amsterdamissa sijaitsevan Schipholin lentokentän kehittämishanke.⁵⁷ Hankkeessa organisaatio tiedosti roolinsa laajemmassa kokonaisuudessa ja osallisti aktiivisesti lentokenttää ympäröivän yhteisön sen tulevaisuuden suunnitteluun. Tunnustamalla ja ottamalla huomioon erilaiset toimintaansa kytköksissä olevat riippuvuussuhteet ongelmista tuli kompleksisempia mutta samanaikaisesti uudenvlaiset ratkaisut mahdollistuiivat. Osallistamisen ansiosta tässä pitkän tähtäimen tulevaisuuden suunnittelussa vältettiin myös tuloksettoman vastakkainasettelun syntyminen lentokentän ja ympäröivän yhteisön välille.

Tulevaisuuskientutkija Riel Miller näkee kompleksisuuden, epävarmuuden ja emergenssin ymmärtämisen mahdollistavan tulevaisuuden uudenvlaisen määrittelyn ja hyödyntämisen: ”Kysymys ei siten ole siitä, kuinka sopeudumme komplisoi-tuvaan maailmankaikkeuteen vaan siitä, kuinka edistämme meitä aina ympäröi-neen emergenssin hyödyntämistä.”⁵⁸ Näin tarkasteltuna kompleksisuusajattelu ja antisipaatioajattelu täydentävät toisiaan. Vuorovaikutteisten prosessien myötä saadut opit voivat parhaimmillaan johtaa uudenvlaisten vaihtoehtojen ymmärtämi-seen, ajattelun rajoitteiden oivaltamiseen ja raamien jatkuvaan uudelleen muotoi-luun. Millerin mukaan emergenssien potentiaalın ymmärtämiseksi tarvitaan tule-vaisuuden optimoinnin ja nykyisyyden mahdollisuuksien tarkastelun lisäksi tule-vaisuustietoisuuden (*futures literacy*) kehittämistä. Päätöksentekoa laajemmalle levittyvän, tietoisın tulevaisuusajattelun edistäminen parantaa valmiuksia anti-

sipaation ymmärtämiseen ja käyttämiseen tulevaisuuden ohjaamiseen nykyisyydessä. Antisipaatioajattelun teoreettinen kehittäminen on vastavuoroisesti edellytys tulevaisuustietoisuuden lisäämiselle.⁵⁹

Meitä ympäröivä kompleksinen todellisuus muuttuu jatkuvasti. Luovuus ja tuore ajattelu tulevat mahdollisiksi ainoastaan emergenssien avulla, jolloin uusien kokonaisuuksien yhteyksien ymmärtäminen sekä virheiden salliminen on edellytys tulevaisuuden antisipaatiolle.⁶⁰ Tulevaisuutta hahmotetaan uudesta näkökulmasta: epävarmuuden sietämisestä siirrytään muuttumisen etujen ja edellytysten tiedostamiseen. Tällöin epävarmuustekijöistä tulee myönteisiä mahdollisuuksia. Tässä on paljon samoja piirteitä kuin kompleksisuusajattelussa, jossa luovuus ja innovaatio vapautuvat silloin, kun seisotaan ”kaaoksen reunalla”, riittävän kompleksisuuden äärellä.⁶¹

Tietoisesti ohjattu, toivottu tulevaisuus

Tulevaisuus ei ole olemassa nykyhetkessä, mutta antisipaatio on. Antisipaatio on tulevaisuuden ilmentymä nykyhetkessä.⁶²

Epävarmuus on olennainen osa kompleksisuutta, ja kompleksisuuden lisääntyessä epävarmuus tulevasta saa yhä hallitsevamman sijan ajattelussamme.⁶³ Erilaisten hallinnonalojen alttiutta ympäröivän systeemin paineelle, häiriöille ja muutoksille voidaan pitää yhtenä vallitsevan johtamisajattelun suurimmista ongelmista. Vaikka kompleksisuuden lisääntyessä tulevaisuuden ennakoinnin tarve korostuu, niitä ei juuri tarkastella rinnakkain hallinto- tai johtamistieteissä.⁶⁴

Informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehitys ovat laajentaneet hallinnon mahdollisuuksia käyttää erilaista dataa päätöksenteon tukena. Kun informaation määrä on lisääntynyt, päätöksenteosta on tullut yhä kompleksisempää ja epävarmempaa, mikä on korostanut tulevaisuutta koskevan, monialaisen ennakoinnin merkitystä. Tämä päätöksenteon varhaisessa vaiheessa tapahtuva ennakointi ulottuu tilastollisia analyysejä tai kyselyjä pidemmälle, tulevaisuuden kehityssuuntien ja yhteiskunnallisten prosessien vuorovaikutusten analyysiin.⁶⁵

Tulevaa kehitystä ennakoitaessa menneeseen perustuvat toimintatavat, tai -kaavat eivät välttämättä palvele parhaalla mahdollisella tavalla yhteiskunnan kehitystä. Pelkästään näyttöön perustuvassa (evidence based) päätöksenteossa ongelmia tarkastellaan lineaarisina jatkumoina, joissa päätökseen johtavat ja sitä seuraavat komponentit ovat yleistettävissä. Epävarmuuden lisääntyessä tämän tyyppistä ajattelua ei enää voida soveltaa, ja toivotun tulevaisuuden hahmottamisen merki-

tys korostuu. Antisipaatioajattelussa ”puhdasta” rajanvetoa eri tekijöiden, hallinnonalojen tai -tasojen välillä ei voida tehdä, eikä se ole mielekästäkään: olennaista on, että tulevaisuuteen vaikutetaan systemaattisesti eri osien yhteisvaikutuksella.

Antisipaatioajattelu on uudenlainen tulevaisuusajattelun muoto, jonka teoria ja mahdollisuudet ovat vasta hahmottumassa. Tulevaisuuksien ennakoinnissa painottuvien menetelmien ja erilaisten tulevaisuustyökalujen sijaan antisipaatioajattelussa korostuu laajempi, jopa filosofinen tulevaisuuden tarkastelu. Muutoksiin ei reagoida vaan niitä rakennetaan ja ennakoidaan.⁶⁶ Tämän uuden ajattelutavan merkityksen paljastaa lopulta sen tulevaisuuden rakentamiselle tuoma arvo.

Ilya Prigogine (1917–2003), Nobel-palkittu fyysikko ja kemisti ja yksi kompleksisuusteorian kehityksen johtohahmoista näki tulevaisuuden jatkuvana luomistyönä, jossa mahdollisuudet ovat aina toteutumiaan runsaampia. Hänen mukaansa luovuudella on olennaisen tärkeä merkitys ihmiskunnan evoluutiossa: ihmisen luovuus saa aikaan kehityksen edellytyksen, erilaisten yhteisöjen osien välisen vuorovaikutuksen, mikä puolestaan muokkaa ihmisen ajattelua ja luovuutta edelleen.⁶⁷ Tähän ajatukseen perustuu myös antisipaatioajattelun ydin – ihmisen kyky käyttää tätä taitoa tietoiseen tulevaisuuden muokkaamiseen. Tämän ajattelutavan mukaan tulevaisuus ja kyky sen ohjaamiseen on nykyhetkessä. Meidän tehtävämme nykyhetkessä on pyrkiä määrittämään toivottujen tulevaisuuksien piirteet ja ymmärtää ne ajattelumme rajoitteet, jotka estävät kehitystämme niiden suuntaan.

VIISI VIESTIÄ LUKIJALLE

1. Tulevaisuus ei ole suljettu, laskettavissa oleva tai ”annettu”.
2. Antisipaatio on tulevaisuuden ilmentymä nykyhetken toiminnassa, asenteissa ja toiveissa. Antisipaatioajattelu on ajatussuunta, joka tutkii niitä sisäisiä tai ulkoisia prosesseja, joiden pohjalta yksilö tai yhteisö muokkaa toimintaansa ohjatakseen sitä kohti toivottua tulevaisuutta.
3. Antisipaatio nostaa kompleksisuuden ja siitä seuraavien ilmiöiden rinnalle tulevaisuusajattelun ja tietoisuuden vaikuttamisen.
4. Ympäristön muutoksiin reagoimisen ja sopeutumisen sijaan antisipaatioajattelussa korostuu proaktiivisuus, systeemin ja ympäristön vuorovaikutteinen ohjaaminen toivottuun suuntaan.

Viiteluettelo

1. Tulevaisuuskientutkimuksessa käsitteen foresight suomenkieliseksi vastineeksi on vakiintunut ennakointi. Tätä käytetään nykyisin laajasti sekä julkishallinnossa että yritysmaailmassa. Anticipationkäsitteen suomentaminen on tämän vuoksi ongelmallista: MOT® Pro Englanti -sanakirja kääntää sanan seuraavasti: "[innokas] odotus, toive, ennakointi, ennakkoaavistus." Gummeruksen Uusi suomen kielen sanakirja määrittelee suomenkielisen version, antisipaation, laveasti ennakoinniksi. Kotimaisten kielten keskuksen Kielitoimiston sanakirja – monen muun sanakirjan tavoin – ei tunnista sanaa lainkaan. Tässä luvussa teemme käsitteellisen eron foresight- ja anticipation-lähestymistapojen välille. Niinpä käytämme suomenkielistä käsitettä antisipaatio. Antisipaatioajattelu havainnollistaa esiteltävää ajatussuuntaa ja opinalaa yleisluonteisemmin. Muualla kuin asiantuntijakielessä tämän uudislainasanan voinee hyvin korjata ilmaisuilla ”ennakoiva toiminta” ja ”ennakoiva ajattelu”.
2. Riegler 2003.
3. Gopnik 2010.
4. Marion & Bacon 2000.
5. Longstaff 2005, 9–10.
6. Bernstein 1996, 329–335.
7. Sardar 2010a, 437.
8. Knight 1985, 234; Poli 2015. Liiketoiminnan ennakoitavuutta on myös kyseenalaistettu 1920-luvulta lähtien. Ks. esim. Bernstein 1996, 215–230.
9. Bernstein 1996, 1–8; Beckert 2013.
10. Bernstein 1996, 335.
11. Poli 2015; Tuomi 2012.
12. Knight 1985, 242.
13. Marshall 2012.
14. Bernstein 1996, 269–272.
15. Longstaff 2005, 1–3, 10–11.
16. Knight 1985, 19–21, 199, 234.
17. Poli 2014.
18. Eppel 2012.
19. Lundberg ym. 2008; Pierson 2000; kompleksisuudesta ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta, ks. tämän teoksen luku 13.
20. Poli 2015.
21. Poli 2010b & 2015; Nadin 2010.
22. Taleb 2010.
23. Stacey 2010, 128–129.
24. Mead 1932, 28–31.
25. Cole 2007, 375.
26. Rescher 1997.
27. Amara 1981; Mannermaa 1991, 61.
28. Bernstein 1996, 329–330.
29. Bell 1976, 48.
30. Poli 2010b.
31. <http://www.projectanticipation.org/>.
32. Mannermaa 1988, 287–288 (kirjoittajan käännös).
33. Miller ym. 2013.
34. Poli 2010a.

35. Poli 2010a.
36. Poli 2017, 15–20.
37. Poli 2017, 2–3.
38. Rosen 1985.
39. Louie 2010.
40. Rosen 1985, 339 (kirjoittajan käännös).
41. Louie 2010.
42. Louie 2010; Seligman ym. 2013.
43. Rosen 1985, 402–403.
44. Appadurai 2013, 286–289.
45. Menetelmää käytetään tulevaisuuskenttätutkimuksen ennakoinnin välineenä, strategisen päätöksenteon tukena sekä eri alojen tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa käytetty, metodin verkkopohjainen versio on suomalaisen kehittäjäyhteisön (Linturi, Kuusi & Kaivo-oja) kehittämä ja ylläpitämä. Lisätietoa metodista on saatavilla verkkosivustolla <https://metodix.fi/2014/11/26/edelfoi-metodievoluutiota-verkossa/>.
46. Richardson & Cilliers 2001; Cilliers 2000.
47. Esim. Miller & Page 2007, 3–14; Eppel 2017, 847.
48. Kuusi, Cuhls & Steinmüller 2015, 66.
49. Stacey 2010, 56–57; Boulton, Allen & Bowman 2015, 17–19.
50. Vartiainen, Ollila, Raisio & Lindell 2013, 51, 59–61.
51. Esim. Cilliers 2000, 25; kompleksisuuden käänttöpuolesta, ks. tämän teoksen luku 1.
52. Esim. Wilkinson, Kupers & Mangalagu 2013.
53. Esim. Kaivo-oja & Stenvall 2013.
54. Allen 2001.
55. Morgan 2006, 62–69.
56. Trist 1976.
57. Ks. van Buuren, Boons & Teisman 2012; Huys & Koppenjan 2010.
58. Miller 2011, 23 (kirjoittajan käännös).
59. Miller 2015; Miller 2018a, 2 Miller 2018b, 15.
60. Poli 2017, 130.
61. Kaaoksen reunasta, luovuudesta ja innovaatioista, ks. tämän teoksen luku 5.
62. Miller 2018a, 2 (kirjoittajan käännös).
63. Longstaff 2005, 19; Sardar 2010b, 440.
64. Kaivo-oja & Stenvall 2013.
65. Jones 2017; Mannermaa 1993.
66. Poli 2014; Poli 2017, 6–11.
67. Boulton ym. 2015: 29; Stacey 2010, 56–57.